

ВИЛЬЯМ ШЕКСПИР
ТАНЛАНГАН АСАРЛАР

ВИЛЬЯМ ШЕКСПИР

ВЕРОНАЛИК ИККИ ЙИГИТ
МАКБЕТ
КОРИОЛАН

ВИЛЬЯМ ШЕКСПИР

ТАНЛАНГАН АСАРЛАР

Беш жилдлик

Тўртинчи жилд

Тошкент

Гафур Гулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти
1985

Таҳрир ҳайъати:

САРВАР АЗИМОВ, КОМИЛ ЯШИН, УЙҒУН, ҲАМИД ҒУЛОМ,
АСҚАД МУХТОР, ТУРОБ ТУЛА

Тўловчи ЖАМОЛ КАМОЛ
Рассом И. КИРНАКИДИ

Шекспир, В.

Танланган асарлар. 5 жилдлик. Жилд 4.
Вероналик икки йигит; Макбет; Кориолан.
(Таҳрир ҳайъати: С. О. Азимов ва бошқ.).—
Т.: Адабиёт ва санъат нашриёти, 1985.—520 б.

В. Шекспир танланган асарларининг мазкур IV жилдига «Вероналик икки йигит» комедияси, «Макбет» ва «Кориолан» трагедиялари киритилди. Ўзбекистон халқ шоири Уйғун ва шоир Жамол Камол таржимасидаги бу асарлар ўзбек тилида биринчи марта нашр этилаётир.

Шекспир, В. Избранные произведения. В
5-ти т. Т. 4.

84 Ингл.

Ш 4703000000—20
М352(04)—85 119—85

БЕРОНАЛИК ИККИ ЙИГИТ

УЙРУН
таржимаси

ҚАТНАШУВЧИЛАР

- Миланлик герцог — Сильвиянинг отаси.
 Валентин } — Вероналик аслзодалар.
 Протей }
 Антонио — Протейнинг отаси.
 Турйо — Валентиннинг аҳмоқ рақиби.
 Эгламур — Сильвиянинг қочишига ёрдам берган
 киши.
 Спид — Валентиннинг хизматкори, қизиқчи.
 Ланс — Протейнинг хизматкори, қизиқчи.
 Пантино — Антонионинг хизматкори.
 Миландаги, Жулия бориб жойлашадиган меҳмон-
 хона хўжайини.
 Қароқчилар.
 Жулия — Вероналик ёш аёл, Протейнинг севгилиси.
 Сильвия — герцогнинг қизи, Валентиннинг севгилиси.
 Лючетта — Жулиянинг чўриси.
 Хизматчилар, созандалар.

Воқеа қисман Веронада, қисман Миланда, қисман
 Мантуя чегарасидаги ўрмонда бўлиб ўтади.

БИРИНЧИ ПАРДА

БИРИНЧИ САҲНА

Верона. Майдон.

Валентин билан Протей киради.

Валентин

Йўқ, Протей, ишонмайман, ақли тўлишмас
 Уйдан нари чиқмайди ёш-ялангларнинг.
 Агар севги сеҳрловчи занжири билан
 Сенинг олтин кунларингни гўзал бир қизнинг
 Ҳозибадор нигоҳига боғламаганда,
 Сени, дўстим, ҳамроҳликка таклиф қилардим,
 Дунёда бор мўъжизани бирга кўрардик.
 Майда-чуйда ташвиш билан уйда ўлтириб
 Ўтказмасдинг ёш умрингни бекорчиликда.
 Аммо севсанг, майли, дўстим, бахтинг ёр бўлсин.
 Мен ҳам севги жабрин тортсам бахтли бўлардим.

Протей

Шундай қилиб, жўнайман де, дўстим, Валентин,
 Хайр, азизим. Агар бирор диққатга лойиқ
 Фаройибот учраб қолса мени эслагил.
 Омад кулиб боқса, ишинг ўнгидан келса,
 Рухсат этгил, шерик бўлай бахтингга мен ҳам.
 Хавфу хатар дуч келсаю юз берса ташвиш,
 Дуодаман сенга тинчлик, омонлик тилаб.
 Ҳа, Валентин, донм дуо қилиб тураман.

Валентин

Муҳаббатнинг китобига қараб турибми?

Протей

Ҳа, севимли китоб билан дуо қиламан.

Валентин

Саёз китоб билан теран ҳисни англамоқ,
Бир қўрқоқнинг денгиз сузиб ўтганидай гап.

Протей

Иўқ, севгининг Геллеспонт қаъридай теран,
Жуда чуқур китоби-ла ибодат қилгум.

Валентин

Геллеспонтдан сузиб ўта олмас эдинг сен,
Кавушинг-ла муҳаббатга ботиб қолардинг,

Протей

Қоч, бу ерда кавуш нима қилиб юрибди?

Валентин

Оёғингга қараб кавуш киймабсан, дейман.
Минг илтижо билан бир дўқ харид қиласан.
Юз оҳангга, минг додингга — бир нохуш қараш
Уйқусиз ва оғир тунлар эвазига сен
Бир зумгина бахтга эга бўласан, холос!
Узоқ ўйнаб фақатгина омадсизликнинг
Азобинигина ютиш нақадар оғир.
Оғир азоб эвазига бой бериш даҳшат.
Иўқ, азизим, ақлсизлик ақлингни енгмиш,
Е ақлингни аҳмоқликка алиштиргансан.

Протей

Шундай қилиб, Протейни аҳмоқ дейсизми?

Валентин

Йўқ, ақлдан озмоқдасан севги туфайли.

Протей

Тушунмадим, бунча ташвиш, ҳали, ҳеч кимни
Севганим йўқ.

Валентин

Сиз, азизим, севгига қулсиз!
Ҳа, кимгаки жилов солса бемаъни севги
У одамни доноликдан узоқ деб билинг!

Протей

Доно дерди: нозик гунча қатларига қурт
Ин қўйгандек, энг қудратли ақл ичра ҳам
Севги кириб жойлашади...

Валентин

Бошқа гап ҳам бор,
Доно дерди: ёвуз қуртга ем бўлиб гунча,
Очилмасдан туриб хазон бўлгани каби
Еш идрок ҳам муҳаббатнинг исканжасида
Бевақт сўлар ва айланиб бемаъниликка,
Баҳордаёқ қудратини йўқотиб тамом,
Беролмайди ваъда қилган мевани ҳеч вақт.
Аммо кимки хизмат қилса ақлсизликка,
Ундайларга бефойдадир оқилона панд.

Хайр, дўстим, отам йўлга чиққандир кўпдан,
Кузатмоқчи эди мени кемага қадар.

Протей

Мен ҳам сени кузатаман.

Валентин

Ҳеч ҳожати йўқ.
Шу ердаёқ хайрлашиб қўя қолайлик.
Ҳа, Миланга, тез-тез хат ёз муҳаббатингдан,
Ҳамда менсиз бу ерларда нима юз берса,
Ҳаммасидан, дўстим, мени огоҳ қилиб тур.
Мен ҳам сенга ҳамма гапни ёзиб тураман.

Протей

Ҳа, азизим, Миланда бахт йўлдошинг бўлсин!

Валентин

Сен ҳам бунда бахтиёр бўл. Хайр, биродар.

(Кетади.)

Протей

Дўстим, шуҳрат ахтаради, мен эса севги.
У шуҳрат деб ажралади дўстдан, мен эса
Севгим учун ўзимни ҳам, дўстларимни ҳам,
Дунёни ҳам аямасдан қурбон қилардим.
Сен, Жулия, айбдорсан вақтимнинг бекор
Кетишига, илму фандан қочишимга ҳам,
Доно, яхши маслаҳатга қулоқ солмасдан,
Очу наҳор ва беуйқу юришимга ҳам.

С п и д к и р а д и.

С п и д

Салом, сизга, синьор. Менинг хўжайинимни
Кўрганлари йўқми?

П р о т е й

Ҳозир шу ерда эди.
Портга кетди, ҳозир жўнар Милан шаҳрига.

С п и д

Жўнаб қолган бўлса керак, гаров боғлайман!
Мен ҳам бориш ниятида эдим Миланга.
Доғда қолдим, каллаварам, Верона қўйи!

П р о т е й

Ҳар гал шундай: агар чўпон гафлатда қолса,
Қўйлари ҳам ўлда-жўлда қолиб кетади.

С п и д

Сиз ҳақиқатан ҳам, уни чўпону мени қўй деб ҳисоб-
лайсизми?

П р о т е й

Албатта!

С п и д

Ундай бўлса — хоҳ кулинг, хоҳ йирланг, менинг
шоҳларим — унинг шоҳлари.

П р о т е й

Мулоҳазаларинг бемаъни, аммо қўйга муносиб.

Спид

Демак, яна бир карра маълум бўлдики, мен қўй эканман-да.

Протей

Ҳа, хўжайиннинг эса чўпон.

Спид

Йўқ, тўғри эмас. Тўғри эмаслигини исбот қилиб бераман.

Протей

Мен эса тўғрилигини исбот қиламан.

Спид

Чўпон қўйни ахтаради, қўй чўпонни эмас. Мен эса хўжайинимни ахтариб юрибман, хўжайин мени қидириб юргани йўқ. Демак, мен қўй эмасман.

Протей

Овқат учун қўй чўпонга эргашади, аммо чўпон овқат деб қўйга эргашмайди. Сен ҳақингни олиш учун хўжайиннингнинг орқасидан кетясан, аммо хўжайин, пул деб сенинг орқангдан бормайди. Демак, сен қўйсан!

Спид

Яна битта шунақа исбот топилса мен «маа!» деб, маърашга тайёрман.

Протей

Бўпти. Хўш, қани, айт-чи, Жулияга хатимни бердингми?

Спид

Бўмасам-чи, синьор. Мен у билан, яъни хатингиз билан жуда ҳам калавамни йўқотиб қўйдим. Шундай қилиб мен, яъни боши айланган қўй, хатингизни бурма кўйлак кийган қисир қўйга топширдим. Аммо бурма кўйлак кийган қисир қўй, мен боши айланган қўйга ҳеч нарса бергани йўқ.

Протей

Сен шунча қўй ҳайдаб келдингки, уларга яйлов ҳам торлик қилади.

Спид

Мабодо яйлов торлик қилиб қолса, қўзичоғингизни сўя қолмайсизми?

Протей

Э, нафасинг ўчгур! Ниятини қаранг-а! Хўб, бўпти. Хўш, қўй учун ўз оғилига қараб жўнаб қолиш пайти келмадимикан?

Спид

Оғилдан эмас, пулдан гапиринг, тўрам. Мен жўнашим керак эмас, балки ҳамёнимга қараб сиз пул жўнатишингиз керак.

Протей

Огил деб кулбангни айтяпман.

Спид

Шундай қилиб, сиз менинг ҳамёнимга пул солиш ўрнига, ўзимни огилга тикмоқчимисиз? Унақа бўлса таннозингизни ахтариб, беҳуда иш қилган эканман-да!

Протей

Гапир, нима деди жонон?

Спид бош қимирлатади.

Бош қимирлатди, дейсанми, галварс?

Спид

Ҳа.

Протей

Нима — ҳа? Галварс деганимга, деяпсанми?

Спид

Йўқ, синьор. Мен жонон бош қимирлатди, деяпман. Сиз, жонон бош қимирлатдими, деб сўрадингиз, мен эса, ҳа, деб жавоб бердим.

Протей

Унинг ўрнига, сен галварс, деган маъно чиқиб қолди.

С п и д

Агар сиз, бу ҳақиқатни менга айтиш вазифасини ўз зиммангизга олган экансиз, хизматингиз эвазига уни мукофот қилиб ўзингиз ола қолинг.

П р о т е й

Йўқ, ўзингга буюрсин хатимни олиб бориб берганинг учун.

С п и д

Ҳа, бўпти, кўриб турибман, сиздан ҳали кўп дакки ейдиганга ўхшайман.

П р о т е й

Хўш, синьор. Мендан қанақа дакки емоқчисиз?

С п и д

Эҳ, синьор. Мен ҳалол хизмат қилиб, хатингизни олиб бориб бериб, эвазига фақат «галварс» деган ном олдим.

П р о т е й

Онт ичаман, ақлинг жуда югуриikka ўхшаб қолди.

С п и д

Аммо, бари бир, сизнинг қимирлайдиган ҳамёнингизни қувиб етолмайди.

П р о т е й

Бўлди, бўлди, бекорга кўп вайсама. Ахир, аниқроқ айтсанг-чи, нима бўлди жонон?

Спид

Аввал ҳамёнингизни очинг: унинг жавоби ва сизнинг пулингиз маррага баравар етиб келишсин.

Протей

Яхши, синьор, мана хизмат ҳақингиз. Хўш, гўзал нима деди?

Спид

Гапнинг пускалласини айтганда, у гўзал жаҳобларига тегмайдиганга ўхшайди.

Протей

Нега, бирор нарса сездингми?

Спид

Синьор, мен ҳеч нарса сезганим йўқ, ҳатто хатингизни унга етказганим учун мукофот қилиб берилиши лозим бўлган қора чақани ҳам сезганим йўқ. Модомики, у пари-пайкар, қалбингизнинг бир парчасини унга етказган одамни бир пулга олмаган экан,— қалбингизни ҳам бир чақага олмаса керак, деб қўрқаман. Унга тошдан бўлак нарса ҳадя қила кўрманг, у пулатдан ҳам қаттиқ.

Протей

Шундай қилиб ҳеч нарса демадимми?

Спид

Йўқ, ҳатто, «мана хизмат ҳақингиз», ҳам дегани йўқ. Ҳимматингизга қойилман, мана, берган олти пен-

са чақангиз гувоҳ, сиздан беҳад миннатдорман. Бундан буён хатни ҳам ўзингиз олиб борингу ҳадясини ҳам ола қолинг, мен эса, синьор, сизнинг саломингизни хўжайинимга етказа қолай.

Протей

Қани, жўна! Сен кемага тушган заҳоти
Кема дарҳол фарқ бўлишдан халос бўлади.
Сувга чўкиб эмас, бир кун дорда ўласан!

С п и д кетади.

Хат ташишга бошқа бирон одам топаман.
Бу гўрсўхта масхарабоз менинг хатимни,
Саломимни топширганда, гўзал Жулия
Ундан фақат кулгангина бўлиши мумкин.

(Кетади.)

ИККИНЧИ САҲНА

Верона. Жулиянинг боғи.

Жулия билан Лючетта киради.

Жулия

Айт, Лючетта, иккимиздан бўлак ҳеч ким йўқ:
Сен маслаҳат берасанми, бировни сев, деб?

Лючетта

Ҳа, албатта, вақти келган. Аммо қоқилманг.

Жулия

Сухбат ва ўйин билан мени овутиш
Учун келган ҳисоби йўқ зодагонларнинг
Қай бирини таңла, сенинг фикринг қанақа?

Лючетта

Сиз уларнинг номларини бирма-бир айтинг,
Мен ҳам сизга жавоб қилай ақлим етганча.

Жулия

Эгламурдан гап бошлайлик, хўш, нима дейсан?

Лючетта

Ҳаммасидан гўзал, гапдон, хушмуомала,
Аммо сизга куёвликка ярамайди у.

Жулия

Меркацио қалай экан? Пули кўп, сахий.

Лючетта

Пули ачиб ётибди-ю, бироқ ақли кам.

Жулия

Хўш кимни — ё олижаноб Протейними?

Лючетта

Кечирасиз, мендай овсар, жағи очиқни!

Жулия

Сени? Нега кечираман? Бу бўлмағур гап!

Лючетта

Тил ҳамма вақт бир балога дучор қилади.
Менинг учун муносибми? Менинг ишимми

Ман-ман деган синьорларни ёмонлаш, ахир.

Жулия

Протей ҳам бошқалардан афзал эмасми?

Лючетта

Ҳа, сиз учун фақат ўша — ягона куёв.

Жулия

Исбот қилиб берасанми?

Лючетта

Аёлчасига.

Ҳаммасидан сара, менга ёқади, демак.

Жулия

Хўш, ўшанга берайинми кўнглимни?

Лючетта

Шаксиз.

Ишонаман, муҳаббатни ерга отмассиз?

Жулия

Аmmo, фақат, дилга ўша ларза солмайди.

Лючетта

Фақат ўша берар сизга бутун қалбини.

Жулия

У ҳеч қачон севгисидан сўз очган эмас.

Лючетта

Қанча чуқур яширинса ўт, тафти шунча зўр.

Жулия

Севмас, кимки қўрқса агар севги сўзидан.

Лючетта

Севмас, кимки севгисини айтмоққа шошса.

Жулия

Қандоқ қилиб билсам экан қалбида не бор?

Лючетта

Мана, хат бор, ўқиб кўринг, марҳамат қилиб.

(Унга хат беради.)

Жулия

«Жулияга». Ким ёзибди?

Лючетта

Уқинг, биласиз.

Жулия

Айт, Лючетта, бу мактубни сенга ким берди?

Лючетта

Валентиннинг хизматкори Спид келтирди.
 У Протей томонидан келар экан, мен
 Тасодифан учраб қолдим. Кечиринг менг,
 Номингизга келган хатни рухсатсиз олдим.

Жулия

Онт ичаман, ҳалоллигим, ҳақи, сен, билсанг,
 Қўшмачисан! Қандай қилиб ишқий мактубни
 Олдинг! Нима, ёшлигимдан фойдаландингми?
 Ҳақиқатан арзийдиган хизмат! Афтидан,
 Сенга жуда муносибга ўхшайди. Тездан
 Хатни олу эгасига жўнат ва ё ким
 Бундан буён кўзларимга кўринма! Жўна!

Лючетта

Муҳаббатинг ҳомийсини шунча койишми?

Жулия

Жўна!

Лючетта

Кетдим, аммо сиз бир ўйлаб кўринг.

(Кетади.)

Жулия

Хатни олиб ниҳоятда ўқигим келур.
 Аммо қайтиб Лючеттани чақирриш уят.
 Ундан узр сўраш оғир койиганимга,
 Ҳар ҳолда у ўтакетган бефаҳм, тентак,
 Мен — қиз бўлсам, ахир пича ноз қилмайинми?

У-чи, мени мажбур қилиб, ўша мактубни
Уқитиши керак эди. Қизнинг лабида
«Йўқ» деган сўз замирида «ҳа» сўзи яширин.
О, муҳаббат! Худди қайсар гўдакка ўхшаб
Энгагини тишлайдию даррани ўпар.
Лючеттани ҳайдадимү аммо аслида,
Ёнгинамда қолишини жуда истардим!
Қовогимни солдим, аммо юрагим шу он
Ҳисоби йўқ севинч билан кулиб боқарди.
Лючеттани чақирайин, ўзимга ўзим
Жазо бериб, ҳамда ундан узр сўрайин.
Ҳой, Лючетта!

Лючетта киради.

Лючетта

Шу ердан. Хизмат, маликам.

Жулия

Тушлик қачон?

Лючетта

Бахтга қарши анча бор ҳали.
Бўлмаса сиз қорнингизни мени койибмас,
Балки ширин таом билан тўйгазардингиз.

Жулия

Шошиб ердан нима олдинг?

Лючетта

Ҳеч нарса эмас.

Жулия

Ундай бўлса нега ерга энгашдинг, гапир?

Лючетта

Ҳа, қўққисдан тушиб кетди қўлимдан қоғоз.

Жулия

Хўш, қанақа қоғоз экан, билиш мумкинми?

Лючетта

Ҳа, шунчаки қоғоз, менга алоқаси йўқ.

Жулия

Ундай бўлса тегма, кимга тегишли бўлса
Ўша олсин, бу қоғозни.

Лючетта

Гапингиз тўғри.
Тўғри сўзни тўғри талқин қилувчиларнинг
Юрагига ларза солиб ўйнатар бу хат.

Жулия

Сенга атаб шеър битибди ўша жазманинг.

Лючетта

У шеърни қўшиқ қилиб айтишлик мумкин.
Қуйга солинг, сиз бу ишга жуда моҳирсиз.

Жулия

Меҳнатимга арзаймайди бундай майда гап.
«Севги нури» деган куйга солиб айтиб кўр.

Лючетта

Аmmo шеър жуда оғир, оҳанг-чи, уйноқ.

Жулия

Ҳа, хўш, нима, сўзларига тош боғлаганми?

Лючетта

Сиз айтсангиз, кўп ёқимли эшитиларди.

Жулия

Ҳа, сен, нима, айтмайсанми?

Лючетта

Жуда ҳам баланд.

Жулия

Хатни узат, э муғомбир!

(Хатни олади.)

Узим эплайман.

Лючетта

Тўғри оҳанг топа билинг, ушанда қўшиқ
Жозибадор жаранглайди, ҳозир сиздаги
Оҳанг жуда ҳақиқатдан узоқ, қалбаки.

Жулия

Кўп дағалсан!

Лючетта

Бу қўшиқни жўр бўлиб айтинг,
Мадад берсин товшингизга ўзга бир товуш.

Жулия

Ҳамма ишни бузар сенинг дағал овозинг.

Лючетта

Мен Протей учун хизмат қилмоқчиман!

Жулия

Бас!
Ишқий оҳлар, эътирофлар...

(Хатни йиртади.)

Кул парча бўлсин!
Майли, ерда тўзғиб ётсин, Лючетта, жўна.
Сен уларни йиғиб олма, ғазабланиман.

Лючетта

Вой, танноз-ей! Ич-ичидан жон деб турибди,
Яна битта хат келсаю яна дод деса.

(Кетади.)

Жулия

Хат учун мен ҳатто бир гал нолиганмидим?
Э, сиз менинг шафқат билмас, жаллод қўлларим.

Нега йиртиб ташладингиз севги сўзларин?
 Худди, аввал болни сўриб, сўнг боларини
 Бўғиб чаққан қовоқ ариларга ўхшайсиз.
 Гувоҳимни ювиш учун ҳар парча хатни
 Упиб-ўпиб кўзларимга сураман энди.
 Уятмасми? «Жулияхон» деб ёзибди-я!
 Ношукурлик қилганим учун «Жулия»
 Деган номни ғазаб билан тошга ураман!
 Ва ҳавойи гуруримни топтайман ерга!
 Қаранг: «Севги яралаган шўрлик Протей».
 О, нақадар ёқимлисан яраланган ном!
 Токи яранг тузалгунча кўкрагимда ёт,
 Бўсам билан оғриғингни енгиллатайин.
 Протейнинг номи уч бор айтилмиш бунда.
 Мен ҳарф-баҳарф йиғиб олай бутун мактубни.
 О, шўх сабо, олиб қочма битта сўзни ҳам,
 Фақат ундан «Жулия»нинг номи мустасно.
 Эй, сен, бўрон, уни қирғоқ қоясига ур,
 Сўнг юксакдан улоқтиргил денгиз қаърига!
 Ҳа, ҳа! Мана! Бир сатрда номи икки бор
 Такрор бўпти: «Ошиқ Протей, ғамгин Протей».
 «Жулияжон!»— мен бу сўзни йиртиб ташлайман...
 Йўқ, йўқ, ҳеч ҳам! Ахир, қаранг, номларимизни
 Бир-бирига жуда гўзал қилиб қўшибди!
 Яхшиси мен бу номларни бирга тахлайин:
 Жанжаллашиб, қучоқлашиб, ўпишиб ётсин.

Лючетта киради.

Лючетта

Бекам, овқат тайёр бўлди. Отангиз сизни
 Кутмоқдалар.

Жулия

Хўп, бораман, ҳозир, Лючетта.

Лючетта

Хўш, бу қоғозпарчалари ётаверсинми,
Бизни қўлга туширгали?

Жулия

Йиғиб ола қол.

Лючетта

Анови гал олганимда жаҳлингиз чиққан.
Ҳа, майлига, ола қолай, яна бу ерда
Шамоллашиб қолишмасин.

Жулия

Кўриб турибман,
Ҳаётнинг ҳам қизиғи йўқ сенга уларсиз.

Лючетта

Кўриб туриб қасддан шундай деяпсиз. Мен ҳам
Кўр эмасман, жуда яхши кўриб турибман.

Жулия

Кетдик, кетдик, Юрмайсанми, қачон юрасан?

Кетинишди.

УЧИНЧИ САҲНА

Верона. Антонионинг уйидаги хоналардан бири. Антонио билан Пантино киришади.

Антонио

Хўш, Пантино, қандай муҳим гап билан сизни Менинг иним монастирда ушлаб ўтирди?

Пантино

Гап ўғлингиз Протейга тегишли эди.

Антонио

Хўш, у сизга нима деди?

Пантино

Ҳайронман, акам

Нега ахир индамайди, ўғли умрини
Уйда бекор ўтказмоқда, яхшимас, деди.
Ваҳоланки, баъзи таги пастроқ зотлар ҳам
Ўз ўғлини дунё, шуҳрат ортидан йўллар.
Биров — жангга, омадини синаб кўрсин, деб,
Биров — янги ер топсин, деб йўллар денгизга,
Биров — йўллар университет, фан эҳромига.
У дедик, юқорида зикр қилинмиш
Ҳамма ишнинг уддасидан чиқар Протей.
Кўп илтимос қилди мендан, акамга айтинг,
Бундан буён ўғли уйда ўтирмасин, деб.
Ешлигимда кенг дунёни кўрмабман дея,
Қариганда афсус қилиб юрмасин, деди.

А н т о н и о

Менга ҳадеб тушунтирма, бу гапларни мен
 Бир ой бўлди, қулоғига қуйиб юрибман.
 Ҳа, биламан, умри бекор ўтмоқда унинг.
 Қимки ҳаёт мактабини ўтмаса агар,
 Унинг дили очилмайди, ақли тўлишмас.
 Фақат меҳнат билан қўлга кирар тажриба,
 Уни эса балоғатга етказди вақт.
 Хўш, ўғлимни қайга йўллай, маслаҳат бергил?

П а н т и н о

Уйлайманки, жаноблари билсалар керак,
 Еш Валентин, Протейнинг дўсти, яқинда
 Пойтахтга келган эди, ҳозир герцогнинг
 Ҳузурида хизматдадир.

А н т о н и о

Ҳа, хабарим бор.

П а н т и н о

Ўғлингизни сиз ҳам тўғри саройга йўлланг.
 Қаҳрамонлик ҳунари, хушмуомалалик,
 Сўзамоллик санъатини ўрганиб қайтсин.
 Сухбат қуриб олий мансаб аъёнлар билан
 Аслзода қандоқ бўлур, кўриб келади.

А н т о н и о

Маслаҳатинг жуда яхши. Менга ҳам маъқул.
 Бу гапингни ошираман тездан амалга.
 Ҳа, хонаси келиб қолса, шу заҳотиёқ
 Уни герцог саройига йўллайман, шаксиз.

Пантино

Журьат қилиб яна бир гап айтай: эртага
Дон Альфонсо ва у билан яна бир неча
Аслзода жўнашмоқчи Миланга, шахсан
Улуғ герцог саройида хизмат қилгали.

Антонио

Жуда ҳам соз, ўғлим учун лойиқ улфатлар.
Буюраман! Борсин, оқ йўл тилаб қоламиз!

Протей киради.

О, нузли кун! О, дилрабо, ширин сатрлар!
О, муҳаббат қудратига иқрор, бўлган ёр!
Бунда унинг қўли билан қалби сўзлайди.
Бунда қизлик ори билан ичилган қасам.
Қани энди фатво бериб оталаримиз,
Тўй қилсаю бахтимизни қўшиб қўйсалар!
О, Жулия, юрагимни забт этган малак!

Антонио

Ўғлим, айт-чи, қўлингдаги қанақа мактуб?

Протей

Оҳ, отажон, Валентиндан сизга саломлар.
Бу мактубни менга бир дўст келтириб берди.

Антонио

Қани, хатни менга бер-чи, нима ёзибди?

Протей

Хатида у бир нарсани, бахтиёрлигин,
Уни қандай севишганин, ҳамда герцогнинг
Яхши қабул қилганини ёзибди, мени
Чақирибди, толеимни баҳам кўргил, деб.

Антонио

Хўш, сен унинг таклифига розимсан, айт?

Протей

Мен дўстларнинг тумтарақай хоҳишигамас,
Фақат сизнинг амрингизга бўйин эгаман.

Антонио

Ҳа, хоҳиши тўғри келди қарорим билан.
Ҳайрон бўлма, мен бир қатъий қарорга келдим.
Хоҳишим шу! Қарорим шу, тамом-вассалом!
Сен герцогнинг саройида Валентин билан
Бирга меҳмон бўлиб хийла яшашинг керак.
Унга қанча пул юборса унинг отаси
Мен ҳам сенга шунча маош тайин қиламан.
Ҳа, сафарга ҳозирлик кўр, тонгда жўнайсан!
Қарорим шу, қаршиликка ўрин йўқ асло!

Протей

Синьор, ахир фурсат оз-ку, улгуролмайман.
Бир-икки кун кечиктиринг, сўрайман сиздан.

Антонио

Орқандан тез жўнатаман лаш-лушларингни.
Ҳа, гап тамом, эрта билан жўнайсан, ўғлим.
Сизга эса, Пантино, мен сафар жабдуғин
Тайёрлашни топшираман, кечикманг. Қетдик,

Антонио билан Пантино кетади.

Протей

Ёнмайин деб алавадан қочган эдим мен,
Чўкмакдаман энди қулаб денгиз қаърига.
Яна исён қилмасин деб севгимга қарши,
Хатни унга кўрсатишдан қўрқувдим, мана,
Қўрқоқларча яширганим учун севгимни,
Энди ўзим унга қарши кўтардим исён.
О, нақадар ўхшаб кетар севги баҳори
Ўзгарувчан ва беқарор апрель ойига,
Эндигина олтин қуёш чарақлаганда
Бирдан кўкни қора булут қоплаб олади.

Пантино киради.

Пантино

Синьор Протей! Йўқламоқда отангиз сизни.
Қовоғидан қор ёғмоқда! Марҳамат, тезроқ.

Протей

Юрак энди нима қилсин? Бир марта «хўп» деб
Юз минг карра «йўқ» деб жавоб беришга
тайёр.

Кетадилар.

ИККИНЧИ ПАРДА**БИРИНЧИ САҲНА**

Милан, герцог саройидаги бир хона.

Валентин билан Спид киради.

С п и д

(қўлқопни чўзиб)

Синьор, қўлқоп сизникими?

В а л е н т и н

Йўқ, кўзинг кўрми?

Мана менинг қўлқопларим — қўлимда.

С п и д

Тўғри.

Бу эса бўш. Эсизгина, сизники эмас.

В а л е н т и н

Қани кўрсат! Ҳа, меники! Менга бер уни!
Бу илоҳий, нозик қўлнинг гўзал қўлқопи!

Спид

(бақириб)

Сильвия! Ҳо, Сильвия!

Валентин

Нега бақирасан, тентак?

Спид

Бари бир у эшитмайди, синьор.

Валентин

Уни чақир, деб, синьор, сендан ким сўради?

Спид

Ҳа, ўзингиз чақирдингиз-ку, тўрам, ё чатоқ эшитдимми?

Валентин

Ҳамма вақт илгарига қараб чопишни яхши кўрасан.

Спид

Ахир сиз ўзингиз кечагина менга, бунча имиллайсан, демабмидингиз?

Валентин

Қорангизни ўчиринг, синьор, ҳа айтгандек, сен Сильвияхонимни биласанми?

С п и д

Жаноблари ишқига мубтало бўлган аёлними?

В а л е н т и н

Мен уни севганимни қаёқдан биласан?

С п и д

Тубандаги белгилар бўйича: биринчидан, сиз ҳам синьор Протейга ўхшаб, қўлларингизни кўксингизга қовуштириб, гўё сизга ҳаётнинг қизиғи йўқдай, тикилиб туришга; булбулга ўхшаб севги қўшиқларидан завқланишга; дарди кўп одамдек ёлғиз дайдиб юришга; Алифбесини йўқотиб қўйган мактаб боласидек хўрсинишга; бувисининг мозорида нола қиладиган қизга ўхшаб йиғлашга; парҳезда ўтирган касалдек ҳеч нарса емасликка; ўғридан қўрққан бойдек кечалари ухламасликка; қўлга тушган гадойдек дўнғиллашга ўрганиб қолдингиз. Илгарилари, кулганингизда, худди хўроз қичқиряпти деб ўйлаш мумкин эди. Сиз, илгари имиллаб эмас, худди томошага чиққан арслондек мағрур қадам ташлардингиз. Сиз овқатдан сўнг фақат бир соатгина таом емасдингиз. Сиз фақат пул йўқлигидагина қайғурардингиз. Ҳозир эса севгилингиз сизни шунчалик ўзгартириб қўйганки, қараб туриб таниёлмайман: менинг хўжайинимми, ё бўлакми, деб ўйлайман.

В а л е н т и н

Наҳотки шунчалик сезилса?

С п и д

Ўзингиздан бўлак ҳаммага равшан.

В а л е н т и н

Мендан бўлак? Мумкин эмас.

С п и д

Ҳа, сиздан бўлак! Бу эзгу ҳақиқат, чунки бу ёруз жаҳонда иккинчи шунақа ландовурни топиш муш кул. Бу бемаъниликлар табиатингизни шунча тўлдир-ворганки, минут сайин тошиб кетиб, тўкилишга тайёр. Сизга назар солсам, улар худди тунги идишдаги сийдикдай баданингиздан баралла кўриниб турарди. Бинобарин, сизга врач бўлиш ва дардингизни билиш учун фақат кўз керак, холос.

В а л е н т и н

Хўш, қани, айт-чи, сен менинг Сильвиямни биласанми?

С п и д

Уша, сиз, кундузги овқат чоғида ҳам, кечки таом пайтида ҳам кўзингизни узмайдиган аёлними?

В а л е н т и н

Сен буни сезувдингми? Ҳа, ҳа, худди ўшани.

С п и д

Йўқ, синьор, мен бу аёлни танимайман.

В а л е н т и н

Қандай қилиб, у аёлдан кўзимни ололмаслигимни биласану ўзини билмайсанми?

С п и д

Ҳалиги, бутун саройдаги хонимлардан ўзининг хунуклиги билан ажралиб турадиган аёлми?

В а л е н т и н

Аксинча, дўстим, у бошқалардан гўзаллиги билан ажралиб туради. Яна бошқа фазилатлари билан ҳам...

С п и д

Ана, худди ўшанисини биламан, синьор.

В а л е н т и н

Нимани биласан?

С п и д

Уни бошқалардан ажратиб турган нарса фақат гўзаллик эмас, балки жанобларнинг муруввати.

В а л е н т и н

Гап унда эмас. Мен демоқчиманки, унинг гўзаллиги фавқулодда, бошқа фазилатлари эса беҳисоб.

С п и д

Ҳа-да, албатта, унинг гўзаллиги бўяма гўзаллик, бошқа фазилатларини эса ҳали ҳеч ким ҳисоблаб кўрган эмас.

В а л е н т и н

Нега бўялган дейсан? Ҳеч ким ҳисоблаб кўрмаган деганинг нимаси?

С п и д

Ҳа, худди шунақа, синьор. Чиройли бўламан деб башарасига роса упа-элик чаплаган, бунақа гўзалликни ҳеч ким писанд қилмайди.

В а л е н т и н

Сен мени ким деб ўйлайсан? Мен унинг гўзаллигидан ҳайратдаман.

С п и д

Сиз уни тамом ўзгариб кетгандан кейин ҳеч ҳам кўрганингиз йўқ.

В а л е н т и н

Ҳа, қачон ўзгариб кетган?

С п и д

Сиз унга ошиқ бўлганингизда.

В а л е н т и н

Мен уни кўрганимдан бери ошиқман ва кўриб юрибман, ҳали ҳам илгаригидай гўзал.

С п и д

Агар сиз уни севсангиз, уни кўролмайсиз.

В а л е н т и н

Бу нима деганинг?

С п и д

Бу шу деганимки, муҳаббатнинг кўзи кўр бўлади. О, сизда менинг кўзларим бўлармиди? Қани, энди, кўзингиз ҳали ҳам, бир вақтлар пайпоғини боғламагани учун синьор Протейни койиган пайтингиздагидек ўткир бўлса!

В а л е н т и н

Ҳа, у вақтда нимани кўрардим?

С п и д

Ташқи қиёфангизнинг бемаънилигини кўрардингиз ва бир йўла унинг хунуклигига назар ташлардингиз. Синьор Протей муҳаббатга мубтало бўлган чоғда, пайпоғини боғламай ташқарига чиққанини кўрмаган экан, сиз эса шимингизни киймай чиққанингизни ҳам кўрмаяпсиз.

В а л е н т и н

Ундай бўлса, ошнам, афтидан, сен ҳам ошиқ бўлиб қолганга ўхшайсан: бугун эрталаб кўзингни шира босиб, ботинкаларимни тозалаб қўймабсан.

С п и д

Тўғри айтасиз, синьор. Мен ўзимнинг тўшагимга ошиқ эдим. Раҳмат, сиз калламдан муҳаббатимни қе-

қиб ташладингиз. Бу эса менга сизни ҳам муҳаббатингиз учун койишга журъат бағишлайди.

В а л е н т и н

Сен мени қанча койима, бари бир мен Сильвияга мафтунман, уни беҳад севаман.

С п и д

Қандоқ яхши бўларди айнисангиз, у ҳолда севги ҳам тугарди.

В а л е н т и н

Кеча у менга, ўз қалбига яқин бир одамга атаб бир неча сатр хат ёзишни буюрди.

С п и д

Хўш, ёздингизми?

В а л е н т и н

Ёздим.

С п и д

Яхшилаб ёздингизми?

В а л е н т и н

Дўстим, яхшилаб ёзишга ҳаракат қилдим. Жим...
Ўша келяпти!

С п и д

(чеккага)

Ана холос! Ана сенга қўрчоқвозлик! Демак, у, гўзалнинг бутун ролини, унинг номидан гапириб беради.

С и л ь в и я киради.

В а л е н т и н

Э, синьора, бекам, сизга минг карра хайрли эрта!

С п и д

(чеккага)

Бирваракайига хайрли кеч ҳам деяверинг. У вақтда минг эмас, миллион карра илтифот кўрсатилади.

С и л ь в и я

Синьор Валентин, менинг мулозимим, сизга икки минг карра хайрли эрта!

С п и д

(чеккага)

Хўжайин хонимга қуюқ салом берди деб ўйласам, хоним ундан ҳам оширди-ку!

В а л е н т и н

Мен, номлари айтилмаган дўстингиз учун,
Сиз айтгандек, номингиздан хат ёзиб қўйдим.

Мен бу ишни ночорликдан қилдим, шунчаки,
Зиммамдаги вазифамни бажардим, бекам.

(Сильвияга хатни беради.)

Сильвия

Раҳмат сизга, менинг яхши мулозимим!
Жуда ҳам сози!

Валентин

Гапларимга ишонинг, бекам,
Кўркўрона, номи маълум бўлмаган шахсга
Мактуб ёзиш жуда оғир, шубҳам бор эди.

Сильвия

Ишингизни ҳаддан ортиқ демоқчимисиз?

Валентин

Йўқ, синьора, мен бу хатни сиз учун ёздим.
Буюрсангиз, юзлаб мактуб ёзуб ташлайман.
Ва ҳар ҳолда...

Сильвия

Жумлаларни яхши тузасиз.
Кўп нуқталар давомида нима борлигин
Биламану индамайман. Ишим йўқ асло.
Майли, хатни ола қолинг. Ташаккур сизга.
Бундан буёқ иш буюриб азоб бермайман.

(Унга хатни қайтариб беради.)

С п и д

(чеккага)

Ҳа, қийнайсан, кўп қийнайсан, роса қийнайсан!

В а л е н т и н

Тушунмадим. Бу хатимдан норозимсиз?

С и л ь в и я

Йўқ, хатингиз жуда яхши ёзилган. Аммо,
Агар уни ночорликда ёзган бўлсангиз,
Қайтиб олинг, ўзингизга ҳавола қилдим.

В а л е н т и н

Ахир бу хат сизники-ку, синьора!

С и л ь в и я

Йўқ, йўқ.

Мен сизга хат ёзинг, дедим, аммо менга у
Керак эмас. У бутунлай сизники, олинг.
Истардимки, оташинроқ қалб ўтин сезсам.

В а л е н т и н

Рухсат этинг бўлмаса, мен бошқа хат ёзай.

С и л ь в и я

Аммо менинг учун ёзиб, ўзингиз ўқинг.
Агар ўқиш сизга шодлик бағишласа — сиз,
Агар шодлик бахш этмаса — ундан ҳам яхши.

Валентин

Уйланманки, хурсанд қилур, у ҳолда нима?

Сильвия

У ҳолда иш эвазига оласиз уни.

(Кетади.)

Спид

Топишмоққа ўхшаб кетган хуфя бир ўйин!
Худди бурун башарага яширингандек!
Хўжайиним уни бир оз мулла қилмоқчи.
Аммо уни ўйнатмоқчи унинг шогирди.

Валентин

Нима гап, синьор, нима деб ўзингиз билан ўзингиз
гаплашяпсиз?

Спид

Ҳа, мен, шунчаки лақиллаяпман, сиз эса ўйлаб
кўришингиз керак.

Валентин

Нима ҳақда?

Спид

Сильвия хонимга совчи бўлиб хизмат қилишингиз
ҳақида.

Валентин

Совчи? Қимга совчилик қилибман?

Спид

Ўзингизга ўзингиз. Хоним ажойиб бир йўсинда сизга совчи юборяпти.

Валентин

Ажойиб йўсинда?

Спид

Тўғрироғи, хат орқали.

Валентин

Қандай қилиб? У менга ҳеч қанақа хат ёзгани йўқ-ку?

Спид

Ҳа, ахир сиз ўзингизга ўзингиз хат ёзиб турганда, у нега ҳам ёзсин? Ҳали ҳам фаҳмлаганингиз йўқми?

Валентин

Ишон, ҳеч ҳам.

Спид

Мен, синьор, сизга сира ишонгим келмайди. Ахир у жуда жиддий гапирди-ку, наҳотки сезмаган бўлсангиз?

Валентин

Мен фақат унинг газабланганинигина сездим.

Спид

Хўш, хатни сезганингиз йўқми?

Валентин

Ахир хат унинг дўстига ёзилган-ку.

Спид

Аммо сизга топширилди. Фаҳмладингизми?

Валентин

Сен ўйлагандан кўра ҳам ёмонроқ бўлиб чиқмас деб қўрқаман.

Спид

Мен яхши бўлиб чиқишига кафилман.

Сиз унга кўп хат ёздингиз, аммо у қўрқиб
Ва одобдан сизга жавоб қилолгани йўқ.
Пок қизларнинг одати шундай азалдан!

Мен бор гапни айтяпман, негаки, бу гап бир ки
тобда ёзилган. Хўш, нега хаёл суриб қолдингиз
синьор? Овқат вақти бўлди.

Валентин

Мен овқатсиз ҳам жуда тўқман.

С п и д

Аmmo бир гапни айтиб қўяй, синьор, қулоқ солинг. Агар муҳаббат, бу ўша турланадиган буқаламун ҳаво билан озиқланса, мен овқат билан озиқланаман ва шу топда жуда катта иштаҳа билан таом ейишни истардим. Севгилингизга ўхшаманг-да: ҳа, ахир менинг елтижоларимга ҳам қулоқ солинг-да. Нолаларимга қулоқ солинг!

И к к а л а с и ҳам кетади.

ИККИНЧИ САҲНА

Верона. Жулиянинг уйи.

Протей билан Жулия киради.

Протей

Бир озгина сабр қилинг, жоним Жулия.

Жулия

Ҳа, бари бир бошқа илож йўққа ўхшайди.

Протей

Бир оз имкон бўлдими, тез қайтиб келаман.

Жулия

Ҳа, ваъдага вафо қилиб барвақтроқ қайтинг. Буни олинг, Жулиядан ёдгор бўлсин.

(Унга узук беради.)

Протей

Алмашайлик. Мен ҳам сизга узук бераман,

(Унга узук беради.)

Жулия

Бўса билан бу қарорга муҳр босайлик.

Протей

Мана қўлим, мен аҳдимга содиқман мудом.
Агар бир кун, бир соат ҳам, сени соғиниб,
Оҳ урмасам, осий билиб бошимга осмон —
Истаганча ғазабни ёғдирсин. Ҳозирча хайр!

Жулия кетади.

Кетди? Бир оғиз ҳам сўз айтмасдан-а?
Ҳа, муҳаббат шунақа-да, товушсиз, унсиз.
У сўзламас, амалда ўз ифодасини
Топа олур.

Пантино киради.

Пантино

Синьор, сизни изламоқдалар.

Протей

Ҳозир, ҳозир. Эҳ, муҳаббат, хайрлашув чоғи
Сенийг тилинг ошиқларга хиёнат қилур.

Кетишади.

УЧИНЧИ САҲНА

Верона. Кўча.

Л а н с кучуги билан киради.

Йўқ, йўқ, мен яна бирор соат йиғлайман. Бутун оиламизнинг шунақа касали бор. Отам менга — дайди ўрилга — ҳиссамни бўлиб берди, мана, энди мен Милан герцогининг саройига бораман. Дунёдаги ҳамма итлардан энг феъли ёмони менинг Кребим. Онам йиғлади, отам ўкирди, синглим тинмай ёш тўқди, ошпазимиз ҳиқиллади, мушугимиз аламга чидолмай биғиллади, уйимиз даҳшатга тўлди. Аммо бу бағри-тош кўппак кўзидан бир қатра ҳам ёш оқизмади. У тош йўлда ётган ўтакетган қаттиқ тош, унинг юрагидаги шафқат оддий итникидан кўп эмас. Қай алфозда хайрлашганимизни кўрса, ҳатто яҳудий ҳам йиғларди. Нимасини айтасиз! Ҳатто мен билан ажралиш пайтида йиғлай-йиғлай бувимнинг кўзи оқиб тушди. Мен ҳозир сизга бу манзарани тасвир қилиб бераман. Манави кавуш — менинг отам. Йўқ, манави чап кавуш — менинг отам. Йўқ, йўқ, чап кавуш бу, менинг онам. Яна тўғри келмади. Балки тўғридир. Ҳа, худди шунақа! Манави кавушнинг таги тешик. Демак, мана бу тешик кавуш менинг онам, буниси эса — менинг отам. Э, жин урсин, яна тўғри келмади. Йўқ, ҳаммаси жойида. Манави таёқ — менинг синглим. Кўрдингизми у нилуфардек оппоғу қамишдек енгил. Мана бу шляпа — ошпаз аёлимиз Нэн. Мен эса — итман. Йўқ, ит — ит. Йўқ, мен итнинг ўрнида. Ана холос, демак, ит — менман. Йўқ, мен ўзим — ўзимман. Ана энди ҳаммаси жойида. Мана мен отамнинг олдига бораман: «Ота, менга оқ йўл тиланг». Кавуш бир оғиз ҳам сўз айтолмайди, нуқул йиғлайди. Мана мен отамни ўпаман. У эса йиғлагани-йиғлаган. Энди онамнинг олдига бораман. О, кошки бу кавуш, алам-

дан боши айланган аёлдек гапиролса. Мана мен онамни ўпдим. Ҳа, бу ўша онам, онамнинг нафасини сезиб турибман. Ана, энди сингил. Ноласини ёштяпсизми? Ҳолбуки, манави ит бир томчи ҳам ёш тўккани йўқ, бир оғиз ҳам гапиргани йўқ. Ҳатто бу вақт ичида кўз ёшимдан қум ҳам ҳўл бўлди.

Пантино киради.

Пантино

Тезроқ, тезроқ, Ланс. Хўжайининг аллақачон кемага чиқиб олган, сен қайиққа тушиб унга етиб олишинг керак. Э, нима бўлди, нега йиғлаб ўтирибсан, йигит? Ҳой, эшшак, тезроқ қимирла! Денгиз суви қирғоққа тошиб келадиган фурсатни ўтказиб доғда қолма, кейин кемага етолмайсан.

Ланс

Қошки, ўша денгиз қирғоққа тошиб келадиган фурсатни ўтказсам. Чунки у инсон тарбия қилган ҳайвонларнинг энг тарбиясизи.

Пантино

Қим ҳайвон, денгизми?

Ланс

— Йўғ-е, ҳайвон — мана бу менинг итим — Креб.

Пантино

Валдирама, аҳмоқ. Фурсатни ўтказиб қўясан деяман сента. Фурсатни ўтказсанг сафардан қоласан,

сафардан қолсанг хўжайиндан ажраласан, хўжайиндан ажралсанг хизматдан қуруқ қоласан, э ҳой, сен нега оғзимни юмасан?

Л а н с

Тилингиз тушиб кетмасин, деб.

П а н т и н о

Ҳа, нега тилим тушиб кетар экан?

Л а н с

Ҳадеб гапираверсангиз тушиб кетади-да.

П а н т и н о

Тушиб кетади?

Л а н с

Ҳа-да. Фурсатни ҳам, хўжайинни ҳам, хизматни ҳам, ҳайвонни ҳам бой берармишман! Йўқ, афандим, агар денгиз суви билан қирғоқни тўлдирмаса, мен денгизни кўз ёшим билан тўлдираман. Агар шамол бўлмаса, мен елканни нафасим билан тўлдираман.

П а н т и н о

Юр, эй одам, мени, сени чақириб кел, деб юборишди.

Л а н с

Майли, хоҳласангиз чақираверинг.

Пантино

Э, юрасанми ахир, ё йўқми?

Ланс

Ҳа, хўп, борсам бора қолай.

Кетишад.

ТУРТИНЧИ САҲНА

Милан. Герцог саройидаги хона.

Валентин, Сильвия, Турно ва Спид киришад.

Сильвия

Менинг мулозимим!

Валентин

Бекам!

Спид

Хўжайин, синьор Турно сизга ғазаб билан қараяпти.

Валентин

Чунки севади.

Спид

Фақат сизни эмас.

В а л е н т и н

У менинг бекамни севади.

С п и д

Лунжига битта туширмайсизми?

С и л ь в и я

Менинг мулозимим, ғамгинсиз?

В а л е н т и н

Шундай, бекам, ғамгин кўринаман.

Т у р и о

Фақат кўринасиз, холосми?

В а л е н т и н

Эҳтимол, фақат ғамгин кўринсам керак.

Т у р и о

Демак, муғамбирлик қилаётган экансиз-да?

В а л е н т и н

Ҳа, худди сизга ўхшаб.

Т у р и о

Мен муғамбирлик қилиб нима қилдим?

В а л е н т и н

Ўзингизни ақлли қилиб кўрсатмоқчисиз.

Т у р и о

Аксини исбот қилишга далилингиз борми?

В а л е н т и н

Бор, аҳмоқлигингиз.

Т у р и о

Аҳмоқлигимни нимадан билдингиз?

В а л е н т и н

Қамзулингиздан.

Т у р и о

Қамзулим орқали ҳеч нарсани кўриш мумкин эмас.
У икки қават.

В а л е н т и н

Демак, сиз икки қарра аҳмоқсиз.

Т у р и о

Бундай гапларни айтишга қандай журъат қиласиз?

С и л ь в и я

Жаҳлингиз чиқдими, синьор Турно? Рангингиз оқариб кетди.

В а л е н т и н

Халал берманг, бекам, майли ғазабланаверсин.
Унинг юзи, худди буқаламундек, рангини ўзгартириб туради.

Турно

Аmmo бу буқаламун ҳаво билан озиқланмайди, у ҳаводан кўра сизнинг қонингизни афзалроқ кўради.

Валентин

Бирор нарса дедингизми?

Турно

Ҳа, афандим, дедим. Ва деганимни амалга ошираман ҳам. Гап тамом.

Валентин

Биламан, афандим, сиз ҳамма вақт ишни бошламай тамом қиласиз.

Сильвия

Жуда ажойиб даҳанаки жанг, синьорлар!

Валентин

Сиз ҳақсиз, бекам. Бунга сабаб — унинг ўша гуноҳкори.

Сильвия

Қимга шама қиляпсиз, менинг мулозимим?

Валентин

Сизга, қимматли бекам. Сиз сўзларингизга оташ бағишлайсиз. Синьор Турно эса, оташни сизнинг кўз

қарашларингиздан қарз олади-ю, сўнг ўша олов билан ҳузурингизда ярақлаб кўринади.

Т у р и о

Агар сиз, синьор, мен билан сўз-басўз айтишмоқчи бўлсангиз, ҳадемай ақлли гапларингиз тугаб қолади, синасиз.

В а л е н т и н

Мен буни жуда яхши биламан, синьор, сиз бир дунё сўз хазинасига эгасиз-ку, аммо хизматкорларингизга тўлаш учун ёнингизда қора чақангиз ҳам йўқ. Хизматкорларингизнинг аянчли либосларига қараганда, сиз уларга маошни фақат аянч. сўзлар билангина тўлайдиганга ўхшайсиз.

С и л ь в и я

Бас қилинг, синьорлар, бас қилинг, отам келяптилар.

Миланлик герцог киради.

Г е р ц о г

О, қамалда қолибсан-ку, қизим Сильвия!
Отангиз соғ-саломатлар, синьор Валентин.
Хуш хабар-ла дўстингиздан келса хат агар
Қандай қарар эдингиз?

В а л е н т и н

О, бахтли бўлардим,
Веронадан келган ҳар бир яхши хабардан.

Герцог

Ҳамшаҳрингиз Антонио сизга танишми?

Валентин

Таниш, герцог, олижаноб аслзодадан,
У ҳамманинг ҳурматини қозонган одам.

Герцог

Уғли борми?

Валентин

Ҳа, ўгли бор, муҳтарам герцог,
Отасига хўп муносиб ажойиб ўғил.

Герцог

Протейни биласизми?

Валентин

Болалигимдан

Мен ўзимни қандай билсам уни ҳам шундай
Биламан. Биз кўп кунларни бирга ўтказдик.
Мен у чорда такасалтанг ва беғам эдим,
Бўш вақтимни эрмакларга исроф қилардим.
Еш ақлимни камолотнинг гавҳари билан
Безамакка уринмасдим. Протей эса
Ҳар кунини оқилона, мазмундор қилиб,
Фойдали, саз ўтказишни яхши биларди
Узи ёшу доноликда кексадан ўтар.
Еши ғўру аммо, ақли пишиб етилган.
Ҳа қисқаси, унинг ёрқин фазилатлари
Қаршисида менинг мадҳим тамоман хира.

Аслзода шуҳратига, шаънига лойиқ
Фазилатнинг ҳаммаси ҳам унда муҳайё.

Герцог

Ҳақиқатан шундай бўлса, у ҳолда менинг
Муҳаббатим, ҳурматимга сазовор экан.
У мен учун маслаҳатгўй бўлишга лойиқ.
Ҳа, у, синьор, биз тарафга ташриф буюрди.
Аминманки, саройимда меҳмон бўлади.
Хатларида аъёнлар ҳам уни мақташган.
Уйлайманки, бу хабардан хурсанд бўлуриз.

Валентин

О, бу ерда менга ўша етишмас эди.

Герцог

Ундай бўлса иззат билан кутинг меҳмонни.
Мен, Сильвия, сендан, сиздан, азиз Турно,
Утинаман, ҳурматини жойига қўйинг.
Валентиндан сўрашимнинг ҳожати ҳам йўқ.
Ҳозир уни юбораман ҳузурингизга.

(Кетади.)

Валентин

Синьорина, мен у ҳақда сизга неча бор
Гапирувдим. Агар севги ўз сеҳри билан
Унинг маъсум кўзларини асир олмаса
У мен билан бирга бўлар эди бу ерда.

Сильвия

Балки севги уни бошқа бир асир учун
Бўшатгандир?

В а л е н т и н

Йўқ, бекам, у ўз асирини
Алиштирмас ҳеч қачон ҳам бошқа асирга.

С и л ь в и я

Ундай бўлса кўр экан-да. Кўр ҳолича у
Қандай қилиб олдингизга йўл топиб келди?

В а л е н т и н

Бекам, ахир, муҳаббатнинг юзта кўзи бор.

Т у р н о

Муҳаббат ҳеч кўролмайди. Унинг мутлақо
Кўзи йўқдир.

В а л е н т и н

Ҳа, сиздақа ошиқлар учун.
Чунки севги хунуқларни ёмон кўради.

С и л ь в и я

Бас қилинглар, афандилар! Мана, дўстингиз.

(Протей киради).

В а л е н т и н

Салом сенга, азиз дўстим, азиз Протей!
Синьорина, сўрар эдим сиздан, дўстимга
Кўрсатсангиз алоҳида илтифот.

Сильвия

Яхши,

Амин бўлсин меҳрибонлик кўрсатишимга,
Сиз хатини кўп зориқиб кутган дўстингиз.

Валентин

Ҳа, синьора, худди ўша. Рухсат берсангиз,
Менга ўхшаб, у ҳам сизга мулозим бўлса.

Сильвия

Бундай юксак мулозимга арзимамайман мен.

Протей

Йўқ, синьора, сизнинг юксак илтифотингиз,
Меҳрингизга арзимади мулозимингиз.

Валентин

Ким арзимас, бу ҳақдаги баҳс тўхтасину
Қабул қилинг, бекам, уни мулозимликка.

Протей

Садоқатни олий бурч деб биламан, бекам.

Сильвия

Уз бурчига ким садоқат кўрсатса, ҳар чоқ
Мукофотга сазовордир содиқлик учун.
Сиз — арзимас бека учун лойиқ мулозим.

Протей

Бу сўз учун, ким бўлмасин, қиличим билан
Жазолардим!

Сильвия

Сизни лойиқ деган сўзгами?

Протей

О, йўқ, сизни арзимади деган сўз учун.

Хизматчи киради.

Хизматчи

Синьора, менинг хўжайиним, сизнинг отангиз, сиз
билан сўзлашишни истайдилар.

Сильвия

Хўп, бораман.

(Хизматчи кетади.)

Турио, сиз мен билан юринг.
Сизни, янги мулозимим, қолдираман, сиз
Суҳбатлашиб олинг пича дўстингиз билан.
Суҳбат битгач, ёнимизга келарсиз, хўпми?

Протей

Шу ониёқ ёнингизга борамиз, бекам.

Сильвия, Турио ва Спид кетадилар.

Валентин

Қани, гапир, уйдагилар омон-эсонми?

Протей

Дўстларинг соғ, сенга салом йўллашди улар.

Валентин

Сеники-чи?

Протей

Ҳаммаси ҳам саломат, шукур.

Валентин

Севгинг қалай?

Протей

Едимда, ҳа, дўстим, илгари
Муҳаббатдан сўз бошласам қулоқ солмасдинг.
Зерикардинг муҳаббатдан гапирсам агар.

Валентин

Протей, мен ҳозир анча ўзгариб қолдим.
Муҳаббатдан жирканишга барҳам берганман.
Муҳаббатнинг қудратига бўйсуниб, энди
Оромсизман, ухламайман, овқат емайман,
Қундузлари бетоқатман, тунлар тўкиб ёш.
Жирканганим учун севги ўч олиб мендан,
Таслим бўлган кўзларимдан уйқуни қувди,
Токи улар яраланган дил азобини
Соат сайин кўриб турсин дегандай қилиб.
О, азиз дўст! Севги — ожиз бандага ҳоким.
Мен енгилдим, бундан буён мен учун севги
Азобидан оғир азоб йўқ эрур, унинг
Севинчидан юксак, тоза севинч ҳам бўлмас.

Энди менинг фикри-зикрим муҳаббатдадир.
Бундан буён бутун ҳаёт, хоҳиш, уйқумнинг,
Овқатимнинг ўрнини ҳам севги олади.

Протей

Кўзларингдан тақдирингни ўқиб турибман,
Шу эдими сажда қилган олиҳанг сенинг?

Валентин

Ўша, дўстим, ўша кўкдан инган фариштам.

Протей

Кўкдан инган? Йўқ, ерға хоё ундаги жамол.

Валентин

Илоҳийдир!

Протей

Йўқ, хушомад қилмайман унга.

Валентин

Мени мақта — ошиқларга мадҳия лозим.

Протей

Мен севганда мендан роса кулувдинг, дўстим,
Энди навбат менга келди, қайтараман, ол.

В а л е н т и н

Йўқ, азизим, ростини айт, эътироф қилгил:
У илоҳий бўлмаса ҳам ердаги барча
Гўзалларнинг маликаси.

П р о т е й

Ундан Жулия
Мустаснодир.

В а л е н т и н

Мустасносиз! Дўстим, севгимни
Уйлайманки, истамассан таҳқир қилишни.

П р о т е й

Ҳаққим йўқми, ўзимники афзал, дейишга?

В а л е н т и н

Очиқ айтай, сенинг учун энг афзал хизмат:
Унинг узун этагини ерга судратмай
Фахр билан, ғурур билан кўтариб юриш,
Токи ўша пок этакнинг бир чеккасини
Ўпиш билан мағрурланиб кетиб ер, яна,
Хайр-маъзур қилиб гуллар, майсалар билан
Умр бўйи қор тагида қолиб кетмасин.

П р о т е й

Азиз дўстим, баландпарвоз гапларингни қўй!

В а л е н т и н

Кечир, дўстим, аммо, унинг ҳусни олдида
Ҳамма нарса ожиз, сўнар. Барча камолот

Ғоят ғариб кўринади унга нисбатан.
У ягона, танҳо гўзал.

Протей

Майли, Валентин,
Ундай бўлса қолдир уни танҳолигича.

Валентин

Йўқ, ҳеч қачон. Ахир, дўстим, у менинг жоним.
Ҳа, мен жонли хазинамни ўн денгизга ҳам
Алмашмасдим, сувлари бол, қирғоғи олтин
Ва қумлари қимматбаҳо инжу бўлса ҳам.
Кечир дўстим, сени ёддан чиқариб қўйдим.
Севги тамом қамраб олган фикру зикримни.
Менинг аҳмоқ рақибим — бой, шунинг учун ҳам
Уни севар Сильвиянинг отаси, афсус.
Ўзинг кўрдинг, жўнади у Сильвия билан.
Шул сабабдан мен ҳам шошиб турибман,
борай.
Биласан-ку, сеvgи рашксиз яшай олмайди.

Протей

Хўш, у сени севадими?

Валентин

Яшрин унашдик.
Энди қочиш керак бўлар, бир ёққа қараб.
Уша ерда уйланамиз. Бари ўйланган.
Арқон, нарвон билан унинг деразасидан
Қираман, ҳа, тангри бизга мададкор бўлсин!
Юр мен билан, меникига, азиз Протей.
Ердам бергил амалда, ҳам маслаҳат билан.

Протей

Сен боравер, мен орқангдан бораман, кейин.
Мен гаванга бориб ҳозир нарсаларимни
Олиб келай, тез келаман. Сўнг зудлик билан
Ҳузурингга йўл оламан.

Валентин

Кечикма.

Протей

Йўқ, йўқ!

Валентин кетади.

Кичик ўтни катта ёнғин босиб кетгандай,
Еки ханжар зарб бергандай ханжар зарбига,
Севги аввал пайдо қилган ажойиб сиймо,
Янги сиймо қаршисида липиллаб сўнди.
Кўзимми, ё Валентиннинг мақташларими,
Хиёнатми, ёки унинг гўзаллигими
Бошни тамом айлантриб, ақлимни олган?
У жуда ҳам гўзал, аммо, мен севган дилбар,
Жулия ҳам гўзал. Уни севаманми? Йўқ,
Авваллари севар эдим. У севги ҳозир
Янги севги қаршисида оловга тушган
Мумдай бўлиб эриб кетди. Аввал кўзимни
Мафтун этган гўзал сиймо йўқолди бирдан.
Назаримда, Валентиндан совигандайман,
У жонидан севган қизнинг ишқида ёниб.
О, мен уни билмай туриб шунчалик севсам,
Билганимдан кейин қандоқ севар эканман!
Ҳозир менга фақат ташқи сиймоси таниш.

Шу ҳолда ҳам бошим жуда айланиб қолди.
Шубҳа йўқки, унинг буткул камолотини
Кўрганимда жилосидан қамашар кўзим.
О, муҳаббат, жиловлаб ол телбалигингни!
Ожизмисан? Ундай бўлса уни енгиб ол.

(Кетади.)

БЕШИНЧИ САҲНА

Милан. Кўча.
Ланс билан Спид киради.

Спид

Ланс! Номусим билан қасамёд қиламан — Миланга
хуш келибсан!

Ланс

Беҳудага қасам ичма, йигитча. Ҳали ҳозирча менга:
«Хуш келибсан!» дейишга ҳаққинг йўқ. Менинг фикр-
римча, инсон, агар уни ҳали дорга осишмаган бўлса,
ўзини жуда ҳам ёмон ҳис қилолмайди. Иккинчидан,
ошхонанинг счёти бўйича қарзи тўланмаган ва ошхо-
на бекаси «хуш келибсиз!» демаган одам, бошқаларга
яхшилик инъом қилолмайди.

Спид

О, сен, каллакесар-э, қани юр, тезроқ, ошхонага.
Беш пенсога овқат буюр, беш юз маротаба: «Хуш ке-
либсиз!» деган сўзни эшитмасанг, калламни шарт қир-
қиб бераман! Хуш, қани, уни-буни қўй, гапир-чи, хў-
жайининг Протей Жулия хоним билан қандай ажра-
лишди?

Ланс

Ҳа, улар беҳазил топишдилару ҳазил-ҳазил билан ажралишдилар.

Спид

Хўш, у нозанин хўжайинга тегадими?

Ланс

Иўқ.

Спид

Хўш, нега? Хўжайининг унга уйланадими?

Ланс

Иўқ, ҳеч ҳам.

Спид

Демак, ораларида бирор нарса дарз кетибди-да?

Ланс

Аксинча иккаласи ҳам бутун, худди сувдаги балиқдек.

Спид

Хўш, уни қўй, буни қўй, ҳалиги масалалар қалай?

Л а н с

Қандай бўларди, агар унинг иши юришиб кетса, бунисиники ҳам жўнашиб кетади.

С п и д

Ўтакетган эшшаксан! Тасаввур қилиш қийин!

Л а н с

Ҳеч нарсани тасаввур қилолмасанг тўнка эқансанда! Ҳатто менинг таёгим ҳам бирор нарсани тасаввур қила олади.

С п и д

Сенинг сўзларинг асосидами?

Л а н с

Менинг ҳаракатим билан ҳам. Мана қара, мен агар уни рўпарамга қўйсам, ўша заҳотиёқ бирор нарсани билдиради.

С п и д

Сен уни рўпарангга қўйганинг учунми?

Л а н с

Ҳа, рўпарага қўйиш тасаввур қилиш эмасми?

С п и д

Ахир тушунтириброқ айтсанг-чи, тўй бўладими?

Итимдан сўра: агар у «ҳа» деса, бўлади. Агар йўқ деса, демак, бўлмайди. Агар у дум чайқаб ҳеч нарса демаса ҳам, бари бир тўй бўлади.

С п и д

Бундан чиқдики, тўй ҳойнаҳой бўлади.

Л а н с

Сен менинг эътирофимни фақат ўхшатиш йўли билангина оғзимдан юлиб олишинг мумкин.

С п и д

Уни қайси йўл билан оғзингдан юлиб олмай, менга бари бир. Хўш, сен бунга нима дейсан, Ланс, хўжайиним роса қўлга тушди-ю!

Л а н с

Ҳар галгидай.

С п и д

Нима ҳар галгидай?

Л а н с

Мен, ҳамма вақт хўжайинингни сувга тушиб бўккан нон деб билардим, ўзинг ҳам ҳозир тушди деб айтдинг-ку.

С п и д

Эҳ, мияси айниган эшшақ! Гапларимга сира ҳам тушунмадинг.

Л а н с

Э, миясини еган аҳмоқ, мен сенга эмас, хўжайинингга тушунолмайд қолдим.

С п и д

Мен сенга, хўжайиним ишқ ўтида ловуллаб ёняпти,

Л а н с

Мен дейманки, деяпман. хўжайининг севгиси билан қўшмозор бўлиб, ёнсин. Хоҳласанг, юр ошхонага борайлик. Хоҳламасанг, христиан номига подойиқ райридинсан, яҳудийсан.

С п и д

Хўш, нима учун?

Л а н с

Чунки христианни пиво билан меҳмон қилиш учун сенда шафқат етишмайди. Хўш, борамизми?

С п и д

Хизматингизга тайёрман.

Кетишади.

ОЛТИНЧИ САҲНА

Милан. Герцог саройидаги хона.

Протей кирати.

Протей

Жулияга вафосизлик — қасамни бузмоқ.

Сильвияни севиш демак — қасамни бузмоқ.

Азиз дўстни таҳқир қилиш — қасамни бузмоқ.
Мен қасамни бузган ўша, куч билан уч бор
Хиёнатга йўл қўйишга мажбурман, афсус.
Қасам берган — севги, ўзи бузар қасамни.
Севги, фақат сен бошладинг гуноҳга мени.
Гуноҳимни энди қандай ювай, ўзинг айт.
Авваллари севар эдим нурсиз юлдузни,
Ақлим кириб, энди бўлдим қуёшга шайдо.
Оқил одам ўзгартирар бемаъни онтни.
Қим ёмонни яхши билан алмаштирмаса,
У одамнинг ақли камдир, муболағасиз.
О, беҳаё сўз айтгунча уялсанг-чи, тил!
Сен яқинда жамолини роса мақтаган
Дилрабони энди таҳқир қилдинг уялмай!
Мен севгини унутолмай келдим, мана,
Асл севги бошланганда унутдим тамом.
Жулияни, Валентинни йўқотдим, агар
Йўқотмасам мен ўзимни йўқотар эдим.
Икковини йўқотдим, аммо, ўрнига
Ажойиб бир дўст орттирдим, гўзал Сильвия.
Жазманининг эвазига жазман бўлади.
Мен ўзимга дўстан кўра қимматлироқман,
Севги эса қиммат эрур ҳамма нарсадан.
Сильвиянинг қаршисида Жулия хунук,
— Тангри гувоҳ, худди хабаш қизидай қора.
О, агарда, муҳаббатим ўлган бўлса, мен —
Жулияни барҳаёт деб ҳисобламасдим,
Валентинни эса душман ҳисоблар эдим,
Сильвиянинг висолига етиш қасдида.
Валентиннинг дўстлигига хиёнат қилмай,
Ўз-ўзимга содиқ бўлиб қолармидим? Йўқ!
У, кечаси нарвон билан илоҳий гўзал,
Сильвиянинг ҳузурига кирмоқчи пинҳон.
Бу сир менга аён, унга энди рақибман!
Сильвиянинг отасига қизингизни у
Ўлиб қочиш пайида, деб, айтишим керак.

Герцог эса Туриони куёв қилмоқчи,
 Ғазаб билан Валентинни дарҳол ҳайдади.
 Кейин, ҳар хил ҳийла билан бемаъни, аҳмоқ,
 Жонга теккан Турионинг ниятларига
 Ғов бўламан. О, муҳаббат, бу тадбирга сен
 Ақл бердинг, ижросига мадад бер энди!

(Кетади.)

ЕТТИНЧИ САҲНА

Верона. Жулия уйдаги хона.

Жулия билан Лючетта киради.

Жулия

Маслаҳат бер, энди менга, азиз Лючетта,
 Елвораман сенга бўлган соф севгим ҳаққи
 Сен мен учун кундаликсан. Орзуларимни
 Езиб олиб ардоқлайсан уларни дилдан.
 Маслаҳат бер, иззатимни сақлаган ҳолда,
 Қандай қилиб жондан севган Протейимнинг
 Ҳузурига тез етаман, йўлини кўрсат!

Лючетта

Бахтга қарши, бу йўл оғир ва жуда узоқ!

Жулия

У бошидан бу бошига подшоликнинг
 Яёв юриб ўжар сайёҳ чарчамаганда,
 Мен чарчайми муҳаббатнинг қаноти билан,
 Менинг учун энг қимматли ва энг севимли,
 Олий зотнинг ҳузурига қараб учганда!

Лючетта

Қайтишини кутиш яхши эмасми, бекам?

Жулия

Тушун, ахир, ёр висоли жонимга озиқ.
Ахир, раҳминг келмайдими, висолга интиқ
Еш жонимга? О, Лючетта, агар севгининг
Азобини билганингда сўз билан севги
Оловини ўчирмасдинг, балки қорга ҳам
Ўт қалашга уринардинг, имоним комил!

Лючетта

Мен сиздаги алангани ўчириш эмас,
Балки унинг хуружини пасайтмоқчиман.
Токи ақл ҳудудидан чиқиб кетмасин.

Жулия

Шунча қаттиқ ёнар у ўт, қанча ўчирсанг.
Ҳа, жилдираб оқиб ётган ирмоқ йўлини
Бўғиб қўйсанг, ғазаб билан кўпирар, тошар,
Агар унинг оқишига халал бермасанг,
У, тинчгина ялтираган тошлардан ошиб,
Йўлларида учрайдиган ҳар бир қамишни
Ўлиб ўтар ва йўлини тамомлаб, шаффоф,
Ювош, майин ҳолича у, тўлқинли денгиз
Қучоғига қўйилади. Сен ҳам, Лючетта,
Ўтинаман, тўғон бўлиб йўлимда турма.
Мен ҳам кичик ирмоқ каби чидамга тўлиб
Жуда енгил ҳис қиламан оғир йўлимни,
Бу йўл мени Протейга олиб боради!
Бу йўлда мен дам оламан! Азоблардан сўнг
Жонинг роҳат қилганидай жаннатга кириб.

Лючетта

Қай кийимда бормоқчисиз, бўлмаса, бекам?

Жулия

Йўлда шилқим эркакларнинг хушомадидан
Қочиб учун аёлларнинг кийимин киймай.
Саройдаги ёш йигитлар кийишадиган
Либослардан биттасини топиб бер менга.

Лючетта

Унда сочи қирқтиришга тўғри келади.

Жулия

Мен уларни ипак билан чамбарчас боғлаб,
Ун иккита тугун қилиб ўриб қўяман.
Еш-ялангга майнавозлик ярашади-ку,
Гарчи, улар мендан катта кўринганда ҳам.

Лючетта

Қанақанги иштон олсак бўлар экан, а?

Жулия

Куладиган гап-ку, гапинг! Худди: «Хўш, синьор,
Сизга қандай юбка бичай» дегандай бўлди.
Ўзинг жавоб бера қолгил ўз саволингга!

Лючетта

Сержимжима иштон сизга ярашар эди.

Жулия

Қўй, Лючетта, хунук жуда унақа иштон!

Лючетта

Ҳашами йўқ иштон, бекам, бир пулга қиммат.
Ҳашамига игна-пигна яширадингиз.

Жулия

Ахир, мени севасан-ку, азиз Лючетта.
Қай либосни лозим кўрсанг, шуни бера қол.
Аммо мени шундай йўлга кирди, деб, биров
Гап тарқатиб, ғийбат қилиб юрмасин яна?
Шаънимга доғ тушмасмикан ғийбат туфайли?

Лючетта

Ғийбатлардан ҳайиқсангиз, уйда ўтиринг!

Жулия

Йўқ, сира ҳам!

Лючетта

Ундай бўлса тезроқ отланг.
Шаънимга доғ тушмасин деб кўп ўйлай берманг.
Жуда яхши келибсан деб, агар Протей,
Хурсанд бўлса бошқаларнинг сўзи бир чақа,
Аммо хурсанд бўлармикан сиздан Протей?

Жулия

Бу ҳақда ҳеч ғам емайман, Лючетта, чунки,
Муҳаббатим умрбод деб, айтган сўзлари,

Онт ичгани, ёш тўккани, ибодатлари
 Асос берур кўнгилдаги меҳмон тарзида,
 Ер тарзида яхши қабул қилинишимга.
 Азиз меҳмон бўламан мен Протей учун.

Л ю ч е т т а

Бу гапларнинг ҳаммасини эркаклар доим
 Аёлларни алдаш учун ишлатадилар.

Ж у л и я

Фақат разил мақсад учун — разил одамлар,
 Ҳаққоният юлдузидир одил Протей.
 Унинг сўзи авлиёнинг сўзидан ҳам зўр.
 Пўлатдан ҳам мустаҳкамдир аҳду паймони.
 Ердан узоқ бўлганидай зангори осмон
 Унинг қалби хиёнатдан шу қадар узоқ.

Л ю ч е т т а

Айнимаган бўлса яхши эди, илоҳим.

Ж у л и я

Лючетта, сен, агар мени чиндан ҳам севсанг
 Шубҳа билан Протейни ҳақорат қилма.
 Сен уни сев, мен ҳам шунда сени севаман.
 Қани юр-чи, йўлга керак ҳамма нарсани
 Йиғиштириб қўяйлик, ҳа, тахт бўлиб турсин.
 Бойлигимни, яхши номим, молу мулкимни,
 Ҳа, қисқаси, ҳаммасини ихтиёриңга
 Топшираман: Лючеттажон, эвазига сен —
 Мени йўлга хўп яхшилаб шайла, сўрайман.
 Йўқ демагил, яхшиси, юр ишга тушайлик.
 Онт ичаман, тоқатим йўқ кечиктиришга.

УЧИНЧИ ПАРДА

БИРИНЧИ САҲНА

Милан. Герцог саройидаги хона. Герцог, Турно, Протей киришади.

Герцог

Бизни холи қолдирсангиз, синьор Турно,
Бизнинг бир оз гапимиз бор, илтимос сиздан.

Турно кетади.

Хўш, Протей, сўзланг энди, қулогим сизда.

Протей

Дўстлик мендан яширишни тақозо қилган
Сирни сизга очмоқчиман, муҳтарам герцог,
Фақат сизга, саховату мурувватингиз
Ҳақи, ожиз қулингиз мен, ҳеч вақт, ҳеч кимга
Айтмайдиган машъум сирни айтмоқчи бўлдим.
Билинг, герцог, менинг дўстим синьор Валентин
Бугун тунда қизингизни ўғирламоқчи.
Унинг ўзи айтди менга бу хиёнатни.
Хабарим бор, қизингизни, ёмон кўрса ҳам,
Турнога бермоқчисиз. Агар қизингиз
Ўғирланса, қариганда оғир фалокат,
Шармандалик бошингизга тушган бўларди.
Шунинг учун, ўз бурчимни оқлаб: майлига,
Яхшиси мен халал берай дўстимга, аммо.

Оқсоқолнинг шаънига доғ тушмасин, ғамлар
Уни бевақт гўрга тикиб қўямасин, дедим,

Герцог

Миннатдорман. Айтиб жуда яхши қилдингиз.
Энди сизга қарздорман ўла-ўлгунча.
Ўзимнинг ҳам, икковидан шубҳам бор эди.
Мен уларнинг гапларини эшитиб қолдим.
Улар мени ухлаган деб ўйлаган чоғда.
Учрашманг, деб, бир неча бор ман этай, дедим.
Валентинни четлатмоқчи бўлдим саройдан.
Аммо кейин ўйлаб қолдим: эҳтимол, шубҳам
Ўринсиздир, янглишарман, дедим ўзимча.
Ҳаққоният — менинг учун муқаддас қонуи.
Шунинг учун очиқ чеҳра, кулган юз билан
Ахтарардим сен шу топда етказган гапни.
Шундан бери, ёшлигини васвасалардан
Мустаҳкамроқ сақлайин деб, эрка қизимни
Кечалари минорага беркитиб қўйиб,
Калитини ўз ёнимда олиб юрибман.
Энди уни ўғирламоқ ҳеч мумкин эмас.

Протей

Огоҳ бўлинг, олижаноб, зийрак ҳокимим:
Арқон нарвон билан унинг деразасидан
Тушмакчидир у ошиқи беқарор бугун.
Ҳа, айтгандай, яқинда у нарвонга кетди.
Сал қоронғи тушганида олиб келади.
Уша ерда уни қўлга тушириш мумкин.
Аммо, бегим, овни шундай ташкил қилингки,
Бу сирни мен очганимни дўстим билмасин.
Ахир, синьор, мен бу ишни дўстимга ғараз,
Душманликдан қилганим йўқ, фақат сиз учун,
Сизга бўлган муҳаббатим туфайли қилдим.

Герцог

Онт ичаман, у сезмайди, шум ниятларин
Сиз орқали билганимни, хотиржам бўлинг.

Протей

Ана ўзи келиб қолди. Синьор, кечиринг.

(Кетади.)

Валентин киради.

Герцог

Ҳа, қаёққа, нега бунча шошасиз, синьор?

Валентин

Веронага кетаётган чопар кутмоқда,
Рухсатингиз билан унинг ёнига бориб,
Икки кичик мактуб бериб юбормоқчиман.

Герцог

Муҳим хатми, хатларингиз?

Валентин

Умуман, шундай.

Хагда соғман, саломатман, хурсандман, герцог
Саройда яшаш менга зўр бахт, деб ёздим.

Герцог

Шу холосми? Ундай бўлса ҳузуримда қол.
Бир ишим бор, сенга айтиб бераман, аммо
Сен бировга айта кўрма уни, илтимос.
Хабаринг бор, мен қизимни, яқин кунларда
Дўстим синьор Туриога узатмоқчиман.

В а л е н т и н

Бу гаплардан хабарим бор, муҳтарам синьор,
 У, шубҳасиз, кўп ҳурматли бой, лойиқ куёв
 Ҳамда сахий, олижаноб нур устига нур.
 Қизингизга жуда яхши эр бўлади у.
 Фақатгина синьорага ёқармиканлар?

Г е р ц о г

Бахтга қарши ёқмайди, йўқ. Қизим кўп ўжар,
 Дағал, қайсар, мағрур жуда, сал нарсага ҳам
 Жаҳли чиқар. Қизлик бурчи, севгисига ёт,—
 Сабаби мен жиловини бўш қўйиб бердим,
 Унинг беҳад мағрурлиги сабаб бўлди-ю
 Унга бўлган муҳаббатим анча совиди.
 Мен умримнинг охирида қизимни, севги,
 Гамхўрлик-ла ардоқлашни орзу қилардим.
 Алданибман, афсус, энди уйланмоқчиман.
 Майли, қизим тегаверсин хоҳлаганига,
 Аммо ҳурмат қилмагани учун отани,
 Энди унга гўзалликдан бошқа қалин йўқ.

В а л е н т и н

Бу гаплардан мақсад нима, муҳтарам синьор?

Г е р ц о г

Бу ерда вероналик бир яхши аёл бор.
 Бир кўрдиму севиб қолдим ўша жувонни.
 Аммо қанча тушунтирмай, қанча уринмай,
 Унинг нозик ва тортинчоқ кўнглини овлаб,
 Ўзимга ҳеч ром қилолмай доғдаман, синьор.
 Ҳа, эскича хушомадлар иш беролмади.
 Сенга шогирд тушмоқчиман. Авраш санъати

Эсдан чиққан, одатлар ҳам ўзгариб кетган.
Менга ўргат, қай йўл билан гўзал кўзларнинг
Табассуми, имосига эришиш мумкин.

В а л е н т и н

Агарда сўз иш бермаса, бошқа йўл тутинг:
Биласизми, кўп вақт гўзал хотинлар учун —
Қуруқ сўздан қимматроқдир сўзсиз инъомлар.

Г е р ц о г

Инъомимни қайтарди-да.

В а л е н т и н

Н о з қ и л и б д и - д а !

У рад этган ўзи орзу қилган нарсани.
Янги инъом юборинг-а,— омад келади!
Баъзан улар рад қилади кўпроқ ёқай деб,
Ғазаблари душманликни ифода қилмас,
О, аксинча, мурувватдан дарак беради.
Ҳайдасалар — сабр этайлик; бу билан улар
Қалбимизда кўпроқ севги ўтин ёқмоқчи.
Улар бизни қарғашади хўжа кўрсинга:
Хафа бўлсак — ўзлари ҳам хафа бўлади.
Аёллардан тўғри сўзни кутманг ҳеч қачон:
Улар, агар «кет» десалар, «кетма»—дегани;
Уларни сиз мақташ билан, хушомад билан
Қўлга олинг, хунукни ҳам сиз — фаришта денг,
Эркакларга шунинг учун тил берилганки,
Аёлларни тузоғига илинтирсин, деб.

Г е р ц о г

У аёлга, унинг қавму қариндошлари
Ешроқ ҳамда муносиброқ эр топишибди.
Яна биров ишни бузиб қўймасин, дея
У аёлни кеча-кундуз қўриқлашармиш.

Валентин

Мен бўлганда тунда уни ёнига эплаб
Қириш учун бир таваккал қилиб кўрардим.

Герцог

Эшик қулф, калит эса — ишончли қўлда.
Кечаси ҳам ҳузурига кириб бўлмайди.

Валентин

Ойнасидан тушса нима халал беради?

Герцог

Девор тикка, ойна эса жуда баландда,
Унга чиқиб бўлмас жондан кечмасдан туриб.

Валентин

Ҳеч гап эмас, арқон нарвон олинг, иш тамом,
Агар сиз ҳам Леандрдай жасур бўлсангиз.
Йўл топасиз қалъасига янги Геронинг.

Герцог

Маслаҳат бер — тажрибали айёрлардансан,
Ушанақа нарвонни мен қайдан оламан?

Валентин

Нарвон сизга қачон керак, муҳтарам синьор?

Герцог

Бугун, тунда; севги худди болага ўхшар —
Нима кўрса шуни дарҳол ушлаб олади.

Валентин

Хўш, нарвонни келтираман соат еттига.

Герцог

Якка ўзим бормоқчиман, айтиб бер менга:
Нарвонни мен қай йўсинда олиб бораман?

Валентин

Нарвон енгил, уни плашч остига олинг
Ва шу ҳолда билдирмасдан олиб борасиз.

Герцог

Бўйи сенинг плашчингдай бўлса майлими?

Валентин

О, албатта.

Герцог

Ундай бўлса еч, кийиб кўрай?

Валентин

Ҳар қанақа плашч, бегим, ярайверади.

Герцог

Уни қандай кийиш мумкин? Илтимос сендан,
Бериб тур-чи, сеникини бир кийиб кўрай?

(Валентиннинг плащини очиб юборади.)

Бу қандай хат? Қимга экан? Нима, «Сильвия»?

И-е, мана, мен ахтарган нарвон ҳам тайёр.

(Валентиннинг плащчи тагидан нарвонни олади.)

Рухсат беринг, хатни очиб ўқиб кўрайин.

(Ўқийди.)

«Хаёлларим узоқдаги Сильвияхонда,
Мен уларга маъшуқамни тарк этманг дедим.
Қошки ўзим тунда бориб, кўринмай кўзга,
Уша ҳиссиз чопарларнинг ўрнини олсам!
Сенинг кўксинг улар учун нуқрадай маскан.
Мен узоқда рашк ўтида ёнаман ёлғиз.
Саодатли чопарлари, гамгин ошиқнинг,
Аламимдан сизга беҳад лаънат ўқийман.
Ўзим роҳат қилай деган жойга уларни
Юборганим учун лаънат менга ҳам минг бор».
Бу қандай гап?

«Шу кеча сен, Сильвияжон, озод бўласан»,
Ҳа, Фаэтон, қанотсиз Меропсинг ўғли,
Фебнинг олтин аравасини ҳайдайман дея,
Дунёга ўт қўйишига оз қолган экан.
Кўкдан юлдуз ўғирлашни истаб қолдингми?
Беҳаё қул! Разил, айёр, ёлғончи, йўқол!
Аҳмоқларга сақлаб қўйгил хушомадингни.
Агарда сен жазоланмай кетсанг бу ердан
Бунда сенинг ҳеч қанақа хизматинг йўқ, ҳа,
Фақат менинг тоқатимга ташаккур билдир.
Бу мурувват ҳозиргача сенга кўрсатган
Шафқатимнинг энг юксаги, энг эзгусидир.
Аммо, дарҳол йиғиштириб нарсаларингни,

Саройимдан тезроқ жўнаб қолмасанг, агар,
 Онт ичаман, унда менинг қаҳру-ғазабим,
 Сени дастлаб қабул қилган чоғдаги севгим,
 Ва қизимга бўлган беҳад муҳаббатимдан
 Юз мартаба ошиб тушар. Яна ўзингни
 Оқлайман деб, уринмагил! Йўқол кўзимдан!

(Кетади.)

В а л е н т и н

О, бу азоблардан кўра ўлганим яхши!
 Ахир ўлим ўз-ўзингдан ажраш эмасми?
 Сильвия, мен — бир одаммиз, ундан айрилмоқ
 Ўз-ўзимдан жудо бўлиш эмасми, ахир?
 Шу эмасми — ҳалокатли, шафқатсиз қувғин!
 Сильвиянинг жамолисиз ёруғлик ҳам йўқ.
 Сильвиясиз шодлик — менга шодлик бўлолмас.
 Наҳот энди хаёлимда ишқдан завқ олиб.
 Камолотнинг жилосини тасаввур қилсам?
 Агар тунни Сильвиясиз ўтказсам, булбул
 Нағмасида менинг учун тарона йўқдир.
 Кундуз куни Сильвияни кўрмасам, агар,
 Менинг учун кўкда порлоқ қуёш ҳам йўқдир.
 Сильвиясиз ҳеч нарсаман, йўқман мутлақо.
 Фақат унинг яқинлиги менга саодат,
 Менга асос, менга ҳаёт бахш этар, шаксиз.
 Улим эмас, фақатгина жазо — қатлга
 Йўл қўймасликигина келар менинг қўлимдан.
 Фақат ўлим кутар эдим, бу ерда қолсам.
 Қочсам агар, мен ҳаётдан қочган бўлардим.

Протей билан Ланс киради.

Протей

Тезроқ, тезроқ, Ланс, уни қандай бўлмасин менга
 топиб бер.

Ланс

Ху, ана, ху, ана!

Протей

Кимни кўрдинг?

Ланс

Қидирган одамимизни. Унинг терисида Валентин билмаган битта ҳам тук йўқ.

Протей

Валентин?

Валентин

Йўқ.

Протей

Бўлмаса кимсан? Валентиннинг арвоҳимисан?

Валентин

Арвоҳ ҳам эмасман.

Протей

Ҳа, бўлмаса нимасан?

Валентин

Ҳеч нарса.

Ланс

Ҳеч нарса ҳам гапира оладими? Хўжайин, боплаб таъзирини бериб қўяйми?

Протей

Қимнинг таъзирини бермоқчисан?

Ланс

Ҳеч нарсанинг.

Протей

Жим бўл, аҳмоқ!

Ланс

Ҳа, нега, хўжайин, ахир, мен ҳеч нарсанинг таъзирини бермоқчиман. Рухсат этинг...

Протей

Нодон, жим бўл, деяпман сенга! Дўстим Валентин, икки оғиз гап бор.

Валентин

Қулоғим қар менинг, дўстим, яхши сўз учун. Гаранг бўлиб қолди, шўрлик ёмон сўзлардан.

Протей

Ундай бўлса сукут сақлаб турсин сўзларим. Чунки улар ҳам дағалу ҳамда беомон.

В а л е н т и н

Хўш, Сильвия ўлдими?

П р о т е й

Йўқ, дўстим Валентин.

В а л е н т и н

Ҳа, Валентин, ўлди, дўстим, Сильвия учун.
Хўш, мендан юз ўгирдими?

П р о т е й

Йўқ, йўқ, Валентин.

В а л е н т и н

О, агар у юз ўгирса мендан, айтардинг:
Валентин йўқ! Не иш билан келдинг бу ерга?

П р о т е й

Сен Миландан қувилдинг. Ҳа! Энди сен сарой,
Сильвияни, дўстингни тарк этишинг керак.

В а л е н т и н

Дўстим, гамга жуда тўйдим. Яна оз турсам —
Ғаму ғусса жудо қилур мени ҳаётдан!
Хўш, Сильвия бу гаплардан хабардормикан?

П р о т е й

Ҳа, хабардор. У шафқатсиз қарорга қарши.
Кўз ёши деб аталувчи инжуни тўкиб,
Беҳудага қурбон қилди, золим отанинг

Оёғига йиқилди-ю, зор-зор йиғлади,
 Аламлардан, ташвишлардан шўрликнинг ранги
 Баланд тоғнинг қори каби оқариб кетди.
 Аммо йиғи, нолалар ҳам, илтижолар ҳам,
 Тиз букишлар, бош эгишлар, ёлворишлар ҳам,
 Сира таъсир қилгани йўқ золим отага.
 У қизига, тез кетмаса агар Валентин
 Қатл этишга буюраман уни, деб айтди.
 Гуноҳини кечиринг, деб сенинг ҳақингда,
 Ёлворгани учун, унинг золим отаси
 Ғазабидан кўзига қон тўлиб, шу замон
 Буйруқ берди минорага қаманг уни, деб.
 Ва қизига, сўзларимга кирмасанг агар.
 Умринг чирир зиндонда деб, дағдаға қилди.

В а л е н т и н

Бўлди, бас қил, агар мени сўзларинг билан
 Улдиришни истамасанг. Мабодо, дўстим,
 Улдирмоқчи бўлсанг, агар, сўзда давом эт,
 Поёни йўқ азоблардан халос эт мени.

П р о т е й

Фарёд чекма энди, дўстим, бўлар иш бўлди.
 Аммо ўзинг бузган ишни, тезроқ тузатгил.
 Бунда қолсанг, гўзал билан учрашолмайсан,
 Аммо хавф остида қолур ҳаётинг, оринг.
 Умид — ошиқларга ҳасса! Бор, дўстим, ўзинг
 У ёқдаю, аммо хатинг бу ерда бўлур.
 Шу ҳассага таянгину хатларни менга
 Юбориб тур, мен уларни унга топширай,
 Токи гўзал, у хатларни, мрамар тўшига
 Худди тумор каби осиб, яшириб юрсин.
 Дўстим, ҳозир пайти эмас музокаранинг.
 Қетяш керак. Мен, то шаҳар дарвозасига

Қадар сени кузатаман. Севгинга фойда —
Берадиган нарсалардан суҳбатлашамиз.
Тез юрақол, дўстим, гўзал Сильвия ҳақи.

В а л е н т и н

Менга қара, Ланс, мабодо Спидни кўрсанг,
Айт, Шимолий дарвозага тез етиб келсин.

П р о т е й

Бор, топиб кел. Қани кетдик, дўстим Валентин.

В а л е н т и н

О, Сильвия, менинг азиз, гўзал фариштам!
О, аламли, бахти қора шўрлик Валентин!

Валентин билан Протей кетишади.

Л а н с

Қаранг-а, аҳмоқ бўлсам ҳам, хўжайинимнинг маълум тарзда разил эканини фаҳмлашга, ҳар ҳолда, ақлим етди-я. Қайси тарзда — аҳамияти йўқ, аммо разил, ана шуниси аҳамиятли. Мени ошиқ деб айтадиган одам ҳали туғилган эмас. Аммо кимга ошиқ бўлганимни олти от ҳам ичимдан тортиб чиқаролмайди. Нафсиламрига у аёл. Аммо қанақа аёл, буни мен ўзимга ҳам айтмайман. Мен-ку ҳар ҳолда у аёлнинг сигир боқувчи эканини биламан. Боринги, кўпдан қиз эмаслигини, у ҳақда ҳар хил ёмон гаплар юрганини ҳам биламан. Аммо, ҳар ҳолда у қиз, нега десангиз, у ўз хўжайининикида қиз ҳисобланади ва уникида ҳақ олиб ишлайди. Унинг қўлидан ҳамма иш келади — худди менинг сувга шўнғийдиган итимдек. Бандаий мўмин

учун шу ҳам етиб-ортади. Мана, унинг ғамхўрлари ёзган гаплар. (Енидан қоғоз чиқарди.) Биринчидан, у ҳам ташийди, ҳам ташиб келади. Бунақа ишни от ҳам қилолмайди. Йўқ, от фақат юк ташиши мумкин, аммо бирор нарсани уйга ташиб келолмайди. Демак, у, ҳар қанақа қирчанғидан афзал. Иккинчидан, у соғишни билади. Қиз учун бундан катта фазилят йўқ, фақат қўли тоза бўлса.

С п и д киради.

С п и д

Салом, синьор Ланс, нимани ўқиб ўтирибсиз?

Л а н с

Уқиётганим йўқ, тахлаяпман.

С п и д

Сен, ҳали ҳам ўша, эскича бутун сўзларнинг авра-астарини ағдарасан. Хатингда қанақа янгиликлар бор?

Л а н с

Узинг кўрган қоп-қора.

С п и д

Ҳа, нега қора?

Л а н с

Чунки сиёҳда ёзилган.

С п и д

Қани, бер-чи, ўқиб кўрай.

Л а н с

Уялсанг-чи, аҳмоқ! Ахир, сен ўқишни билмайсан-ку?

С п и д

Елфонгинани айтибсан. Уқишни биламан, ҳа.

Л а н с

Хўп, бўлмаса, мен сени бир текшириб кўрай. Қани, жавоб бер-чи, сени ким туғдирган?

С п и д

Бувамнинг ўғлидан бўлак ким бўларди.

Л а н с

Эҳ, сен жоҳил каллаварам! Бувангнинг ўғли эмас, бувингнинг ўғли! Шундан маълум бўлдики, сен ўқишни билмайсан.

С п и д

Бу ёққа бер, бу ёққа бер, аҳмоқ! Кўрсат, хатингда нималар ёзилган экан.

Л а н с

Мана, қара. Авлиёлар мададкор бўлсин!

С п и д

(Ўқийди)

«Биринчидан, у соғишни билади».

Л а н с

Ҳа, жуда яхши билади.

С п и д

«Иккинчидан, у пиво пиширишни билади».

Л а н с

«Тасаннолар бўлсин сенга, эй фалак, сен пивони яхши пиширасан» деган мақол шундан келиб чиққан.

С п и д

«У тикишни ҳам билади».

Л а н с

Бу, у киши тикишни ҳам биладиларми, деб сўрагандай гап.

С п и д

«У киши пайпоқ тўқишни ҳам биладилар».

Л а н с

Ҳа, агар хотини пайпоқ тўқишни биладиган бўлса, эркак ўз пайпоғини қаёқдаги суюқоёқ аёлларга берармиди?

С п и д

«Яна у ювишни ҳам, дазмоллашни ҳам билади.»

Л а н с

Бу алоҳида фазилят: ювишни қойил қилмаса, дазмоллашни боплайди.

С п и д

«У мато тўқишни ҳам билади.»

Л а н с

Агарда у мато тўқиб, тирикчилик учун пул топадиган бўлса, демак, Ланс омад филдирагини ишга солиб юборади.

С п и д

«Кейин: унинг жуда кўп номсиз ғамхўрлари бор.»

Л а н с

Бу, шу деган гапки: улар гўё ташқаридан келиб қўшилган, ёндама, қўшимча, ғайритабиий ғамхўрлар. Уларнинг отаси йўқ, шунинг учун номлари ҳам йўқ.

С п и д

Хатнинг давомида у паризоднинг нуқсонлари зикр қилинади.

Л а н с

Ҳа, фазилятларидан сўнг қадам-бақадам.

С п и д

«Биринчи: оч қоринга у кишини ўпилмасин, у кишининг оғизларидан ёмон ҳид келади».

Л а н с

Ҳа, бу нуқсонни нонушта билан тўғрилавориш мумкин.

С п и д

«Кейин: у киши ширинликка ўч».

Л а н с

Демак, ёмон ҳидга ҳамма вақт яхши ҳид аралашиб туради.

С п и д

«Кейин: у киши тушларида гапириб чиқадилар».

Л а н с

Э, аҳамияти йўқ, ҳайтовур, гаплашиб туриб ухлаб қолмаса бўлгани.

С п и д

«Кейин: у киши камсуханлар».

Л а н с

Қайси аҳмоқ буни нуқсонга қўшиб ёзди! Агар хотин киши кам валақласа бу жуда ҳам савобли иш.

Сендан сўрайман: Бу гапни бу ердан ўчиру яхши фазилатлар қаторига қўшиб ёз.

С п и д

«Қейин: у жуда қайсар».

Л а н с

Буни ҳам ўчир, бу гап уларга Момо Ҳаводан қолган. Аёл кишини бундай меросдан маҳрум қилиш ҳеч ҳам мумкин эмас.

С п и д

«Қейин: у киши тишсизлар».

Л а н с

Яна яхши, ноннинг сиртини ўзим яхши кўраман.

С п и д

«Қейин: у киши жанжалкашлар».

Л а н с

Аҳамиятсиз. Модомики тиши йўқ, тишлолмайди.

С п и д

«Қейин: у киши ичидини яхши кўради».

Л а н с

Нима бўлибди, агар яхши ичкилик бўлса, майли, ичаверсин. Мабодо у киши хоҳламасалар, ўзим ича қоламан. Яхши нарсаларнинг қадрига етиш керак.

С п и д

«Кейин: у киши жуда сахийлар».

Л а н с

Гапгами? Йўқ, албатта, бу ерда у киши камсухан, деб ёзилган. Пулгами? Бўлмаган гап. Пул менда ҳам-ма вақт бўлади. Агар, бошқа нарсага сахий бўлса, майли, билганини қилсин. Ҳа, нима ҳам қилардим. Майли, қани, нари кетдик.

С п и д

Нариёғи мана бунақа: «Унинг сочи ақлидан кўп, нуқсони эса сочидан кўп, пули эса нуқсонидан кўп».

Л а н с

Тўхта, тўхта. Мен у аёлга уйланмоқчиман. Шу масала юзасидан мен икки маротаба ёки уч маротаба ҳам «ҳа» дейишга қарор қилдим, ҳам «йўқ» дейишга. Яна бирор маротаба ўқи.

С п и д

«Унинг сочи ақлидан кўп».

Л а н с

Сочи ақлидан кўп? Эҳтимол; мен бунни исбот қиламан. Тузлиқнинг қопқоғи тузлиқни ёпади, демак қопқоқ туздан кўп, катта. Соч эса, бошни ёпиб турарди, демак, соч бошдаги ақлдан кўп, чунки кўп нарса ҳамма вақт оз нарсадан кўп бўлади. Давом эт.

С п и д

«Сочдан нуқсони кўп».

Л а н с

Ана бу даҳшат. Қошки, хатдаги шу модда бўлмаса!

С п и д

«Пули эса нуқсонидан кўп».

Л а н с

Ана бу вазият ҳамма нуқсонни ёғиб кетади. Албатта, мен унга уйланаман, агар шунақа бўлиб қолса, ҳа. Ахир бўлмайдиган нарса йўғ-у...

С п и д

Хўш, унда нима?

Л а н с

Унда гап шуки, хўжайиннинг бир соатдан бери сени шимолий дарвозада кутяпти.

С п и д

Мени?!

Л а н с

Сени! Ҳа, сен ким бўсан? У сендан тозароқ одамларни ҳам кўп кутган.

С п и д

Демак, мен унинг ёнига боришим керакми?

Л а н с

Сен унинг ёнига чопишинг керак! Сен бу ерда шунча лақиллаб турдингки, унинг олдига юриб бориш учун вақтинг йўқ.

С п и д

Ҳа, нега индамадинг? Э, ишқий хатинг бошингдан қолсин!

(Кетади.)

Л а н с

Хатимни ўқигани учун, жазосини беради. Ўхшовсин аҳмоқ! Одамларнинг сири асрорига тумшугини суқади! Орқасидан борай, зора калтак еганини кўриб руҳим кўтарилса. (Кетади.)

ИККИНЧИ САҲНА

Герцог саройидаги хона.

Герцог билан Турно киради.

Г е р ц о г

Ташвиш қилманг, Турно, ҳа, у Валентиндан Бир умрга ажралгани сабабли, энди Сизга кўнгил беради.

Турно

Иўқ, ўшандан бери
 Мен кўзига жуда ёмон кўриниб қолдим.
 Мени кўрса, дарҳол жўнаб қолар қизингиз.
 Висолига етиш учун энди умид йўқ.

Герцог

Қизнинг ишқи музга чизган чизикқа ўхшар,
 Бир оз илиқ ел эсдими, муз эриб кетар.
 Қарабсизки чизик ҳам йўқ. Шунга ўхшаган
 Музлаб қолган фикрлари эрийди ва у
 Шу ондаёқ Валентинни чиқарар ёддан.

Протей киради.

Хўш, Протей, ўйлайманки, эски дўстингиз,
 Буйруғимга амал қилиб жўнаб кетгандир!

Протей

Ҳа, жўнади.

Герцог

Қалай, қизим ҳамон хафами?

Протей

Азиз Герцог, бу ғам-ғусса узоққа бормас.

Герцог

Тўғри, аммо Турнонинг фикри бошқача.
 Протей, мен чин қалбимдан сени севаман.

Ҳа, сен менга исбот қилдинг садоқатингни,
Ишонаман энди сенинг маслаҳатингга.

Протей

О, синьор, мен агар сизни алдасам, мени
Маҳрум этинг ҳаётдан ҳам шафқатингиздан.

Герцог

Биласанки, мен қизимни, ҳеч ёлғони йўқ,
Дўстим синьор Туриога жон деб берардим.

Протей

Шундай, герцог.

Герцог

Яна сенга шу ҳам аёнки,
Хоҳишимга қизим сира кўнмай ётибди.

Протей

Ҳа, Валентин борлигида саройингизда.

Герцог

Йўқ, ҳали ҳам ўз сўзида маҳкам турибди.
Қани, нима қилиш керак, токи Сильвия
Валентинни юрагидан чиқариб тамом,
Туриони севса!

Протей

Бунинг йўли бор, синьор.
Валентинни синьорага ёмонлаш керак,

У ёлгончи, қўрқоқ ҳамда таги паст, дея.
Шу уч нарса хотинларга сира ёқмайди.

Герцог

Тушунади унга туҳмат қилинганини.

Протей

Ҳа, бу гапни Валентиннинг душмани айтса.
Аммо, бекам, Валентинга доир гапларни
Эшитиши лозим фақат унинг дўстидан.

Герцог

Ундай бўлса зиммангизга олинг бу ишни.

Протей

Азиз герцог, бу иш менга оғир бўларди.
Аслзода туҳмат қилса,— яна дўстига,
Жуда хунук бўлмайдимиз?

Герцог

Модомики сиз,
Мақтов билан унга фойда бермабсизми, бас,
Туҳмат билан унга зарар еткизмайсиз ҳам.
Шунинг учун, амин бўлинг, синьор Протей,
Нима билан менга хизмат қиласиз, фарқсиз.

Протей

Азиз герцог, мен розиман... Мен уни шундай
Расвосини чиқарайки бекам олдида,
Бекам ундан дарҳол совур, аминман, синьор.

Аммо, дилдан Валентинни чиқариб ташлаш,
Туриони севиш деган гап эмас, шаксиз.

Турио

Шуниинг учун Валентиндан қизнинг кўнглини
Совутгач, тез севгисини мен томон йўлланг.
Шу мақсадда уни қанча ёмонласангиз
Мени шунча мақтанг бекам олдида, синьор.

Герцог

Ҳа, бу ишда ишонаман сизга, Протей,
Валентиннинг сўзларидан билиб олганман.
Ўзингиз ҳам дард чекасиз ишқ занжирида,
Ва ҳамма вақт севгингизга содиқ эрурсиз
Шул сабабдан Сильвиянинг ёнига эркин
Кириш учун сизга тўла имкон бераман.
У қайғуда, ўзи ёлғиз, гаплашмайди ҳеч,
Аммо сизни, Валентиннинг дўсти, деб, шаксиз,
Қабул қилур. Сўнгра нима қилиб бўлса ҳам
Валентинга қарши унда нафрат уйғотинг.

Протей

Онт ичаман, нима келса қўлимдан агар,
Ҳаммасини, ҳеч шубҳасиз, ишга соламан.
Аммо синьор Туриога маслаҳатим шу:
Қизни худди бир қуш каби, жўшқин айтилган,
Жон олғувчи ишқий ғазаб ва қўшиқларнинг
Тузогига туширишга уриниб кўрсин.

Герцог

Гапинг тўғри. Протей, ҳа, эзгу шеърият
Қудратли куч, худоларнинг яқин маҳрами.

Протей

Кўз ёшларин, қалб ноласин ишқ меҳробига
 Келтираман, ҳаммасини қурбон қиламан,
 Сенинг тенгсиз ҳуснингга деб, унга шеър ёзинг
 Агар снѐҳ тамом бўлса, қонингиз билан
 Давом этинг шеър ёзишда, муҳтарам синьор.
 Орфей бир чоқ ясаганда қудратли удни
 Тор қилибди шоирларнинг пайдан унга,
 Олтин товуш билан у тор пўлатни, тошни,
 Ҳамда асрий қояларни эритган экан,
 Арслонларни ювоштириб, Левнафанни —
 Мудҳиш денгиз дажжolini қирғоққа чиқиб,
 Рақс тушишга мажбур қилган экан ўша тор.
 Қунингизни ажиб ғазал ёзишга бериб,
 Кечалари ёр ойнаси остига келиб,
 Таклиф қилиб маҳоратли созандаларни,
 Қўшиқ айтиб ва соз чалиб ёр қулогига
 Ором беринг, лаззат беринг. Тун сукунати
 Билан мунгли ва нолакор сознинг садоси
 Бир-бирига мос келади. Ғалаба учун
 Бундан бўлак йўл топилмас, синьор Турйо.

Герцог

Фақат кимки севса шунга ўргата олур.

Турйо

Шу бугуноқ бажараман маслаҳатингни,
 Менинг пирим, менинг азиз дўстим Протей.
 Юр мен билан, шаҳарга туш, созанда ёллаб
 Келамиз. Ҳа, мен шу бугун битта ғазални
 Боплаб туриб ёд олганман. Ана ўшани
 Куйга солиб айтаман — бу севги жангининг
 Ёшланиши бўлсин, дўстим.

Герцог

Синьорлар, оқ йўл.

Протей

Биз овқатга қадар, герцог, хизматингизда
Бўламузу кейин бизга рухсат.

Герцог

Йўқ, ҳозир
Жўнайверинг, вақт ўтмасин, рухсат, дўстларим.

Кетишади.

Парда

ТУРТИНЧИ ПАРДА

БИРИНЧИ САҲНА

Милан билан Верона ўртасидаги ўрмон.

Бир қанча қароқчилар киради.

Биринчи қароқчи

Ана, дўстлар, йўловчилар, дадил бўлинглар.

Иккинчи қароқчи

Уринг бошлаб, қўрқманг ҳатто ўнта бўлса ҳам.

Валентин билан Спид киради.

Учинчи қароқчи

Тўхтанг, синьор, ёнингизда нима бўлса, ҳаммасини беринг, бўлмаса сизларни боғлаймизу ҳаммасини тортиб оламиз.

Спид

Хўжайин, ўлдик. Булар ҳамма сайёҳларни ўлдиради-ган ёвузлар.

Валентин

Дўстларим...

Биринчи қароқчи

Янглишасиз, синьор, биз сизнинг душманларингизмиз.

Иккинчи қароқчи

Жим бўл, қани, нима дейди, эшитайлик.

Учинчи қароқчи

Тўғри. Соқолим билан онт ичаман, яхши одамга ўхшайди.

Валентин

Билиб қўйинг, ҳеч нарсам йўқ йўқотадиган.
Тақдир менга жабру жафо кўрсатди беҳад.
Устимдаги кийимларим — бутун бойлигим.

Иккинчи қароқчи

Қаёққа кетяпсизлар?

Валентин

Веронага.

Биринчи қароқчи

Қаердан келяпсизлар?

Валентин

Миландан.

Учинчи қароқчи

У ерда кўп турдингизми?

Валентин

Бир йилдан ортиқ.

Аммо ҳали кўп яшардим у ерда, агар,
Шум толеим бўлмаганда йўлларимга ғов.

Биринчи қароқчи

Қувлашдими?

Валентин

Ҳа, қувлашди.

Иккинчи қароқчи

Нима сабабдан?

Валентин

Сабабини эслаш менга жуда ҳам оғир.
Мен у ерда бир одамни ўлдириб қўйдим.
Пушаймонман бу ишмдан ҳалига қадар.
Аммо яширин, орқасидан ханжар урибмас,
Балки уни ўлдирганман юзма-юз жангда.

Биринчи қароқчи

Ундай бўлса пушаймонга асло ўрин йўқ.
Шу арзимас ишга сизни қувлашдиларми?

Валентин

Яхшики, мен фақат қувғин билан қутулдим.

Иккинчи қароқчи

Синьор, бошқа тилларни ҳам билсангиз керак?

Валентин

Ҳа, ёшликда анчагина элларни кездим.
Аммо тақдир мени кўп ҳам эркалаганмас.

Учинчи қароқчи

Онт ичаман, Робингуднинг шаддод йигити,
Кекса монах, мард жангчининг кал боши билан,
У биз учун жуда ҳам боп саркарда бўлур!

Биринчи қароқчи

Менга мақбул. Афандилар, икки оғиз гап!

Спид

Бу таклифни қабул қилинг, хўжайин, дарҳол,
Шуғулланинг энди ҳалол ўғирлик билан.

Валентин

Жим бўл!

Иккинчи қароқчи

Боғлиқ эмасмисиз ҳаёт йўлида
Биров билан?

Валентин

Йўқ, йўқ, фақат тақдирим билан.

Учинчи қароқчи

Билиб қўйинг, орамизда зодагонлар бор,—
 Ҳа, ақлсиз ёшликнинг кўр бебошликлари
 Бизни асл одамлардан ажратиб қўйган.
 Мен ўзим ҳам Веронадан, она шахримдан
 Қувилганман, герцог қизин ўғирламоқчи
 Бўлганлигим учун.

Иккинчи қароқчи

Мен ҳам худди шунақа.
 Мантиядан қувилганман, бир зодагонни
 Ханжар билан мулла қилиб қўйганим учун.

Биринчи қароқчи

Мен ҳам шундай арзимаган бир нарса учун
 Гуноҳкорман. Бўлди, ишдан гаплашайлик! Биз
 Нима учун қароқчилик йўлига кирдик,
 Шунини изоҳ қилиш учун айбларимизни
 Сизга айтдик. Сиз келишган ҳамда бақувват,
 Уқимишли, яна анча тил биладиган,
 Доно йигит кўринасиз, билиб турибмиз,
 Бизга худди мана шундай саркарда керак.

Иккинчи қароқчи

Ҳаммадан ҳам муҳими сиз — қувилганлардан.
 Энг аввало сизга савол: бизга саркарда

Бўлишликни хоҳлайсизми, истармидингиз
Ютқизиқни даромадга айлантиришни
Ва биз билан ўрмон ичра яшашни?

Учинчи қароқчи

Ҳамда,
Дангал айт-чи, сен довюрак қароқчиларга,
Хоҳлармидинг арзийдиган бошлиқ бўлишни?
Бир оғиз гап, «ҳа», десанг бас — сени саркарда
Қиламизу бўйсунамиз ҳаммамиз сенга,
Сени севиб, сени шоҳдай ҳурмат қиламиз.

Биринчи қароқчи

Нўқ дедингми — ўлдирамиз, тамом-вассалом!

Иккинчи қароқчи

Ҳа, мақтаниб юрмагин, деб таклифимиздан.

Валентин

Рози бўлсам, бўлай, майли, қоламан. Фақат
Бир шартим бор: камбағаллар, бенаволарни,
Ҳимоясиз аёлларни хафа қилмайсиз.

Учинчи қароқчи

Ундай разил ишдан биз ҳам ҳазар қиламиз.
Юр бўлмаса, сени ғорга олиб борайлик,
Ўзимизни ҳамда бутун бойлигимизни
Топширайлик энди сенинг ихтиёрингга.

Кетишади.

ИККИНЧИ САҲНА

Милан. Герцог саройининг олди.

Протей

Валентинни қораладим. Турioni ҳам,
 Алдаш керак. Мен Сильвия олдида уни
 Мақташ учун ваъда бериб, ўз муҳаббатим,
 Ўз фойдамни кўзлаганман. Энди гўзалнинг
 Висолига муяссарман. Аммо Сильвия.
 Адолатли ва номусли покиза малак,
 Садоқатдан сўз бошласам ёқтирмас сира,
 Ўз дўстимга хиёнатда айблаб мени.
 Жамолини мақтасам у кулади мендан,
 Жулияга берган ваъда, онтимни эслаб,
 Вафосизлик қилганимни солар юзимга.
 Аммо унинг барча мазах, кулгиларига
 Қарамасдан ўргатилган лайчага ўхшаб
 Атрофида айланаман кетолмай. Лекин
 У қанча кўп ҳазар қилса ёлворишимдан,
 Мен ҳам шунча севмоқдаман садоқат билан.
 Ана, синьор Турно ҳам келдилар. Борай,
 Ёрни мақтаб қўшиқ айтай қўшилиб унга.

Турно ва созандалар киришади.

Турно

Биздан олдин! Нима, учиб келдингизми, а?

Протей

Ҳа, Турно, учиб келдим, чунки муҳаббат
 Юриш қийин бўлган жойдан учиб ўтади.

Турно

Ахир, сизнинг маъшуқангиз бу ердас-ку!

Протей

Йўқ, шу ерда, бўлмаса мен келмас эдим-да.

Турно

Яна, сиз ҳам Сильвияга келган бўлмангиз?

Протей

Ҳа, Турно, Сильвияга, аммо сиз учун.

Турно

Раҳмат сизга чин юракдан. Қани, бошладик.
Қани, дўстлар, созингизни созланг эртароқ.

Меҳмонхона хўжайини ва йигитчасига кийинган **Жулия**
киради.

Хўжайин

Хўш, менинг йигитча меҳмоним, назаримда кўпроқ
ичиб қўйганга ўхшайсиз. Нега хафасиз?

Жулия

Негаки, меҳрибон хўжайин, мен хурсанд эмасман.

Хўжайин

Майли, сизни хурсанд қиламиз. Сиз ҳозир музика
эшитасиз ва сўраган синьорингизни кўрасиз.

Жулия

Унинг овозини ҳам эшитаманми?

Хўжайин

Ҳа, эшитасиз.

Жулия

Мен учун ўша овоз музика бўлади.

Соз чалинади.

Хўжайин

Эшитинг.

Жулия

У шуларнинг орасидами?

Хўжайин

Ҳа. Тўхтанг, эшитайлик?

Созандалар куйлашади.

Қўшиқ

Сильвия ким? Нима билан у
 Чўпонларни айлади шайдо?
 Назокатли, гўзал, оқила,
 Чехрасида муҳаббат пайдо.
 Тангри унинг шаҳло кўзига
 Куч берибди, сеҳр берибди.
 Шул сабабдан ким боқса унга
 Худди симоб бўлиб эрибди.

Қўрлигидан нолиган Амур
 Унга келиб эркаланибди:
 «Қошки сени бир марта кўрсам,
 Лабларингдан бир сўрсам!»— дебди.
 Сўнгра бирдан очилиб кўзи
 Сильвияга шайдо бўлибди.
 Муҳаббатнинг тангриси унинг
 Ишқи билан лим-лим тўлибди.
 Лабидан бир бўса олибди,
 Ҳузурида мангу қолибди.
 Дўстлар, ерда қандай мўъжиза
 Сильвияга тенглаша олур?
 У бир қиё боққанда дилга
 Олов солур, гулгула солур.
 Сильвияни кўргали келдик,
 Аҳволини сўргали келдик.
 Ола келдик унга гулчамбар,
 Уни мақтаб айтаминиз лапар.

Х ў ж а й и н

Нима гап? Сиз аввалгидан ҳам қаттиқроқ хафа бўл-
 дингиз-ку. Нима бўлди сизга, дўстим? Афтидан, сизга
 бу саз ёқмади шекилли?

Ж ў л и я

Янглишасиз, менга саз эмас, созанда ёқмади.

Х ў ж а й и н

Нима учун, яхши йигит?

Ж ў л и я

У бузиб айтяпти.

Хўжайин

Нима, у бошқа пардадан оляптими?

Жулия

Йўқ, йўқ. Ҳар ҳолда у шунақа бузаяптики, оғриқдан
Қалбимнинг барча торлари зирқирамоқда.

Хўжайин

Қулорингиз жуда нозик эшитар экан-да.

Жулия

Қошки эди қар бўлиб қолсам. Юрагим тарс ёрилиб
кетай деяпти.

Хўжайин

Назаримда, музикани яхши кўрмайдиган ўхшайсиз.

Жулия

Ҳа, агарда бузиб чалинса — ёмон кўраман.

Хўжайин

Қулоқ солинг, овозлар қанақа ўзгарипти.

Жулия

Ана, худди ўша ўзгариш жиғимга тегади.

Хўжайин

Нима, сиз созанда бир хил овозда чалсин, демоқчи-
мисиз?

Жулия

Ҳа, бир созанда бир оҳангда чалсин дейман. Хўш, ни-
мага анави сизнинг Протейингиз, анави хонимнинг де-
разасига ҳадеб бораверади?

Хўжайин

Мен фақат унинг хизматкори Ланс айтган гапларни-
гина биламан. У анов хонимнинг ишқига боши билан
шўнғиб кетган.

Жулия

Секин! Бир чеккага ўтайлик, кетишяпти.

Протей

Ҳа, хотиржам бўлаверинг, синьор Турно,
Ишни шундай боплаинки, ҳийлаларимга
Ўзингиз ҳам тан берасиз, қасам ичаман.

Турно

Хўш, қаерда учрашамиз сиз билан, синьор?

Протей

Григорий фонтанининг ёнида, хўпми?

Турно билан созандалар кетишади. Деразада Силь-
вия кўринади.

Олижаноб синьорина, сизга саломлар,

Жулия -

(хўжайинга)

Ланс қани?

Хўжайин

Итини қидириб кетди, хўжайинининг буйруғига биноан
У итини Сильвияга инъом қилиб бериши керак эди.

Сильвия

Қўшиқ учун ва саз учун ташаккур, синъор.
Айтинг, кимсиз?

Протей

Олижаноб синъора агар
Ниятимнинг поклигини билганларида
Овозимни таниб олган бўлар эдилар.

Сильвия

Синъор Протей?

Протей

Худди шундай, содиқ қулингиз.

Сильвия

Нима керак?

Протей

Кўр-кўрона хоҳишингизга
Бўйсунини истар эдим.

Сильвия

Хурсандман жуда.
Хоҳишим шу: жўна дарҳол уйингга, маккор!
Сен хонсан, ёлғончисан учига чиққан.
Қасам ичиб бошқаларни алдаганингдай
Мени аврамоқчимисан хушомад билан?
Нима, мени шунча лақма деб ўйладингми?
Бор, тиз чўкиб ўша қизнинг олдида ёлвор,
Илтижо қил, гуноҳимни кечир, деб унга!
Мен эса онт ичаман,— тун маликасининг
Номи билан онт ичаман,— нолаларингга
Ҳеч вақт қулоқ солмагайман, хиралигингдан
Бутун ақлим, қалбим билан ҳазар қиламан.
Менга уят, лақиллашиб сен билан бекор
Вақт ўтказиш.

Протей

Яширмайман, маликам, тўғри,
Севар эдим бошқа қизни, аммо у ўлган.

Жулия

(чеккага)

Мен гувоҳман, ҳали уни кўмганлари йўқ.

Сильвия

Фараз қилайлик, бу гап тўғри, аммо Валентин,
Сенинг дўстинг ҳали тирик, яхши биласан,

Биз у билан унашганмиз, шунга қарамай,
Севгинг билан ўртоғингни таҳқир қилишга
Қандай қилиб ахир бетинг чидайди, маккор!

Протей

Валентинни ўлди деган хабар тарқалган.

Сильвия

Агар бу гап тўғри бўлса, мен ҳам ўлганман,
Севгим унинг мазорига мангу кўмилган.

Протей

Рухсат этинг севгингизни тиргизай, бекам!

Сильвия

Йўқ, сен тиргиз машуқангинг муҳаббатини,
Е ўзингнинг севгингни ҳам унга қўшиб кўм.

Жулия

(чеккага)

У бу гапни эшитмади.

Протей

О, синьора! Сиз
Бераҳмсиз, шафқатсизсиз. Сиздан сўрайман.
Ҳеч бўлмаса, хонангизда осифлиқ турган
Расмийгизни ҳады қилинг, эсдалик учун.
Мен у билан гаплашаман, ҳасратлашаман,
Ҳузурда ёш тўкаман ва соянгизни

Ўзим сояга айланиб, сўнмас ишқ билан,
Кўзларимга сура-сура севиб юраман.

Жулия

(чеккага)

О, мунофиқ, вафосизлик қилиб уни ҳам
Айлантириб қўяр эдинг сояга мендек.

Сильвия

Сизга санам бўлиш менга жуда кўнгилисиз.
Аммо сиздек ёлғончига сояни севиш
Ва сояга топинишлик жуда муносиб.
Майли, сизга суратимни тақдим қиламан,
Эрта билан биров келсин, олиб кетади.
Хайрли кеч, тинч ухланг.

Протей

Ҳа, худди эрталаб
Ўлим кутган асир каби тинч ётсам керак.

(Кетади.)

Сильвия ҳам ичкарига кириб кетади.

Жулия

Хўжайин, қани, кетдикми?

Хўжайин

Бутун авлиёлар номига оғт ичаманки, пича мизғиб
олдим, чамаси.

Жулия

Айт, синьор Протей қаерда туради?

Хўжайин

Менинг меҳмонхонамда. Қаранг-а, ҳадемай тонг ёришиб қолади.

Жулия

Ҳа, уйқусиз тунларимнинг энг безовтаси,
Энг узун, энг оғири шу кеча бўлди.

Кетишади.

УЧИНЧИ САҲНА

Яна ўша жой. Эгламур киради.

Эгламур

Мени бугун бир келинг, деб Сильвия бекам
Чақирувди. Мана, расо вақтида келдим.
Қанақадир муҳим ишга керак эмишман.
Ҳо, синьора Сильвия!

Сильвия

Ким мени чақирган?

Эгламур

Мен, мулозим ва дўстингиз.

Сильвия

Эгламурмисиз?

Салом сизга, минглаб салом, мухтарам синьор.

Эгламур

О, сизга ҳам шунча салом, гўзал синьора.
Қай иш билан сизга фойда етказишимни
Билиш учун барвақт келдим шу қадар, бекам.

Сильвия

Сен ботирсан, олижаноб, азиз Эгламур.
Онт ичаман, сўзларимда ҳеч хушомад йўқ.
Сен доносан, маърифатли, жасоратлисан.
Ҳаққонийсан, тўғри сўзсан. Яхши биласан,
Валентинни жону дилдан севишлигимни.
Аммо отам, хоҳишимга қарамай, мени
Уша аҳмоқ Туриога бермоқчи. Сен ҳам
Севган эдинг, бир вақтлар ўзинг айтгансан:
Тасаллисиз аламлардан бағринг қон бўлиб,
Маъшуқангнинг ҳижронида букилиб гамдан,
Бевақт ўлган бечоранинг қабри устида,
Ҳатто у гўр қучоғида ётса ҳам, унга
Содиқ бўлиб қоламан, деб онт ичганингни.
О, Эгламур. Мантияга жўнамоқчиман.
Менинг азиз Валентиним шу ерда яшар.
Аммо йўллар, дейишади, хатарли эмиш,
Шул сабабдан сўрар эдим ҳамроҳим бўлсанг,
Ўйлаб қара, отам жуда ғазабнок бўлса,
Ўйлаб қара, азобдаман ҳижронда ўзим.
Шунда ўзинг тақдир, тангри лаънатлаган, паст,
Жирканч никоҳ, разолатдан қутулиш учун
Қочишимни, ҳеч шубҳасиз, тўғри дер эдинг!
Азиз дўстим, бутун қалбим билан сўрайман,

— Қалбда эса денгиздаги қумданам кўп ғам,—
 Бахти қора Сильвияга ҳамроҳ бўл йўлда!
 Агар ҳамроҳ бўлолмасанг, айтган сиримни
 Ҳеч кишига айтмайман, деб ваъда бер менга.
 У вақтда ўзим танҳо қочаман, майли.

Эгламур

Хайрихоҳман сизга бутун вужудим билан.
 Қайғунгизнинг сабабини билганлигимдан,
 Жон деб сизга йўлда ҳамроҳ бўламан, бекам.
 Қайғурмайман мен ўзимнинг тақдирим учун,
 Фақат сизга бахт тилайман улуғ тангридан.
 Қачон йўлга чиқмоқчисиз?

Сильвия

Бугун кечқурун.

Эгламур

Хўп, қаерда учрашамиз?

Сильвия

Пьетро ҳазратимнинг
 Ҳужрасида. Мен у ерда тоат-ибодат
 Қилмоқчиман унга айтиб дилдаги гапни

Эгламур

Монастирнинг дарбозаси олдида сизни
 Кутаман. Хўп, кечга қадар хайр, синьора.

Сильвия

Хайр, менинг Эгламурим, меҳрибон дўстим.

(Ичкарига кириб кетади.)

Эгламур кетади.

ТҮРТҮНЧИ САҲНА

Ити билан Ланс киради.

Ланс

Қачонки хизматкор ўзини худди кўрнамак итдай тутса, хўжайин хафа бўлади. Ахир мен уни ёшлигидан тарбия қилганман-ку. Мен бу кучукчани, учтами, тўрттами, кўзи очилмаган ака-укалари ва опа-сингилларига қўшиб сувга фарқ қилишмоқчи бўлганларида қутқариб қолувдим. Мен уни яхши кўппак қилиб тарбияладим. Мени, бу итни хўжайинимнинг номидан синьора Сильвияга тортиқ қилиб олиб бор, деб юборишди. Эндигина емакхонасига кириб эдик ҳам, ҳаш-паш дегунча бориб синьорларнинг тарелкасидаги колбасани олиб қочди. Жамоат орасида ўзини тутолмайдиган ит кўзингга ниҳоятда хунук кўринар экан. Мен уни, қўлидан ҳамма иш келадиган, таълим кўрган ит қилиб кўрсатишни хоҳлардим. Агар унинг гуноҳини ўз бўйнимга олишга ақлим етмаганда эди, уни, шу қилмиши учун осардилар. Худо урсин, у ўз қилмишига яраша жазосини тортган бўларди. Ўзингиз ўйлаб қаранг. У ҳеч қандай такаллуфсиз герцог столининг тагида ўтиришган иккитами, учтами зотли итларнинг орасига отилиб кирди ва у ерда,—тавба, ҳайрон қоласан киши!—у ерда ҳатто зарурат учун лозим бўлган вақтча ҳам ўтиргани йўғу аммо, уйдагиларнинг ҳам-

маси, бирдан, ёмон ҳид сеза бошладилар. «Э, бу итни ҳайданг!»—деб бақирди биттаси. «Бу яна қанақа ит!»—деб қичқирди бошқаси. «Хипчин билан ўларлик қилиб саваланг!»—деб чинқирди учинчиси. «Уни осиш керак!»—деди герцог. Менга бу ҳид жуда яхши таниш бўлганидан, гап Креб ҳақида бораётганини дарҳол фаҳмладим. Уни хипчин билан урмоқчи бўлаётган йигитчанинг олдига бордим. «Ошнам,—дедим,—сиз бу итни урмоқчимисиз?»—«Ҳа, жин урсин буни, урмоқчиман»,—деди у. «Сиз уни бекорга хафа қиляпсиз,—дедим,—бу ишни қилган мен», дедим. У бошқа гапни йиғиштириб қўйиб, мени савалай кетди ва уйдан ҳайдаб чиқарворди. Бошқа хўжайин бўлса ўз хизматкори учун шунақа меҳрибончилик қилармиди? Қасамёд қилишга тайёрманки, у ўғирлаган колбаса учун мен кундага тушдим. У ўлдирган ғозлар учун тавқи лаънатни мен бўйнимга осдим, акс ҳолда бу иш учун ҳам у жазога мустаҳиқ эди. Сен эса бу ҳақда ўйлашни ҳам эсингдан чиқариб қўйдинг. Аммо мен Сильвия хонимларниқидан чиқиб кетганимдан кейин, нима ишлар қилганингни ҳам эсимдан чиқарганим йўқ-ку. Ахир мен сенга мендан кўзингни узма, мен нима қилсам сен ҳам шуни такрорла, деб айтмовдимми? Ахир, бирор маротаба, тўсатдан оёғимни кўтариб аслзода хонимнинг этагини булгаганимни кўрувдингми? Бирор маротаба шунақа бемазагарчилик қилганимни кўрувдингми?

Протей ва йигит кийимида Жулия киришади.

Протей

Сенинг номинг Себастьянми? Сен менга дарҳол Ёқиб қолдинг. Қиласанми хизмат буюрсам?

Жулия

Қўлдан келган ҳамма ишга тайёрман, синьор.

Протей

Ташаккур.

(Лансга.)

О, сен муттаҳам шу ердамисан?
Икки кундан бери қайда тентираб юрдинг?

Ланс

Синьор, мен буйруғингизга биноан, Сильвия хонимни-
кига ит олиб борувдим.

Протей

Хўш, у ажойиб итни олгандан кейин хоним нима де-
дилар?

Ланс

Э, жин урсин, синьор. Сиз унга тортиқ қилиб юборган
ит жайдари ит экан, хоним бунақа кўппак фақат
итона ташаккургагина лойиқ, дедилар.

Протей

Ҳа, ахир у ҳадяни олдимми?

Ланс

Йўқ, синьор, олмади. Мана, қайтариб олиб келяпман.

Протей

Ие, ҳали сен шу кўппакни унга ҳадя қилмоқчи бўлудингми?

Ланс

Ҳа, синьор, анави олмахонга ўхшаган, кичкина лайчани кеча бозорда жаллоднинг шогирдлари чўнтагимдан ўғирлаб кетишибди. Шувинг учун мен Сильвия хонимга лайчанинг ўрнига ўз кўппагимни олиб борувдим. У сизнинг лайчангиздан ўн баробар катта, демак, ҳадя сифатида ўн баробар ортиқ.

Протей

Жўна, аблаҳ! Еки итни топиб келасан,
 Ё бўлмаса кўзларимга кўринма зинҳор!
 Нега қаққайиб турибсан? Жўнамайсанми?
 Хизматкорлар учун доим мен қизараман.

Ланс кетади.

Себастьян, кел, сен менга хизматкор бўлгил,
 Менга ундай калтафаҳм, териси қалин
 Ландавурлар керак эмас, топширигимни
 Ақл билан, нозик қилиб бажарадиган
 Йигит керак. Сенинг чеҳранг жуда ёқимли,
 Тарбиялик кўринасан, хато қилмасам —
 Бахт ва шодлик келтиришинг мумкин мен учун!
 Шу сабабдан сени олдим. Гап бундай дўстим:
 Сен синьора Сильвиянинг олдига бориб
 Узугимни ҳадя қилиб унга берасан,
 Бир вақт мени севар эди узук соҳиби.

Жулия

Ҳадясини бошқа қизга берсангиз агар,
Шўрликни ҳеч севмаган экансиз-да, а?
Ё бечора ўлганмиди?

Протей

Йўқ, йўқ, барҳаёт.

Жулия

Шўрим қурсин!

Протей

Сенга нима алоқаси бор?

Жулия

Ачинмасдан иложим йўқ унинг ҳолига.

Протей

Сен-а? Нега ачинасан. Жулияга, хўш?

Жулия

Назаримда, у бечора сизни, синьора,
Сильвиядан кам севмаган бўлса керак, а?
Унга азиз — уни эздан чиқарган киши,
Сиз ошиқсиз ўзингизни севмаган қизга.
Ҳаёт билан севги доим қарама-қарши,
Шул сабабдан: шўрим қурсин дея қичқирдим!

Протей

Хафа бўлма. Узукни ҳам манови хатни
 Унга топшир. Синьоранинг хонаси, ана.
 Ваъда қилинган суратга келдим, деб айтгил.
 Ҳа, суратни олу тезроқ ҳузуримга қайт —
 Тарқатгил юрак тўла қайғуларимни.

(Кетади.)

Жулия

Оҳ, айтинг-чи, мендан бўлак қайси бир аёл
 Бундай мушкул топшириқни бажара олур!
 О, бечора Протей! Сен қўзиларингга
 Чўпон қилдинг тулкини. Мен энди тушундим!
 Ачинаман мендан кулган кишига беҳад!
 Уни кўрган замониёқ мендан жирканиб,
 Юз ўгирди, мен-чи, уни севаман ҳамон.
 Шунинг учун ачинаман. Кетганда унга
 Узук бердим мени доим эслаб юрсин, деб
 Энди эса мен бечора — мен бахтсиз элчи!—
 Сильвиядан, унга раво кўрмаган ишни,
 Ижро эт, деб ёлворишим, сўрашим керак.
 Узим қайтиб оладиган узукни унга
 Топширишим лозим, унга мақташим керак,
 Узим роса койиб юрган бевафо ёрни!
 Ахир ўзим унашилган эдим у билан!
 Бўлиш учун Протейга содиқ хизматкор
 Уз-ўзимга бевафолик қилишим лозим,
 Совчи бўлиб бориб ўзим севган ёр учун.
 Истар эдим келинчакнинг рад этишини.

Мулозимлар билан Сильвия киради.

Салом, хоним! Мумкинмикан гўзал синьора
 Сильвияга икки оғиз гапим бор эди?

Сильвия

Мен Сильвия. Нима хизмат? Қулоғим сизда.

Жулия

О, сизмисиз, ундай бўлса сабр этинг бир оз —
Бир топшириқ билан келдим, синьора.

Сильвия

Қимдан?

Жулия

Мени сизга синьор Протей юборди, бекам.

Сильвия

Сурат учун юборгандир сизни, ҳойнаҳой?

Жулия

Ҳа.

Сильвия

Хўп, яхши. Урсула, бор, суратни келтир!

Урсула суратни келтиради.

Протейга топшир, ҳам айт, унинг уйига,
У ишқига вафосизлик қилган — Жулия,
Бу суратдан, бу соядан кўпроқ ярашур.

Жулия

Мана сизга хат, синьора. Кечиринг, бекам,
Тасодифан сизга бўлак қоғоз берибман.
Хаҳ, қаёқда қолди у хат, ҳа, мана топдим.

Сильвия

Қани, менга анов хатни яна бир кўрсат.

Жулия

Кечирасиз, у хатни мен кўрсатолмайман.

Сильвия

Ма, ол! Менга хўжайининг ёзган мактубни
Кўришга ҳам тоқатим йўқ. Биламан, бу хат
Ишқий онтлар, ваъдаларга, оҳларга тўлган,—
Унинг сира субути йўқ, гаплари ёлғон.
Мен хатини қандай осон йиртиб ташласам,
У ҳам худди шундай осон айнир гапидан.

(Хатни йиртиб ташлайди.)

Жулия

Синьора, у сизга узук бериб юборди.

Сильвия

Узук? Унда икки карра уят беорга!
У, юз карра айтиб эди, бу — менга ёдгор,
Уни менга ҳадя қилган азиз Жулия,
Айрилишган чоғимизда ишқимга гаров,
Далил бўлсин дея, — узук ўшаники деб.

У узукни булғаса ҳам хиёнат билан
Мен вафодор Жулияни таҳқир қилмайман.

Жулия

У ташаккур дейди сизга...

Сильвия

Узи нима гап?

Жулия

Унга шафқат қилганингиз учун ташаккур,
Бечорани кўп ранжитди менинг соҳибим.

Сильвия

Ҳа, сен уни биласанми?

Жулия

Худди ўзимдай.

Мен, шўрликнинг аҳволига кўп йнғлаганман.

Сильвия

Вафосизлик қилганини унга Протей
Билсанг керак?

Жулия

Уйлайманки, билишим лозим.

Аламли кўз ёшларининг сабаби ҳам шу.

Сильвия

У гўзалми?

Жулия

Йўқ, илгари чиройли эди,
 Протейнинг севгисига ишонган чоқда,
 У ҳам сиздай жуда гўзал, дилрабо эди.
 Аммо кўпдан у ойнага қарамай қўйган.
 Кун нуридан сақланай, деб ниқоб киймайди...
 Гул юзини иссиқ ҳаво сўлдириб қўйган,
 Нилуфардай оппоқ эмас чеҳраси энди,
 Менга ўхшаб энди юзи кунда қорайган.

Сильвия

Бўйи қандай?

Жулия

Бўйи менинг бўйим билан тенг.
 Биз у билан ўйнаганда комедияда,
 Менга кўп вақт хотин роли тўғри келарди.
 Жулиянинг кўйлагини киярдим шунда,
 Худди менга тикилгандай лойиқ келарди.
 Шунинг учун бўйи менинг бўйим билан тенг
 Эганини биламан. Ҳа, бир кун мен уни
 Ростанига йиғлатганман, яхши эсимда.
 Мен ўшанда ўйнаганман хоин Тезейнинг
 Хиёлати ва қочиши туфайли ўлган,
 Шўринг қурғур Ариадна ролини. Шунда
 Мен шу қадар ўйнабманки ҳолатга кириб,
 Чинданига ғамга тўлиб, ҳаяжонланиб,
 Бирдан бекам фарёд чекиб йиглаб юборган.
 Улай агар, унинг ёши билан мен ўзим
 Йиғламаган бўлсам, сўзим муболағасиз.

Сильвия

О, сен жуда олижаноб йигит экансан.
 Ёри уни унутганда, ташлаб кетганда,
 Сен кўрсатган мурувватдан севингандир у!
 Мен ҳам кўзга ёш оламан ёрни эсласам.
 Сен бекагни шунча ҳурмат қилганинг учун
 Ҳамёнимни сенга тақдим қиламан. Хўп, хайр.

Жулия

О, Жулия сизга раҳмат ёғдирар эди
 Кўришганда, учрашганда сиз билан, бекам.

Сильвия мулозимлари билан кетади.

У шафқатли, олижаноб ва гўзал экан.
 Агарда у менга шунча ачинса,— балки,
 Протейнинг таклифини тамом рад қилар.
 О, муҳаббат! Нега энди ўз ўзинг билан
 Уйнашасан! Рақибимнинг сурати мана,
 Кўрайлик-чи. Агар шундай кўйлак кийгизса,
 Мен ҳам ундан қолишмасдим ҳусну жамолда.
 Рассом унга кўп хушомад қилган, афтидан,
 Эҳтимол мен ўзимга кўп бино қўярман?
 У қора соч,— тилла рангда менинг сочларим.
 Агар уни шу ранг учун севган бўлса у,
 Эртагаёқ қора парик кийиб оламан.
 Иккимизнинг кўзимиз ҳам кўк экан, яхши,
 Аммо унинг пешонаси анча паст экан.
 Ҳа, бўлмаса, нимасини севади унинг?
 Нима ёмон менинг ундан? Агар муҳаббат
 Кўр бўлмаса, шўх бўлмаса болага ўхшаб,
 Мендан нуқсон топармиди, синьор Протей?
 Ҳа, олиб бор рақибингнинг соясини тез,—
 У сояга. Тимсолисан бепарволикнинг!

Аmmo сенга топинар у, сажда қилар у.
О, санамга топинишда бир маъно бўлса,
Менинг тирик жуссам бу бўш, жонсиз суратнинг,
Бу соянинг ўрнини тез олиши керак.
Жулияга ғам ейдиган соҳибанг ҳаққи,
Мен аядим сени, ундай бўлмаганида,
Кўнгил узсин дея сендан менинг соҳибим,
Ҳиссиз, жонсиз кўзларингни ўйиб олардим.

(Кетади.)

П а р д а

БЕШИНЧИ ПАРДА

БИРИНЧИ САҲНА

Милан. Монастирь.

Эгламур

Гарб уфқини олтин рангга бўяди қуёш,
Ваъдалашган вақтимиз ҳам яқинлаб қолди.
Синьора ҳам ҳозир келиб қолсалар керак.
Севишганлар ўз сўзига эга бўлади.
Олдин келса келади-ю, аммо кечикмас.
Ана, келди.

Сильвия киради.

Синьорина, кечки саломлар!

Сильвия

Омин, омин. Олдинга юр, ботир Эгламур,
Монастирнинг деворидан ўтиб, мени кут.
Қўрқаманки, пойланглар, деб орқамдан одам
Қўйган бўлса керак отам, кўнглим жуда гаш.

Эгламур

Қўрқманг, ўрмон узоқ эмас бу ердан унча,
Унга қочиб борамизу халос бўламиз.

(Кетади.)

ИККИНЧИ САҲНА

Герцог саройидаги хона.

Турио, Протей ва Жулия киришади.

Турио

Синьор Протей, ҳозир қандай қарар эканлар,
Сильвияхон, менинг камтар илтимосимга?

Протей

Назаримда ён берганга ўхшайди бир оз.
Аммо сизнинг нимангиздир ёқмай турибди.

Турио

Нима экан? Ё оёғим беҳад узунми?

Протей

О, йўқ, синьор, тўғрироғи — жуда ингичка.

Турио

Яхши, йўгон қилиш учун этик кияман.

Жулия

(чеккага)

Шпор билан асли ўзи жирканч нарсага
Муҳаббатнинг назарини жалб қилолмайсан.

Турио

Менинг юзим ёқармикан у кишига, а?

Протей

Юзингизни ҳаддан ортиқ оқ дейди, бекам.

Турно

Мен ҳабашдай қораман-ку! Ёлгон айтибди.

Протей

Ахир, инжу оқ бўлади, қора одамлар
Гўзалларнинг назарида гўёки инжу.

Жулия

(чеккага)

Ҳа, бу инжу аёлларни сўқир қилади,
Энг яхшиси, уни кўздан йўқотиш керак!

Турно

Қалай, унга манзурмикан менинг суҳбатим?

Протей

Сиз урушдан сўз очганда у зерикармиш.

Турно

Ишқ ва тинчликдан гапирсам қизиқармикан?

Жулия

(чеккага)

Сен тинчгина гумдон бўлсанг, қайтиб келмасанг,
Ана шунини эшитишга қизиқарди у.

Турио

Хўш, у, менинг ботирлигим ҳақида сизга
Бирор нарса демадимиз?

Протей

Бу ҳақда сўз йўқ.

Жулия

(чеккага)

Агар ботир қўрқоқ бўлса нима ҳам десин?

Турио

Унга маълуммикан менинг асли насабим?

Протей

Олий насаб эканингиз албатта маълум.

Жулия

(чеккага)

Ҳа, насаби масхарабоз бойваччалардан.

Турио

Бекам, менинг бойлигимни эшитганмикан?

Протей

Эшитгану ачинади сизга.

Т у р и о

Хўш, нега?

Ж у л и я

(чеккага)

Негаки, у бойликларнинг эгаси эшак.

П р о т е й

Ҳа, гаровга қўйгансиз-ку.

Т у р и о

Герцог келдилар!

Герцог киради.

Г е р ц о г

А, Турно! О, Протей! Синьорлар, айтинг,
Эгламурни кўрганларнинг йўқми бугун, а?

Т у р и о

Йўқ, синьор.

П р о т е й

Йўқ.

Г е р ц о г

Қизимни-чи?

Протей

Учратганим йўқ.

Герцог

Демак, қизим Валентиннинг ёнига қочган,
 Эгламур-чи, уни йўлда кузатиб кетган.
 Худди шундай. Ҳа, уларни Лоренцо ҳазрат,
 Дуо ўқиб сўқмоқ йўлдан кетаётганда
 Учратибди. Эгламурни яхши билади,
 Ёнидаги, ҳеч шубҳасиз, сизнинг қизингиз
 Бўлса керак, деб ўйлайман, гарчи мен унинг
 Ниқобланган чеҳрасини кўролмасам ҳам,
 Деди, ҳазрат. Кейин, қизим Пьетро ҳазратнинг
 Ёнларига ибодатга бормоқчи бўлиб,
 Бормаганмиш. Ҳа, Сильвия қочган. Протей,
 Отга мин, йўл Мантуяга қайриладиган
 Жойга бор тез. Уша ердан ўтади улар.
 Уша ерда, тоғ остида учрашамиз. Хўп,
 Қани юринг, мард синьорлар, менинг орқамдан.

Кетишади.

Турио

Буни қаранг, бу қиз жуда ўжар экан-ку!
 Бахтдан қочиб ўтирса-я! Мен орқасидан
 Қуваман,— йўқ, ўжар қизга ошиқ бўлганим
 Учун эмас, Эгламурдан ўч олмоқчиман.

Протей

Мен-чи, фақат муҳаббат деб йўлга тушаман.
 Эгламурдан эса сира хафа эмасман.

Жулия

(чеккага)

Сильвиянинг севгисидан ўч олиш учун
Эмас, унинг севгисига тўсиқ бўлгали
Отланаман мен ҳам оғир, узоқ сафарга.

УЧИНЧИ САҲНА

Урмон.

Қароқчилар Сильвияни олиб киришади.

Биринчи қароқчи

Сабр қилинг! Ҳа, биз сизни олиб борамиз
Саркарданинг ҳузурига.

Сильвия

Менга барибир.

Алам чекиб ўрганганман, бу аламга ҳам
Ғинг демасдан, осонгина бардош бераман.

Иккинчи қароқчи

Олиб юринг.

Биринчи қароқчи

Енидаги йигити қани?

Учинчи қароқчи

Қуён бўлиб қочди. Уни қувиб кетишди.
Ҳой, сен Мозес, сен Валерий, бу синьорани

Саркарданинг ҳузурига олиб боринглар!
 Мен қочганинг орқасидан қувай, шаксиз, у
 Урмондаги пистирмадан қочиб қутулмас.
 Майли, ўзим олиб борай, сизлар жўнанглар.

Иккинчи ва учинчи қароқчи кетишади.

Биринчи қароқчи

Юринг, сизни саркарданинг ғорига элтай.
 Қўрқманг сира, саркардамиз кўп одил киши,
 Айниқса у аёлларга жуда ҳимматли.

Кетишади.

ТУРТИНЧИ САҲНА

Урмоннинг бошқа бир қисми.

Валентин киради.

Валентин

Нақадар тез ўрганамиз янги одатга!
 Менинг учун нимқоронғи, пастқам, чекка жой,
 Одамлардан холи бўлган ўрмон, чакалак,
 Олаговур, бой шаҳардан суйқумли, азиз.
 Мен бу ерда, одамларнинг кўзидан йироқ,
 Якка ўзим кезинаман хаёлга ботиб,
 Жўр бўламан нозли булбул қўшиқларига,
 Ноласига, фиғонига аламли қалбнинг.
 Гўзалим, кел, ҳаёт бериб кўксимда яша,
 Бу маскани ардоқла, сев, фақат сен билан
 Бахт муяссар бўлур унга. Бўлмаса қайғу
 Кемиради уни буткул, эгасиз қолган
 Вайронадек қулаб тушар нураган кўксим.

О, Сильвия, сен қайтадан ҳаёт бер менга,
Фамгин дилга тасалли бер, эрка малагим!

Саҳна орқасидан шовқин эшитилади.

Нима ғавғо? Нега шовқин кўтаришмоқда?
Фақатгина бошбошдоқлик, тартибсизликни
Қонун қилиб кўтаришган такасалтанглар?
Ё адашиб келибдими бирор йўловчи?
Гарчи мени бутун тўда яхши кўрса ҳам
Гоҳ уларнинг хуружини босиш кўп оғир!
Ҳа, ўзимни четга олай, келишяпти.

Сильвия, Протей, Жулия киришади.

Протей

Сизга хизмат қилиш учун, синьора,— гарчи,
Хизматимнинг қадрига ҳеч етмасангиз ҳам,—
Ҳаётимни хавф остида қолдириб, сизга
Таҳдид қилган қароқчини қиличим билан
Жазоладим. Наҳотки мен шу хизмат учун
Битта табассумингизга лойиқ бўлмасам?
Хизматимга бундан кичик баҳо топмадим,
Назаримда шу ҳам сизга кўпдай кўринди.

Валентин

(четга)

Туш эмасми кўрганларим, эшитганларим?
О, муҳаббат, бир зумгина менга чидам бер!

Сильвия

О, худойим, қара, қандай бахтиқораман!

Протей

Бахтсиз бўлиб қолишингиз мумкин эди, ҳа,
Мен келдиму ола келдим, бекам, сизга бахт.

Сильвия

Бахтсизлигим шуки, менга яқинлашмоққа
Журъат этдинг.

Жулия

(чеккага)

О, мен жуда бахтсиз бўламан
Агарда сен унга яқин бўлсанг.

Сильвия

О, тангрим!

Сен ярамас, сен хонига қарздор бўлишдан
Оч арслоннинг чангалига тушиб ўрмонда
Тилка-пора бўлишимни афзал кўрардим!
Тангри гувоҳ, Валентинни жондан севаман.
У жонимнинг ҳалоскори, жонимдан азиз.
Сен Протей, сен ёлғончи,— онт ичаманки,—
Бутун умр менга жирканч бўлиб қоласан!
Йўқол! Такрор айтаманки, йўқол кўзимдан!

Протей

Бир табассум, бир боқишинг, бир ишванг учун
Жон деб ўлим қучоғига отилар эдим!
О, наҳотки ишқим учун севикли ёрнинг
Ғазабини раво кўрса шум толе менга?!

Сильвия

Сен севмайсан, сени жондан севган гўзални.
 Ёдингга ол Жулиянинг, илк севган қизнинг
 Хузурида қайта-қайта онт ичганингни.
 Сен онтингни буздинг, уни пучга чиқардинг,
 Янги севги, янги жазман, хуштор ахтариб.
 Йўқ, сен жуда бевафосан, агарда вафо
 Товланмаса. Бир ҳисобда кўп одам учун
 Бевафоликдан ҳам вафо баттарроқ ёмон.
 Кўп одамга қасам ичиб, ҳаммани алдаб,
 Ҳар қадамда қасамингни бузгандан кўра
 Ҳеч ҳам қасам ичмаганинг яхши бўларди.
 Сен дўстига фириб берган хоинсан!

Протей

Хўш, ким

Дўсти учун севгисини қурбон қилади?

Сильвия

Фақат сенмас! Сен бунақа фазилатга ёт!

Протей

Йўқ, мен агар, ҳатто ширин сўзлар билан ҳам,
 Қаҳрингизни енголмасам, юмшатоғмасам,
 Унда, солдат сифатида севгимга севги
 Билан жавоб беришликка мажбур қиламан.

Сильвия

Қўлингни торт!

Протей

Синдираман ўжарлигингни!

В а л е н т и н

(илгарига чиқиб)

Қўлингни торт! Елғончи, паст, разил!

П р о т е й

Валентин!

В а л е н т и н

Дўстингман, деб мени алдаб юрган экансан!
 Дўстликка ҳам, севгига ҳам хиёнат қилдинг!
 Ақл бовар қилмайди ҳеч хонлигингга,
 Ишонмасдим агар ўзим кўрмаган бўлсам.
 Энди, афсус, мен ҳеч қачон ва ҳеч кимсага
 Биронта ҳам дўстим бор деб айта олмайман.
 Қандоқ қилиб ишонаман, агар ўнг қўлим
 Хонларча юрагимга ханжар ботирса!
 Протей, сен Валентинга ёт бўлдинг энди.
 Одамларга бўлган унинг ишончига сен
 Зарба бердинг. Ҳаммадан ҳам кўринмайдиган
 Яра қаттиқ оғрир экан. О, менинг дўстим —
 Менга душман! О, фирибгар, о, разил замон!

П р о т е й

Гуноҳкорман, хижолатман, синьор Валентин.
 Жуда қаттиқ пушаймон, гуноҳимдан ўт,
 Иқрор бўлдим айбларимга, айбимни кечир,
 Менинг айбим ғамларимдан кўп эмас, дўстим.

В а л е н т и н

Ундай бўлса ҳаммасини унутдим, майли,
 Мен қайтадан ишонаман: дўстим виждонли

Ва пок одам. Ҳа, шубҳасиз, ишонаман мен.
Ё сўзимни, майли, ер, кўк рад этақолсин.
Улар оғир гуноҳни ҳам кечиради-ку,
Агарда чин, соф юракдан чиқса пушаймон,
Ҳатто тангри ўз қаҳридан тушади дарҳол.
Сенга дўстлик саховатин кўрсатмак учун
Сильвиядан воз кечаман сенинг фойдангга.

Жулия

О, худойим!

(Ҳушидан кетади.)

Протей

Нима бўлди, қаранг, йигитча!

Валентин

О, бечора йигит! Сенга нима бўлди, а?
Кўзингни оч, азиз ука, гаплаш мен билан.

Жулия

Оҳ, меҳрибон синьор, менга манов узукни
Сильвияга бер деб эди синьор Протей,
Унутибман.

Протей

Қани узук? Оббо, шайтон-ей!

Жулия

Мана узук.

Протей

Қани, бундай, яқинроқ кўрсат.
Э, бу, ахир ҳижрон куни мен Жулияга.
Берган узук, худди ўзи.

Жулия

Синьор, кечиринг!
Адашибман, Сильвияга бериб юборган
Узугингиз манов узук, марҳамат, мана.

(Бошқа узукни кўрсатади.)

Протей

Анов узук қандай сенинг қўлингга тушди?
Жулияга берган эдим хайрлашганда.

Жулия

Менга уни Жулиянинг ўзи топширди,
Бу ерга ҳам олиб келган ўшанинг ўзи.

Протей

А, Жулия!

Жулия

Қара, унга, муҳаббатингнинг
Яллиғланган қасамини қалбидан сира
Чиқармаган вафодорга, содиқ дўстинга.
Мени жуда кўп алдадинг, вафоси йўқ ёр,
Қизар, уял, мени мажбур қилганинг учун
Эркакларнинг кийимини кийишга, гарчи,
Севги учун ниқобланиш ор бўлмаса ҳам.

Қамтаринлик бир нарсани таъкид қилади,
Аёлга эр кийимини кийишдан кўра,
Эркак учун ўз сўзидан қайтиш уятроқ.

Протей

Сўздан қайтиш ор дейсанми? Сен жуда ҳақсан!
Агар эркак ўз сўзидан собит бўлганда
Қамолотнинг чўққисига чиққан бўларди.
Субутсизлик манбаидир барча гуноҳнинг,
Туғилмасдан туриб унда гуноҳ яширин.
Қолганимда Жулияга вафодор бўлиб,
Сильвияни ёқимли деб ҳисоблармидим?

Валентин

Қўлингизни беринг, ўзим қўшиб қўяйин,
Бундан бу ёқ сизнинг асл дўстлигингизни
Ҳеч қачон ҳам бузолмасин айёр душманлик.

Протей

Онт ичаман, орзуларим рўёбга чиқди.

Жулия

Меники ҳам.

Герцог билан Туркони олдиларига солишиб қароқчилар
киришади.

Қароқчилар

Келинг, келинг! Ҳа, мана ўлжа!

Валентин

Тегманг! Қўйинг! Азиз герцог, сизни қутлайди
Осий банда, қувғиндаги синьор Валентин.

Герцог

Валентин, сиз!

Турио

Сильвия ҳам ораларида!

У меники!

Валентин

Қоч бу ердан, Турио, йўқол!
Акс ҳолда ғазабимдан ўласан, кўрқоқ.
Сильвияни меники деб вайсама, овсар,
Акс ҳолда кўролмайсан қайтиб Миланни.
Жимжилогингни ҳам унга теккизма, номард,
Булғамагин уни сассиқ нафасинг билан!

Турио

Синьор, синьор, кўп қизишманг — илтимос сиздан!
Ундан тамом юз ўгирган қиз учун жангга
Фақатгина мияси йўқ эшак тушади.
Майли, гўзал ўзингизга буюра қолсин!

Герцог

Тоза расво, тоза разил, пасткаш экансан,
Оламан, деб узоқ ердан чопиб келсангу
Бир дўқ билан тисарилсанг орқага қараб.
Онг ичаман шони билан боболаримнинг,
Менга жуда ёқиб қолдинг, ботир Валентин!
Эр бўлишга арзийсан сен маликаларга,
Мени ранжитганларингни эсдан чиқардим,
Миланга қайт. Қандай юксак хизмат истасанг,
Ҳеч шубҳасиз, ҳаммасига рози бўламан.

Олий насаб, олий жаноб аслзодасан,—
Сильвияни бердим сенга, ҳаққинг бор олсанг.

Валентин

Раҳмат сизга! Бениҳоят бахтлиман, синьор.
Сильвиянинг ҳурмати, бир илтимосимни
Қондирсангиз.

Герцог

Сўра, майли, у учун эмас,—
Сенинг учун қондиришга тайёрман, гапир.

Валентин

Бу ердаги, сафларига мен ҳам қўшилган,
Қувғиндаги одамлар кўп яхши одамлар.
Кечирсангиз уларнинг ҳам барча айбини,
Уйларига қайтиш учун рухсат берсангиз.
Сиз уларга муҳим ишлар топширишингиз
Мумкин бўлур, мен кафилман, муҳтарам Герцог.

Герцог

Хўп, кечирдим уларни ҳам, сени ҳам, майли.
Узинг бошқар, уларни сен яхши биласан.
Бизлар кетдик. Базму шодлик, тўйу томоша
Билан ташвиш, аламларни унутайлик, ҳа.

Валентин

Аммо узоқ йўлимиз. Ҳа, мен сизни Герцог,
Бир озгина кулдиришга журъат этаман.
Манави ёш йигит сизга ёқадими, хўш?

Герцог

Жуда нозик йигит экан. Қизариб кетди.

Валентин

Кўпроқ назокатдан бу ҳол, ёшлиқдан эмас.

Герцог

Айтинг, бу сўз ўйинидан муддао нима?

Валентин

Рухсат этинг, бир бошидан сўзлаб берайин,
Сизни ҳайрон қолдиради унинг тақдири.
Юр, Протей, гуноҳингни оқламоқ учун
Эшитасан маъшуқангнинг ҳикоясини.
Сўнг, баробар ўтказамиз икки тўйни ҳам.
Ҳаммамизга битта ую, битта зиёфат,
Битта тўю, битта ғамдан озод саодат!

(Кетишади.)

Парде

МАКБЕТ

ЖАМОЛ ҚАМОЛ
таржимаси

ИШТИРОК ЭТУВЧИЛАР:

Дункан, Шотландия қироли.

Малькольм } унинг ўғиллари.
Дональбайн }

Макбет } Дунканнинг лашкарбошилари.
Банко }

Макдуф }
Ленокс } шотландиялик амалдорлар.
Росс }
Ментис }

Ангус }
Кэтнес }

Флиенс, Банконинг ўғли.

Сивард, Нортемберленд графи, инглиз лашкарбошиси.

Ёш Сивард, унинг ўғли.

Сейтон, Макбетнинг яроқбардори.

Макдуфнинг ўғли.

Инглиз врач.

Шотланд врач.

Сержант

Эшикбон.

Чол.

Леди Макбет.

Леди Макдуф.

Сарой хоними, леди Макбед маҳрамларидан.

Геката.

Уч алвасти.

Банконинг руҳи ва бошқа арвоҳлар.

Лордлар, аслзодалар, офицерлар, аскарлар, қотиллар,
хизматкорлар ва чопарлар.

Воқеа Шотландия ва Англияда рўй беради.

БИРИНЧИ ПАРДА**1-САҲНА**

Яйдоқ ер. Момақалди роқ. Уч алвасти киради.

Биринчи алвасти

Яна қалди роқ, чақмоқ,
Емғир остида қачон
Учрашамиз учовлон?

Иккинчи алвасти

Жанг-жадал тугаб ҳамон,
Ғолиб келса бир томон.

Учинчи алвасти

Оқшом чўкмасдан олдин.

Биринчи алвасти

Қасрда?

Иккинчи алвасти

Чакалақда.

Учинчи алвасти
 Қоронғу тушмай унда
 Макбетни учратамиз.

Биринчи алвасти
 Мушук мнѐвлаб қолди,
 Кетар вақтимиз бўлди!

Учинчи алвасти
 (баравар)
 Қурбақа «вақ» деди, бас,
 Энди учмасак, бўлмас!
 Увол-савоб, қўшил-қорниш, битта бўл,
 битта,
 Бадбўй буғ оралаб тикка учамиз кўкка.
 Гойиб бўлишади.

2-САҲНА

Форрес яқинидаги қароргоҳ,
 Саҳна ортида — жанг сурони.

Қирол Дункан, Малькольм, Дональбайн,
 Ленокс киришади, иккинчи ёқдан — қонга беланган сержант.

Дункан

Қим бўлди бу, кийим-боши қонга бўялган?
 Авбошлар-ла бўлаётган жанг рафторидан
 Эҳтимолки сўзлаб берар.

Малькольм

Бу ўша сержант,
 Мени машъум бандиликдан халос айлаган.

Мен бурчлиман унга.— Салом, эй баҳодир дўст!
Қирол истар, сен майдонни тарк этган маҳал
Қай бир томон устун эди, айтиб бер.

С е р ж а н т

Маҳол.

Икки тараф — чўкаётган икки кимсадек
Епишганди бир-бирига, Ёвуз Макдональд.
У фитначи қойим, яъни таваллудидан
Энг тасқара иллатларга макон бўлган зот
Тадбир билан ўша ғарбий жазиралардан
Талай ирланд пиёдасин ёллаган экан.
Низолардан мамнун бўлиб, у нобакорнинг
Орқасидан изғиб юрди қисмат-фоҳиша.
Бироқ, бекор! Шавкат ўғли, баҳодирзода,
Жасур Макбет (*у шундай бир шарафга лойиқ*)
Қасос қони қип-қизариб буғланиб турган
Шамшир билан ўзига йўл очдию чиндан
Ва юзма-юз келди ўша хиёнаткорга.
На «салом», на «хайр» деди ёвуз бадкорга,
Бир зарб билан танасини иккига бўлди,
Қалласини узиб, миnor бошига илди.

Д у н к а н

О, шавкатли амакиваччам! Муносиб вассал!

С е р ж а н т

Лекин баъзан қуёш балқиб, қўзғотган каби
Денгиз аро ҳалокатли бўрон-пўртана,
О, подшоҳим, биз учун ҳам севинч чашмаси
Офат-бало булоғига айланди. Тингла:
Ҳаққоният шавкат билан тузиб иттиҳод,
Ҳавойи у ирландларни сураркан нари,

Бу фурсатни қулай топиб норвег қироли
Бошдан-оёқ совут кийган лашкарларини
Устимизга сурди.

Д у н к а н

Шундан сесканишгандир
Макбет билан Банко, бизнинг лашкарбошилар?

С е р ж а н т

Сесканишди, худди чумчуқ олдида бургут,
Еки қуён олдида шер сесканганидек.
Ут-оташи оширилган замбараклардек
Оширишди улар ёвга ҳужум-ҳамлани.
Қўшилмоқчи бўлишдими жароҳатларга,
Еки бунёд этишмоқчи янги Голгофа,
Айтолмайман... Тинкам қуриб, битди мадорим,
Мени ортиқ ёндирмоқда яра-жароҳат.

Д у н к а н

Жароҳатинг сўзинг каби сенга ярашиқ,
Эъюзлидир иккиси ҳам — табибни чорланг!

С е р ж а н т н и олиб кетишади.

Биз томонга ким келмоқда?

М а л ь к о л ь м

Муҳтарам Росс-тан.*

Р о с с к и р а д и.

* Т а н — Шотландияда қадимий амалдорлик унвони. тахминан, бизнинг «бек»ка тўғри келади. (Тарж.)

Ленокс

Кўзларида бир шошқинлик ёнар. Афтидан,
Фавқулодда хабар билан келмоқдасан у.

Росс

Тангрим, асра шоҳимизни!

Дункан

Хўш, муҳтарам тап,
Қайдан келмоқдасан?

Росс

Шоҳим, келишим Файфдан.
Тутқун норвег байроқлари ҳилпираб маъюс,
Лашкарингга соя солиб турган макондан.
Норвег шоҳи, сон-саноқсиз қўшин сардори,
Унинг билан Қавдор беги, шум хиёнаткор
Бизга ҳамла қилди. Қизиб кетди қон-қирон,
Лекин Макбет — Беллонанинг суюк ботири
Пўлат совет кийиб, тушди жанг майдониغا,
Саваш қилиб, ғанимларнинг етди жонига.
У норвегнинг таъзирини бердики чунон,
Ёв янчилди.

Дункан

Мана бу зўр омад!

Росс

Свенон —

Норвег шоҳи сўраб қолди сулҳу амният.
Лекин, Сент-Кольм оролида бояқиш ўзи
Мурдаларни тупроққа ҳам топширмай ҳали,

Ун минг доллар санаб берди қўлимизга нақд.

Д у н к а н

Қавдор беги этолмагай энди хиёнат.
Бор, буюрким, маҳв этсинлар хиёнаткорни
Ва Макбетни қутла Қавдор беклиги билан.

Р о с с

Бажарилур, амри вожиб шоҳимнинг сўзи.

Д у н к а н

У Макбетни юксалтирди — йиқилиб ўзи.

Ҳамма кетади.

3-САҲНА

Цўл. Чакалақзор. Гулдурак. У ч а л в а с т и киради.

Б и р и н ч и а л в а с т и

Қайларда бўлдинг, синглим?

И к к и н ч и а л в а с т и

Тўнғизларни қувладим.

У ч и н ч и а л в а с т и

Ўзинг-чи, ҳай, эгачим?

Биринчи алвасти

Мен бир дарға ойимнинг атрофидан айландим.
 Сочлари ипак-ипак. «Бера қол», деб ялиндим.
 Лекин бақалоқ ойим қичқирдики: «Ху, ўлгур!»
 Эри «Шер» кемасида Ҳалаб сари жўнабдир.
 Мен-чи, элакни илиб,
 Думсиз каламуш бўлиб,
 Изидан югураман, вой, изидан югураман...

Иккинчи алвасти

Опагинам, мен сенга шамолимни бераман.

Биринчи алвасти

Сенга қуллуқ қиламан.

Учинчи алвасти

Истасанг, ола қолгин менинг шамолимни ҳам.

Биринчи алвасти

Ўзга жодуларинг ҳам бўлсин менга ҳамқадам.
 Ҳа, у дарға бўлмасин.
 Қанча жасур, жангари,
 Қанча айлантирмасин
 Румпелни нари-бери,
 Жодумдан қутулолмас,
 Сомон каби саргайиб,
 Оромига етолмас.
 Соя каби тентираб,
 Бўлар балога дучор.
 Сув кезиб юрар уч бор
 Йигирма етти ҳафта.
 Кемаси кетмас чўкиб,

Лекин рўдапо бўлиб
Қайтар изга муқаррар.
Қаранглар!

Иккинчи алвасти

Вой, нима бу?

Биринчи алвасти

Бармоқ-ку. Бир лоцман
Ғарқ бўлди кема билан.

Саҳна ортидан ногора садоси эшитилади.

Учинчи алвасти

Ногора саси тошар!
Макбет қиролга шошар.

Уччаласи

Опалар, учинг бу дам
Ер узра, сув узра ҳам,
Ҳар бирингиз бир йўла
Жоду ёзинг уч карра.
Уч карра уч — тўққиз бор,
Тўхта! Жоду қилди кор.

Макбет ва Банко киради.

Макбет

Кун бўлганми шундай даҳшат, шундай шавкатли?

Банко

Эй, Форреста қанча қолди?— Қим бўлди булар,
 Қовжираган ва ёввойисифат махлуқлар?
 Бунақаси ерда бўлмас, ердадир гарчанд,
 Жавоб беринг: одамсиз, арвоҳсизлар?
 Саволимни уқдингизми? Уқибсиз чоғи,
 Босмоқдасиз ғадир-будир бармоғингизни
 Қоқ-қурушқоқ лабингизга. Қампир санардим
 Соқолингиз бўлмаганда.

Макбет

Айтинг, кимсизлар?

Биринчи алвасти

Гламис беги — Макбетга шон-шарафлар!

Иккинчи алвасти

Қавдор беги — Макбетга шон-шарафлар!

Учинчи алвасти

Бўлғуси шоҳ — Макбетга шон-шарафлар!

Банко

Сескандингми, Макбет? Наҳот уларнинг ширин
 Забонидан чўчиюсан?— Иқроп бўлингиз,
 Арвоҳсиз ёки тирик махлуқотсиз?
 Ҳозиргина дўстим салом ўрнида сиздан
 Янги рутба, шарафларни тинглади чиндан
 Ва шоҳона умидларнинг башоратини.
 Таъсирланди. Нечун лолсиз менга қолганда?
 Замонларнинг зироатин олдиндан кўриб,

Қай бир уруғ унишини ёки бўлмасам,
Унмаслигин айтмоқликка қодир экансиз,
Сирли қисмат саҳифасин очинг менга ҳам.
Менга бирдек қаҳрингизу мурувватингиз.

Биринчи алвасти

Шараф сенга!

Иккинчи алвасти

Шараф сенга!

Учинчи алвасти

Шараф сенга!

Биринчи алвасти

Сен Макбетдан қуйироқсан ва лекин юксак.

Иккинчи алвасти

Сен Макбетдан бахтсизсану лекин бахтиёр.

Учинчи алвасти

Қиролмассан, қиролларга берарсан насаб,
Макбетга ҳам, Банкога ҳам баробар шараф!

Биринчи алвасти

Банкога ҳам, Макбетга ҳам баробар шараф!

Макбет

Ҳаммасини айтмадингиз, кароматгўйлар.
Мен — Гламис беги, отам ўлгандан буён.

Бироқ Қавдор бегимасман, Қавдор ҳокими
 Барҳаёт-ку. Шотландия қироли бўлиш
 Қавдор беги бўлишдан ҳам мушкулдир менга.
 Бу бемаъни хаёлларни қайдан олдингиз?
 Қақроқ чўлда бизни бундоқ башорат билан
 Нега энди тўхтатдингиз? Жавоб берингиз.

(Алвастилар ғойиб бўлишади.)

Банко

Сувда пуфак ҳосил бўлар, булар-чи, ернинг
 Пуфаклар... Ажаб, қайга кетишди улар?

Макбет

Худди шамол нафасларни юлиб кетгандай
 Буларни ҳам ҳаво ютиб юборди. Афсус.

Банко

Дарҳақиқат, биз ростданми кўрдик уларни?
 Кўкнорими бирор бало еганмиз ёки,
 Балки ўша ақлимизни чандиқлаб олган?

Макбет

Эмишки, сен фано топсанг, зурёдинг — қирол!..

Банко

Аммо, сен-чи, қиролдирсан тириклигингда!..

Макбет

Боз устига Қавдор беги. Шундоқ эмасми?

Банко

Худди шундоқ. Лекин анув келаётган ким?

Россе билан Ангус киради.

Россе

Сен қозонган буюк зафар муждасин, Макбет,
Қирол қабул қилди ғоят комронлик билан.
Уқир экан — нобакорни яккама-якка
Жангда қандай мардонавор ҳалок этганинг —
Таҳсинлари алмашинди ҳайратлар билан
Ва кун бўйи чопарлардан тинглади Дункан:
Норвегларнинг сафларини қандай ёрганинг,
Улимларни писанд қилмай, олға борганинг,
Хабарчилар борки, дўлдай ёғилиб худди,
Эй сен, тожу тахт таянчи, мақтовларингни
Ёғдирдилар ўша тахтнинг пойига.

Ангус

Тождор

Сенга таҳсин айтиб, сени чорлайди ҳозир,
Мукофотга эса кейин бўларсан ноил.

Россе

Сарафрозлар гарови деб буюрди қирол
Табриклашни — сени Кавдор беклиги билан.
Қутлуғ бўлсин сенга янги рутба — олий шон!
У — сеники!

Банко

(четга)

Наҳотки чин сўйламиш шайтон?

Макбет

Кавдор беги барҳаёт-ку. Бегона тўнни
Княрмидим?

Ангус

Гар у ҳозир тирик бўлса ҳам
Боши узра муаллақдир ҳукми беомон,
У ҳаётга видо айтар. Аниқ билмадим,
Норвег билан тузганмидир битим-иттифоқ
Ёки ўша исёнчини қўлламиш пинҳон,
Ҳар иккиси билан ёхуд айлаган паймон —
Ва шу билан ватанни маҳв этмоқчи бўлган.
Аммо унинг жинояти бўлмиш ошкор,
У хиёнат қилди элга — ўзи ҳам иқрор.
У қулади.

Макбет

(четга)

Гламис бек, Кавдор бегиман,
Кейин — қирол.

(Росс ва Ангусга)

Хизматингиз учун ташаккур.

(Банкога, секин)

Кавдор беги бўлдим ҳали айтилганидек,
Хўш, энди-чи, инондингми, бир кун зурёдинг
Соҳиби тахт бўлишига?

Банко

(Макбетга, секин)

Ҳай, эҳтиёт бўл,
 Кавдор беги бўлдинг, лекин тож ила тахтни
 Ҳавас қила кўрма. Мени қўрқув босмоқда:
 Баъзан бизни жаҳаннамга ағдармоқ учун
 Ҳақиқатни сўйлар пича шайтон-лаинлар.
 Кўзимизга ҳақгўй бўлиб кўринар улар.
 Лекин боплаб мот қилишар муҳим бир ишда.
 Дўстлар, сизга бир оғиз сўз.

(Росс ва Ангус билан секин сўзлаша бошлайди)

Макбет

(четга)

Рўёбга чиқди
 Қўш башорат — ҳукмдорлик салтанатининг
 Қиссасига қўш дебоча.

(Росс ва Ангусга)

Жаноблар, раҳмат.

(четга)

На савобдир, на уволдир бу ғойиб даъват.
 Агар увол бўлганда-чи, бошланармиди
 Зафарларга гаров бўлган ҳақиқат билан.
 Чин гап шуки, мен чинакам Кавдор бегиман.
 Агар савоб бўлганда-чи, бундоқ хаёлни
 Юрагимга солмас эди, шундоқ хаёлки,
 Нафасидан тепа сочим тик бўлиб, юрак—
 Гурс-гурс уриб, чиқиб кетай дейди қинидан.

Чин ваҳимдан хаёлдаги ваҳима кучли,
 У чўчитар, шу қотиллик хусусида мен
 Уйладиму қалбга кирди қўрқинч бир арвоҳ.
 У ҳушимни бошдан олиб ваъдалар билан,
 Ҳаётимни асир этди пучак хаёлга.

Банко

У нақадар ҳаяжонда!

Макбет

(четга)

Майли, қисмат ўзи менга тахт ваъда айлаб,
 Ўзи менга тож кийдирсин.

Банко

Янги рутбада
 Янги либос кийган каби унга ноқулай.
 У хижолат чекмоқдадир.

Макбет

(четга)

Не бўлса, бўлар!

Биз ортига суролмаймиз чархи давронни.

Банко

Муҳтарам бек, бизни бунда интизор этдинг.

Макбет

Маъзур тутинг. Алвон-алвон хотираларга
 Чарчоқ миям банд бўлибди. Хизматингизни,

Дўстлар, кўнгил китобига рақам айладим,
Уни ҳар кун ўқигайман. Кетдик қиролга.

(Банкога, секин)

Нелар бўлди бунда, ўйлаб, мулоҳаза қил.
Ошиқмасдан, икков равшан тафаккур ила
Муҳокама этажакмиз кейин бафуржа.

Банко

(Макбетга, секин)

Бўпти.

Макбет

(Банкога, секин)

Аммо, ҳозирча жим. Қани, юр, кетдик!

(Кетадилар).

4-САҲНА

Форрес. Сарой.

Карнайлар садоси.

Дункан, Малькольм, Дональбайн, Ленокс ва
уларнинг хос маҳрамлари киришади.

Дункан

Қалай, собиқ Кавдор беги қатл этилдими?
Е чопарлар ҳалигача қайтишмадими?

Малькольм

Давлатпаноҳ, хос чопарлар ҳали қайтмади,
Аммо менга қатлгоҳда бўлган бир кимса
Сўзладики, гуноҳига иқроп бўлмиш бек.
У шоҳимдан шафқат сўраб, тавбалар этмиш,

Ҳам ҳаётга видо айтмиш туриб мардона,
Улимларга пешвоз чиқиб юрган кишидек,
Ажални ҳам қарши олмиш лойиқ, фарзона.
Энг бебаҳо ер неъматни улоқтирмиш у
Бир бекорчи ўйинчоқдек.

Д у н к а н

Ҳа, биз одамлар,
Юзга боқиб, ичдагисин ўқий олмаймиз.
Ахир, унинг софлигию садоқатига
Мен қанчалар ишонгандим.

Макбет, Банко, Росс, Ангус кирадилар.

О, амакиваччам!

Ношукурман, зиммамдадир гуноҳи азим,
Ахир, сенинг у бемисол парвозларингга
Қанот қоқиб, столмагай мукофотларим.
Сен шундай бир жасоратлар этдингки бунёд,
Биз ҳақини қайтаролмай, ора йўлда мот.
Сўзим шуки, ҳар нечаким мукофот, инъом—
Сен кўрсатган жасоратдан тубандир тамом.

М а к б е т

Бурча сидқу садоқатнинг ўзи мукофот.
Қирол иши — биз, ўғиллар, хизматкорларнинг
Хизматини қабул қилиш. Бизнинг ишимиз —
Қирол меҳру мурувватин қозонмоқ учун
Жавлон урмоқ.

Д у н к а н

Энг мўътабар меҳмонимиз бўл!
Устирдимми, аямасман марҳаматимни,
Гул очарсан ҳали.— Асл, олийзот Банко,
Бизга қилган хизматларинг кам эмас сенинг,

Бу баралла аён бўлгай энди барчага.
Кел, бағримга босай.

Банко

Унда пишиб — етилсам,
Урими ҳам сиздан.

Дункан

Бениҳоя комронман бугун,
Кўз шабнами суруримни тўсолмай ҳалак.
Болаларим, биродарлар, беклар, ёронлар,
Сиз, тахт олди маҳрамларим, огоҳ бўлингким,
Тўнғичимиз Малькольм шу соатдан бошлаб
Ноил бўлур бизга ворис сифати билан
Кемберленднинг шаҳзодаси деган шарафга.
Шон-шуҳратга ноил бўлган ёлғиз у эмас:
Мукофотлар ярқирагай юлдузлар каби
Барча мардларнинг кўксига. Боргаймиз энди
Биз Инвернес қалъасига, Макбет қасрига,
Унга дўстлик меҳримизни аён этгали.

Макбет

Хизматингиз шарафидан тин олмоқ — увол,
Чопар бўлиб қўрғонимга учай шу замон.
Рафиқамни қувонтирай хушхабар билан
Бизга ташриф этмоқда деб, не азиз меҳмон.

Дункан

Балли, Қавдор бегим, танги, номусли бегим!

Макбет

(четга)

Кемберленд шаҳзодаси — мана, ким тўсиқ!
Е қулашим, ёки забун этишим даркор!

О, юлдузлар, нурингизни Макбет ниятин
 Қора зулмат дунёсига сочманг беҳуда!
 Қўлим қилган кирдикордан чўчисанг магар,
 Қўзим, кўр бўл, кўр бўлганинг эмасми афзал!

(Кетади)

Д у н к а н

Кўрасанми, Банко, унда қанча шижоат,
 Мақтовини зикр айламоқ — ўзи бир роҳат.
 Бизни иззат-икром ила кутиб олгани —
 Шошган эрнинг изларидан юрайлик, қани!
 О, нақадар бебаҳо, чин ақрабо ва дўст!

Карнайлар чалинади. Ҳамма кетади.

5-САҲНА

Инвернес. Макбет қасри.

Л е д и М а к б е т қўлида мактуб билан киради.

Л е д и М а к б е т

«Мен уларни зафар қойим бўлган жунда учратдим
 ва тез орада шунга амин бўлдимки, уларнинг билим-
 лари инсонлар билимидан кўра устунроқ. Мен улар-
 дан муфассалроқ сўраш иштиёқи билан ёндим, лекин
 улар ҳавога айланишиб, шу ондаёқ эриб кетишди. Қи-
 рол элчилари келиб, мени Кавдор беги деган унвон
 билан қутлаганларида ҳушим ўзимда эмасди, ахир,
 башоратгўй бибилар ана шу рутба билан мени улар-
 дан олдинроқ муборакбод этишган, ҳаттоки, бундан
 ҳам ошиб тушиб, «Яшасин бўлғуси қирол — Макбет!»
 деб башорат қилишган эди. Авжи салтанатимнинг азиз
 маҳрами, сени шу воқеалардан хабардор қилишни ис-
 тадим, токи истиқбол сенга тайин этган даражаи олия»

дан беҳабар қолмагайсан, токи севинчу сурурдан бена сиб бўлмагайсан. Буларнинг барини юрагингга жо қилиб олгайсан, то кўришгунча хайр».

Сен Гламис бегидирсан. Қавдор беги ҳам,
Қароматда не дейилмиш, бўлур мусаллам.
Аммоки, сен, қўрқаманки, беозорликни —
Она сути билан эмган шафқатли инсон
Қисқа йўлни танламайсан, улуғворликка
Талпинасан, салтанатга ишқинг йўқ эмас,
Бироқ унинг хизматкори — ёвузликларни
Танимайсан, тан олмайсан, ҳазар қиласан.
Истайдирсан соф ҳолингча иззат кўришни,
Танти ўйнаб, алдов билан ютмоқ бўласан.
Сенга дерлар: «Қўлингни чўз — бари сеники!»
Лекин қўрқув амр айлабон тек туришликни,
Қўлларингни боғлар... Тезроқ кела қол энди.
Мен руҳимни қўяй сенинг қулоқларингга.
Тақдир, яна қудрат-само иноят этган
Тож йўлида учрагувчи тўсиқларни мен
Тилим билан супурайин...

Хизматкор киради.

Хўш, нима дейсан?

Хизматкор

Қирол тунда етиб келар.

Леди Макбет

Жинни бўлдингми!

Хўжайиннинг қирол билан биргадир, демак,
Сен айтганча бўлса, огоҳ этарди бешак.

Хизматкор

Йўқ, ишқининг сўзларимга. Бегимиз йўлда.
Ҳозиргина етиб келди ошиғич чопар.

Шўрлик шундай жон куйдириб, айламиш жадал,
Тили зўрга гулдирайди...

Леди Макбет

Қарашгин унга.
Яхши хабар келтирибди.

Хизматкор кетади.

Ҳатто қарғалар

Дунканнинг шум ташрифидан қағиллайвериб,
Бўғилгандан-бўғилибди, хириллар энди.
Ҳой, қайдасиз, келинг, ўлим фаришталари!
Ўзгартиринг жинсимни. Ва ёвузликларга
Чулғаб олинг мени бошдан-оёғим қадар.
Қонларимни қуюлтиринг. Токи томирда,
Шафқат учун заррача ҳам ўрин қолмасин
Токи афеус охи билан яна табиат
Қароримни ўзгартириб қўймасин доғда.
Қотилликнинг кўз илғамас руҳлари, келинг,
Ва ёпишинг менинг оппоқ кўкракларимга,
Унда сутмас, сафро тошар, симиринг ташна.
Қоронғу тун, жаҳаннамий тутунингги ёз,
Токи ханжар кўролмагай жароҳатини,
Токи осмон зулмат оша қичқиролмагай:
«Тўхтагин!» деб...

Макбет киради.

Буюк Гламис,

Ғолиб Қавдор, ҳеч шубҳасиз, бўлажак қирол!
Юксакларга олиб учди мактубинг мени.
Мен бугуннинг мавҳумоти узра яшайман.
Келажакнинг ишқи билан.

Макбет

Жоним, севгилим,
Дункан тунда етиб келар.

Леди Макбет

Сўнг қачон қайтар?

Макбет

У эртага қайтмоқчидир тонгда,

Леди Макбет

Ҳеч қачон

Бундоқ «эрта» учун энди ёришмагай тонг!
Бегим, қўрқинч бир китобга ўхшар юзингиз,
Ўқиш осон. Гар ҳаммани алдар бўлсангиз,
Ҳамма монанд бўлинг, тоқи ёнсин боякбор
Кўзингиз ҳам, сўзингиз ҳам такаллуф билан.
Кўринишда бир бетикан гул бўлиб худди,
Аслида-чи, гул остида илон бўлгайсиз.
Сиз меҳмонни кутиб олинг хурсанд, шўху шан,
Қолганни эса менга қўйингиз, зотан,
Тун қўйнида этажакман ишни саранжом,
Токи сўнгра шундоқ куну тунлар бағрида
Тожу тахтнинг нашъасини сурармиз бирга.

Макбет

Буни — кейин гаплашамиз.

Леди Макбет

Очиқ чеҳра бўл,
Ким хомушдир, у барчага хавфли туюлар,
Бошқасини мен зиммамга олайн буткул.

(Кетадилар.)

6-САҲНА

Макбет қасри олдида карнайлар ва машғаллар.

Дункан, Малькольм, Дональбайн, Банко, Мак-
дуф, Росс, Ангус ва уларнинг хос ҳамроҳлари
киришади.

Д у н к а н

Қандай сўлим жойда барпо бўлмиш бу қаср.
Хаттоки, хуш ҳавоси ҳам дилни аллалар.
Шундай латиф, шундай майин.

Б а н к о

Езнинг меҳмони,
Бутхоналар бўғотининг митти посбони —
Қалдирғочлар ҳар қаричда қўймиш ошиён,
Демак, бунда хавф-хатардан холидир осмон.
Кўрасизми, бунда улар уя қўймаган
Бирор бурчак ёки бўртиқ девор қолмаган.
Пайқаганман: қалдирғочлар ошиён учун
Соф ҳавони хушлар.

Л е д и М а к б е т к и р а д и .

Д у н к а н

Мана, беканинг ўзи!
Қанча огир юк бўлмасин меҳр-муҳаббат,
Уни доим шукрон айтиб қабул қиламиз.
Сиз ҳам бизга ва тангрига шукрон айтингиз
Азияту заҳмат учун.

Леди Макбет

Биз чеккан заҳмат
Ҳозиргидан минг баробар зиёд бўлса ҳам
Сиз кўрсатган шараф — қутлуғ ташриф олдида
Ҳеч нимадир, айтишга ҳеч арзимаydi ҳам.
Сиз айлаган аввал-охир шафқатлар ҳақи
Кеча-кундуз дуодамиз.

Дункан

Қани Қавдор бек?
Бу даргоҳга ундан олдин етишмоқ бўлиб,
Орқасидан шамол бўлиб учдик. Беҳуда!
У чинакам бир чавандоз, бунинг устига,
Ишқи уни қистаб турди ҳар бир дақиқа.
Бас, орқада қолиб кетдик, бскачим, бисёр.
Биз меҳмонмиз сизга.

Леди Макбет

Бизлар эса хизматкор.
Узимиз ҳам, мулкимиз ҳам, мулозимлар ҳам
Сизникидир, сизга тобе, сизга мусаллам.
Қўлингизга топширамыз.

Дункан

Қўлингиз беринг.
Хўжайиннинг ҳузурига юрайлик бу дам.
У биз учун ардоқлидир, марҳаматларни
Аямасмиз, боши узра сочармиз ҳали.
Қани, юринг, хоним, бекам.

(Кетадиллар.)

7-САҲНА

Макбет қасри. Қарнайлар ва машъаллар.

Саҳнадан дастурхончи ва хизматкорлар идиш-товоқ кўтариб ўтишади. Кейин Макбет киради.

Макбет

О, бир йўла тугасайди, тугатолсайдик
 Ҳаммасини бир сирада. Агар ёвузлик
 Инобатга олиб барча оқибатларни,
 Омад сари бошласайди ва бир зарб билан
 Ҳал этсайди ҳаммасини лоақал, шунда
 Чексиз баҳри ҳаёт аро саёз шу ерда,
 Қим ўйларди эртасию истиқболини?
 Сўроқ кутар у дунёмас, шу дунёда ҳам.
 Қимки қонли дарс ўқитмиш, унинг бошига
 Ағдарилур ўша сабоқ... Қасос-интиқом
 Биз ўзимиз қуйган заҳар тўла косани
 Ўзимизга тутар... Бунда тўхтамиш қирол
 Икки ҳисса оширилган посбони билан.
 Мен — қиролнинг ақрабоси, фуқаросиман,
 Шу сабаб ҳам муҳофаза этмоғим даркор.
 Йўқ, наинки, уй соҳиби бўла туриб мен
 Қотилликка сад чекмасам, яна устига,
 Ханжаримни меҳмонимга ботирсам хунхор.
 Инсоф билан амру фармон юритар Дункан
 Соф-мусаффо қолиб ўша юксак пояда.
 Ўлдирилса, унинг фазлу фазилатлари
 Фариштадек бонг урарлар қасос ҳақида,
 Ё шамолда учиб юрган гўдак мисоли,
 Ё самовий отда учган малак мисоли
 Еру кўкка дод солурлар, солурлар фиғон.
 Қора хабар дийдаларга, дилларга сингар,
 Кўз ёшлардан ер юзида қўзғалур тўфон.
 Бас, қарору қатъиятим қайрамоқ бекор:

Апил-тапил сакраб чиқиб шуҳрат отига,
Ер тишламоқ нега даркор.

Леди Макбет киради.

Хўш, не гаплар бор?

Леди Макбет

У қарийб овқатланиб бўлди. Сен нега —
Кетиб қолдинг?

Макбет

Сўрадимни мени?

Леди Макбет

Албатта.

Макбет

Кел, шу ишдан воз кечайлик. Ахир, у мени
Эл наздида шуҳратларга буркади бутун.
Довруқларнинг зар каштали либосин кийдим,
Юрсам дейман, даврон суриб янги кийимда
Ва ечмасам уни.

Леди Макбет

Хўш-хўш, наҳотки ўша
Умидларнинг айтилмиши сармастлик билан.
Энди бўлса, ҳушёр тортиб, ҳайрон қарайсан
Аввалги у қарор билан қатъиятинга?
Бас, ишонмам ортиқ ишқу муҳаббатинга.
Хаёлда зўр, амалда-чи, заифмисан ё?
Е қаноат қилиб турмуш неъматларига
Қўрқоқликни тан олибми яшаш-тилагинг?
Е бўлмаса, бир бечора мушук айтгандек:
Истайсану бетламайди лекин юрагинг?

Макбет

Етар! Инсон қилган ишни қила олурман,
Фақат ҳайвон қодир бундан ортиқроғига.

Леди Макбет

Бу хаёлга солган сени ҳайвон эдимиз?
Инсон эдинг, ахир, уни ўйлаганингда.
Ҳозиргидан кўра яна баландлашмоққа
Журъат этсанг, инсонлигинг ортарди яна.
Қулай фурсат етишини кутар эдинг сен,
Фурсат етди, аммо сен-чи, чекинмоқдасан,
Ҳа, мен бола эмизганман, биламан тайин,
Кўкрагингга босмоқ уни нақадар ширин —
Кулиб-кулиб сен томонга талпинаркан у
Аммо сендай қасам ичган бўлсам агарда
Эмчагимни тортиб олиб тишсиз милкидан,
Унинг бошин эзардим шу қўлларим билан.

Макбет

Бордию иш чиқмаса-чи?

Леди Макбет

Нега чиқмайди?

Худди тордек таранг бўлсин қарор-қатъият,—
Чиқмайдиган иш бўлмайди, чин бўлса ният.
Менга қара, уйқуга бош қўяркан Дункан,
(Шундоқ бўлур тезда, чунки йўлда чарчаган)
Ҳар иккала посбонни май, мусаллас билан
Маст қиламан ҳуши оғиб йиқилгунча то.
Мияларн аталага айланиб гўё,
Одам эмас, балки тўнғиз уйқуси билан —
Чўзиларкан икки ўлик, икки рўдапо,

Қирол бизнинг қўлимизга қолар, биз уни
Аямасмиз, не истасак, этармиз, шуни.
Бадмаст посбон, қоровуллар иши деб тайин.
Қилгиликни ўшаларга тўнкаймиз кейин.

Макбет

Сен ўғил туғ фақат. Сенинг бу табиатинг
Эр туғмоғи, эрлар бунёд этмоғи даркор.
Посбонларки ухлашдим — бўлишар айбдор,
Боз устига қўлларига қон суриб қўйсак,
Ишга солсак ва уларнинг ханжарларини,
Қим ишонмас, шак-шубҳага қандай асос бор?

Леди Макбет

Шубҳа бўлмас. Ишонишар бизга бус-бутун.
Жим турмаймиз, ахир, ўша мурда устида
Фарёд-фигон кўтарамиз.

Макбет

Мен қарор қилдим.
Шиддатландим, шайман ўша қўрқинч қадамга.
Юр, бир нафас меҳмонлар-ла чақчақлашайлик,
Юзлар тортсин юракларнинг макрига парда.

(Кетишади.)

ИКҚИНЧИ ПАРДА

1-САҲНА

Инвернес. Макбет қасрининг ҳовлиси.

Банко киради, унинг олдида машғал кўтарган Флиенс.

Банко

Соат неча бўлди ўғлим?

Флиенс

Ой ботиб кетди,
Соат неча занг урганин эшитолмадим.

Банко

Ун иккида ботади ой.

Флиенс

Йўқ, дада, ҳозир
Тун яримдан оғиб қолди.

Банко

Қиличимни ол,
Бирин-кетин ўчиб бўлди осмон шамлари,
Оғир уйқу қўрғошиндек мени босмоқда.
Аммо ётиб ухлагим йўқ, эвоҳ азизлар,

Тунги нопок хаёллардан, асрангиз мени,
Қани, менга қилични бер.

Макбет ва машғал кўтарган мулозим киради.

Ким келаётир?

Макбет

Дўстинг!

Банко

И-е, бу сенмисан? Ухламадингми?
Қирол бўлса аллақачон уйқуга кетди.
У хушчақчақ, баланд руҳга ёр бўлди бугун.
Инъом-эҳсон берди жумла мулозимингга
Ва мана бу олмосни-чи — бека оймга.
Бу — кундузги хизматлардан хушнуд-ризолик
Аломати.

Макбет

Ташриф этди кутилмаганда.
Тадориксиз, камчил бўлди меҳмоннавозлик
Назаримда.

Банко

Тўқис, аъло ўтди ҳаммаси.
Кеча, десанг, хув, кампирлар кирмиш тушимга,
Чинга чиқди баъзи толе таъбирлари.

Макбет

Мен —

Унутганман ўшаларни. Лекин истасанг,
Бирон қулай фурсат топиб, улар ҳақида
Гапиришсак бўлармиди, дейман.

Банко

Розиман.

Макбет

Менга суян, топажаксан иззату икром.

Банко

Майли, иззат-икромимни оширайин деб,
Номуссизлик даргоҳига қўймасам қадам,
Булғамасам виждонимни ва бурчимни ҳам
Маслаҳатинг қабул этгум.

Макбет

Хўп, хайрли тун.

Банко

Раҳмат, дўстим. Ўзингга ҳам роҳат ёр бўлсин.

Банко ва Флиенс кетишади.

Макбет

Бориб айтким, ойим бека ҳозирласин май
Ва қўнғироқ чалсин менга, ўзинг ухлагин.

Мулозим кетади.

Нимадир у, рўпарамда ҳавода турган?
Ханжар! Шартта дастасидан тутайин.— Уҳхў,

Тутқич бермайсан-ку! Аммо кўриб турибман!
 Хўш, нимасан ўзинг, кўзга чалиниб фақат,
 Лекин қўлга илинмовчи машъум бир рўё
 Алаҳлаган миянинг ё маҳсулимисан?
 Тасаввурда кўринувчи ханжармисан ё?
 Йўқ, кўраман сени, кўриб, идрок этаман
 Ўзим ҳали гилофидан суғурган тигдай,
 Уша тигдай сен ҳам энди бошлайсан мени
 Бир пайт ўзим шамшир билан ўтган йўллардан.
 Кўриш сезгим ўткирми ё заифми, аниқ
 Айтолмайман. Лекин сени кўраман аён!
 Кўраманки, олмосингда қатра-қатра қон.
 Қирранг аввал қонсиз эди... Алаҳлаяпман!
 Унгимда ҳам кўринмоқда қонли ниятим.
 Ҳозир ярим дунё ўлим уйқусидадир,
 Тўшақларга бошдан-оёқ бурканиб ётган
 Ғофилларга сизғиб кирар нохуш хаёллар.
 Ранги ўчиқ Гекатани шум жодугарлар
 Олқишлайди, ориқ ажал соқчиси — бўри
 Уввос тортар, гўё уни уйготмоқчидай,
 Сўнгра ёвуз Тарквинийга ўхшаб, соядай
 Яқинлашиб кела бошлар қурбони сари.
 Замин, илло, эшитмагил қадамларимни,
 Даҳшатли тун жимжитлигин тилиб ногаҳон
 Тошлар тагин қичқирмагай: «Тўхта! Қаёққа?»
 Мен дағдаға қилаяпман... Лекин ўшанга
 Дағдағамдан зарра зиён етмаслиги рост.
 Сўз — сув демак, иродани совутар холос.

(Қўнғироқ садоси.)

Хай! Қўнғироқ чалинмоқда. Боряпман! Шай!
 Дункан, оғир зарбалардан чекмагин фиғон,
 Ё дўзахга, ё жаннатга бўлурсан равон.

(Кетади.)

2-САҲНА

Уша жой.

Л е д и М а к б е т киради.

Л е д и М а к б е т

Май уларни қулатдию мени тургизди,
 Май уларни сўндирдию ёндирди мени.
 Жим, секинроқ! Қаёқдандир бойқуш овози.
 Қайгу-мотам даракчиси қичқириб, шу дам
 Аллакимга уйқу-ўлим етишин айтар.
 У ётибди нари ёқда. Эшиги очиқ,
 Маст посбонлар хуррак отар, бурчни унутиб.
 Улар ичган майга шундай дори қўшдимки,
 Устларида уйқу эмас, ўлимнинг юки.

М а к б е т

(саҳна ортидан)

Ким у?

Л е д и М а к б е т

Уҳ, нақадар қўрқяпман! Уйғонишса-я?
 Унда тамом. Бу тавакқал маҳв этар бизни,
 Қилмишимиз эмас. Ҳай, жим! Мен ханжарларни
 Посбонларнинг шундоққина ёнига қўйдим,
 Макбет топар адашмасдан. Дункан мабодо
 Ухлаганда падаримга ўхшамасайди,
 Унда ўзим ҳамма ишни этардим адо.
 Эрим!

М а к б е т киради.

Макбет

Ҳамма ишни тўқис саранжом этдим.
Сен шовқинни эшитдингми?

Леди Макбет

Йўқ, эшитмадим,
Фақат бойқуш сайрашию, чирилдоқ саси.
Сен ким билан гапиришдинг?

Макбет

Менми? Мен, қачон?

Леди Макбет

Ҳозиргина.

Макбет

Анுவ эшик орқасидами?

Леди Макбет

Ҳа.

Макбет

Секироқ! Қим ётибди қўшни хонада?

Леди Макбет

Дональбайн.

Макбет

(Ўз қўлларига қараб.)

Эвоҳ! Менинг қўлимга қара!

Леди Макбет

Қўй беҳуда бу гапларни.— Уксинмоқ нега?

Макбет

Қаҳ-қаҳ уриб уйқусида кулди биттаси,
«Қотиллар!» деб фарёд солди шунда бошқаси,
Уйғонишди. Тошдек қотиб тинглар эдим мен.
Улар эса бир оз тоат-ибодат этиб,
Чўзилганча хап ётишди.

Леди Макбет

Майли, ухлашин.

Макбет

«Тангрим, ўзинг асрагайсан омин», деб улар
Ғулдирашди секин, худди менинг қўлимдан
Сезишгандай бўлиб қотил, жаллодлигимни.
Мен уларнинг «Тангрим, асра» нидоларига
«Омин», дея қўшолмадим.

Леди Макбет

Буни ўйлама.

Макбет

Нимадир у йўл қўймаган «омин» демоққа?
Дуоларни севардим-ку, ахир, нимага
«Омин» сўзи томоғимга тиқилиб қолди.

Леди Макбет

Бундай ишлар хусусида ўйламаслик хўп,
Ўйлайверсанг, жинни бўлиб қолишинг тайин.

Макбет

Назаримда кимдир фарёд солгандай бўлди:
«Ухламанглар! Макбет тунни қонга ботирди!»
Шундай бир тун, шундай маъсум уйқуки ўша,
Ташвишларнинг тугунини бирма-бир ечар.
Кундузги иш-даҳмазалар хаёлдан кўчар.
Шундай бир тун, шундай маъсум уйқуки, ўша
Хаста дилнинг малҳамидир, ҳаёт базмида
Иккинчи, энг асл таом...

Леди Макбет

Нималар дейсан?

Макбет

Ҳаммаёқдан фарёд учди: «Ухламанглар, ҳой!
Гламис бек тун-уйқуни қонга ботирди.
Қавдор бегин, Макбет сира ухлмас энди!»

Леди Макбет

Ким ҳам қичқирарди, дейсан? Мўътабар бегим,
Бу гапни қўй, беҳуда бу хаёллар билан
Ўз руҳингни бўшаштирма. Сув олиб дарҳол,
Қўлингдаги қонларни юв, юқи қолмасин.
Ханжарлар-чи, хўш, уларни нега келтирдинг?
Ўрнига қўй элтиб. Ухлоқ қоровулларга
Қонни сурка.

Макбет

У тарафга бошқа бормайман.
Қилган ишим тагин бир бор кўриш-ку, кўриш,
Эсга олиш даҳшат менга.

Леди Макбет

Лапашанг, қўрқоқ!
Ханжарларни бу ёққа бер. Ухлоқ ва ўлик
Фақат суврат.— қоғоздаги шайтондек бир гап.
Қатталармас, болаларни қўрқитишга боп.
Мурда қонга ботган бўлса, бўлди, аяйман,
Посбонларнинг юзларини қонга бўййман.
Аён бўлсин иши.

(Кетади.)

Эшик тақиллайди.

Макбет

Қайда тақиллатишар?
Менга нима бўлди? Салга чўчиб тушаман!
О, бу кимнинг бармоқлари — ботар кўзимга?
Йўқ, Нептуннинг жумла денгиз-океанлари
Бу қонларни юволмагай. Қўлимнинг учи
Тегса, ҳатто қизаради денгиз туби ҳам.

Леди Макбет қайтади.

Леди Макбет

Худди шундоқ тусга кирмиш менинг қўлларим.
Аммо менинг бахтим шуки, юрагим дадил,
Руҳим тетик.

Саҳна ортидан тақиллатишади.

Дарвозани тақиллатишар,
Худди қуйи дарвозани! Уйга кирайлик!
Бир чўмич сув, қарабсанки ювилар бари,
Кейин энгил тортажакмиз. Фақат дадил бўл.
Руҳинг тетик сақла.

Саҳна ортидан тақиллатишади.

Яна тақиллатишар,
Бор, халатинг кийиб олгин. Кўриб ногоҳон,
Ётмапти, деб ўйлашмасин. Измингни берма
У паришон хаёлларга.

М а к б е т

Қанийди энди—
Унутсайдим ўзимни ҳам, қилмишимни ҳам!

Саҳна ортидан тақиллатишади.

Бу товушлар Дунканни ҳам уйғотолсайди!

(Кетишади.)

3-САҲНА

Уша жой.

Саҳна ортидан тақиллатишади.

Э ш и к б о н киради.

Э ш и к б о н

Тақиллатгани тақиллатган. Уша жаҳаннамда қорувул бўлгандаям, бунақа «тақа-тақ»да калитни то айлантиргунча, жони ҳалқумига келарди.

Саҳна ортидан тақиллатишади.

Яна тақ-тақ, яна тақ-тақ! Вельзевул ҳақи, айт, кимсан ўзинг? Бу ҳойнаҳой қурғоқчиликдан қўрқиб, ўзини осиб қўйган деҳқон бўлса керак. Худди вақтида етиб келдинг-да, оғайин. Рўмолчадан кўпроқ олиб ол, қилган гуноҳларингга терлайсан ҳали!

Саҳна ортидан тақиллатишади.

Тагин қоқади, тагин тақиллатади! Ўзга шайтон ҳақи, айт, айт, кимсан ўзинг? Ҳа, бу ўша қасамини қози торозиснинг ҳар икки палласига баробар бўлиб ташлаган каззоб шекилли. Бу дунёда худони шафе келтириб, не-не кишиларнинг ёстигини қуритди, лекин у дунёда ҳунари ўтмади. Қани, кир, кирақол, ичи қора!

Саҳна ортидан тақиллатишади.

Яна тақ-тақ, яна тақ-тақ! Ҳой, ким у? Ҳа, бу ўша ўзига бир парча мовут орттираман деб французча чалворни роса тор қилиб тиккан инглиз дўзандаси! Қир, киравер, оғайни. Дазмолингни қиздириб олишинг мумкин.

Саҳна ортидан тақиллатишади.

«Тақ-тақ»дан бошим чиқмади-чиқмади-да! Сира тинчлик беришмайди. Кимсан ўзинг? Айтиб қўяй, бу ер ниширишга ноқулай, совуқлик қилади. Лекин шайтонга дарвозабонлик қилиш жонимга тегди. Қайф-сафо йўлида юрган қаланғи-қасанғилардан бу роҳатижон олов ёнига шунча кўп қўйдимки, энди, бас, кифоя!

Саҳна ортидан тақиллатишади.

Хўп, ҳозир, ҳозир. Ҳа, эшикбонни унутманглар. *(Дарвозани очади).*

Макдуф билан Ленокс киради.

Макдуф

Кеч ётдингми дейман бугун, оғайни бир оз,
Шундоқ қотиб ухлабсанки..

Эшикбон

Шундоқ, хўжам: биз хўрозлар икки бор қичқиргунча
майхўрлик қилдик. Майхўрлик, маълумингизки, уч
оқибатга сабаб бўлади.

Макдуф

Қандай оқибатлар экан?

Эшикбон

Қандай бўларди? Бурнинг шолғомдек қизаради, ўлик-
дек ухлайсан, шариллатиб сиясан. Ҳирсингни ҳам уй-
готади, ҳам карахт қилади: нафсингни қитиқлайдию
мурод ҳосил қилишга қўймайди. Хуллас, мусаллас ўл-
гур қинғир қилиқлари билан руҳингни булғайди, вас-
салом: қўзғатадию тинкангни қуритади, ёндирадию
сўндиради, гижгижлайдию алдайди, оёққа турғизадию
оёқдан чалади: ишқилиб, риёкорлик қила беради, то
тўшакка ағанатиб, бор айбни бўйнингга қўймагунча,
кетмайди.

Макдуф

Бугун сени у оёқдан илиб, ерга урган шекилли?

Эшикбон

Ҳақ-рост, хўжам: у менинг томоғимга шиппа ёпи-
шиб олди, лекин бу ағдар-тўнтарлар охири унинг учун

бахайр бўлмади, ҳа, ҳойнаҳой, кучи етмади. Бўлмаса, неча бор оёғимдан чалди, лекин мен чаққонлик билан уни ташқарига улоқтириб ташлайвердим.

М а к д у ф

Хўжайиннинг уйгондими?

М а к б е т киради.

Афтидан уни —

Уйғотибди бизнинг сурон, тақиллатишлар.

Л е н о к с

Салом, бегим!

М а к б е т

Салом бўлсин иккингиизга ҳам!

М а к д у ф

Қирол ҳали турмадими?

М а к б е т

Тўшакда ҳали.

М а к д у ф

У эртaroқ турғизишни сўраган эди.
Уйғотмоққа фурсат етди.

М а к б е т

Кузатгум сени.

Макдуф

Биламанки, ёқимлидир сенга бу хизмат,
Не бўлса ҳам хизмат лекин.

Макбет

Ажиб бир хизмат,
Чарчатмайди, яйратади. Анави эшик.

Макдуф

Мен кирмоққа жазм этаман. Бурчим шунақа.

(Кетади.)

Ленокс

Қирол бугун қайтадими?

Макбет

Ҳа, шундай деган.

Ленокс

Ҳа, дарвоқе, тунда қандай бўрон қўзғолди!
Томимизнинг карнайини учириб кетди.
Дейдиларки, ҳаволарда чарх уриб юрмиш
Фарёд-фигон, ажалга эш бўлган нидолар
Турфа қонли можаролар, ғавғолар тўла
Офат йили келишини сўйламиш улар.
Зулмат қуши азонгача қичқириб юрди,
Ер силкинди.

Макбет

Ҳа, жудаям нотинч ўтди тун.

Ленокс

Мен умримда кўл тунларни кўрганман, аммо
Бунақасини кўрмаганман.

Макдуф қайтиб келади.

Макдуф

О, даҳшат, даҳшат!
Бу хабарни сўзламоққа тил қодир эмас,
Тингламоққа қодир эмас дил.

Макбет ва Ленокс

Нима бўлди?

Макдуф

Тамом ҳадди-ҳисобидан ўтмиш қабоҳат:
Манфур қотил бузиб кирмиш тангри уйига,
Эзгуликлар нури билан тўлган ҳаётни
Ўғирламиш.

Макбет

Нима? Қимнинг ҳаётини?

Ленокс

Нима? Аъло ҳазратини?

Ма к д у ф

Кириб кўрингиз.

Бир қарашда айрилурсиз кўздан муқаррар
Янги Горгонани кўриб. Тилларим ожиз*.
Ҳа, ўзингиз кира қолинг.

Ма к б е т ва Л е н о к с к е т а д и л а р .

Ҳамма кўзғолсин!

Ноғоралар, сурон солинг! Хиёнат ва қон!
Ҳей, турингиз, Банко, Дональбайн, Малькольм!
Отинг ўлим ҳамшираси — ором уйқуни!
Биз тарафга ўзи ташриф буюрмиш ажал,
Даҳшатли суд бўлур бунда! Малькольм, Банко,
Қабр аро руҳ мисоли кўзғолинг шу он,
Бу маҳшарга назар солинг! Гумбурласин бонг!

Қўнғироқ садоси. Л е д и М а к б е т к и р а д и .

Л е д и М а к б е т

Не ҳодиса? Қим у қўрқинч овози билан
Жанг олдидан вағиллаган мискарнай каби
Одамларни чорламоқда? Гапиринг.

Ма к д у ф

Бекам,

Айтганларим яна такрор этмогим қийин,
Чунки аёл қулоғига етишса улар,
Уни дарҳол ҳалок айлар.

Б а н к о к и р а д и .

* Горгона — антик мифологияда даҳшатли махлук, уни кўрган киши тошга айланиб қолармиш. (Тарж.)

О, Банко, Банко!
Қиролимиз ўлдирилган!

Л е д и М а к б е т

Нечук бу, нечук!
Бизнинг уйимизда? О, бу офат-фалокат!

Б а н к о

Бу қаерда рўй бермасин — даҳшат, қабоҳат!
Макдуф, дўстим, ялинаман, ёлбораманким,
Айтганларим янглиш бари, алдадим, деб айт.

М а к б е т ва Л е н о к с қайтадилар.

М а к б е т

Оҳ, ўлсайдим агар бундан бир соат бурун,
Шод-бахтиёр кетар эдим, энди-чи, мана,
Кўзларимга бўм-бўш бўлиб қолди даҳри-дун,
На шон қолди, на саховат — бари вайрона.
Тирикликнинг май-шароби қуриди, битди,
Не матойи билан бизга мақтанар энди
Бу бевафо фалак.

М а л ь к о л ь м ва Д о н а л ь б а й н кирадилар.

Д о н а л ь б а й н

Айттинг, нима юз берди?

М а к б е т

Эшитмадингизми ҳали, қуриб қолди-ку
Сизнинг наҳрул ҳаётингиз, кору борингиз.

Макдуф

Улдирлмиш сизнинг падар-бузрукворингиз.

Малькольм

Ким ўлдирди?

Ленокс

Афтидан, бу — маҳрам посбонлар,
Улар ётар, юзларда-ю, қўлларда қонлар.
Ёстиқлари орасидан яна шаҳодат —
Қонга ботган ханжарларни топиб олдик биз.
Қарашлари қилар эди қилмишларини фош,
Аъло ҳазрат ўшаларга ишонмиш, афсус.

Макбет

Энди афсус чекмоқдаман, ғазаб устида
Малъунларни ўлдирибман.

Макдуф

Улдирдинг нега?

Макбет

Ким бир йўла бўла олур ғазабнок-ҳушёр,
Асабий ва босиқ, содиқ ҳамда совуққон?
Ҳеч ким! Меҳрим ошиб тушса сусткаш ақлимдан,
Қандоқ қилай? Кўз ўнгимда ётмишди Дункан,
Ажал туйнук очган яра-жароҳатидан
Унинг кумуш каби оппоқ жисми зорига
Ҳалқаланиб оқар эди қатра-қатра қон.
Ўша қонга бўялганча эшик олдида

Ётар эди икки қотил — иккала посбон
Уша қонга беланганди ханжарлари ҳам.
Юрагида жасорати, меҳри бор одам
Қандай қараб тура олур?

Л е д и М а к б е т

Оҳ, ёрдам беринг!

М а к д у ф

Ёрдамлашинг бегойимга!

М а л ь к о л ь м

(Дональбайнга, секин)

Ажаб, нега биз —

Чурқ этмаймиз, гарчи бизга ёрилмиш мотам?

Д о н а л ь б а й н

(Малькольмга, секин)

Нима ҳам деб сўзлашайлик, ҳар бир тешикдан
Бизни пойлаб, ажал бунда мўралаб турса?
Тез қочайлик бу даргоҳдан кўзимиз ёши
Юзимизга қуйилмасдан.

М а л ь к о л ь м

(Дональбайнга, секин)

Қайғумизни ҳам

Пинҳон тутмоғимиз керак.

Банко

Ҳой, қарашинглар!

Леда Макбетни олиб кетишади.

Хўш, юринглар, беркитайлик жонсиз жасадни
Иссиқ кийим-кечак билан совуқ захридан.
Сўнг ошиқмай, текширайлик қонли савдони.
Кемирмоқда бизни кўрқув, шубҳа-гумонлар.
Мен, ёронлар, таваккални айтиб тангрига,
У номаълум, қўллари қон хиёнаткорнинг
Орқасидан тушмоқчиман.

Макдуф

Мен ҳам.

Барча

Ҳаммамиз.

Макдуф

Кийинишиб, қуроолларни шай қилиб буткул,
Кейин залга тўпланамиз, маъқулми?

Барча

Маъқул.

Дональбайн ва Малькольмдан бошқа ҳамма тарқалади.

Малькольм

Хўш, биз нима қилдик? Бунда қололмаймиз-ку.
Ағёрларга ўнғай ҳунар — ясама қайғу.
Қарор қилдим, жўнагумдир Англияга.

Дональбайн

Мен эсам-чи, Ирландия томон жўнайман,
 Юртдан йироқ, яъни хавфу хатардан йироқ.
 Бунда ширин табассумлар остида — ханжар,
 Қимки бунда бизга қондош, ўша муқаррар
 Қонимизни қумсаб турар.

Мальколм

Заҳарли ўқ-ёй
 Ҳали елдек учиб борар, унинг дафъига
 Кўкракларни қалқон қилиб тутмаган маъқул.
 Отланайлик! Хайр-маъзур мавруди эмас.
 Қим жонини ўғирласа ўлимдан, инон,
 Ўғри номи ёпишмагай унга ҳеч қачон.

(Кетадилар.)

4-САҲНА

Макбет қасри деворлари ёнида.

Росс билан чол киради.

Чол

Хотирамда олтмиш йилнинг сурони яшар,
 Бу орада кўра-кўра қотди кўзларим.
 Не-не даҳшат ва ғаройиб воқеаларни,
 Лекин бари бу кечанинг олдида хира.

Росс

Ота, кўкни чирмаб олган зулматга қара,
 Одамларнинг қилмишидан ор этиб осмон.

Соя билан қуршаб блмиш қонли майдонни.
Соат кунни кўрсатмоқда, лекин бўғриқар
Қоронғулик қафасидан чиқолмай қуёш.
Тун ғолибми ёки кундуз хижолатдами,
Тортинарми ер саҳнини айламоққа фoш.

Ч о л

Шундоқ, бўтам, неки бунда бўлмоқда содир,
Ажабтовур қўрқинчли ва ғайритабий.
Сичқон овлаб юрган бойқуш сешанба кунни
Сорлочинни тутиб, тамом чўқиб ташлади.

- Р о с с

Қирол бедовлари эса, ишонмас киши,
Лекин аниқ, бари ювош, чин арғумоқлар
Қутуришиб, қозиқларни қўпориб қочган,
Жанг қилишмоқ бўлган гўё одамлар билан.

Ч о л

Дейдиларки, бир-бирини ғажиган.

Р о с с

Шундоқ,
Кўрмаганда ишонмасдим.

М а к д у ф киради.

Макдуф келмоқда.
Эшитайлик, не гаплар бор оламда, дўстим?
Хабардор қил бизни.

М а к д у ф

Ўзинг кўрмаяпсанми?

Р о с с

Топилдимн, кимлар экан қирол қотили?

М а к д у ф

Макбет чавақлаган шахслар.

Р о с с

Е қодир фалак!
Уларда не даъво — гараз бўлмоғи мумкин?

М а к д у ф

Тахмин шуки, ўшаларни сотиб олишган.
Марҳум Дункан ўғиллари—Малькольм, Дональбайн
Яширинча қаёққадир қочиб қолишган.
Гумон энди ўшалардан.

Р о с с

Бу ҳам мутлақо
Табиатга хилоф. Эвоҳ, давлатпарастлик!
Ўз-ўзингни ейсан, ўзинг ўзингга юҳо!
Тахминимча, Макбет энди қирол бўлгуси.

М а к д у ф

Аллақачон у қирол деб эълон этилди
Ва Сконга жўнаб кетди тож кийиш учун.

Р о с с

Дункан хоки қайда қолди?

Макдуф

Колум-Киллдаги

Хилхонага кўчирилди хоки марҳумнинг,
Аждодлари ётган ўша қутлуғ даҳмага.

Росс

Сен Сконга борасанми?

Макдуф

Файфга жўнайман.

Росс

Ундоқ бўлса, қани, бошла, мен ҳам — изингдан.

Макдуф

Ихтиёринг, йўқ, демайман, лекин айтайин,
Бир кун келиб, афсус чекиб юрмагин тагин.

Росс

Хайр, отахон.

Чол

Тангри ўзи мададкор бўлсин,
Ерлақасин сизни, сизга ҳамроҳларни ҳам,
Увол савоб бўлиб, душман дўсту ёр бўлсин.

(Кетадилар.)

УЧИНЧИ ПАРДА

1-САҲНА

Форрес. Сарой.

Банко киради.

Банко

Ҳам қиролсан, ҳам Гламис, Қавдор бегисан,
 Гарчанд бир оз гумоним бор ҳалоллигинга,
 Тўғри чиқди, рост айтибди кароматгўйлар.
 Буюрмагай авлодинга лекин тожу тахт,
 Қиролларнинг падари ва илдизи бўлиш
 Сенга эмас, балки менга насиб айламиш.
 Лекин алдашмаса ўша бибилар агар
 (Алдашмаса керак, чунки қисматинг — гаров)
 Ва сени ҳам алдамаган бўлишса улар,
 Мумкинмидир, бас, менинг ҳам ишонмаслигим.
 Умидлардан воз кечишим... Ҳай-ҳай, секинроқ.

Қарнайлар чалинади. Шоҳона либосларда Макбет, леди
 Макбет, Росс, лордлар, хонимлар, хос маҳ-
 рамлар киришади.

Макбет

Мана, бизнинг энг муҳтарам ва азиз меҳмон.

Леди Макбет

Агарда у четда қолса, ташриф этмаса,
 Ҳеч бўларди бизнинг улуғ базм, тантана.

Макбет

Бугун барпо этмоқдамиз олий зиёфат,
Тилагимиз — зиёфатда бўлсангиз.

Банко

Шоҳим,
Фармонингиз бош устига. Иродангизга
Боғланганман мен бурчимнинг занжири билан.

Макбет

Кундуз бунда бўлмайсизми?

Банко

Йўқ, олампаҳоқ.

Макбет

Афсус. Бугун биз кенгашда эшитмоқчийдик
Ҳамишалик нодир фикру мулоҳазангиз.
Бас, эртага қолдирамиз ўша кенгашни,
Сиз узоққа жўнайсизми?

Банко

Узоққа, шоҳим.

Кечки зиёфатга томон қайтаман лекин,
Ҳа, бордию отим ҳориб-толиқиб қолса,
Тундан эваз олиб балки бир-икки соат,
Йўл босаман.

Макбет

Зиёфатга кечикманг фақат.

Банко

Улгураман, олампаҳоқ.

Макбет

Бизга етишди —

Қотил жиянлар ҳақида миш-миш хабарлар.
Ирландия, Англия мулкида улар
Паноҳ топиб, рад этишар падаркушликни.
Турли-туман уйдирмаю ёлғонлар билан
Одамларни чалғитишар. Буни эртага
Ҳокимият ишларини кўрган кенгашда
Гаплашамиз яна. Майли, ҳозирча — хайр.
Биз кутамиз. Ҳа, Флиенс ҳамроҳингизми?

Банко

Ҳа, жаноби олий, бизни йўл кутар энди.

Макбет

Тилагимиз шуки, бедов-арғумонингиз
Шамол каби учсин ўша манзилга томон.
Оқ йўл сизга! Омон бориб, қайтингиз омон!

Банко кетади.

Ҳаммагизга рухсат — соат еттигача то,
Дам олингиз, бизни эса қолдиринг танҳо,
Йигилишиб кейин ширин ишрат қиламиз,
Ҳозир ҳамма уй-уйига, хайр, борингиз,

Макбет ва бир мулозимдан бўлақ ҳамма кетади.

Эй, айтгин-чи, ҳалигилар келишмадими?

Мулозим

Ҳа, келишди, олампаноҳ, улар эшикда.

Макбет

Бор, бошлаб кел.

Мулозим кетади.

Қирол бўлиш — ҳеч нарса эмас,
 Қиролликда чин, устивор туриш — бошқа гап.
 Юрагимда қўрқув ошар Банкони кўрсам,
 Шоҳона бир талъат бордир табиатида,
 Ки, ҳар лаҳза ҳадиксираб, қўрқмоққа ундар.
 У довюрак, у донишманд, унда пўлат руҳ
 Ва совуққон бир тафаккур — мақсадга пешров.
 Менинг учун ким қўрқинчли? Уша — бегумон!
 Цезарь руҳи Антонийни қайирганидек,
 Унинг руҳи эгиб турар менинг руҳимни.
 Менга Шотланд тожу тахтин башорат этган
 Бибиларга бир ҳайқириб, билиб олди у
 Қиролларга бузрукворлик насибасини...
 Бундан чиқди — омонатдир бошимдаги тож,
 Бундан чиқди — белимдаги шамшир бесамар
 Булар менинг авлодимга бўлмас муяссар,
 Ет-бегона қўллар мени этарлар ихрож.
 Демак, қон тўкибман Банко зурёди учун,
 Ушани деб Дунканни ҳам этибман забун.
 Оғу қўшиб оромимнинг паймонасига
 Ушани деб ағдарибман бошимга ғавго,
 Иблисга қўл бериб, жондан бўлибман жудо,
 Давлат насиб этсин дебман Банко наслига!
 Йўқ-йўқ! Қисмат, солишармиз ҳали, қарор шу,
 Ё ўлиш, ё қолиш бор бу курашда! Ким у?

Мулозим икки қотил билан киради.

Сен эшикка чиқиб, менинг чақиришимни кут.

М у л о з и м чиқади.

Сизлар билан гаплашгандик кеча, шундоқми?

Б и р и н ч и қ о т и л

Шундоқ, шоҳим.

М а к б е т

Қалай, ўбдон ўйладингизми

Сизга айтган гапларимни? Яна билингким,

Сиз бир пайтлар чеккан ранжу аламга боис —

Мен эмасман асло, фақат ўшанинг ўзи.

Мен ўтган гал тушунтирдим рақам-барақам —

Сизни нечук алдамишлар, этмишлар абгор?

Ва ниҳоят кимдир ўша асл нобакор?

Жинни одам ва ҳаттоки, эси паст киши

Фаҳмларки, бу шубҳасиз, Банконинг иши.

И к к и н ч и қ о т и л

Шундоқ, шоҳим, кўзимизни очдингиз.

М а к б е т

Аmmo,

Сизни яна ҳузуримга чорладим, зеро,

Тағин ҳушёр этмоқчиман. Ёки сиз шундоқ

Зоҳидсизки, нобакорни кечирасизми?

Майли, ўша ўз йўлига юра берсинми?

Ёки шундай тақводорсиз, ибодат айлаб,

Моли-жони соғ бўлсин, деб тилайсиз тилақ.

У тупроққа қориб сизни, хешларингизни

Тағин талайверсинми, а?

Иккинчи қотил

Иўқ, биз одаммиз.

Макбет

О, албатта, одамдирсиз умум рўйхатда,
Този, лайча, хайбар, яна бўрибосарни
Бир ном билан худди ит, деб аташганидек.
Баҳолари бир хил эмас ахир уларнинг,
Ялқови бор, ахир, эпчил-қопогони бор,
Ахир, бири овчи бўлса, бири пойлоқчи,
Ҳар бирига табиатдан ўзга бир нисор.
Шу сабабдан биз одатда итнинг номини
Айтарканмиз, қайд этамиз насабини ҳам.
Худди шундай, бир-биридан айрилур одам.
Баски, сиз ҳам инсон деган умум рўйхатда
Энг охирги бир ўринда турмас экансиз,
Менга айтинг, хизмат берай ўзингизга мос,
Адо этиб, олажаксиз золимдан қасос...
Жой олурсиз кейин бизнинг кўнглимиздан ҳам
Биз бемормиз —ўша тирик юрар экан то,
Фақат унинг қатли билан топурмиз даво.

Иккинчи қотил

Олампаҳоҳ, изн беринг, мен инсонлардан
Шунча жабру жафо, шунча ситам кўрдимки,
Тайёрдирман ўч олишга улардан.

Биринчи қотил

Мен ҳам.

Қисмат мени қийноғига олди нақадар,
Қўй, десангиз, ҳозир қўяй жоним гаровга.
Ё ютар, ё ютқизарман. Барибир менга.

М а к б е т

Биласизми, Банко — сизга душманлигини?

Қ о т и л л а р

Ҳа.

М а к б е т

У менга ҳам душман, лекин шундоқ душманки,
 Тирик туриб, у ҳаётда олган ҳар нафас
 Менинг худди ҳаётимга қадалган ханжар.
 Тўғри, уни ошкор барҳам бераоламан,
 Бу қийинмас унча, лекин ақлдан эмас.
 Не учунким, бордир умум дўсту ёронлар,
 Улар сидқи-садоқати мен учун азиз.
 Балки улар ҳузурида қурбоним узра
 Бир оз йиғлаб-сиқташга ҳам тўғри келади.
 Шу туфайли, ана шундай важлар туфайли,
 Иш оломон назаридан нари бўлсин деб,
 Мен сизларни чақиртирдим.

И к к и н ч и қ о т и л

Адо этгаймиз

Амрингизни, шоҳим.

Б и р и н ч и қ о т и л

Ҳатто, ўлсак ҳам майли...

М а к б е т

Бас, кифоя. Кўраяпман саботингизни.
 Маълум этгум сизга расо бир соат кейин

Қачон, қайда пистирмада бўлмоғингизни.
Ишни бугун оқшом текис битирмоқ лозим.
Ҳа, саройдан овлоқ бўлсин: унутмангизким,
Мен мутлақо хориж бўлай шубҳа-гумондан.
Уғилчаси Флиенс ҳам бўлур у билан.
У ҳам гўрга гум этилсин — тилагимиз шу.
Шундоқ қилинг, токи ўша қоронғуликда
Отасиннинг қисматига шерик бўлсин у.
(Иш бирийўла битсин, бошқа қайтмайлик унга.)
Уйлаб кўринг тагин. Мен-чи, ҳозир қайтаман.

Қотиллар

Биз тайёрмиз.

Макбет

Бўлак гапни кейин айтаман.

Қотиллар чиқишади.

Фурсат етди. Пешонангда бўлса мабодо,
Бугун худди жаннат сари борурсан, Банко.

(Кетади.)

2-САҲНА

Сарой.

Леди Макбет ва мулозим киради.

Леди Макбет

Жўнадими Банко?

Мулозим

Бекам, жўнаб кетди у,
Аммо лекин кечга яқин қайтар.

Леди Макбет

Қиролга

Хабар қилким, мен у билан гаплашмоқчиман.
Бор, хабар қил.

Мулозим

Бош устига.

(Кетади.)

Леди Макбет

Баҳоси бир пул —

Галабанинг, агар қувонч келтирмаса ул.
Қотил бўлиб, қўрқув билан яшашдан кўра
Мурда билан жой алмашмоқ афзал минг карра.

Макбет киради.

Нега энди танҳоликка тушиб, азизим,
Изтиробли ўйлар билан қийнайсан ўзни?
Ўйларинг ҳам ўшалардек ўлмоғи лозим,
Қўй, бетиним ўйлайверма, унут уларни.
Қайтаролмас ўтганни минг афсус-пушаймон,
Ҳа, бўлар иш бўлди, ахир.

Макбет

Биз-чи, илонни

Бурда-бурда қилиб кесдик, ўлдиролмадик.

Туташмасми бир кун ўша кесик бурдалар,
 Илон яна бир кун бизга этмасми исён.
 Йўқ-йўқ, бундоқ заҳар билан ютиб бурда нон,
 Кечалари ваҳим босиб чиққандан кўра,
 Олам аро робитайи занжир узилиб,
 Чок-чокидан сўкилмасми ҳар икки дунё.
 На кўнглимда қўрқинч-қўрқинч хаёлларга ҳад,
 На руҳимда дилхун-дилхун азобларга чек,
 Афзалмасми бундан кўра, топиб фароғат,
 Тобут ичра тин олмоқлик ўша мурдадек.
 Улик Дункан ором қучиб ётар қабрда,
 Хиёнат кор қилди унга, тамом-вассалом.
 На қилич, на оғу ва на фитна-интиқом,
 На бемаҳал ёв босқини кор қилур унга.

Леди Макбет

Жоним, тинчлан, чеҳранг бир оз равшан айлаким,
 Меҳмонларни шоду хуррам кутишинг лозим.

Макбет

Сен айтганча бўлсин, майли, ўзинг ҳам лекин
 Чеҳрангни оч ва Банкога лутфу карам қил.
 Кўзинг, сўзинг билан уни кўпроқ эркала.
 То мустаҳкам эмас экан тахтимиз ҳали,
 Тожимизни ювайлик биз хушомад ила.
 Юракларда не кечмоқда, яшириб турсин
 Юзлардаги ниқобимиз.

Леди Макбет

Бемаъни қўрқув!

Макбет

О, билсайдинг, миям тўла илон-чаёнлар,
 Банко тирик, унинг ўгли Фддддс тирик.

Леди Макбет

Лекин улар ўлмас қилиб яратилмаган.

Макбет

Ҳа, хайрият, яратилган қиличбоп қилиб,
 Сен руҳингни баланд тутгил, бутхона ичра
 Ҳали қўнғиз, кўршапалак қанот ёзмасдан,
 Тун қўйнида ғўнғиллаган садо таратиб,
 Улар Гекатага томон учиб бормасдан,
 Шундайин бир иш бўлурки, шундай бир савдо,
 Ки, даҳшату ваҳимага солур ҳаммани.

Леди Макбет

Нечук савдо?

Макбет

Сен, азизам, юра бер шундоқ
 Маъсум бўлиб, ҳеч нарсдан беҳабар бўлиб,
 Кейин нашъу намоларга тўларсан қандоқ.
 Зулмат, етиш, кўр қил энди куннинг кўзини
 Ва руҳимни бўғовлаган кишанларини сен
 Узиб ташла ғойиб, қонли қўлларинг билан.
 Офтоб сўнар, қарға учиб борар ўрмонга.
 Қундузнинг куч-қувватлари уйқуга чўмар,
 Ўлжа излаб чиқар шунда тун бандаларини,
 Лаббай? Демак, тушунмадинг? Англарсан ҳали.
 Қимки ишни ёвузликдан бошласа — бўлди,
 Муққасидан кетар унга. Қани, юр энди.

(Кетадилар.)

3-САҲНА

Сарой яқинидаги боғ.

Уч қотил киради.

Биринчи қотил

Ҳа, сени-чи, ким юборди бу ёққа?

Учинчи қотил

Макбет.

Иккинчи қотил

Чин гапирдинг, ҳаққимиз йўқ ишонмасликка,
Не қиламиз — ипидан то игнасиғача
Сенга аён демак.

Биринчи қотил

Дуруст, қолгин биз билан.

Ениб аста сўниб борар шафақ шуъласи,
Қамчи босиб, отни қистар ҳорғин йўловчи.
У манзилга шошар, демак, яқинлашмоқда
Биз кутганлар.

Учинчи қотил

Жим! Чамамда, туёқ шарпаси?

Банко

(саҳна орқасидан)

Ҳей, машъални ёқинг!

Иккинчи қотил

Худди ўшанинг ўзи
Зиёфатга чақирилган ўзга меҳмонлар
Аллақачон саройдадир.

Биринчи қотил

Отлар бурилди.

Учинчи қотил

Ҳа, айланиб ўтишмоқда. Бир чақирим йўл.
У бўлса-чи, яёв борар дарвоза томон.

Иккинчи қотил

Ана, машъал!

Банко ва машъал кўтарган Флиенс кирадилар.

Учинчи қотил

Ана ўзи!

Биринчи қотил

Бирдан ташланинг!

Банко

Тунда ёмғир ёгса керак.

Биринчи қотил

Еға бошлади!

Қотиллар Банкога ташланишади.

Банко

О, хиёнат! Флиенс, қоч, ўзингни қутқаз!
Отанг учун интиқом ол! О, ярамас қул!

(Улади.)

Флиенс қочади.

Учинчи қотил

Эй, машъални ким ўчирди?

Биринчи қотил

Нега керак у?

Учинчи қотил

Улик битта. Уғли қочиб қутулибди-ку.

Иккинчи қотил

Шошилибмиз, аттанг!

Биринчи қотил

Энди нима қиламиз!

Ҳа, начора, ҳамма гапни айтиб берамиз!

(Кетадилар.)

4-САҲНА

Саройда тахт жойлашган хона.

Зиёфат дастурхони ёзилган стол.

Макбет, леди Макбет, Росс, Ленокс, лордлар, мулозимлар киришади.

Макбет

Хўш, марҳабо, ўтирсинлар, Бизга барчангиз
Баб-баравар эъозлисиз.

Лордлар.

Ташаккур, шоҳим.

Макбет

Мен, камтарин уй эгаси, ўртароқ жойда
Ултирайки, ўрним бўлсин ҳаммага яқин.
Хоним-бека қолиб бироқ фахрий курсида,
Бизга лутфи-навозишлар ирод айласин.

Леди Макбет

Тилагимки, меҳмонларга лутфи каломни
Давлатпаноҳ мен учун ҳам ўзи сўйласин.

Эшикда биринчи қотил кўринади.

Макбет

Дастурхоннинг атрофида ўлтириб улар,
Жоним, сени чин юракдан олқишлайдилар.
Мен — ўртада. Қани, шундоқ айланасига
Кўтарайлик. Хурсанд бўлиб сипқоринг қани!

(Эшикка яқинлашиб.)

Юзингда қон.

Қотил

Меникимас — Банконинг қони.

Макбет

Менга ёқар: унда эмас, сенда бўлгани.
Хўш?

Қотил

Подшоҳим, тириклайин сўйдим мен уни.

Макбет

Сен чапани қассобдирсан, лекин кам эмас —
Чаптастликда Флиенсни сўйган кимса ҳам.
Беқнессан — гар буни ҳам эплаган бўлсанг.

Қотил

Давлатпаноҳ, Флиенс қочди, улгуролмадик.

Макбет

(четга)

Мен бетобман яна, ҳозир соғ эдим зотан.
Мармар каби яхлит эдим, қоядек маҳкам,
Ҳаво каби эркин эдим, энди бўлса-чи,
Разил гумон, қўрқувларга бандиман яна,
Яна абгор. Банко чиндан ўлдирилдими?
Елғонмасми?

Қотил

Елғон эмас, чин, давлатпаноҳ.
У хандақда ётар. Роса йигирма яра,
Йигирмата жароҳат бор бошида худди.
Йигирмамас, биттаси ҳам етиб ортарди —
Жон олмоққа.

Макбет

Хўп, ташаккур шунисига ҳам.

(Четга)

Илон ўлди, илонвачча қочиб қутулди,
 Вақти билан у ҳам заҳар йиғмоғи тайин.
 Гарчи ҳозир безиёндир, тиши чиқмаган.—
 Бор, эртага гаплашамиз.

Қотил кетади.

Леди Макбет

Шоҳим, сиз магар
 Меҳмонларни унутдингиз, зиёфатингиз
 Ухшаб борар тўлови нақд таомхўрликка.
 Ахир, қорин тўйдиришнинг мавруди бошқа,
 Меҳмонда-чи, емакдан ҳам хушчақчақлик соз.

Макбет

Яхши танбеҳ!

(*Меҳмонларга.*)

Соғлик учун сипқорайлик оқ!

Ленокс

Шоҳим, сиз ҳам ўлтирингиз марҳамат айлаб.

Банкoning арвоҳи кириб, Макбетнинг ўрнига ўтиради.

Макбет

Зиёфатга азиз Банко кечикмасайди,
 Жам бўларди бунда буткул юрт чечаклари.
 Уйлайманки, боис — унинг бепарволиги,
 Бир кориҳол.эмас.

Р о с с

Берган сўзида турмай,
Ҳа, яхши иш қилмади у. Шоҳим, ўлтиринг,
Бизни сийлаб, даврамизни чароғон қилинг.

М а к б е т

Менга ўрин йўқ-ку.

Л е н о к с

Нечук, шоҳим! Бу ер-чи?

М а к б е т

Қани?

Л е н о к с

Мана, манави жой. Не бўлди, шоҳим?

М а к б е т

Хўш, ким қилди бундоқ?

Л о р д л а р

Шоҳим, нималар дейсиз?

М а к б е т

Йўқ, беҳуда бари. Мени фош этолмайсан,
Қонга ботган сочларингни силкийверма кўп.

Р о с с

Лордлар, энди тарқалайлик: шохимиз бетоб.

Л е д и М а к б е т

Йўқ, йўқ, дўстлар, қўзғолмангиз. Унга бу одат
 Болаликдан мерос қолган. Қани, ўлтиринг.
 Тутқаноғи узоқ давом этмас, ҳадемай
 Утиб кетар, у ўзига келар мутлақо.
 Асабига тегар бироқ эътиборингиз.
 Ҳа, бемалол базм қилинг.

(Макбетга)

Сен — эркакмисан?

М а к б е т

Ҳа, қўрқоқмас, ҳатто иблис бетламайдирган
 Аросатга киприк қоқмай қараб турибман.

Л е д и М а к б е т

Сафсата бу! Қўрқув сени шу кўйга солмиш,
 Кўзларингга сувратларни кўрсатмиш ўша —
 Худди Дункан сари бошлаб борган ханжардай.
 Қиш кунлари ўлтиришиб ўчоқ бошида,
 Кампирларнинг эртагини тинглаб аёллар
 Туси учиб, даҳшатларни тасаввур айлаб,
 Қалтирашса — ярашади, бироқ — сенгамас.
 Уял! Бас қил қийшанглашни! Наҳот, шунчалар
 Аросатга тушсанг шундоқ бўм-бўш курсидан!

М а к б е т

Йўқ, сен қара! Яхшилаб боқ! Хўш, нима дейсан?—
 Бас, бошингни силкийсанми, гапир, тилга кир.

Қабрларки мурдаларни озод қўяркан,
Бизга сокин мазор бўлса маъқул эмасми
Қалхатларнинг жигилдони.

Банконинг арвоҳи ғойиб бўлади.

Леди Макбет

Жинни бўлибсан!

Макбет

Оят ичаман, шунда эди!

Леди Макбет

Уят эмасми!

Макбет

Қон тўкишган ҳаттоки у қонун билмаган
Еввойи ва олатасир қадим дунёда.
Қотилликлар бўлган яна ундан кейин ҳам
Ута қўрқинч, бир-биридан мудҳиш, зиёда.
Қалласини мажақлашган — тамом-вассалом.
Одам ўлган, бошқа гап йўқ. Энди бўлса-чи,
Манглайда йигирмата яраси билан
Мурда бизни қувмоқ бўлиб турар тобутдан.
Сенга айтсам, бу даҳшатдир қотилликдан ҳам.

Леди Макбет

Шоҳим, сизни кутиб қолди ахир меҳмонлар.

Макбет

Уэр. Дўстлар, унутибман ўзимни пича.
Лекин сира ажабланманг бу одатимга.

Хавfli эмас. Уйдагилар ўрганиб қолган.
 Қани, қуйинг, токи ҳали ўлтирмай туриб,
 Ичай сизнинг соғлигингиз, яна дўстимиз
 Банкониинг ҳам соғлигига. Гарчи кечикиб,
 Бизга жиндек ранжи-озор етказди ўша.
 Сиз учун ва Банко учун!

Банкониинг арвоҳи қайтиб келади.

Л о р д л а р

Саломат бўлинг!

М а к б е т

Йўқол! Даф бўл! Қайтиб яна қора ерга кир!
 Қонинг қотган, илигинг пуч суяқларингда,
 Менга киприк қоқмай боққан кўзларинг — басир.

Л е д и М а к б е т

Афандилар, ўтинаман, кўнайлик энди,
 Шоҳимизнинг тутқаноғи гарчи безиён,
 Гарчи бизга одатийдир, лекин бари бир
 Шундоқ ширин ўлтиришни бузгани аён.

М а к б е т

Эркак зоти қодир ишга қодирман мен ҳам.
 Бошқа қай бир қиёфада кўринма, майли
 Журжония йўлбарсими, ёвуз каркидон,
 Россиядан келган пахмоқ айиқ бўлиб ё—
 Чўчимасдим, қилт этмасди бирор томирим.
 Майли, қайта тирил, мени саҳрога чақир,
 Ҳаёт-мамот жангига сен чақир, чўчисам,
 Қизалоқлар ўйнайдиган қўғирчоқ деб бил.

Иўқол, арвоҳ! Даф бўл, ёлгон рўё!

Банкониинг арвоҳи ғойиб бўлади.

Иўқолди!

Мен одамман тагин. Қани, ўлтиринг, лордлар.

Леди Макбет

Аммоки, сиз шу ғалати касалингиз-ла
Шодиёна базмимизни буздингиз.

Макбет

Магар

Шундоқ нарса ёз кўкига тошган булутдек
Жилла беиз ўтармиди? Ахир, на илож,
Қарадимми — унутамаи ўзимни тамом,
Сен ҳалиги нарсаларга боқиб бепарво
Ўзгармайсан, юзларингда ўйнар қизиллик,
Мен эсам-чи, ўшаларга қарадимми, бас,
Тусим ўчар даҳшатлардан.

Росс

Нимадир улар?

Леди Макбет

Ўтинаман, гапга солманг, у бетоб ҳали,
Ҳам жаҳлини қўзғар сизнинг саволларингиз.
Бетакаллуф қўзғалинг-да, секин тарқалинг,
Хайр.

Ленокс

Хайрли тун жаноб олийларига,
Соғ бўлсинлар.

Леди Макбет

Хайрли тун, саломат бўлинг.

Леди Макбет ва Макбетдан бошқа ҳамма кетади

Макбет

У хун сўрар, талаб қилар яъни қонга қон,
Авваллари бундай пайтда тошлар суриниб,
Тилга кириб, сўз қотарди ҳатто оғочлар.
Қотил қайга бекинмасин, уни муқаррар
Қарга-қузгун, зағчаларнинг изидан бориб
Изқуварлар топишарди. Хўш, соат неча?

Леди Макбет

Алламаҳал: тун ҳам тонгга яқинлаб қолди.

Макбет

Нима дейсан: зиёфатга Макдуф келмади?

Леди Макбет

Орқасидан бирор киши юборганмидинг?

Леди Макбет

Юбормадим, лекин кибор хонадонларда
Бўлган ўша хуфиялар орқали секин
Суриштириб, бор гапларни аниқлаб олдим.
Эрта тонгда борай фолбин-ҳамшираларга.
Толенмни боқиб, улар айтишсин тағин.
Нима бўлса, билай, майли, баттар бўлса ҳам.
Менга барча, бор восита яроқли энди:
Тиззамгача ботгандирман қонли балчиққа,

Уша лойни кечиб, яна ортга қайтгандан,
Олга қараб интилишим осон нақадар.
Миямда бир қонли режа туғилдими, бас,
Қўлим чиппа ёпишади, тўхтатиб бўлмас.

Л е д и М а к б е т

Ётиб ухла, табиатнинг малҳами — уйқу.

М а к б е т

Ҳа, ётайлик. Тушунтиргин аммо, нима бу:
Мендаги бу паришонлик аралаш қўрқув?
Мен билан сен бу ишларда гўдакмиз зотан.

(Кетадилар.)

5-САҲНА

Сахро. Момақалдироқ.

У ч а л в а с т и к и р а д и. Уларга қарама-қарши ёқдан Г е
к а т а.

Б и р и н ч и а л в а с т и

Геката, ҳа, хафаҳолсиз? Бир гап бўлдимиз?

Г е к а т а

Уятсизлар! Қандоқ қилиб хурсанд бўлай мен
Қазо-қадар сирини сиз, неча ёсуман —

Валақлашиб бемалол,
Макбетга билдирибсиз.
Сизга жоду ўргатган
Менга, маликангизга,

Евузлик момосига
 Бир бор хабар айламай,
 Бемаъни иш қилибсиз?
 Билингким, у худпараст
 Сизга мулозим бўлмас.
 Евузлик қилар, ният —
 Узи юксалса фақат.
 Эрта тонгда биз ёққа,
 Макбет фол очдирмоққа
 Келар, унутманг шуни,
 Ахерон бўйидаги
 Горда кутгайсиз уни.
 Боринг, жоду тайёрланг,
 Афсунга ўзни шайланг,
 Тун бўйи учиб мен ҳам
 Сизга кўрсатай карам.
 Ой ўроғига қўнган,
 Ерга томай деб турган
 Шабнамни супураман,
 Буғлатиб, уфураман.
 Руҳлар учиб келишар.
 Макбетни эркалатиб,
 Ихтиёрин олишар.
 У ўзни унутиб, бас,
 На ажал, на қисматни
 Назар-писанд айламас.
 Зафар тайин деганга
 Баъзида завол дучор.
 Уни ҳам шундайлардек
 Улим кутар муқаррар.

Саҳна ортидан куй ва «Бул, бўла қол!» деган қўшиқ эшитилади.

Хув, кетдим! Чақалоқ руҳ
 Куйлар булутга миниб,
 Менга етиб келди у.

(Кетади.)

Биринчи алвасти

Тез жўнайлик! Геката
Саҳарлаб қайтади-ку.

(Кетишади.)

6-САҲНА

Форрес. Сарой.

Ленокс ва яна бир лорд киради.

Ленокс

Сиз мен этган ишоратга ривож бердингиз.
Хулоса ҳам қилинг. Қаранг, қандай ғалати
Содир бўлмиш булар бари. Беозор Дункан
Ўлди, унинг мотамида Макбет йиғлади.
Сарой томон келаётган жасур Банкони
Ўлдиришди. Қотили ким? Флиенс бешак.
У қочди-ку, ахир. Шундан аён эмасми?
Дональбайн ва Малькольмнинг кирдикорини
Ёвуз атаб, лаънат айтиб, қораламас ким?
Шундоқ мунис бир отани ўлдиришди-я!
Макбет қанча фиғон чекди! Ахир, бекорга
Ғазаб ичра ёниб, ўша хиёнаткор, маст
Посбонларни қилич чолиб ўлдирмади-ку!
Мардоналик эмасми бу?! Ақлданмасми?!
Агар шундай қилмаганда, улар эҳтимол
Иқрор бўлмай, оширарди шовқин-суронни.
Ҳа, барчаси силлиққина битарди, агар
Марҳум Дункан болаларин қўлга олсайди.
(Худо кўрсатмагай!) шунда биларди улар
Отасини ўлдиришнинг нима эканини!
Бу насибдан Флиенс ҳам қуруқ қолмасди.

Ҳай, секинроқ! Ахир, ўша номаъқул сўзи
 Ва базмга келмагани туфайли Макдуф
 Балоларга қолмадими. Қани, айтинг-чи,
 У қаёққа бекиндийкин?

Л о р д

Дуқканнинг тўнғич

Ўғлини шоҳ — золим тахтдан маҳрум айлагач,
 У инглиз саройидан бошпана топди,
 Уни шонли, шарофатли қирол Эдуард
 Кутиб олди тантанаю иззатлар билан,
 Ўша қутлуғ қирол сари жўнамиш Макдуф.
 У арзи ҳол этиб, ўтинч-илтимос айлар,
 Илимоски, бизга ўша саркарда Сивард,
 Нортемберленд билан бирга ёрдам бергайлар.
 Шундоқ мадад, яна тангри инояти-ла
 Аввалги тинч айёмларни тиклаб олгаймиз.
 Токе, тунлар ухлагаймиз ором, осуда,
 Базмларда ханжар пойлаб ўлтирмагаймиз.
 Хизмат қилиб, бўлмагаймиз тухматга дучор,
 Яшагаймиз биз ҳам бир оз одамга ўхшаб.
 Макбет бунга эшитдию ғазабга миниб,
 Жанг-жадалга тайёргарлик кўра бошлади.

Л е н о к с

У Макдуфни ҳузурига чорламадими?

Л о р д

Ҳа, чорламиш, лекин Макдуф: «Бормайман!»
 демиш,
 Шунда чопар қовоқ уйиб, тишларин қайраб:
 «Шошма ҳали, пушаймонлар ейсанки!» дея —
 Оғ бошини қайирганмиш.

Ленокс

Макдуф, менимча,
Беҳудага ўзни бундай йироқ тутмаган.
Ҳа, Макбетдан йироқ юрган маъқул. Макдуфни
Фаришталар бошлаб боргай Эдуард сари.
Токи, золим панжасида пажмурда бўлган
Бизнинг ғариб диёримиз, бечора ватан
Шифо топгай.

Лорд

Мен ҳам шундоқ дуо қиламан,

(Кетишади.)

ТУРТИНЧИ ПАРДА

I-САҲНА

Гор. Уртада — қайнаётган қозон, Момақалдироқ.

Уч алвасти киради.

Биринчи алвасти

Ола мушук бечора
Дод-вой солди уч бора.

Иккинчи алвасти

Кирпи бўлса шу ора
Ҳиқиллади тўрт бора.

Учинчи алвасти

«Вақт етди!» — дер Гарпия*.

Биринчи алвасти

Сингиллар, давра олинг!
Сув қайнади, ҳа, бўлинг.
Оғу билан ахлатни
Тезроқ ағдарақолинг!
Йиллаб мозорда ётган,
Шилимшиқ терга ботган

* Гарпия — афсонага кўра, юзи аёл, тани йиртқич қуш бўлган маҳлуқ. (Тарж.)

Бақа қозонга тушсин,
Қайнаб, нафаси ўчсин.

А л в а с т и л а р

(баравар)

Қайна, қозоним, қайна!
Қозонда қиём, ўйна!

И к к и н ч и а л в а с т и

Энди ҳаялламай, сиз
Илон мойи солингиз.
Бойқушнинг тумшуғию
Ургимчак қуйруғию
Чаёнларнинг нишини,
Қўппакларнинг тишини
Солингиз, оғу бўлсин,
Дўзахий жоду бўлсин.

А л в а с т и л а р

(баравар)

Қайна, қозоним, қайна!
Қозонда қиём, ўйна!

У ч и н ч и а л в а с т и

Урмонзорда тун маҳал
Урилган ўша ўсал —
Азғич аргамчасини,
Аждаҳо панжасини,
Бўри, бўрсиқ жунию
Туркнинг чўмич бурнию
Жуҳуднинг жигарини,

Арабнинг лабларини,
 Жуҳуд бола жигари,
 Жодугарнинг хокини,
 Фоҳиша туғиб, кўмган
 Чақалоқ мурдасини,
 Йўлбарс ичак-човоғи,
 Таканинг зардасини
 Солингиз, оғу бўлсин,
 Дўзахий жоду бўлсин.

А л в а с т и л а р

Қайна, қозоним, қайна!
 Қозонда қиём, ўйна!

И к к и н ч и а л в а с т и

Маймун қонидан қўйинг,
 Кейин совусин, қўйинг.

Г е к а т а к и р а д и.

Г е к а т а

Меҳнат қилибсиз! Балли!
 Ҳар бирингизни ҳали
 Эъзоз этарман, кутинг.
 Энди ишни тугатинг.
 Парилардек товланиб,
 Рақс этинг давра олиб.

Музыка ва «Қора руҳлар...» деган қўшиқ ва ҳоказо.

Г е к а т а ч и қ а д и.

И к к и н ч и а л в а с т и

Таним сирқирар ёмон.
 Демак, яқиндир меҳмон.

Илгак, сурилгил нари,
Келган кирсин ичкари.

Макбет киради.

Макбет

Эй сиз, зулмат, қоронғу тун ажиналари,
Нима билан машғулдирсиз?

Алвастилар

(баравар)

Айтиб бўлмагай.

Макбет

Маيلي, қайдан олган бўлманг донишингизни,
Уша ҳақи, сўрайманки, жавоб берингиз.
Маيلي, ҳатто жавобингиз қўзғаб бўронлар,
Шамоллардан миноралар чайқалса ҳамки,
Денгизларда кемаларни ютиб тўфдонлар.
Дов-дарахтлар фарёд солиб йиқилса ҳамки,
Тоғ қалъалар посбонларнинг устига қулаб,
Тупроқ билан битта бўлса қаср, эҳромлар,
Табиат бор-сўнгсиз қудрат бисотин сарфлаб,
Тамом ҳолдан тойса ҳамки — жавоб берингиз!

Биринчи алвасти

Қани, сўра.

Иккинчи алвасти

Савол айла.

Учинчи алвасти

Жавоб берамиз.

Биринчи алвасти

Очигини айтгил, кимдан жавоб кутасан,
Бизданми ё бизлардан ҳам юқориданми?

Макбет

Юқоридан. Ҳузуримда ҳозир бўлишсин.

Биринчи алвасти

Сувга, оташга томиз
Қотилдан оққан терни!
Уз боласини еган
Чўчқа қонидан ҳам қуй.

Алвастилар

(баравар)

Катта-кичик бирма-бир
Арвоҳлар бўлсин ҳозир.

Момақалдироқ.

Бошига дубулға кийган биринчи арвоҳ пайдо бўлади.

Макбет

Жавоб айла, эй нотаниш...

Биринчи алвасти

Сўзинг беҳуда,
У фикрингни уқиб олди. Қулоқ сол унга.

Биринчи арвоҳ

Макбет, Макдуф — Файф бегидан эҳтиёт бўл сен,
У хавфлидир. Маслаҳатим бериб бўлдим мен.

(ғойиб бўлади)

Макбет

Ким бўлсанг ҳам раҳмат сенга кенгашинг учун,
Тегиб ўтди у қалбимнинг қўрқув торига.
Жавоб бер-чи яна...

Биринчи алвасти

Бундоқ буйруқларингни
У тингламас. Бошқаси бор ундан кучлироқ.

Момақалди роқ.

Иккинчи арвоҳ — қонга ботган гўдак пайдо бўлади.

Иккинчи арвоҳ

Макбет! Макбет! Макбет!

Макбет

Учта қулогим бўлса,
Сен томонга тикар эдим учовини ҳам.

Иккинчи арвоҳ

Қон тўқ, инсон қонунини оёқ ости қил,
Хотин зоти туққан кимса Макбетни асло
Мағлуб этолмагай.

(ғойиб бўлади)

Макбет

Макдуф, энди яшайвергин: қўрқинч эмассан.
Йўқ, йўқ, аввал кароматнинг тўғрилигига
Қисмат менга гаров берсин. Яшамагайсан —
Мен қўрқувни алдоқчи деб аташим, яна.
Гулдиракка парво қилмай ухлашим учун.

Момақалди роқ

Учинчи арвоҳ — бошига тож кийиб, қўлида дарахт буто-
ғини ушлаб олган бола пайдо бўлади.

Ким бұлди бу малоҳатли бола шаҳзода,
Манглайида давлатдорлик нишони бўлиб,
Тож ярқираб турар шундоқ?

А л в а с т и л а р

(баравар)

Гапирма, тингла.

У ч и н ч и а р в о ҳ

Арслондай жасур бўлгин. Токи қалбингга
Фитна-фужур сололмагай ҳадик-хавотир.
Макбет устун-устивордир — Бирнам ўрмони
Оғочлари то Дунсинан тепалигига
Ҳужум-ҳамла этмагунча.

(ғойиб бўлади)

М а к б е т

Асло бўлмагай!

Дарахтларни ким ўрнидан қўзғата олур.
Уларни-чи, қўшин каби ёллаб бўлмагай.
Мен тирилдим! Фитна-фужур, Бирнам ўрмони
То ўрнида қойим экан, ором ол сен ҳам.
Макбет, яша, қандингни ур! Бошда тож ила
Яқунига етказавер умр йўлингни.
Лекин менга айтингиз-чи, агар билсангиз
Бир нарсани, мамлакатнинг тахтига ҳаргиз
Ўлтирарми Банко насли?

А л в а с т и л а р

(баравар)

Билмоққа шошма.

Макбет

Йўқ, сиз менга айтиб беринг, йўқса, бир йўла
Лаънат, дейман, ҳаммангизга! Ҳой, нима бўлди?
Қозон қайда қолди? Қандай овозлардир бу?

Гобой чалнади.

Биринчи алвасти

Ҳозир бўлинг!

Иккинчи алвасти

Ҳозир бўлинг!

Учинчи алвасти

Ҳозир бўлингиз!

Биринчи алвасти

Келинг, кўзини ёшланг,
Тағин зулматга ташланг!

Арвоҳлар пайдо бўлади: саккиз қирол, сўнги сининг қў-
лида кўзгу, уларнинг ортидан — Б а н к о.

Макбет

Сен Банконинг арвоҳига жуда ўхшайсан.
Йўқол! Тожинг куйдиради менинг кўзимни.
Сен, иккинчй, қамаштирар бошингдаги тож.
Учинчи ҳам... Эй, шаллақи, шум жодугарлар!
Мунча қатор этмасангиз?... Мана, тўртинчи!
Улар сафи чўзиларми маҳшаргача то?

Яна бири! Еттинчиси! Тоқатим битди!..
 Саккизинчи келар тутиб қўлида кўзгу,
 Қўряпман унда бошқа саф-қаторларни,
 Қай бирида неча карра шоҳлик нишони.
 О, нақадар даҳшат! Чинни сўзлар арвоҳлар,
 Ахир, Банко бошдан-оёқ қонга ботганча
 Уз наслига термулгандек табассум билан
 Қараб турар ўшаларга. Шундоқ эмасми?

Б и р и н ч и а л в а с т и

Шундоқ. Аммо-лекин бу
 Макбетни қўрқитарму?
 Сингиллар, давра олинг,
 Ҳунарни ишга солинг,
 Мен истасам, ҳаво ҳам
 Уйинга тушар бу дам.
 Қуйлангиз, токи қирол
 Бўлмагай афтодаҳол.

Музыка. Алвастилар рақсга тушишади, сўнг ғойиб бўлишади.

М а к б е т

Қайга кетди алвастилар! Қалендарларда
 Қарғиш теккан айём бўлиб саналсин бу кун!
 Ҳей, одамлар, қаёқдасиз!

Л е н о к с к и р а д и.

Л е н о к с

Не дейсиз, шоҳим?

М а к б е т

Фолбинларни кўрмадингми?

Ленокс

Шоҳим, кўрмадим.

Макбет

Сен эшикда уларга дуч келмадингми?

Ленокс

Иўқ.

Макбет

Ҳей, уларга паноҳ бўлган ҳавога лаънат!
Ким уларга бовар этса, унга — жаҳаннам!
Туёқ саси таралгандай бўлди. Ким келди?

Ленокс

Чопар келди шошиб, Макдуф Англияга
Қочди, деган хабар билан.

Макбет

Қочди?

Ленокс

Ҳа, шоҳим.

Макбет

(четга)

Мендан кўра сен эпчилроқ чиқдинг-ку, замон,
Бузиб қўрқинч ниятимни. Ҳаракат энди

Учқур қарор билан юрсин елкадош бўлиб,
 Йўқса, қўлдан кетиб қолар. Бугундан бошлаб
 Кўнглим қуши айлангуси қўлим қушига.
 Истак билан амалимнинг бирлиги учун
 Аввалбоши Файфни бугун ишғол айлагум.
 Босиб Макдуф қўрғонини, тигга тортайин
 Хотин-боласию хешу ақрабосини,
 Мақтанишни хуш кўришар фақат нодонлар,
 Қаби, ишга, қатъиятим совмай туриб!
 Сеҳру жоду қолаверсин. Чопарлар қани?
 Қани, тезроқ ўшаларга бошлагил мени.

(Кетишади.)

2-САҲНА

Файф. Макдуф қўрғони.

Ле ди Мак ду ф, унинг ўғли ва Росс кирадилар.

Ле ди Мак ду ф

Қочган бўлса, бўйнидаги гуноҳи нима?

Росс

Сабр, қилинг, бекам.

Ле ди Мак ду ф

Уша сабр қилдимиз?

Менга қолса, нодонликдир унинг қочиши,
 Хонин деган ном олишдан қўрққан ҳам — хонин.

Росс

Хоним-бекам, бу қўрқувмас, доно бир тадбир.

Леди Макдуф

Доно тадбир! Хатар чоғи рафиқасини,
Болалари, молу мулки ва қўрғонини
Уз ҳолига ташлаб қочиш тадбир эканми?
У тошбағир, унда оздир меҳру оқибат.
У севмайди бизни. Ҳатто жажжи синчалак —
Қушлар ичра энг увоғи, ўша ҳам ҳатто
Ташлаб кетмас ошиёни — полапонини,
Улар учун жангга кириб, тикар жонини.
Гап севишда эмас. Ҳамма бало қўрқувда.
Хўш, айтинг-чи, қандай қилиб бемаъни қочиш
Доно тадбир саналаркан?

Росс

Азиз аммажон,
Эрингизни бундоқ ҳукм этмоқ беҳуда.
У оқил, у тажрибали, у яхши билар
Ишини ҳам, сўзини ҳам. Айтиш не ҳожат.
Замонамиз қандай ваҳшат, қўрқамиз қандай
Хоин бўлмай хиёнатга тушиб қолишдан.
Очиқ денгиз аро худди бўрон қувгандай,
Қалтираймиз, белгисиз бир даҳшатга ботиб!
Шундоқ, бекам, мен сиз билан хайрлашаман,
Аммо тезда яна бир бор олурман хабар.
Бундоқ сана узоқ давом этмагай, илло,
Ё йиқилар, ё бўлмаса, ортига қайтар.
Хўш, жияним, саломат қол, худо ёр бўлсин.

Леди Макдуф

Ота тирик туриб, шўрлик болақай — етим.

Росс

Бунда ортиқ туриб қолсам, нодонман тайин:
 Узни гапга, сизни ғамга қўйиш не даркор?
 Хайр, хуш қолинглар.

(Кетади.)

Леди Макдуф

Отанг ўлди-ку, ўғлим,
 Эвоҳ, энди не қиласан? Қандай яшайсан?

Ўғил

Яшайман-да, қушлар қаңдай яшаса, шундоқ.

Леди Макдуф

Қурт-қумурсқа териб?

Ўғил

Худди қушлардай мутлоқ.

Леди Макдуф

Оҳ, бечора полапоним, етимча қушим,
 Наҳот сени қўрқитмаса тўрлар, тузоқлар?

Ўғил

Ойи, улар қўйилмагай ғариб қушларга,
 Не десанг, де, аммо, отам мен учун тирик.

Леди Макдуф

Отанг ўлган. Янгисини қайдан топасан?

Уғил

Хўш, ўзинг-чи, янги эр деб қайга чопасан?

Леди Макдуф

Мен истасам, бозорда бор йигирматаси.

Уғил

Ҳа, бозордан олиб, кейин қайта сотасан.

Леди Макдуф

Болажоним, гап қотишинг ёмонмас, фақат
Маънилари зиёдадир ёшингга нисбат.

Уғил

Ойи, отам: хоин бўлганми?

Леди Макдуф

Ҳа, хоин бўлган.

Уғил

Хоин деган нима ўзи?

Леди Макдуф

Хоин — қасам ичиб, сўзида турмаган алдоқчилик
қилган киши.

Уғил

Шундоқ қилганларнинг ҳаммаси хоинми?

Леди Макдуф

Ҳа, кимда-ким шундоқ қилар экан — хоин, уни осиш керак.

Уғил

Онт ичиб, сўзида турмаганларнинг ҳаммасини осиш керакми?

Леди Макдуф

Ҳа, ҳаммасини.

Уғил

Уларни ким осади?

Леди Макдуф

Ким бўларди? Номусли, виждонли кишилар-да.

Уғил

Бўлмаса, шу хоинлар деганинг ғирт аҳмоқлар экан: улар шу қадар кўпки, ҳалиги номусли, виждонли кишиларни бемалол калтаклаб, осишлари мумкин.

Леди Макдуф

Худо хайрингни берсин, шўрлик маймунчам! Гапларинг ғалати! Хайр, энди ўзингга қаёқдан ота топасан?

У Р И Л

Отам ўлса, уни эслаб йиғлардинг. Бордию йиғла-
масанг ҳам ёмон бўлмасди; ҳадемай, янги бир ота
пайдо бўлиб қоларди.

Л е д и М а к д у ф

Вой, нелар деб жаврайсан, қақилдогим?

Ч о п а р киради.

Ч о п а р

Хоним-бекам, тангри ўзи мададкор бўлсин.
Нотанишман, аммо амал-унвонингизга
Эҳтиромим улуг, сидқу садоқатдаман.
Эшитдимки, таҳдид этар сизга хавф-хатар!
Ўтинаман, қабул айланг маслаҳатимни:
Болаларни олиб, тезда қочинг бу ердан.
Тушунаман, сизни шундоқ қўрқитиш — малол.
Лекин огоҳ айламаслик — инсофдан эмас.
Бало худди остонада. Асрасин фалак!
Мен кетишим зарур.

(Кетади.)

Л е д и М а к д у ф

Нега қочишим керак?
Ҳеч кимсага етмаган-ку мендан ёмонлик?
Аммо бизда ёмонликни мақтаб кўп маҳал,
Яхшиликни эса хавfli қусур санашар.
Қочмайман ҳам, бекинмайман, хотинчасига
Ўз-ўзимни муҳофаза қиламан қатъий,
Гуноҳим йўқ, дея.

Қотиллар киришади.

Қандай шум башаралар!

Биринчи қотил

Эринг қайда?

Леди Макдуф

Жаҳаннамда эмас ҳарқалай,
Ки сендайин махлуқларни унда учратса.

Биринчи қотил

Эринг — хоин.

Уғил

Сўзинг бўҳтон, разил алвасти!

Биринчи қотил

Уҳ, сев шўрлик жўжахўроз! Хоиннинг насли!

(Ханжар уради)

Уғил

Улаяпман! Қоч, ойижон, ўзингни қутқар!

(Улади.)

Леди Макдуф: «Қотиллар!» деганча фарёд солиб қо-
чади. Қотиллар уни таъқиб этишади.

3-САҲНА

Англия. Қирол саройи олдидаги хибон. Малькольм билан
Макдуф киради.

М а л ь к о л ь м

Кетдик, анув дарахтларнинг остига бориб,
Пиғи билан бўшатамиз юракларни.

М а к д у ф

Йўқ,

Эркаклардек суғурайлик қилични қиндан,
Токи, наво топсин бизнинг бенаво ватан.
Унда бева-бечоралар, етимлар оҳи
Устун бўлиб кўтарилар фалаккача то.
Акс-садо бериб бунга фалак ҳам ҳатто,
Шотландия толенга ёш тўкар худди.

М а л ь к о л ь м

Эшитганим ҳасратларга чулғайди мени,
Тузатурмиз хайрли бир фурсатда уни.
Лекин сизни бошқача ҳам англамоқ мумкин.
Ахир ўша оти ўчгур мустабид, золим
Мард йигит деб машҳур, бизга ардоқли эди.
Сизга ҳали теккани йўқ. Мен эсам-чи, ёш,
Таҳсинларга кўмилурсиз, тутиб берсангиз.
Ҳимоясиз қўзичоқни сўйиш, алқисса,
Худо қаҳрин юмшатмоққа қулай восита.

М а к д у ф

Мен хоин эмасман.

М а л ь к о л ь м

Аммо хондир Макбет,
 Фазилатлар шоҳ азми-ла беллаша олмас,
 Мени маъзур тутинг: булар тахминдир, холос.
 Еки бунда сизга оид бирор гап борми?
 Фариштанинг энг равшани қуламиш, гарчанд —
 Фаришталар мунаввардир. Ахир, эзгулик
 Емонликнинг номи билан яшар гоҳида.

М а к д у ф

Бундан чиқди: тилак бекор, умид беҳуда!

М а л ь к о л ь м

Ҳа, умиддир мени шубҳа-гумонга солган.
 Бу қандай гап: хотин, бола ва яна ўзга
 Жигарбандлар билан ҳатто хайрлашмасдан,
 Шундоқ ташлаб чиқа бериш жоизми экан?
 Хафа бўлманг: қораламоқ ниятим эмас,
 Сал эҳтиёт бўлинг, дейман. Номуслидирсиз,
 Мен нима деб ўйламайин...

М а к д у ф

Оқсин қонларинг,
 Эй балокаш диёр! Зулму ситам, гурилла!
 Ҳа, қонуний асосларга суяниб, гулла.
 Баски, ҳуқуқ қўрқар экан. Хайр, шаҳзода!
 Сиз ишонинг менга: золим эгаллаб олган
 Бутун бошли мамлакатнинг баҳосига ҳам,
 Яна шарқнинг бойликлари бўлса ҳамки жам,
 Мен пасткашлик қилмас эдим.

М а л ь к о л ь м

Мендан ранжиманг:

Сўзларимга сабаб қўрқув, ҳадикмас фақат.
 Мен биламан — исканжада қолиб беомон,
 Қон ва ёшга чўкмиш бизнинг юртимиз беҳад,
 Баданида ҳар кун янги яра, жароҳат.
 Мен биламан, қараб турмас тарафдорларим,
 Ҳам хайрихоҳ Англия шижоатга шай,
 Минглаб асл ботирларни тизар ҳадемай.
 Лекин зolim калласини найзага тортсам
 Ёки уни тупроқ аро қориштираман, бас,
 Манглайи шўр юртингизни унинг вориси,
 Яна янги балоларга кўмар басма-бас,
 Аввалгидан баттар қилиб!

М а к д у ф

Кимдир ўша?

М а л ь к о л ь м

Мен.

Менда уя қурмиш турфа алвон иллатлар.
 Гар уларга имкон берсам, эркига қўйсам,
 Ҳатто ўша Макбет, ўша ёмондан ёмон
 Қордан ҳам оқ, маъсум бўлиб қолар бегумон.
 Қилмишларим қаршисида ёришиб ранги,
 Бегуноҳ бир қўзичоқ деб ном олар балки.

М а к д у ф

Ҳатто ўша жаҳаннамий сафларда бешак
 Макбетчалик иблис ҳали бўлмаса керак.

М а л ь к о л ь м

Тўғри. Макбет қонхўр, хасис, маккор, алдоқчи,
 Фосиқ, яна бетийиқдир, беор, хулласки,
 Номи тайин қусурларда ҳиссаси аён.
 Аммо менинг разолатим билмагай поён.
 Разолатим идишини тўлдирмоқ учун
 Сиздаги у она, аёл, опа-сингил, қиз
 Етишмагай, камлик қилур, агар билсангиз.
 Қаранг, қандай гушнадирман. Яхшиси ўша
 Макбет ҳукм сура берсин.

М а к д у ф

Бетийиқ аъмол

Мустабидлик белгисидир, ахир кўпинча
 Қиролларни тож-тахтидан ағдарган ўша.
 Аммо сиз-чи, қўрқманг, ортиқ хавотир олманг,
 Лекин олинг ўзингизга тегиш ҳиссани.
 Ахир, ўзни вазмин, сипо, совуққон тутиб,
 Нафси эса қондириш ҳам мумкин пинҳона.
 Бизда шундоқ хонимлар ҳам оз эмас яна,
 Ҳирс калхати сизда қанча бўлмасин гушна,
 Шоҳга ўзни инъом қилиб тутгувчиларнинг
 Ҳаммасини юта олмас.

М а л ь к о л ь м

Бунинг устига

Менинг разил руҳим қулдир хасисликка ҳам.
 Менинг жоним — олтин, кумуш, тахтга миндимми,
 Тамом, аҳли умарони қатли ом айлаб,
 Тортиб олгум буткул молу давлатларини.
 Иштаҳамни эса тағин оширар ўлжа.
 Мен номусли, олижаноб одамлар билан

Учакишиб, бошлайдирман жанжал, адоват,
Ва уларни маҳв этарман, муддао — сарват.

М а к д у ф

Саратондай ёндирар ҳирс, юракка аммо
Илдизини яна чуқур сингдирар ғараз.
У — кўп шоҳлар калласини учирган олмос.
Сиз хотиржам бўлинг аммо: Шотландияда
Нафсингизни қондиргудек бойлик оз эмас.
Биз чидаймиз барчасига. Шартимиз фақат
Қусурлардан баланд турсин сизда фазилат.

М а л ь к о л ь м

Фазилат йўқ менда. Қирол зотининг ҳусни —
Мўъгадиллик, мардоналик, ҳукми адолат,
Сабру бардош, хайрихоҳлик, шафқат-мурувват,
Олийшонлик, назокату фаҳму фасоҳат —
Топилмайди буткул, булар менга бегона.
Аммоки, мен — иллатларнинг жамулжамиман.
Менга қолса, тотувликнинг тотли шаробин
Аямасдан сочар эдим жаҳаннамларга
Ва дунёни фитна-фасод алангаларга
Буркар эдим.

М а к д у ф

Шотландия, бечора, йигла!

М а л ь к о л ь м

Энди иқрор бўла қолинг, мендай бир киши
Лойиқмасдир подшоликни этса мусаллам.

Макдуф

Хукмронлик нари турсин, яшамоққа ҳам.
 О, жафокаш элим, шонли тожу тахтини
 Фитначи, шум босиб олган, балокаш диёр,
 Ўз қонуний ҳуқуқидан кечиб ворисинг,
 Дашном айтиб, этар экан ўзни шармсор,
 Саодатли кунларингни кутишинг бекор!—
 Ахир, сенинг ўша марҳум подшо падаринг
 Тахт устида тақводордек кечирди умр.
 Онанг эса ўзни шайлаб қудрат-қазога
 Тизза чўкиб айёмини ўтказди. Хайр!
 Сўзлайвериб руҳингдаги разолатларни,
 Ватанимга қайтиш йўлин кесдинг. О, юрак,
 Умидларга алвидо айт.

Малькольм

Макдуф, фигонинг,
 Сендаги бу олижаноб, бу ошкор алам
 Кўнглимдаги гумонларни айлади барҳам,
 Кўрсатдиким, алдамайсан, сўзинг ҳаққоний.
 Ахир, Макбет, маккор, иблис шундай тўр билан
 Овламоқчи бўлди мени неча бир карра.
 Енгил-елпи инонмоққа ҳаққим йўқ сира,
 Энди бизнинг орамизда ёлғиз худованд!
 Энди сенга ишонаман, боқий сўзим шул:
 Ўзимга ёт иллатларни тақиб ўзимга,
 Елғонладим, ўз-ўзимга ёғдирдим бўҳтон.
 Шу чоққача хотин нима, сира билмасман.
 Қасамхўрлик қилганим йўқ, молу мулкимни
 Титраб-қақшаб авайлаш ҳам кўнглимдан йироқ.
 Сўз бердимми, устиворман. Ҳатто шайтонни
 Шайтонларга сотишдан ҳам айлагум ҳазар.
 Ҳақиқатни севадирман ҳаётим қадар.
 Елғон сўзлаб, ўз-ўзимни булғадим бугун.

Аммо-лекин, қаршингдадир чинакам Малькольм,
 У ватанга ўрил, сенга содиқдир тамом.
 Қелишингдан сал олдинроқ мадад қўлини
 Чўзди бизга ҳиммат билан қария Сивард.
 У майдонга ташлар роса ўн минг қўшинни,
 Биз сафбаста бўлиб шунга, бошлаймиз шиддат.
 Токи, енгиб, соҳиб зафар бўлсин ҳақиқат!
 Хўш, нимага индамайсан?

М а к д у ф

Бир лаҳзада қайғулардан қувончга ўтиш
 Осон эмас.

В р а ч киради.

М а л ь к о л ь м

Майли, кейин давом этамиз.
 Бугун қирол чиқармикин, айтинг-чи, доктор?

В р а ч

Ҳа, шаҳзода. Шифоталаб бир тўда бемор
 Остонада кутишмоқда. Улар дардини
 Даф этмоққа ҳали ожиз, чорасиздир фан.
 Қисмат шундоқ яратмишким, қирол қўлини,
 Тегиздими — губор тарқаб кетар дафъатан.

М а л ь к о л ь м

Хўп, ташаккур.

М а к д у ф

У хасталик қандай аталур?

М а л ь к о л ь м

Дармонсизлик, яъни тинка-мадор қуриши.
 Аммо тайин мўъжизадир қиролнинг иши.

Мен бу ёққа келганимдан буён неча бор
 Кузатдимки, бу ноёб бир олий иқтидор.
 Куни битган, яра-чақа билан қопланган,
 Шишиб-пишган, кўзи ёшли бечораларга
 Қирол олтин дуо ўқиб, бағишлар нажот,
 Дейдиларки, меросийдир ундаги имдод.
 Боз устига ҳақни айтар, башоратгўй у,
 Тасдиқ этар буни неча аломатлар ҳам,
 Манглайини ёритмишдир илоҳий карам,

Р о с с киради.

М а к д у ф

Ким у келган?

М а л ь к о л ь м

Бир ватандош, танишмас аммо.

М а к д у ф

Салом, азиз амакиваччам!

М а л ь к о л ь м

Танидим энди,

Ватан билан орамизни кушод эт, худо!

Р о с с

Омин!

М а к д у ф

Не гап Шотландия тупроғида?

Росс

Оҳ,

Бизлар учун она эмас, мозор бўлди у,
 Уз-ўзига қарашга ҳам қўрқади балки.
 Унда оқил бандаларга қувонч бегона,
 Унда аччиқ фарёд-фигон одатий бир ҳол.
 Дафн-мотам қўнғирогин эшитиб унда
 Бирор кимса: «Бу кимга?» деб бермайди савол.
 Унда худди шляпага солинган гулдай,
 Огримасдан сўлиб борар одамлар бирдай.

Макдуф

Машъум, аммо чин ҳақиқат.

Малькольм

Сўнггиси нима,
 Нимадир у, содир бўлган энг сўнгги савдо?

Росс

Бир соатча гофил қолсам, ҳикоям учун
 Ҳуштак чалиб, мени мазах айламоқ мумкин.
 Ахир, унда кун демаким, янги бир ғавго.

Макдуф

Ҳўш, хотиним қалай?

Росс

Дурусъ.

Макдуф

Болалар?

Росс

Дуруст.

Макдуф

Золим улар роҳатини бузмадимми?

Росс

Иўқ,

Мен бу ёққа келарканман, тинч эди бари.

Макдуф

Ҳадеб гапни ютаверма. Сўзла, не хабар?

Росс

Мен хабарлар юки билан отланарканман,
 Ҳар томонга юриб қолди миш-миш, овоза:
 Бизникилар қўлга қурол олмишлар, деган.
 Келарканман, бу гапларга инондим тоза:
 Ҳар тарафдан йиғаётир лашкарни золим.
 Айни ёрдам пайти! Сиздан бир ишора бас:
 Бутун шотланд ботирлари шайланур ҳарбга.
 Ҳатто, зулм занжирларин итқитиб, отиб,
 Аёллар ҳам эрлар билан киргайлар жангга.

Малькольм

Сиз ҳаммага таскин беринг: биз отланамиз,
 Англия ўн минг қўшин тизди саф-қатор.

Яна ўша христиан оламидаги
Алл саркарда Сивард ўзи бизга мададкор.

Р о с с

Қандай мужда! Қани энди иложим етса,
Хушхабарга жавоб берсам хушхабар билан.
Иўқ, жоиздир буни ушлаб айтсам саҳрода,
Токи биров эшитмагай.

М а к д у ф

Нималар дейсан?
Бу умумнинг қайғусими? Ёки ёлғиз бир
Жон ғуссаси?

Р о с с

Эшитаркан, ўртанур ҳамма.
Оқкўнгиллар куяр кўпроқ, лекин ҳаммадан
Сенга оғир ботар дейман.

М а к д у ф

Гапир бўлмасам,
Чўзавермай, шартта сўзла, тегишимни бер.

Р о с с

Эшитаркан, қулоқларинг қоматга келиб,
Бу хабарни сўзлагувчи беомон тилдан
Нафратланиб, сесканмагай.

М а к д у ф

Ҳайқаяпман, ҳа...

Росс

Қўрғонингни босиб, хотин, бола-чақангни
 Аямасдан, ёвузларча сўйиб кетмишлар,
 Мана, гап шу! Сўйламайман тафсилотини,
 Ахир сенга осон эмас.

М а л ь к о л ь м

Е қодир фалак!
 Қалпоғингни бостирма кўп кўзингга, дўстим,
 Фарёд-фиғон билан ҳасрат-аламингни ёз:
 Унсиз қайғу парчалайди юракни, дўстим.

М а к д у ф

Болаларни ҳамми?

Росс

Қимки қўрғонда бўлса,
 Ҳаммасини.

М а к д у ф

Мен... уларни ташлаб келганман!
 Демақ, хотинимни ҳам-а?

Росс

Ҳайҳот!

М а л ь к о л ь м

Тетик бўл!
 Ишон, дўстим, сенинг оғир қайғуларингни
 Қасос билан қондирамиз.

Ма к д у ф

Фарзанд йўқ унда.
 Гўдакларим барини-я?.. Битта қўймасдан!
 О, дўзахий калхат! Барча жўжаларимни
 Бир ҳамлада ҳалок этмиш онаси билан!

М а л ь к о л ь м

Ўзингни бос!

Ма к д у ф

Қандай қилиб босай ўзимни.
 Босолмайман ўзлигимни, инсонлигимни.
 Менинг учун бу дунёда қимматдан-қиммат
 Бўлган ўша азизларим нечук унутай?
 Ахир, нечук паноҳига олмапти осмон?
 Макдуф, ўзинг гуноҳкорсан! Гуноҳинг ҳақи,
 Ўшаларни дучор этмиш жазога фалак.
 Улар фақат сен туфайли бўлмишлар ҳалок.
 Танграм ўзи раҳматига олсин уларни!

М а л ь к о л ь м

Энди қайғу қайроғида қиличинг қайра,
 Ғазабингни тобла алам алангасида.

Ма к д у ф

Йўқ, этмасман бировлардек таҳдид, дағдага,
 Хотинлардек фарёд солиб йиғламасман ҳам.
 Қодир фалак, мени юртим душмани билан
 Яқинлаштир, токи унга қиличим етгай.
 Ушанда ҳам қолса агар ўлимдан омон,
 Кечир уни!

М а л ь к о л ь м

Баракалла, мардинг сўзи бу!
Қўшин тайёр жўнамоққа. Бизга қолгани —
Қирол билан хайр-маъзур. Қани, юринглар.
Қисмат ажал чалғисини олди-ку қўлга.
Макбет, тайёр бўлдинг магар ўримга. Олга!
Тун қанчалар чўзилмасин, яна кун келар.

(Кетишади.)

БЕШИНЧИ ПАРДА

I-САҲНА

Дунсиан. Қаср ичида бир хона.
Врач ва сарой хоними кирадилар.

Врач

Мана, уч кечадирким, сизга ўхшаб мен ҳам ухламайман, аммо адашмаётганингизга ишончим комил эмас. Уйқусида юриб чиқади, дейсизми? Бу сўнгги бор қачон бўлган эди?

Сарой хоними

Олий ҳазрат урушга отланганидан буён аҳвол шу, неча бор ўзим кузатдим. Ўрнидан туради, тунги кўйлагини кияди, сандиқчасини очиб, қоғоз-қалам олади, бир нималар ёзади, ёзганларини такрор-такрор ўқийди, сўнг уни яна сандиқчасига бекитиб, ўрнига чиқиб ётади. Буларни бажараркан, бир дақиқа бўлса ҳам уйгонмайди.

Врач

Ором уйқуга чўмиш ва ухлоқ ҳолда худди уйғоқдай ҳаракат қилиш — инсон табиатининг нақадар қайғули бир йўсинда бузилиши! Айтинг-чи, унинг уйқу аралаш бу ҳолати фақат юришлару ҳар хил ҳаракатлардан иборатми? Гапирмайдими? У нималар дейди?

Сарой хоним

У шундоқ гапларни гапирадик, доктор, бировга айтиб бўлмайди.

Врач

Аммо менга айтиш мумкин ва ҳаттоки, зарур.

Сарой хоним

Йўқ, сизга ҳам, бошқага ҳам айтолмайман. Ахир, менинг гувоҳларим йўқки, айтганларимни тасдиқ этишса.

Шам кўтариб Леди Макбет киради.

Қаранг, ана ўзи! У доим шундоқ юради, умримга қасам ичиб айтаманки, бирор марта ҳам уйғонмайди. Қимирламанг, кузатиб тулинг.

Врач

У шамни қайдан олдийкин?

Сарой хоними

Шам шундоқ тўшаги ёнида туради. У ётоғида ҳамниша шам ёқиб қўйишни буюрган.

Врач

Кўряпсизми: кўзлари очиқ.

Сарой хоними

Бари бир кўрмайди.

Врач

Қаранг, бир нималар қиляпти. Нега у ҳадеб қўллари-ни ишқалайди?

Сарой хоними

Бу унинг одати. Унга ўзи қўл юваётган бўлиб кўринади. Баъзан чорак соат ўтадики, у тинчимайди, ҳадеб қўллари-ни ишқайверади.

Леди Макбет

Доғ кетмаяпти...

Врач

Жим! У гапира бошлади. Сўзлари-ни ёза қолай, хотирда яхши қолади.

Леди Макбет

Йўқол, лаънати доғ, даф бўл! Соат бир, икки — энди ишга киришмоқ керак! Нима дединг? Жаҳаннам қоронғу? Уял эр бўлмай! Сен жангчисан-ку! Қўрқма! Нимадан қўрқамиз, биров билмайди! Салтанат бизники бўлади, ҳеч кимса бизни жазога тортолмайди! Қари чолда шунча қон бўлади, деб ким ўйлабди!

Врач

Эшитдингизми?

Леди Макбет

Файф бегининг хотини бор эди: ҳозир қайда экан? Наҳотки, бу қўллар энди ҳеч қачон тозармаса? Бас,

шоҳим, бас: қалтирашдан тўхтамас экансиз, ишимиз барбод бўлади, деяверинг.

В р а ч

Хўш, хўш. Сиз билишингиз ножоиз бўлган нарсани билиб олибсиз.

С а р о й х о н и м и

Иўқ, айтиши ножоиз бўлган гапни унинг ўзи айтди. Ҳа, шундоқ. Унинг нималар билишини ёлғиз тангрининг ўзи билади.

Л е д и М а к б е т

Ана шу кичкина қўлчадан ҳамон қон ҳиди анқийди. Арабистоннинг жамийки мушки анбарлари ҳам бу ҳидни босиб кетолмайди. О-оҳ!

В р а ч

Хўрсинишини қаранг! Унинг юрагида нимадир тошдек зил чўкиб ётипти.

С а р о й х о н и м и

Мен ҳатто танимни маликалик либосига буркасалар ҳам, кўксимда шундоқ бир юракни олиб юришга рози бўлмасдим.

В р а ч

Баракалла, баракалла.

С а р о й х о н и м и

Илоҳим, охири бахайр бўлсин!

В р а ч

Бу хасталик менинг ҳунарим доирасига сизмайди. Аммо мен уйқусида юриб чиқадиган, лекин ҳар ҳолда ўз тўшагида христианларча жон берган кишиларни билардим.

Л е д и М а к б е т

Қўлингни юв, халатингни кийиб ол, тусингни ўчи-
раверма. Такрор айтаман: Банко дафн этилган, у
қабрдан чиқолмайди.

В р а ч

Мана, гап қаёқда!

Л е д и М а к б е т

Ёт, ёта қол, дарвозани қоқишяпти. Юр, кетайлик,
юр. Қўлингни бер. Бўлар иш бўлди. Ёт, дейман, ёта
қол энди?

(Кетади.)

В р а ч

У энди бориб тўшакка ётадимми?

С а р о й х о н и м и

Албатта.

В р а ч

Ҳа, бекорга эмас экан қора мишмишлар.
Бизни бузар табиатга мухалиф ишлар.

Дили хаста дард айтмаса, аҳволи ёмон,
 Ҳеч бўлмаса, болишига сирини айтсин.
 Маликага табиб эмас, руҳоний даркор.
 Биз, гуноҳкор бандаларни худо кечирсин!
 Ҳар хил кескир нарсаларни тутингиз йироқ,
 Маликадан кўзингизни айирманг бироқ.
 Уни ўйлаб, руҳим шундай тўс-тўполонки,
 Бундай пайтда нималарни ўйламас киши,
 Айтишга ҳам тил бормади.

Сарой хоними

Хўп, хайрли тун.

(Кетадилар.)

2-САҲНА

Дунсиан яқинидаги бир жой. Ноғоралар ва байроқлар. Мен-
 тис, Кэтнес, Ангус, Ленокс ва аскарлар кири-
 шади.

Ментис

Ҳа, инглиз қўшини ҳам яқинлаб қолди.
 Малькольм, Макдуф, шаҳзоданинг тоғаси Сивард
 Бошлаб келар уни қасос ўтида ёниб.
 Бу хайрли иш йўлида ҳаттоки, роҳиб
 Қараб турмас эди, тикка жангга кирарди.

Ангус

Биродарлар, биз уларни қарши олайлик
 Бирнам ўрмонини кесиб ўтувчи йўлда.

Кэтнес

Дональбайн ҳам келмоқдами акаси билан?

Ленокс

Иўқ, келмаган. Рўйхатни мен ўзим қарадим.
Унда кичик Сивард билан яна бир талай
Балоғатга етиб қолган ўспиринларнинг
Номлари бор.

Ментис

Нима билан машғулдир золим?

Кэтнес

У Дунсинан деворларин суваш билан банд.
Уни дали-девона деб атар бировлар.
Баъзилар-чи, адовати озроқ бўлганлар,
Довюррак бир жинни, дея аташар уни.
Энди аён: зўрлик билан тўполонни у
Босолмайди.

Ангус

Яширинча қотилликлари
Қўлларини сиқар қонли занжирлар билан.
Маккорлиги учун ёниб ловулар исён.
Бир кимсалар бўйсунурлар қўрққанларидан,
Муҳаббатдан эмас. Ҳозир сезмоқдадир у,
Шоҳлик унга омонатдир, пакана кийган
Паҳлавоннинг чакмонига ўхшайди худди.

Ментис

Улат руҳи ҳатто унда яшаганидан
Номус қилиб, ўз-ўзини лаънатлар экан.

Белгилидир: унда туғён урар шу замон
Не туйғулар...

Кэтнес

Юринг, энди қарши олайлик
Ҳаммамизга амри вожиб бўлган кимсани,
Қасалманд шу юртимизга ҳозик ҳақимни.
Ватанимиз яна қайта соғайсин учун
Майдон аро қонимизни тўкайлик бутун.

Ленокс

Қон тўкайлик, токи ундан униб гул-чечак,
Чириб битсин, адо бўлсин чақиртиканак.
Олга! Тўхтам энди — Бирнам ўрмонзориди.

(Кетадилар.)

3-САҲНА

Дунсинан. Қаср ичида бир хона. Макбет, врач ва хос
маҳрамлар киришади.

Макбет

Мен эшитмоқ истамайман маълумотларни.
Майли, қочган қочаверсин! Токи Дунсинан —
Этагига келмас экан бостириб Бирнам,
Малькольмдан қўрқадиган ерим йўқ сира.
У бир гўдак, туғилмишдир хотин зотидан.
Қароматгўй руҳлар менга демишлар: «Қўрқма!
Хотин зоти туққан бирор кимса Макбетга
Дахл даъво этолмагай». Беклар, хонлар,
Майли, майхўр Англия томон қочингиз!
Аммо менинг ақлим бутун. Қўлим мустаҳкам.
Чўчимасман зарра офат-фалокатлардан.

Мулозим киради.

Шайтон сени оловига солсин, бекорчи!
Товуқ юрак, не сабадан юзинг оқариб,
Тусинг бўздек учиб кетмиш?

Мулозим

У ёқда ўн минг...

Макбет

Ўн минг нима? Ўн минг ғозми, аблаҳ?

Мулозим

Аскарлар.

Макбет

Қўрқоқ, тирнаб юзларингни, қора ваҳмингни
Қонинг билан қизартиргил! Қандай аскарлар?
Қўрқувларга ботган ўша башаранг билан
Шайтонга ем бўлмайсанми! Нечук аскарлар?

Мулозим

Британия аскарлари, шоҳим...

Макбет

Кет, йўқол!

Мулозим кетади.

Э, Сейтон!— Эсга тушса, юрак орқага
Тортиб кетар... Сейтон! Бугун бўладиган жанг
Е музаффар этар мени, ёки тору мор,
Йўқ, озмунча яшамади: ҳаётим йўли

Қопланибдир талай хазон япроқлар билан.
 Аммо кексайганда бизга зарур ҳамроҳлар:
 Дўсти анис, муҳаббату иззат-икромлар
 Кўрмаяпман; атрофимда қарғиш ва лаънат
 Ёйилмоқда секин, бироқ қўрқинч бағоят.
 Таралмоқда яна талай мақтов, хушомад,
 Ки, рад этмоқ истар, аммо журъат этолмас
 Менинг шўрлик юраккинам. Қайдасан, Сейтон!

Сейтон киради.

Сейтон

Мен шундаман, олампаноҳ.

Макбет

Нечук хабарлар?

Сейтон

Маълумотлар тасдиқланди.

Макбет

Мен жанг қиламан,
 То этларим қийма-қийма кесилиб, тамом
 Битмагунча. Менга қурол-аслаҳамни бер.

Сейтон

Шоҳим, ҳали эртасми?

Макбет

Айни фурсат.

Отликлардан олиб, ўзинг теваракни кез,
 Қўрқоқ зоти борки, териб битта-битта ос.
 Қуролларни узат. Қалай, малика, доктор?

В р а ч

Маликамна: фақат руҳан хастадир, холос.
 Оромини бузар ҳар хил рўёлар.

М а к б е т

Уни.—

Даволашнинг йўлини топ. Яхшироқ ўйла.
 Қандай қилса, хаста идрок тузалур буткул,
 Қандай қилса, андуҳ учиб кетар хотирдан,
 Мия фориг бўлур ҳасрат битган ёзувдан.
 Дори берки, қувват йиғсин ўзни унутиб,
 Ва тош бўлиб юрагига чўккан ғуссани:
 Кўкрагидан юлиб ташла.

В р а ч

Бу ишда ёлғиз:

Ўз-ўзига мадақкордир беморнинг ўзи.

М а к б е т

Ундоқ бўлса, пучак дори-дармонларингни
 Олиб бориб, ўша саёқ итларга ташла.—
 Совутимни боғла, Сейтон. Нишонимни бер;
 Отланайлик! Беклар қочиб қолишди, доктор:
 Тезроқ, Сейтон! Аммо сен-чи, доктор, мабодо
 Мамлакатим сийдигини текшириб кўриб.
 Қасалини аниқласанг ва салтанатга
 Соғлигини қайтаролсанг, гумбурлатардим —
 Мақтовингга мен тоғларнинг акс садосини;

Ҳой, чаққонроқ қимирлагин, Сейтон! Мабодо
Қандай сурги тозаларкин Шотландияни
Инглиздан? Эшитганинг борми ҳеч, доктор?

В р а ч

Тайёргарлик кўрганингиз ҳақида хабар
Етган эди.

М а к б е т

(Сейтонга қалқонини кўрсатиб)

Олиб юргин буни ортимдан.
Мен ўлимдан қўрқмагайман Бирнам ўрмони
Дунсинанга ҳужум-ҳамла бошламагунча.

В р а ч

(четга)

Сенинг билан хайрлашмоқ nasib этса, бас,
Кейин мени бу ёқларга келтириб бўлмас.

(Кетадилар.)

4-САҲНА

Бирнам ўрмони яқинидаги бир жой. Ногоралар ва байроқлар.
Малькольм, Сивард, унинг ўғли, Макдуф,
Ментис, Кэтнес, Ангуе, Ленокс, Росс ва
аскарлар киришади.

М а л ь к о л ь м

Оғайнилар, уйимизни ғанимдан халос
Айлагувчи хайрли кун келди.

Ментис

Шубҳасиз.

Сивард

Ҳув, анави нечук ўрмон?

Ментис

Бирнам ўрмони.

М а л ь к о л ь м

Бутоқлардан кесиб олиб жангчиларимиз,
Юриш чоғи кўтарсинлар бошлари узра.
Токи душман етолмасин саноғимизга,
Талвасага тушсин.

Аскарлар

Бўлур амрингиз бажо.

Сивард

Хабарларга кўра, худди шу Дунсинанда
Оёқ тираб олмоқчимиш золим.

М а л ь к о л ь м

Дунсинан —

Унинг учун сўнги имкон, сўнги чегара,
Ахир, ҳозир иложини топишдим, бас
Қатта-кичик қочмоқдалар ундан ҳар нафас,
Хизматида юрганлар ҳам қўрқув туфайли
Юришипти, аммо виждон амридан эмас.

Макдуф

Шундаймикин, буни ҳали жангда кўрамиз,
Биз ҳозирча, яхшиси, бор умидимизни
Боғлашимиз зарур фақат жанг санъатига.

Сивард

Яқин қолди, қарзларимиз санаб, алқисса,
Оламиз ҳам, берамиз ҳам ёвларга ҳисса.
Тахмин деган нима, хаёл жилваси, холос,
Жангга яқун ясар фақат ишонч ва ихлос.
Иш дегани кейин равиш олар шунга мос.

(Кетадилар.)

5-САҲНА

Дунсинан. Қаср ҳовлиси.

Макбет, Сейтон ва аскарлар ногоралар ва байроқлар билан киришади.

Макбет

Байроқларни деворларга қадаб қўй, Сейтон.
Яна қичқиришар: «Ана, келишмоқда!»— деб.
Майли. Аммо нима бизнинг қўрғонга қамал?
Безгак билан очлик ютар қамалчиларни.
Улар ёққа беклар қочиб ўтмагандайди,
Биз тикма-тик олишардик улар билан, ҳа,
Улоқтириб ташлар эдик.

Саҳна орқасидан хотинлар қичқириғи.

Бу дод-вой нима?

Сейтон

Бу хотинлар қичқирғи чамамда, шоҳим.

(Кетади.)

Макбет

Қўрқув-ваҳималар менга кўпдан бегона.
Бир замонлар тун қаъридан учган қичқирик
Юрагимни музлатарди, оғир ҳикоя—
Тингларканман, бўлар эди сочларим тикка.
Энди шундоқ тўйибманки даҳшатларга мен,
Ёвузликлар хусусида ўйлаганда ҳам
Сесканмайман.

Сейтон қайтади.

Ҳа, нимага қичқиршади?

Сейтон

Давлатпаноҳ, маликамиз вафот этибди.

Макбет

Бир кунгина кейин ўлса нима қиларди!
Нохуш-нохуш хабарларга ҳушим йўқ бугун.
Ҳамма ишда шундоқ. Эрта, эрта, эртага...
Кунларимиз ивирсираб ўтар, биз эса
Уқиб ҳаёт китобида сўнги жумлани,
Кўрамизки, ёритмишдир «кечалар» бари —
Чанг-тўзонли қабр сари чўзилган йўлни.
Куйик шамим, куйиб тамом, сўнақол энди!
Ҳаёт фақат соя, ярим соат саҳнада
Қийшанглагач, унутилган масхарабоз у.
У қиссадир, мазмунини аҳмоқ сўзлаган:
Сўзи билан ҳавоси кўп, ўзи бемаъни.

Чопар киради.

Сен нимага келдинг?! Яна гап сотишгами?
Хўп, қисқа қил!

Ч о п а р

Давлатпаноҳ, кўрганларимни
Мен айтишим зарур сизга, лекин қай йўсин
Айтишга ҳам ҳайрондирман.

М а к б е т

Қани, айтавер.

Ч о п а р

Қоровулда турар эдим, ҳув, тепаликда
Ва Бирнамга боқар эдим, бир маҳал ўрмон
Мен томонга бостирганча кела бошлади.

М а к б е т

Ёлғон айтаяпсан, аблаҳ!

Ч о п а р

Ёлғон айтсам, дучор бўлай газабингизга!
Чиқиб қаранг: уч чақирим нарида худди
Ўрмон келар бостирганча қўрғон устига.

М а к б е т

Гар алдаган бўлсанг, ёлғон сўзлаган бўлсанг,
Тириклайин осдираман, токи, очликдан
Силланг қуриб, қовжирайсан. Лекин мабодо
Рост бўлса-чи, ўзинг мени оса қол, майли.
Дарз тушдими, дейман, сабот-қатъиятимга.

Иблис тагдор ҳақиқат-ла алдамиш мени:
 «Устиворсан, Макбет, токи Бирнам ўрмони
 Дунсинанга ҳужум-ҳамла айламагунча».
 Дунсинанга ҳужум-ҳамла бошламиш ўрмон!
 Қани, жангга, бизни кутар маърака-майдон!
 Чопар сўзи ёлғон эмас, рост бўлганда ҳам,
 Нима қипти: у ёқдами, бу ёқда — адам?
 Еруг кундуз кўзларимга санчилар гўё,
 Куларканман, меҳваридан узилсин дунё!
 Кўзғал, шамол! Қутур, бўрон! Бонг урингиз, бонг!
 Мен ўлимни аскар бўлиб, қарши оламан!

(Кетишади.)

6-САҲНА

Дунсинан. Қўрғон олди. Ноғоралар ва байроқлар. Малькольм, кекса Сивард, Макдуф ва шох-бутоқ кўтариб аскарлар киришади.

Малькольм

Етиб келдик. Ташланг энди шох-новдаларни,
 Энди ёвга юзланамиз. Муҳтарам тоға,
 Сиз баҳодир ўғлингиз-ла олға бошлангиз
 Илғор сафимизни. Макдуф билан биз эса,
 Қолган ишни етказамиз ниҳоясига,
 Қелишганимиздек.

Сивард

Сизга омад тилайман,
 Майли, бизни қийма-қийма қилсинлар — токи
 Қиймаланмай қолса ёвнинг бирорта полки.

М а л ь к о л ь м

Довул қоқинг, карнайлардан учсин ҳайқириқ.
Қондан доврұқ солсин улар, ажалдан доврұқ.

(Кетишади.)

7-САҲНА

Жанг майдони.

Жанг сурони. М а к б е т киради.

М а к б е т

Мен устунга чандиланган айиқман худди,
Шу аҳволда жанг қилишим зарур. Қани у?
Қани ўша — туғилмаган хотин зотидан?
Макбет қўрқмас бошқасининг илтифотидан.

Еш С и в а р д киради.

Е ш С и в а р д

Ҳей, кимдирсан?

М а к б е т

Қалтирайсан — исмим эшитсанг.

Е ш С и в а р д

Иўқ, қўрқмасман асло, ўша жаҳаннамдаги
Исмлардан исминг ҳатто қўрқинч бўлса ҳам!

М а к б е т

Мен — Макбетман.

Еш Сивард

Бошқасни иблис тополмас,
Ки, мен учун бўлса шундоқ жирканч.

Макбет

Ва даҳшат.

Еш Сивард

Бекорларни айтибсан, эй золим, ярамас,
Буни исбот этар ҳозир қиличим маним!

Жанг қилишади. Еш Сивард ҳалок бўлади.

Макбет

Ахир, сени хотин зоти туққан эди, бас.
Уша зотдан туғилганлар ожиз қаҳр ила
Чиранишиб, менинг кулгим қистатар, холос.

(Кетади.)

Жанг сурони. Макдуф киради.

Макдуф

Жанг сурони бунда баланд. Золим, қайдасан?
Агар менинг қиличимдан топмасанг мамот,
Хотиним ва болаларим руҳи чирқираб,
Мени гирён ва безовта айлар умрбод.

Тиг урмасман аммо бадбахт, бечораларга,
 Чақа учун ёлланганлар менга не даркор?
 Менга ёлғиз сен кераксан, Макбет, қиличим
 Наҳот қинга солсам яна силтамай бир бор.
 Сезаманки, сен шундасан. Шовқинга кўра —
 Азим жангчи шу атрофда солишар. Қисмат,
 Мени унга дучор айла, ўшанга учрат!
 Тилагим шу, бошқа нарса сўрамам сендан.

(Кетади.)

Жанг сўрони. Малькольм ва кекса Сивард киради.

Сивард

Олга, милорд! Қўрғон очди дарвозаларни.
 Ёв лашкарин бир бўлаги биз томон ўтиб,
 Қўрғон ичра солишмоқда бошқаси билан.
 Бекларингиз шижоати чаккимас, баланд.
 Жанг-жадал ҳам етаётир ниҳоясига.
 Зафар яқин.

Малькольм

Ёв биз тараф ўтдимиз, билинг,
 Бизнинг хасмимиз у.

Сивард

Милорд, қасрга киринг.

(Кетадилар.)

8-САҲНА

Макбет киради.

Макбет

Нега керак, тақлид қилиб Рим нодонига,
Ўз қиличим қиррасига ўзни отишим?
Ундан кўра, яхшимасми, тирик туриб то,
Ўзгаларни қиймалашим, ҳалок этишим?!

Макдуф киради.

Макдуф

Эй, жаҳаннам ити, тўхта, жойингдан жилма!

Макбет

Мен одамлар орасида сендан ҳа, фақат!
Сендан ўзни олиб қочиб юрибман. Жўна
Бас, шусиз ҳам бўялганман қонингга роса.

Макдуф

Сен шу қадар жирканчсанки, сўз тополмайман.
Тилим эмас, жавоб берсин сенга қиличим,
Қонхўр золим!

Жанг қиладилар.

Макбет

Беҳудага ўзни қийнама:
Сен ҳавони қиймалашинг тайиндир балким,

Аммо лекин менга қилич урмоғинг маҳол.
Яхшиси, ур уни ўзга дубулгаларга,
Ҳар кимсаки, туғилмишлар хотин зотидан.
Менга зиён етказолмас. Сеҳрланганман.

М а к д у ф

Сеҳринг унут. Сен малайи бўлган у иблис
Қулоғингга шивирласин: онам қорнидан
Мени ўткир пичоқ билан кесиб олишган.

М а к б е т

Бу хабарни айтган ўша тилингга лаънат!
Қайрилдию синди менинг мардоналигим.
Чин сўзларга ёлғон умид қўшиб айтувчи,
Яна уни тагдор қилиб, жўшиб айтувчи
Ўша мақкор иблисларга ишонмай қўйдим.
Мен сев билан солишмайман.

М а к д у ф

Таслим бўл, қўрқоқ,
Ҳаёт кечир умум элга масхара бўлиб.
Ғаройиб бир махлуқ каби қафасга солиб,
Бошинг узра тахтача ҳам илиб қўйгаймиз:
«Маана, мустабид», деб.

М а к б е т

Иўқ, мен таслим бўлмасман,

Яламасман ўша Малькольм остонасини.
 Мени мардум ҳақоратга кўмиб юрсинми?!
 Гарчи Бирнам ҳужумига қолди Дунсинан,
 Гарчи хотин зотидан сен туғилмагансан,
 Мен ўлгунча қалқонимни қўлдан қўймасман,
 Бошла, Макдуф, қилич этсин ишимизни ҳал
 Ким биринчи «Тўхта! деса, ўшанга лаънат!

Қиличлаша-қиличлаша, кетадилар.
 Карнайлар жанг хотимасидан хабар беради. Малькольм,
 кекса Сивард, Росс, бошқа беклар ва аскарлар ю-
 горалар ва байроқлар билан кириб келадилар.

М а л ь к о л ь м

Қалай, соғу саломатми дўстлар ҳаммаси?

С и в а р д

Ҳаммасимас. Аммо-лекин кўпчилик шунда.
 Демак, бизга унча қиммат тушмади айём.

М а л ь к о л ь м

Сизнинг жасур ўғлингизу Макдуф қаёқда?

Р о с с

(Сивардга)

Милорд, бурчин адо этди аскар ўғлингиз.
 Йигитликка эндигина етган бўлса ҳам,
 Жанг қиларкан, чекинмади ҳатто бир қадам.

Эр аталиб, мард номини қозонди шаксиз
Ва йиқилди мардонавор.

С и в а р д

Ҳалок бўлдимми?

Р о с с

Ҳа, у олиб чиқилди сўнг жанг майдонидан.
Милорд, сизнинг юракдаги қайғу кўлами
Бу шавкатга етолмагай сира, йўқса у
Чексиз бўлур.

С и в а р д

У ортидан яраланганми?

Р о с с

Манглайдан.

С и в а р д

Бўлмаса, у — тангри аскар.
Уғилларим бошимдаги сочларим қадар
Бўлганда ҳам, ҳаммасига мутлоқ, муқаррар
Шундоқ қисмат тилар эдим. Менинг сўзим шу
Шаҳидларга айтадирган.

М а л ь к о л ь м

Еш тўкарман, у —
Оҳлар уриб, ғам чекишга лойиқ.

С и в а р д

Не даркор?

У ишини қилиб бўлди. Диловар ўлди.
Раҳмат топсин! Мана, бизнинг соҳиб тасалли.

М а к д у ф Мақбетнинг калласини кўтариб киради.

М а к д у ф

Яшасин қирол! Сен қиролсан энди, шаҳзода,
Мана ўша шум мустабид, золимнинг боши.
Ватанимиз озод бўлди. Сенинг тегрангда
Тўпланишиб турар тожнинг лаъл-гавҳарлари,
Улар менга чин юракдан жўр бўлар бари.
Энди улар овоз қўйиб айтишсин салом:
Ҳей, яшасин Шотландия қироли Малькольм!

Ҳ а м м а

Ҳей, яшасин Шотландия қироли Малькольм!

М а л ь к о л ь м

Қарзимизнинг тўловини кечиктирмаймиз.
Кўрсатамиз муҳаббатга яраша эъзоз.
Истаймизки, қариндошу бекларим, сизни
Бизда таъсис қилинажак янги бир рутба —
Граф деган унвон билан этсак сарафроз.
Тағин бизнинг олдимизда шундоқ вазифа —
Тўғри, бунга маълум фурсат талаб қилинур,
Уша золим зуғумидан қочиб, гурбатда
Сарсон бўлган ёронларни қайтармоқ зарур.
Кейин ўша дўзахий ва унинг хотини
(Эшитдимки, ўз-ўзини ўлдирипти у)

Шерикларин тутиб, қаттиқ жазога дучор
Этмоқ лозим, яна бошқа кўп вазифалар,
Ҳаммасини бажарурмиз, худо хоҳласа,
Қудратимиз етганича, ўз соатида.
Ҳаммангизга чин юракдан таъзим, тасанно.
Ҳозир эса тож кийгали Скон кетамиз,
Сизни ўша маросимга таклиф этамиз.

Карнайлар чаливади,

(Кетишади.)

КОРИОЛАН

ЖАМОЛ КАМОЛ
таржимаси

ИШТИРОҚ ЭТУВЧИЛАР

Қай Марций — кейин Қай Марций

Кориолан.*

Тит Ларций } вольскларга қарши урушда Рим сар-
Коминий } кардалари.

Менений Агриппа — Кориоланнинг дўсти.

Сициний }
Юний Брут } — халқ воизлари.

Кичик Марций — Кориоланнинг ўғли.

Тулл Авфидий — вольсклар саркардаси.

Вольсклар лашкар бошиси, Авфидийга тобе киши.

Фитначилар — Авфидийнинг маслакдошлари.

Никанор — римлик.

Адриан — вольск.

Анциум шаҳрининг фуқароси.

Икки вольск посбони.

Жарчи.

Волумния — Кориоланнинг онаси.

Виргилия — Кориоланнинг хотини.

Валерия — Виргилиянинг дугонаси.

Виргилиянинг жориялари.

Рим ва вольск сенаторлари, аслзодалар, эдиллар, ликторлар, жангчилар, шаҳарликлар, чопарлар, Авфидий мулозимлари ва бошқа хизматкорлар.

Воқеа Рим ва унинг атрофларида, Кориола ва унинг теварагида, Анциумда бўлиб ўтади.

* Қай Марций Кориолан — қадимий Рим саркардаси, унинг ҳаёти ҳақида ярим афсонавий хабарлар етиб келган. Шекспир ушбу асарида ана шу маълумотларга суянади. (Тарж.)

БИРИНЧИ ПАРДА**1-САҲНА**

Рим. Кўча.

Қўзғолон кўтарган, ёғоч найза ва чуқморлар билан қуролланган шаҳарликлар оломони киради.

Биринчи шаҳарлик

Ҳой, яна юришдан олдин мени эшитинглар.

Ҳамма

Гапир, гапир.

Биринчи шаҳарлик

Оч қолишдан ҳам ўлишга тайёرمىсизлар?

Ҳамма

Тайёرمىз, тайёرمىз.

Биринчи шаҳарлик

Халқнинг энг ашаддий душмани — Қай Марций эканини биласизми?

Ҳамма

Биламиз, биламиз.

Биринчи шаҳарлик

Бас, уни ўлдириб, галлага ўзимиз нарх қўямиз.
Хукмимиз ҳукмими?

Ҳамма

Гапнинг нима кераги бор — ўлдирамыз, вассалом.
Қани, юринглар!

Иккинчи шаҳарлик

Бир оғиз сўз, қимматли граждандлар...

Биринчи шаҳарлик

Бизни ҳеч ким қимматли деб ҳисобламайди. Қимматли нарсаларнинг ҳаммаси — патрицийларда. Уларнинг томоғига тикилиб, ўтмаётгани ҳам бизга етиб ортади. Дастурхонлари сарқитини саситиб-бижғитмасдан бизга беришгандаям, инсонлардек ҳамият қилишди, деб айтардик. Йўқ, улар шусиз ҳам бизни ўзларига дардисар деб билишади. Озғин-тўзғин аҳволимиз, гадодек сувратимиз — улар ҳузур-ҳаловатининг ойнаси. Бизга қанча ачкиқ бўлса, уларга шунча ширин. Ўзимиз ёғочдек қотмасдан олдин ана шу ёғоч найзаларимиз билан уларнинг таъзирини берамиз. Тангриларга қасамёд қиламанки, мен бу гапларни қасос олиш учун эмас, очлик аламыдан айтаяпман!

Иккинчи шаҳарлик

Ишни Кай Марцийдан бошламоқчимисизлар?

Биринчи шаҳарлик

Худди ўшандан: у халқ учун итдан ҳам баттар.

Иккинчи шаҳарлик

Унинг ватан олдидаги хизматларини унутдингизми?

Биринчи шаҳарлик

Сира ҳам унутганимиз йўқ. Қибр-ҳавога муккасидан кетмаганда, ўша хизматлари учун балки мақтаган бўлардим.

Иккинчи шаҳарлик

Йўқ, шошма. Сен жаҳл қилмасдан гапир.

Биринчи шаҳарлик

Мен сенга айтаяпман-ку — у нима қилган бўлма-син, ҳаммасини кибру ҳаво йўлида қилди. Соддадил анойилар уни ватан учун жон куйдирди, деб ўйласа, ўйлайверишсин. Аслида у буларни онаси учун кейин, қисман ана шу кибру ҳаво деб қилди, ҳа, унинг кибру ҳавоси шуҳратида кам эмас.

Иккинчи шаҳарлик

У ўзини ўзгача туюлмаса, нима қилсин? Уни очкўз деб айтолмайсан-ку?

Биринчи шаҳарлик

Шундай ҳам дейлик. Лекин бошқа айблари ҳам етиб ортади. Унда иллатлар шу қадар кўпки, санаб, сановига ҳам етолмайсан.

Саҳна ортида қичқириқлар.

Бу нима шовқин? Афтидан, Тибрнинг нари ёғида
ҳам исён кўтаришганга ўхшайди. Нега биз энди валақ-
лаб, вақтни бекорга ўтказяпмиз?

Қани, Капитолийга!

Ҳ а м м а

Қани юринглар!

Б и р и н ч и ш а ҳ а р л и к

Ҳой, жим бўлларинг! Ким у, бу ёққа келаётган?

Менений Агриппа киради.

И к к и н ч и ш а ҳ а р л и к

Муҳтарам Менений Агриппа — ҳамиша халқдан
меҳрини дариг тутмаган зот.

Б и р и н ч и ш а ҳ а р л и к

Ҳа, у ҳалол одам. Қани, бошқалар ҳам шундоқ бўл-
сайди.

М е н е н и й

Ҳамшаҳарлар, нима бўлди, калтак кўтариб,
Қайга ошиқасиз шунча? Жавоб берингиз.

Б и р и н ч и ш а ҳ а р л и к

Бизга нима бўлгани — сенатга маълум: қандай
ниятни кракка тукқанимизни бундан икки ҳафта бурун
билишлари мумкин эди, маңа бугун ўз кўзлари билан
кўришади. У ерда, оч-яланғоч фуқаронинг нафаси оғир

деб айтиш — уларга расм. Бизнинг муштумимиз ҳам энгил эмаслигини бир татиб кўришин энди.

М е н е н и й

Дўстлар, ҳурмат-эҳтиромли, азиз қўшнилар
Наҳот алам-фалокатга ботмоқ бўласиз?

Б и р и н ч и ш а ҳ а р л и к

Алам-фалокатларга биз ботиб бўлганмиз.

М е н е н и й

Дўстлар, менга ишонингиз, сиз тўғрингизда,
Сизни ўйлаб, патрицийлар куйдирмоқда жон.
Мен биламан, ғалла қиммат, очлик беомон —
Қийнамоқда сизни, лекин ғулув бефойда.
Римга қарши исён қилиш, биласизми, бу —
Кўкка таёқ ўқталгандек беҳуда бир гап.
Сизлар солмоқ бўлган темир кишанларни у
Писанд этмас, узиб ташлар, отар парчалаб.
Сизга келган очлик асло сенатдан эмас,
Тангрилардан, ахир!.. Қўллар бермагай нажот.
Нажот берур ерга чўкса тиззалар. Ҳайҳот!
Очлик — офат етаганда борасиз, лекин
Офат минг бир бало бўлиб қаршилар сизни.
Лаънатлайсиз сизни деб жон куйдираётган —
Олиймақом зотлар — давлат соҳибларини.

Б и р и н ч и ш а ҳ а р л и к

Бизни деб жон куйдираётган? Унчалик эмасдир-ов!
Бизни деб уларнинг ҳеч қачон боши оғриманган. Ом-
борлари галладан тарс ёриламан, дейди-ю, улар очлик
билан бизнинг силламизни қуритишади, судхўрликка

қарши судхўрларнинг фойдасига қонунлар чиқаришади. Кунора бойларга ёқмайдиган бирор яхши қоқунни бе-кор қилишади, кунора камбағалларни сиқиб жонини олувчи низомлар тўқишади. Урушдан омон қолсак-қо-ламизки, улардан омон қолмаймиз, мана, уларнинг сизга меҳр-муҳаббати.

М е н е н и й

Ё бўлмасам, ҳалол туриб,
Иқрор бўлингиз —
Ки, кўп ёмон ҳаддан зиёд ғазаблангансиз.
Ё бўлмасам, нодонларсиз. Қулоқ берингиз,
Масал айтай сизга, балки эшитгандирсиз.
Майли, шундоқ бўлса ҳамки, айтмоқ бўламан,
Бас, мавруди келди, яна эсга соламан.

Б и р и н ч и ш а ҳ а р л и к

Нега эшитмайлик, эштамиз! Фақат масал билан бизнинг аламларимизни юмшатаман, деб ўйлама. Шун-дай хаёл келлангга келиптими, айтавер.

М е н е н и й

Бир кун тана аъзолари қоринга қарши
Биргалашиб, ғазаб билан бошлабди ғавғо,
Ҳа, курсоқни айблашибди, аташиб юҳо,
Бор таомни ямлаб ютар, вақтини нуқул
Ройгон этар, иши фақат фароғат, ялло...
Айни пайтда бошқа тана аъзолари-чи,
Юриш билан, кўриш билан, эшитиш билан
Бир-бирига кўмаклашиб, уюшиб яктан,
Танга хизмат қилишади... Қорин дебдики...

Биринчи шаҳарлик

Хўш, айтсанг-чи, нима дебди қорин ўшанда?

Менений

Айтаман. Ҳа, кўкракдамас, ўпкадан пастда
 Пайдо бўлган аччиқ заҳарханда билан у —
*(Қаранг — қорним билан фақат товушни эмас,
 Кулишни ҳам ўхшатаман)* — жавоб берибди,
 Сенаторларни сиз сўкиб-айблаётгандай,
 Қоринга шум ҳасад тошин ирғитган ўша —
 Қўзғалончи аъзоларга шундоқ дебди у...

Биринчи шаҳарлик

Қорин не ҳам деёларди ҳушёр кўзгаю
 Тож киевчи пешонага ҳамда юракка,
 Қарнай мисол тилга, яъни маслаҳатчига,
 От-оёққа, жангчи — қўлга ва бошқаларга
 Танинг мулозимларига не дерди, агар...

Менений

Нима «агар?» Сўзни бўлдинг — ўзинг тугатгин.
 Қани?..

Биринчи шаҳарлик

Агар танинг тубсиз, ютоқ чўнқир —
 Мечкай қорин ўшаларни юлса, таласа...

Менений

Хўш-хўш, яна?

Биринчи шаҳарлик

Бас, нима ҳам дея оларди —
Ушаларнинг дашномига?

Менений

Тингланг, бўлмаса.

Мен айтаман, ўзингизни зўрлаб бўлса ҳам,
Жиндаккина сабр-бардош этсангиз агар.

Биринчи шаҳарлик

Сен жуда ҳам чўзяпсан-ку!

Менений

Эшит, биродар.

Қорин вазмин-босиқ, яна дашномчилардан
Ақллироқ экан, шундай жавоб берибди:
«Сиз ҳақлисиз, менинг шерик — амалдошларим,
Сизни тирик тутган ўша умумий таом
Дастлаб менга келар. Шундоқ бўлиши лозим,
Мен омбор ва дўкон бўлиб хизмат қиламан.
Унутмангким, қон дарёси ўтган йўллардан
Бу ён — юрак қасри, бу ён — мия тахтига
Мен тўхтовсиз йўллайдирман шира-шарбатни
Таннинг ўнқир-чўнқир турфа манзили оша,
Темир мускуллардан майда томирларгача —
Бари мenden олур ҳаёт деган қудратни.
Бироқ, азиз дўстлар, сизга аёнмас балким...

(Биринчи шаҳарликка)

Бу гапларни мен эмас, йўқ, қорин айтмоқда.

Биринчи шаҳарлик

Хўш, хўш. Давом эттир.

Менений

Сизга аёнмас балким,
 Ҳар аъзонинг менга боғлиқ баҳраварлиги,
 Мен шундай бир хулосага ҳақлиман лекин:
 Маъзи сизга кетиб, менга қолар кепаги.

(Биринчи шаҳарликка)

Хўш, сен бунга нима дейсан?

Биринчи шаҳарлик

Жавоб чаккимас,
 Аммо буни қай йўсинда талқин этасан?

Менений

Салом, эй Марций!
 Сенат — доно ва донишманд қорин, сиз эса —
 Қўзғолончи аъзоларсиз. Унинг ишини,
 Маъмурчилик йўлидаги бор ташвишини
 Чин баҳолаб, шуни бешак англарсиз аён,
 Елғиз ундан келур, ундан — неъматидаврон,
 Сиздан эмас лекин. — Айт-чи, бунга не дейсан,
 Ғазабли шу оломоннинг бош бармоғи — сен?

Биринчи шаҳарлик

Мен — бош бармоқ бўлдимми?
 Нега энди бош бармоқ бўларканман?

Менений

Негаки, сен ярамассан, ҳаммадан тубан,
 Шу мушкул исённи йўлга солмоқ бўласан,
 Ва биринчи бўлиб ўлжа олмоқ бўласан,
 Сен — қўрқоқдан қўрқоқ, ожиз, нотавон кўппак.
 Майли, найза, чўқморларни шайлай берингиз.
 Қаламушлар Римга ҳужум бошлапти, демак —
 Қимларгадир қийин бўлар.

К а й М а р ц и й киради.

Салом, эй Марций!

М а р ц и й

Ташаккур.

(оломонга)

Эй шум исёнчи махлуқлар, нега
 Хом ўйларнинг қичимаси, макрига учиб,
 Ярангизни тагин тирнаб қолдингиз?

Б и р и н ч и ш а ҳ а р л и к

Ҳар вақт —

Бизга атаб ширин сўзлар топиб юрасан.

М а р ц и й

Қимки раво кўриб, сенга ширин сўз айтса,
 Ушунга аянч хушомадгўй.

(оломонга)

Сиз — кўппакларга

Нима керак ўзи? Доим ишингиз — фиғон,
 Урушга ҳам, тинчликка ҳам тоқатингиз йўқ.
 Урушда қўрқоқсиз, лекин тинчликда — сурбет.

Сал ишонса сизга, тулки, арслон эмас,
 Ғозлар билан қуёнларга ўхшаб қоласиз.
 Ишончлисиз муз устида ёнган чўғ каби,
 Ё бўлмасам, саратонда ёққан дўл каби.
 Ҳақ адолат қонунларин қоралаб-қарағаб,
 Жъиоятчиларни оқлаш — сизларга одат.
 Қимки дўстлик шавқи билан бахтиёр эса,
 Сиз ўшанга ғаним бўлиб, ўқийсиз лаънат.
 Худди бемор одамлардек инжиқлик қилиб,
 Неки сизга таъқиқланса — шуни сўрайсиз.
 Сиздан мадад истаганлар масхара бўлар
 Қўрғошиндан иштон кийиб сузганлар каби
 Ё эманни қамиш билан кесганлар каби.
 Сизга ишонч — тентаклигу телбалик, холос,
 Фикрингиздан ҳар дақиқа айниб турасиз.
 Сиз доимо ағёрларни кўкка кўтариб,
 Ўз севикли дўстингизни қиласиз бадном,
 Не сабабдан ҳар қадамда шовқин соласиз,
 Лаънатлайсиз олижаноб сенатимизни?
 Сизни босиб турмасайди сенат, худолар,
 Бўри бўлиб ғажирдингиз бир-бирингизни.

(*Мененийга*)

Хўш, уларга нима керак?

М е н е н и й

Арзон-гаров нон,
 Шаҳарда дон-ғалла мўл деб ўйлашар улар.

М а р ц и й

Ўйлашади? Ярамаслар! Печка олдида
 Хаёл қилишарки, гўё ҳамма гап аён.
 Гўё аён — Капитолий нима билан банд:

Унда ким юксалди, кимлар гуллаб-яшнади,
 Ким йиқилди, ким иттифоқ ё никоҳ тузди,
 Ким уларнинг хулқига мос — севишар уни,
 Ким уларга хушёқмаса — бадном этишар.
 Шаҳарда дон-галла мўл деб ўйлашадими?
 Сенат шафқат этмай, агар берсайди имкон,
 Мен буларнинг мурдасидан — қиличим билан
 Тоғ ясардим қўлимдаги найдамдан баланд.

М е н е н и й

Сўзни зое этма. Тиниб-тинчиб қолишди.
 Ҳа, уларда безбетликдан зиёда қўрқув,
 Тарқалишиб борар. Аммо нари ёқдаги
 Оломонда аҳвол нечук?

М а р ц и й

Тарқаб бўлди у,

Ҳе, жин урсин!— Аввал роса шовқин солишди.
 Биз очмиз, деб маталларни эсга олишди:
 Очлик тошни тешар эмиш, ҳатто итга ҳам
 Озиқ керак, яна донни чиритиш увол,
 Уни ёлғиз бойлар учун яратмаган ҳақ —
 Каби шикоятларни хўп тўкиб солишди.
 Ва лекин уларнинг ўша дағал талаби
 (*Бир талабки, киборларнинг бағрин тилкалаб,
 Ҳокимият назарига ташлагай ғубор*)—
 Қондирилур, деган ваъда берилгач, алҳол
 Чувиллашиб, қалпоқларин кўкка отишди
 Қувончлари, дейман, худди ойга етишди.

М е н е н и й

Хўш, уларга қандай ваъда берилди?

Марций

Ваъда —

Шу бўлдики, уларнинг шум ниятларини
 Еқлаш учун улар ўзи сайлаб кўрсатган
 Беш вонзга энди расман рухсат этилди —
 Сициний Велут, Юний Брут, бошқаларини
 Унутибман... Э, жин урсин! Халойиқ шундоқ
 Ен беришга мени мажбур этгандан кўра,
 Римда авом томларини бузиб ташласам
 Осон эди назаримда менга минг карра.
 Йиллар оша энди кучга миниб муқаррар,
 Безбетлиги ошиб борар.

Менений

Галати гаплар.

Марций

(оломонга)

Қани, фитначилар, тарқанг уй-уйингизга?

Югурганича чопар киради.

Чопар

Ким бу ерда Қай Марций?

Марций

Мен. Гапир, нима гап?

Чопар

Вольсклар яна кўзғолишди.

Марций

Айни муддао:

Уруш Римни тозалайди, ирик-чирикдан...
Ана, келишмоқда, ота, сенаторлар ҳам.

Коминий, Тит Ларций ва бошқа сенаторлар.
Юний Брут, ҳамда Сициний Велут киришади.

Биринчи сенатор

Ҳақ эқансан тахминингда, Марций, вольсклар —
Қўзғолишди.

Марций:

Тулл Авфидий — уларга сардор.
Амин бўлинг, сизга ташвиш туғдиrolмайди.
Аммо унинг шавкатига келур ҳавасим;
Ҳа, мабодо, мен Қай Марций бўлмаганимда;
Елғиз Авфидий бўлишни орзу қилардим.

Коминий:

Ҳа, иккингииз майдон аро солишгансиз-ку.

Марций

Икки душман гуруҳига бўлиниб дунё,
Бир томонга тушиб қолсам агар Тулл билан,
У билан бир олишай деб исён бошлардим.
У — шер, уни овлаш билан фахрланаман.

Биринчи сенатор

Бу жуда соз, Марций, маҳкам боғлаб белингни;
Қўшинларга раҳнамо бўл Коминий билан.

Коминий

Ваъда берган эдинг кўмаклашмоққа.

Марций

Мен шай.

Сўзда собит туриш менга одат. Тулл билан
Кўражаксан яна қандай савашганимни.
Ҳа, қалайсан, Ларций! Мазанг қочиб қолдим?
Ёки жангга бормаи, уйда қолмоқчимисан?

Ларций

Йўқ-йўқ, Марций, суянсам-да, қўлтиқтаёққа,
Жанг қиламан, бошқалардан ортда қолмайман.

Менений

Балли, ота ўғли!

Биринчи сенатор

Юринг, Капитолийга,
Унда бизни кутишмоқда дўсту ёронлар.

Ларций

Олдинга туш, Коминий, биз сенинг ортингдан,
Орамизда ҳаммамиздан нуфузинг баланд.

Коминий

Олижаноб Ларций!

Биринчи сенатор

(оломонга)

Қани, тезроқ тарқалинг!

Марций

Йўқ, уларни ўзимизга қўшиб оламиз:
Вольскларда галла сероб, омборларини
Қаламушларга очамиз.

(оломонга)

Бузуқбошлар, сиз

Оптимиздан юринг, агар ботир бўлсангиз!

Сенаторлар, Коминий, Марций, Ларций ва
Менений кетишади. Шаҳарликлар секингина яширинишади.

Сициний

Дунёда шу Марцийчалик мағрур, такаббур,
Ҳавойи зот учармикан?

Брут

Учрамайди, йўқ.

Сициний

Халқ бизларни воиз этиб сайлаганида...

Брут

Бизга қандай қаради у, эсингдами?

Сициний

Қарашимас, сўқиниши эсимда қолди.

Брут

Ғазаб ичра сўқади у тангриларни ҳам.

Сициний

Ва уятчан ойни кулиб масхара айлар.

Брут

Бас, урушда адо бўлсин. Мен жасурман деб,
Кибрланиб кетди жуда.

Сициний

У шундайлардан —

Қи, зафардан сармаст чоғи ўз соясини
Тепкилашдан ҳам тоймайди. Лекин, ажабо,
У, такаббур, мудом бўйин эгмоққа рози
Коминийга.

Брут

Бу шон-шуҳрат қучишнинг йўли.

Гарчи у шуҳратли, лекин шуҳратга ташна,
У қўшинда иккинчи бир ўринда туриб,
Довруғини асрай олур, ошира олур.
Хатоларга жавоб берар ахир саркарда.
Ҳаттоки у бир мўъжиза кўрсатганда ҳам
Ғийбат дарҳол уввос солар: «Эвоҳ, бу ишни
Бошқа киши эмас, Марций бажаргандами!»:

Сициний

Зафар қойим бўлганда-чи, миш-миш овоза
Коминийга соя солиб, Марцийни мақтар.

Брут

Коминий-чи, хоҳ арзисин, хоҳ арзимасин,
Марций билан иззатини кўради баҳам.
Коминий йўл қўядиган ҳар битта хато
Ҳеч қанақа хизматлари бўлмаса ҳамки,
Марцийнинг шон-шарафини оширади.

Сициний

Юр,

Қарайлик-чи, қандай тайёргарлик кўришар
Ва у Марций — олатасир тентак юришга
Нечук ҳозирлик кўрмоқда.

Брут

Қани, юр, кетдик.

(Кетишади.)

2-САҲНА

Кориола. Сенат.

Тулл Авфидий ва сенаторлар киришади.

Биринчи сенатор

Хуллас калом, тахминингча, Авфидий бутун
Қилаётган ишларимиз, режаларимиз —
Булар бари римликларга аён, шундайми?

А в ф и д и й

Сен бошқача ўйлабмидинг? Лоақал бир гал
Бизнинг бирор ният ҳали топмасдан амал,
Римнинг назаридан ниҳон қолгани борми?
Мен у ёқдан тўрт кун бурун мактуб олганман:

(Ўқийди)

«Қўшинлар жам, лекин аниқ айтолмас биров,
Улар шарққа юришарми ёки ғарб томон.
Ғалла қиммат элда исён, миш-мишга кўра,
Компний ва Марций — сенинг эски душманинг

(Уни Римда сендан баттар кўришар ёмон),

Ҳам жасур Рим фарзанди Тит Ларций муқаррар
Жанг-жадалга тайёргарлик кўраётирлар.
Сенга юриш бошласалар керак. Ҳозир бўл».

Б и р и н ч и с е н а т о р

Нима қипти! Қўшинимиз майдон аро шай.
Рим бизларга қарши зарба бермоқлик учун
Шай туришин билар эдик.

А в ф и д и й

Улуғ режангиз

Убдан пишиб, рўёбга ҳам чиқмагунча то,
Уни махфий сақламоққа аҳд қилгандингиз.
Ва лекин Рим хабардордир аллақачонлар.
Ошкор бўлиб қолди барча режаларимиз.
Энди жангсиз ололмаймиз кўп шаҳарларни.
Римликларни гафлат босмас.

Иккинчи сенатор

Ботир Авфидий,
Қўшинларнинг олдига бор саркарда бўлиб,
Кориола ҳимоясин бизга қўя бер.
Шаҳримизни душман қамал қилгудек бўлса,
Мададга сен келасан-ку! Лекин менингча,
Жангга шаймас римликлар ҳам.

А в ф и д и й

Йўқ-йўқ, аксинча,
Улар тайёр. Ҳатто шунга ишонаманким,
Уларнинг бир қисм илғор қўшини шу тоб
Бизга томон яқинлашиб келмоқда шитоб.
Отахонлар, ҳайр, яхши қолинг. Мабодо
Мен Қай Марций билан жангда учрашиб қолсам,
Улғунимча солишмоққа ичаман қасам.

Ҳ а м м а

Сени жангда паноҳида тутсин худолар!

А в ф и д и й

Сизларни ҳам, отахонлар!

Биринчи сенатор

Хайр!

Иккинчи сенатор

Хайр!

Ҳ а м м а

Хайр!

(Кетишади.)

3-САҲНА

Рим. Марций уйида бир хона.
 Волумния билан Виргилия киришади, пастак курсиларга ўтириб, тикиш тикишади.

В о л у м н и я

Ўтинаман, қизим, бирор нима куйлаб бер ёки чеҳрангни очиб, мундоқ яйраб ўтир. Марций менинг эрим бўлганида эди, унинг тўшакдаги қайноқ огушларидан ҳам кўра, шон-шухрат деб сафарга отланганида кўпроқ хурсанд бўлардим. Ҳали у мурғак чақалоқ, яъни, бағримда етишган бир донагина мева эканлигида, ҳали ўспиринлик чиройи кўрганларни қувнатиб юрган пайтларида, мен ўшандаёқ, ҳа, она деган зот ҳатто подшолар сўраганда ҳам ўз ўғлини қучоғидан қўймайдиган ўша кезлардаёқ, унинг шон-шухрат учун туғилганини ва агарда у маълум ва машҳур бўлиш иштиёқи билан ёнмаса фақат деворларнигина безовчи суврат бўлиб қолишини тушунгандим. Мен уни қирғинқаттол жангларга жўнатдим, у бошига гулчамбар кийиб қайтди. Ишонавер, жон қизим, у ўзини майдонда мардона тутганида шунчалар қувондимки, ҳатто ўғил туққанимдаям мунчалик қувонмагандим.

В и р г и л и я

Хўш, у жангда ҳалок бўлса-чи? Унда нима бўларди?

В о л у м н и я

Унда ўғлимнинг ўрнини унинг шон-шуҳрати босарди, ўша шон-шуҳратдан мен тасалли топардим. Сенга чинни айтаман: агар ўн иккита ўғлим бўлиб, уларнинг ҳар бирини шу азамат Марцийчалик севганимдаям, ўша ўн биттасининг ватанни деб мардона ҳалок бўлишини биттасининг қўрқоқларча ёмон қолишидан афзал кўрардим.

Ч ў р и киради.

Ч ў р и

Олиҳиммат Валерия сизни кўрсам, дейди.

В и р г и л и я

(*Волумнияга*)

Ижозат бер, мен кетай.

В о л у м н и я

Иўқ, шу ерда қол.

Назаримда шундоқки, мен кўраман, эринг
 Ноғоралар сурон солиб, гумбурлар экан,
 Авфидийни судраб борар, сочидан тутиб.
 Ва айиқдан қўрқиб қочган болакайлардек —
 Қочаётган вольскларни бетиним қувар,
 Ер тепинар, жангчиларга қараб ҳайқирар:
 «Олға, олға, ахир Римда тугилгансиз-ку,
 Қўрқоқларсиз, яралгансиз қўрқувда магар!»
 У шундоқ деб манглайдан қонини артар,
 Урим-йиғим битмагунча ҳақ олмайдиган
 Бир азамат ўроқчидек одимлар отар.

В и р г и л и я

Манглайда қонми? Эвоҳ, азиз тангрилар!

В о л у м н и я

Жим бўл, нодон! Марднинг қони ярқироқ бўлар
Улжа тушган ашёлару олтинлардан ҳам.
Данай қиличи қонатган Гектор манглайи
Уни боққан Гекубанинг кўксидан кўркам.

(Чўрига)

Чиқиб айтгин, Валерия ташриф буюрсин,
Биз ҳозирмиз уни кутиб олмоққа бу дам.

Ч ў р и чиқади.

В и р г и л и я

Эй осмон, паноҳингда асра эримни,
Уни ёвуз Авфидийдан саломат сақла.

В о л у м н и я

Бизнинг Марцийга Авфидий писанд бўптими,
Уни эзиб ташлар худди товони билан.

Валерия, Чўри ва қоровул киришади.

В а л е р и я

Хайрли кун, менинг зоти шариф дўстларим.

В о л у м н и я

Азиз Валерия!

В и р г и л и я

Сени кўрганимдан шодман.

В а л е р и я

Саломатмисизлар? Уй ишлари билан бандмисизлар? Ҳа, нима тикипсизлар? Вой, қандай чиройли кашта. (Виргилияга). Уғлинг нечук?

В и р г и л и я

Ташаккур, у соппа-соғ.

В о л у м н и я

У ўқишдан ҳам кўра, қиличга тикилиб, ногора тинглашни хуш кўради.

В а л е р и я

Демак, дадасига тортибди. Худо ҳаққи, у ажойиб бола. Йўқ, тўғриси, чоршанба кuni мен ярим соатча уни кузатдим: у шундоқ қатъиятлики, ҳайрон қоласан! У олтин капалакнинг изидан тушди: тутади, қўйворади, қувлайди, тутади, қўйворади, қувлайди. Бир пайт йиқилиб тушиб, жаҳли чиқди. Шунданми ёки бошқа сабабданми, билмадим, тишларини — мана шундоқ! — қилиб қисди ва капалакни бурда-бурда қилиб ташлади. Оҳ, унинг будралашини кўрсангиз эди!

В о л у м н и я

Худди дадасини ўзи, жаҳли қўзғаганда, еру кўкни танимайди.

В а л е р и я

Чиндан ҳам ажойиб бола.

В и р г и л и я

Фақат ўлгудек шўх.

В а л е р и я

Менга қара, тикишингни қўя тур. Чиқиб жиндак сайр қилайлик.

В и р г и л и я

Йўқ, азизим Валерия, мен уйдан чиқмайман.

В а л е р и я

Чиқмайсан?

В о л у м н и я

Чиқади, чиқади.

В и р г и л и я

Йўқ, йўқ, қистама. Эрим урушдан қайтмагунча остона ҳатлаб, ташқари чиқмайман.

В а л е р и я

Қўйсанг-чи. Уззукун уйда ўтириш ақлданмас-ку. Юра қол. Кейин дарди тутиб ётган бечора қўшинингдан ҳам хабар олишинг керак.

В и р г и л и я

Дуоларим ижобат бўлиб, илоё, тезроқ кўзи ёриси,
бирок ҳозир хабар ололмайман.

В о л у м н и я

Марҳамат қилиб жавоб бер-чи: нима учун?

В и р г и л и я

Ҳар қалай, ялқовлигим ёки уни хуш кўрмаганим
учун эмас.

В а л е р и я

Сен иккинчи Пенелопа бўлмоқчисан, шекилли.
Аmmo айтишларича, Улисс йўқлигида унинг тўқиган
матойи Итакада куяни кўпайтирган экан, холос. Кет-
дик! Афсуски, матойингнинг жони ширин эмас, бар-
моқларингдек нозик эмас, йўқса, раҳм қилиб унга
шунчалар ниҳна санчмас эдинг. Тура қол энди. Сен
биз билан боришинг керак.

В и р г и л и я

Йўқ, азизим Валерия, узр, мен боролмайман.

В а л е р и я

Бари бир боришингга тўғри келади: эринг тўғриси-
да хушxabарлар бор.

В и р г и л и я

Қўйсанг-чи! Дарров хушxabар келиб улгурармиди?

Валерия

Ҳазилмас, рост гапиряпман. Тунда эрингдан хабар келди.

Виргилия

Чинданми?

Валерия

Чин ҳақиқат, бир сенатор айтиб қолди, мен эшитиб турдим. Вольсклар юриш бошлашипти, саркарда Коминий бир қисм қўшинларимиз билан улар устига бос-тириб борипти, шу орада сенинг эринг ва Тит Ларций Кориолани ўраб олишипти. Улар тезда зафар қозонамиз ва уруш тугайди, деб ишонишяпти. Улай агар, бу рост гап. Хўш, энди борасанми?

Виргилия

Уруш тугасини, нима десанг, айтганингга кўнаман, аммо ҳозир — маъзур тутасан, азизим.

Волумния

Яхшиси, буни қўя тур, азизим, бугун бу кашталар бизни ғуссага чўктириб ўлдиради.

Валерия

Ҳа, мен ҳам шундоқ деб ўйлайман. Хайр, азизим. Кетдик, олижаноб Волумния. Утинаман. Виргилия, тантанавор қиёфангни тарқ айла ва биз билан юра қол.

В и р г и л и я

Иўқ, чин сўзим шуки, мен боролмайман. Яхши сайр қилиб қайтинглар.

В а л е р и я

Хўп, бўлмаса, хайр.

(Кетадилар.)

4-САҲНА

Корнола деворлари ёнида.

Ногоралар ва байроқлар билан Марций, Тит Ларций, лашкар бошилар киришади. Уларга қарама-қарши ёқдан чопар киради.

М а р ц и й

Жанг бўлибди, истасанг, мен гаров ўйнайман.

Л а р ц и й

Жанг бўлмаган, мен отимни тикаман.

М а р ц и й

Мен ҳам.

Л а р ц и й

Келишдик.

М а р ц и й

(чопарга)

Хўш, саркардамиз жангга кирдимиз?

Ч о п а р

Қўшинлар юзма-юз, лекин кутишяпти.

Л а р ц и й

Отинг менга ўтди.

М а р ц и й

Уни сотиб оламан.

Л а р ц и й

Иўқ, мен уни сотмайман ва инъом этмайман.

Бироқ, роса эллик йилга қарзга бераман.

Хўп, қамални бошлаймиз.

М а р ц и й

(чопарга)

Эй, қўшинлар қайда?

Ч о п а р

Икки чақирим нарида.

М а р ц и й

Ҳа, бизнинг ҳайқириқ

Етиб борар ва ўшалар кўтарган сурон

Етиб келар экан бизга муқаррар. О, Марс,

Тилагимни ижобат қил, ёвни яқбора

Яксон этиб, қонга ботган қиличлар билан

Мадад учун ёронларга етиб борайлик.
— Ҳе, карнайчи, қаёқдасан, карнайингни чал.

Музокарага чақриб, карнай чалшади. Қалъа девори устида
икки сенатор ва жангчилар пайдо бўлишади.

Айтинг-чи, Тулл Авфидий Кориоладами?

Биринчи сенатор

Қўрғондамас у ҳам, унинг сафдошлари ҳам,
Сиз на унга, на ўзгага қўрқинч эмассиз.

Шаҳарда ногоралар чалнади.

Ногоралар янграмоқда. Эшитяпсанми?
Еш-ялангни майдон сари этмоқда даъват.
Биз қўрғонда қамал бўлиб тургандан кўра,
Деворларни бузиб-йиқиб ташлармиз дарҳол.
Қамиш билан боғлаганмиз дарвозаларни,
Кўринишга фақат, ҳали очамиз яланг.
Ана, тингла.

Жанг сурони эшитилади.

Тингла, бизнинг Авфидий унда
Қирон солиб тўзғитмоқда қўшинингизни.

Марций

У ёқда жанг.

Ларций

Жанг сурони — бизга ишора.
Шотиларни келтирингиз, ўтмасин фурсат.

Қўрғондан сездирмай чиққан вольсклар пайдо бўлишади.

Марций

Улар чиқишибди: азму жасорат айлаб.
Юракларни қалқон билан тўсингиз, лекин
Қалқондан ҳам мустаҳкамроқ бўлсин юраклар!
Тит, олға бос! Ёвнинг бизга нафрати аён.
Ғазаб мени ёндирмоқда. Дўстлар, дадилроқ!
Ким чекинса, уни вольск деб ҳисоб этаман,
Шамширимга ем қиламан, хароб этаман.

Жанг. Римликлар чекинишади.

Жанубнинг бор маразлари ёғилсин сизга,
Рим шаънини оёқ ости қилган қўрқоқлар!
Яра-йиринг қоплаб олсин вужудингизни,
Турқингиздан ҳазар қилсин ҳар бир йўловчи.
Бир чақирим наридан ҳам эганда шамол
Юқтирингиз ярангизни бир-бирингизга!
Сувратда сиз — одамсизу руҳан чумчуқсиз.
Ҳей, сиз нечук қочмоқдасиз, ҳатто маймунлар
Назар-писанд қилмайдиган манов қуллардан?
Эвоҳ, қонга беланибди елкангиз фақат,
Манглайингиз эса қўрқув балосидан — бўз.
Ҳей, орқага қайтинг! Еки фалакка қасам! —
Ёвни қўйиб, сизни тилка-пора этаман.
Ҳей, ортимдан! Бизни улар сургандек жарга,
Биз уларни суражакмиз хотинларига!

Жанг қайта бошланади. Вольсклар Корнолага чекинишади.
Марций уларни шаҳар дарвозасигача таъқиб этиб боради.

Дарвоза ланг очиқ? Фурсат кетмасин қўлдан.
Қисмат уни қочоқларга очмаган, бизга —
Ғолибларга очган. Олға, менинг ортимдан!

(Шаҳарга киради.)

Б и р и н ч и ж а н г ч и

Йўқ, эсимни емаганман: кирмайман!

И к к и н ч и ж а н г ч и

Мен ҳам.

Дарвоза бекила бошлайди.

Б и р и н ч и ж а н г ч и

Дарвозани ёпмоқдалар!

Жанг сурони босилмайди.

Ҳ а м м а

У адо бўлди.

Т и т Л а р ц и й киради.

Л а р ц и й

Марций қани?

Ҳ а м м а

Шубҳа йўқки, у ўлдирилди.

Б и р и н ч и ж а н г ч и

Ҳа, изма-из қувиб борди қочқинларни у,
Улар билан ичкарига кирди, ногаҳон —
Дарвозани бекитдилар. Шаҳарга қарши
Энди танҳо ўзи қолди.

Л а р ц и й

О, жасур дўстим!

Сен мустаҳкам эдинг олмос қиличингдан ҳам,
У баъзида эгиларди, сен-чи — ҳеч қачон.
Биз Марцийдан жудо бўлдик! Мусаффо гавҳар
Сендек йирик бўлганда ҳам, мутлақо сенинг
Баҳойингга тенг келмасди. Шавкатли Катон
Сендек баҳодирни фақат орзу айлаган*.
Ёлғиз зарбанг билан қўрқинч эмас эдинг, йўқ,
Сенинг салобатинг, гулдиракдай овозинг
Душманларни тўзғитарди, тирқиратарди.
Дунёларни чайқатарди...

Қонга ботган М а р ц и й қайтиб чиқади: ортидан душманлар таъқиб этишади.

Б и р и н ч и ж а н г ч и

Тит, мана у!

Л а р ц и й

Марций, менинг баҳодир дўстим!
Қутқарамиз — ёки бирга ҳалок бўламиз!

Жанг қила-қила, шаҳарга бостириб киришади.

5-САҲНА

Кориоладаги бир кўча.

Ўлжа кўтариб, бир неча Рим аскарлари киришади.

Б и р и н ч и р и м л и к

Манавини мен Римга олиб кетмоқчиман.

* Тарихчи Плутархнинг ёзишича, Катон жангчида ёлғиз куч ва жасорат эмас, душманларни даҳшатга солувчи кучли овоз ва қўрқинчли важоҳат ҳам бўлишини талаб қилган. (Тарж.)

Иккинчи римлик

Мен эсам — манавини.

Учинчи римлик

Вой, қуриб кет! Мен буни кумуш деб ўйлабман!

Узоқдан жанг сурони эшитилди. Марций ва Тит Ларций карнайчи билан киришади.

Марций

Сен бу жангчиларга қара, уларга қиммат —
 Фурсат эмас, балки сариқ танга-чақалар.
 Жанг охирга етмаган-ку, бу мумсик қуллар
 Ёстиқ, қошиқ, темир-терсак, латта-путгани
 Жаллод қўшиб кўмадиган бало-баттарни
 Устларига ортишибди қаватма-қават.
 Қани энди, битта қўймай қирсанг уларни!
 У ёқдаги суронни ҳеч тинглаяпсанми?
 Солишмоқда ганим билан бизнинг саркарда.
 Уша ёққа ошиқайлик! Рим мардларини
 Унда қонга ботирмоқда ёвуз Авфидий.
 Сен, баҳодир Тит, бир гуруҳ жангчиларни ол
 Ва шаҳарни сабот билан қўлда тутиб тур,
 Мен жамки жасурларни жам этиб ҳозир,
 Ёрдам учун Коминийга боришим зарур.

Ларций

Азиз дўстим, бошдан-оёқ қонга ботгансан,
 Ҳа, бугунги ҳарбу зарбинг бўлмади осон.
 Яна жангга кириш сенга шартмас.

Марций

Мақтама.

Мен айтарлик ҳали ёниб қизишмаганман.
 Қоним оққан экан, бунинг ҳеч зиёни йўқ,
 Фойдаси бор. Авфидийга қарши шу алвон —
 Қиёфада ҳозир бўлиб, жангга кираман.
 Хайр.

Ларций

Сени ёрлақасин гўзал илоҳа,
 Қисмат сенга меҳр қўйиб, жодуси билан —
 Душманларинг қиличини титроққа солсин,
 Омад сенга садоқатли қул бўлиб қолсин.

Марций

Илоҳанинг меҳри тушсин сенга ҳам. Хайр!

Ларций

О, Марций, баҳодирлар ичра баҳодир!

Марций кетади.

(карнайчига)

Бор, майдонга чиқиб, ҳозир карнайингни чал,
 Шаҳар ҳокимларин чорла, бир жойга жамла.
 Мен уларга иродамиз айтаман. Жўна!

(Кетишади.)

6-САҲНА

Коминий қароргоҳи.

Коминий қўшинлари билан киради. Улар чекинмоқдалар.

Коминий

Дўстлар, бир оз дам олингиз. Римликларга хос
Жанг қилдингиз — тошиқмасдан, телбаланмасдан,
Чекинишда — чекиндингиз ваҳималарсиз.
Бизни янги ҳужум кутар, менга ишонинг,
Биз ёв билан савашаркан, эшитиб турдик
У ёқдаги дўстларимиз нидоларини.
— О, Рим тангрилари, бизни ёрлақанг, токим,
Икки қўшин зафар чоғи қурбонлик билан
Сизни хуррам-шод этайлик.

Чопар киради.

Нечук хабарлар?

Чопар

Қориолаликлар бирдан ҳужумга ўтиб
Ларций билан Марцийга чанг-човут солдилар
Ҳам уларни ҳандақларга сурдилар, кўрдим
Ва бу ёққа чопавердим.

Коминий

Эҳтимол чиндир —
Айтганларинг, бироқ менга ёқмас мутлақо
Хўш, бу қачон бўлди?

Чопар

Роса бир соат бурун.

К о м и н и й

Ноғоралар эшитилар, бундан чиқдики,
Масофамиз бир чақирим, ундан кўп эмас.
Нега ҳаялладинг?

Ч о п а р

Душман пойлоқчилари
Қувиб қолди мени, шунда роса айланиб,
Мен қарийб тўрт чақирим йўл босиб келдим,
Бўлмаса-ку, етар эдим ярим соатда.

М а р ц и й киради.

К о м и н и й

Бошдан-оёқ қонга ботиб келаётган ким?
Терисини тамом шилиб олмишлар магар.
О, тангрилар, у Марцийга ўхшар нақадар!
О, нималар кўряпман мен?

М а р ц и й

Кечикмадимми?

К о м и н и й

Гулдиракнинг садосию сурнай сасини
Чўпон баъзан адаштириб кўяр эҳтимол.
Мен Марцийнинг овозини минглаб саслардан
Дарҳол ажратаман.

М а р ц и й

Хўш, мен кечикмадимми?

К о м и н и й

Йўқ, агарда ботган эсанг ўз қонинггамас,
Ев қонига.

Марций

Ижозат бер сени қучмоққа
Бир замоцлар тўй кечаси никоҳ шамлари
Пирпираркан, келинчакни қучганим каби.

Коминий

Ботирларнинг ботири, айт, Тит Ларций қани?

Марций

Кориола қўргонида ҳукм юритар:
Бировларни қатл қилар, бошқани қувғин.
Бировларни афв этар, бошқага товон —
Солар, хуллас, қўрқув ичра тутар ҳаммани.
Римнинг иродаси билан ўжар шаҳарни
Занжирдаги итдек тутиб турмоқдадир у.

Коминий

Ҳалигина ёв сизларни ҳандаққа томон.
Сурди, деган у лаънати қулвачча қани?
Қани ўша? Чақирингиз!

Марций

Қўятур уни.

У рост айтган. Зодагонлар солишди фақат.
Кўзи оққур авом эса қочди ортига,
Шундайларга берилади тагин воизлар!
Ўзларига ўхшаш ўша пасткаш тўдадан
Улар шундай қочишдики, бирорта сичқон
Бу тариқа қочмагандир бирор мушукдан.

К о м и н и й

Қандай қилиб, яна голиб келдингиз?

М а р ц и й

Ҳозир

Ҳикоятлар маврудими? Мавруди эмас.
Душман қани? Кимга қолди уруш майдони?
Душмангами? Унда нега солишмаяпсиз?

К о м и н и й

Талафотлар кўриб, ортга чекиндик, Марций,
Сўнг солишиб, соҳиб зафар бўламиз лекин.

М а р ц и й

Ев сафлари қай тартибда жойлаштирилган?
Қайда энг зўр жангчилари?

К о м и н и й

Мен билишимча,

Анцийлардир — душманларнинг илгор гуруҳи,
Уша илгор бутун бошли қўшинга таянч.
Авфидий ҳам ўша ерда.

М а р ц и й

Сендан сўрайман.

Елбораман бирга чопган майдонлар ҳақи,
Қонлар ҳақи, жанглар ҳақи, суронлар ҳақи,
Дўстлигимиз, қасамимиз ҳақи сўрайман,
Ижозат бер менга, зеро ўтмасин фурсат,
Авфидийнинг анцийларин урай мен ўзим!

Ҳаволарни кессин яна қилич, найзалар,
Яна бир бор толеимиз синаб кўрайлик.

Қ о м и н и й

Истардимки, жароҳатинг ювиб ҳаммомда,
Малҳам суриб, муолижа этсалар, лекин
Шундоқ ўтинч айладингни, рад этиш қийин.
Жангчиларни саралаб ол.

М а р ц и й

Мен билан борур
Кимки, ўз ихтиёри-ла майдонга ҳозир.

(қўшинга қараб)

Орангизда шундай бир мард бор бўлса агар
(У бор, уни йўқ деб айтиш гуноҳи азим).
Менинг алвон қиёфамни кўриб кимда-ким
Хурсанд бўлса, кимки қонли хавфу хатарни
Афзал билса ҳақирликдан, шарафсизликдан,
Мазаллатдан аъло билса кимки ўлимни,
Қим ватанни ҳаётдан ҳам устун санаса,—
Балки ёлғиз биттадир у, балки ҳаммадир
Қиличини боши узра кўтарсин баланд,
Бораман деб майдон сари Марций ортидан.

(Шамширини яланғочлайди.)

Қичқириқлар. Жангчилар қиличларини силкитиб, дубулғалари-
ни ҳавога отишади, Марцийни қўлда кўтар-кўтар қилншади.

Бас! Мен қилич эмасманки, тутсангиз маҳкам.
Гар мақтанчоқ бўлмасангиз, авзойингиздан,

Ҳар бирингиз тўрт душманга татийсиз, яна
 Солишмоққа шайсиз ўша Авфидий билан.
 Ҳаммангизга мен ташаккур айтсам-да гарчанд,
 Орангиздан айримларни танлаб оламан.
 Қолганларга бошқа жангда, толе буюрса,
 Иш топилар ҳали. Қани, жангга кирайлик!
 Менга кимлар ҳамроҳ бўлар — уларни ҳозир
 Тўрт азамат орангиздан танласин.

К о м и н и й

Олга!

Ботир бўлиб майдонда бонг урсангиз агар,
 Шон-шавкатда бўлажаксиз бизга баробар.

(Кетадилар.)

7-САҲНА

Кориола дарвозаси олдида.

Тит Ларций шаҳар муҳофазаси учун отряд қолдириб, ноғоралар
 ва карнайлар садоси остида Коминий ва Кай Марцийга ёрдам-
 га шонилмоқда. Йўлбошловчи ва жангчилар унга ҳамроҳ бў-
 либ чиқадилар. Лашкарбоши уларни кузатиб қолади.

Л а р ц и й

(лашкарбошига)

Қаттиқ туриб қўриқлагин дарвозаларни.
 Фармонимни аниқ бажар, айласам хабар,
 Мадад учун йўлла бир саф ҳарбийларингни.
 Қолганлари билан бунда маҳкам тургайсан.
 Жангда ютқизсак, шаҳардан чиқиб кетамиз.

Л а ш к а р б о ш и

Ҳаммасини айтганингдек айлагум бажо.

Л а р ц и й

Дарвозани бекитиб ол биз чиққандан сўнг!—
Йўлбошловчи, қани, бошла римликлар томон.

(Кетишади.)

8-САҲНА

Римликлар ва вольск қароргоҳлари ўртасидаги жанг майдони.
Жанг сурони. Икки ёқдан Марций ва Авфидий кирадилар.

М а р ц и й

Мен сен билан солишаман яккама-якка,
Сен муртадсан менга ҳатто қасамхўрдан ҳам.

А в ф и д и й

Сен ҳам менга жирканчлардан жирканчсан ўша
Қаҳру заҳринг билан, шону шуҳратинг билан.
Африканинг илонидан баттарсан. Шайлан!

М а р ц и й

Биринчи бўб ким чекинса, ўшанга лаънат,
Ва голибга бўйин эгиб, қул бўлсин ўша.

А в ф и д и й

Агар қочсам майли, този бўлиб қувала.

М а р ц и й

Кориолага бундан роса уч соат бурун
Танҳо ўзим ёриб кириб, қилдим қиёмат.

Қара, бошдан-оёқ қонга ботганман, аммо
Меникмас бу қон... Ҳа-ҳа, қувват йиғ, қувват.
Қасос учун.

А в ф и д и й

Агарда сен Гектор* бўлсанг ҳам.
Еки унинг бир мақтанчоқ зурёди — тамом,
Мендан қочиб қутулишинг энди даргумон...

Жанг қиладилар. Бир неча вольсклар Авфидийга
ёрдамга отиладилар. Марций уларни улоқтириб ташлайди.

Хушомадгўй қўрқоқлар! Бу ишингиз билан
Номусларга ўлдирдингиз. Йўқолинг ҳамманг!

Жанг қила-қила кетишади.

9-САҲНА

Жанг суроғи. Карнайлар тинимга чорлайди. Бир томондан
Коминий ва римликлар, иккинчи ёқдан — бир қўлини
боғлаб олган Марций ўз отряди билан киради.

К о м и н и й

Сенинг бугун майдон аро матонатингни
Айтиб берсам, инонмассан ўзинг ҳам балким.
Яхшиси, мен ёзиб, Римга йўллай ҳисобот,
Сенаторлар севинчидан кўзга ёш олиб
Маза қилиб жилмайганча ўқиб чиқишсин,
Зодагонлар аввал ҳайрон, сўнг хуррам бўлсин
Нафас ютиб, қулоқ тутсин хотинлари ҳам,
Токи сенга финим бўлган нодон воизлар

* Уша даврда римликлар қадимий трояликларнинг авлод-
ларидар, деган афсонавий тасаввур ҳукм сурган. (Тарж.)

Ваъз айтаркан, эътирофга бўлишсин мажбур,
«Римнинг ҳимоячиси бор, худога шукур!»
Аммоки, сен зиёфатга келгансан тўйиб,
Боз устига, у охирлаб қолган паллада.

Душманни таъқиб этиб қайтган Тит Ларций ўз қў-
шини билан кирди.

Л а р ц и й

(Марцийни кўрсатиб)

О, саркарда мана, асл, жангари тулпор,
Бизлар фақат ёпинчиқ. Оҳ, кўрсайдинг агар...

М а р ц и й

Ўтинаман сендан, жим бўл! Ҳаттоки онам
Мақтар экан (*у ўғлини мақташи жоиз*),
Тингламасдим, эшитмоққа етмасди чидам.
Неки қилган бўлсам фақат ватан деб қилдим.
Жондан кечиб, майдонда жанг қилган ҳар кимса
Менинг билан баб-баравар.

К о м и н и й

Иўқ, сен ҳеч қачон
Хизматларинг қабристонни бўлмагайсан: Рим
Билиб қўйсин ўғлонлари шижоатини.
Пинҳон тутиб сенинг азму жасоратингни,
Сен ўзингни четга олмоқ бўласан, гарчанд
Мақтовлардан баландсан, лек матонатингни
Гапирмаслик, биласанми, нима деган гап?
Бу жинойт, ахир, яна ўйлаб қарасанг,
Ўғирликдан баттар, ҳатто хиёнатга тенг.
Шунинг учун жангчиларга сўзлар эканман —

Таърифнингни, буни оддий мукофот эмас,
Хизматларинг баҳоси, деб қабул қилгайсан.

Марций

Ярадорман. Яна оғриб-ёнмасин десанг,
Эсга солма ўшаларни.

Коминий

Эсламоқ зарур.

Йўқса, кўрнамаклик тиги тирнаб уларни,
Ажал-ўлим босар охир-оқибат муҳр.
Ўлжа тушган бедовлардан (*улар оз эмас*),
Яна жангда ва шаҳарда бизнинг қўлларга
Тушган бойлик-хазинанинг ўндан бирини
Сенга инъом сифатида тортиқ этамиз,
Уни умум тақсимотдан соқит этамиз.
Истаганингни ол, Марций.

Марций

Раҳмат, саркарда,

Лекин шамширимнинг иши, амали учун
Ҳақ олишни садоқатли, кўнглим истамас.
Менга жангда жавлон урган жонлар қатори
Бир одатий улуш магар ажратилса, бас.

Карнайлар давомли янграйди. Ҳамма дубулга ва найзаларни
ҳавога отиб: «Марций, Марций!» деб қичқиради. Коминий ва
Ларций бош кийимларини ечадилар.

Ҳей, булганган карнайларнинг овози ўчсин!
Жанггоҳдаки тингларканмиз шундоқ хушомад,
Бундан чиқди, саройларда ва шаҳарларда
Чучмал риекорлар бизга дуч келар фақат.

Гар пўлатки сарой аҳли кийган ипакдан
 Юмшоқ тортса, демак, қурол-аслаҳа бекор.
 Бас! Наҳотки, юзларимга сачраган қонни
 Ювмаганим ва ё беҳол уч-тўрт шўрликни
 Маҳв этганим учун, яъни жаҳду жадалим
 Бир номаълум жангчи қадар бўлмаса ҳамки,
 Меги шундоқ мақтовларга этасиз дучор?
 Ё бўлмасам, шу арзимас ишга хушомад
 Суркаларкан, уни чайнаб ютишим гоят —
 Лаззатли деб ўйлайсизми?

Қ о м и н и й

Камтарсан беҳад.

Ва ўз шону шуҳратингга жуда бағритош.
 Биз ҳақ гапни айтсак, қаҳру ғазаб қиласан.
 Ўз-ўзингни таҳқирлашни қўймас экансан,
 То ўзингга етказмагил дея бир зиён
 Ва бемалол гаплашишга бўлсин деб имкон,
 Бир жиннидек қўлларингга кишан соламиз,
 Хуллас, гапим ҳаммангизга етсин баралла,
 Бугун жангда Марций гултож қозонди тўла.
 Шу эҳтиром нишонаси ўлароқ отим,
 Ҳар бир жангчи танийдирган асл тулпорим
 Утар унга бутун эгар-жабдуги ила,
 Яна шунга бир қўшимча, бугундан бошлаб,
 Қориолада кўрсатган зўр хизматлари-чун
 Қориолан, деган ном ҳам берилар унга.
 Жангчилар, бир ҳайқирингиз, бу номни Марций
 Баланд тутсин ҳамишалик довруги билан!

Карнайлар ва ногоралар янграйди.

Ҳ а м м а

Кориолан — Қай Марций!

Кориолан

Мен бўлмаса, борай,
Юз-бетимни ювай, сўнгра қараб кўрай-чи,
Шунда маълум бўлар: магар қизармадимми?
Не бўлмасин, чин юракдан раҳмат айтаман
Ҳаммангизга.

(Коминийга)

Ва отни ҳам қабул қиламан.
Беришган бу номни доим тутаман баланд,
Гард қўндирмай, дубулгамнинг гултожи монанд.

Коминий

Хўп, чодирга кирайлик ва зафар ҳақида
Римга мактуб ёзиб, бирпас олайлик ором.
Тит Ларций, сен қайтиб боргил Кориолага
Саркардаларини Римга жўнатким, улар
Икки ёққа манфаатли битим тузгайлар.

Ларций

Бажо этгум.

Кориолан

Афтидан, у қодир тангрилар
Мендан кулишмоқда. Бундан бир нафас олдин
Менда шоҳона инъомларни рад этдим, лекин,
Саркардадан ўтинмоққа энди мажбурман.

Коминий

Не истайсан? Аввал — бошдан розиман, сўра.

Кориолан

Бир айёмлар бир камбағал бечора менга
Кўрсатмишди Қориолада меҳмоннавозлик.
Бугун ногоҳ кўриб қолдим, асир тушибди,
Менга боқиб не алпозда нидо қилди у.
Бироқ шу он Авфидийга кўзим тушидию
Раҳму шафқат ўрнин ғазаб эгаллаб олди.
Ўтинчим шу, асирликдан озод қил уни.

Коминий

Олижаноб ўтинч экан ўтинчинг, Марций!
Мабодо ўғлим қотили бўлганида ҳам,
Озод қилар эдим уни, чекмасдим алам.
Ларций, бажо айла.

Ларций

Марций, оти нимади?

Кориолан

Унутибман, Юпитерга қасам ичаман,
Хотирамни хира этмиш ҳорғинлик тамом.
Ҳа, бу ерда шароб-пароб топиладими?

Коминий

Қани, чодирга юр. Аввал ювинмоқ зарур.
Қатри-қатра бўлиб қотмиш юзингда қонлар.
Ярангни ҳам боғлаш керак. Қани, юра қол,

(Кетадилар.)

10-САҲНА

Вольсклар қароргоҳи.

Карнайлар ва бурғулар чалинади. Қонга ботган Тулл Авфидий киради. Унга бир неча жангчилар ҳамроҳ.

А в ф и д и й

Шаҳар қўлдан кетди.

Б и р и н ч и ж а н г ч и

Яна қайтади бизга

Манфаатли шартлар билан.

А в ф и д и й

Шартларга кўра!

Бир вольск бўлиб, ўз эркимча яшай олмасам,
 Бундан кейин, майли, римлик бўлайин мен ҳам.
 Шартлар эмиш! Қандай шартлар бўлиши мумкин.
 Майдон аро енгилганлар, мағлублар учун!
 Роса беш бор солишдим мен, Марций, сен билан,
 Беш бора ҳам абгор бўлиб, енгилдим дилхун.
 Яна неча учрашмайлик, саваш этмайлик,
 Тагин шунча енгилишим муқаррар, тайин.
 Мен самовий қудратларга қасам ичаман,
 Эндиги гал ўлдираман ёки ўламан.
 Ғазабимда йўқ аввалги олижаноблик.
 Мен Марцийни аввал жангда енгмоқ истардим.
 Энди қудрат билан эмас, куч билан эмас,
 Макру ҳийла билан уни синдираман, бас.

Б и р и н ч и ж а н г ч и

У шайтоннинг ўзи-ку!

А в ф и д и й

Ҳа, шайтондан жасур,
Аммо ундан айёр эмас ҳийлакор эмас.
Шавкатимга шармандалик тамғасин босди,
Ўз-ўзимдан воз кечаман, қандай бўлмасин:
Яланғочми, хастами, ё ухлоқми, уйғоқ,
Қайда пайдо бўлмасин у: бутхонадами,
Капитолийдами ёки меҳроб олдида,
Ё қурбонлик соатида ёки саждада.
Уша қаҳру ғазаб ҳисси пасайган палла,—
Ҳеч қандай бир одат, ҳеч бир занглаган қонун
Менинг унга душманлигим тўсолмас зарра.
Ҳаттоки, ўз бузрукворим — отам уйда
Туғишган ўз оғам унга қалқон бўлса ҳам,
Яксон этиб меҳмондўстлик таомилини,
Юрагини кўкрагидан узмагунча то,
Тинчимасман, юрагимда босилмас алам.
Зудлик билан Қориолага бориб, аниқланг.
Не қарорга келмиш улар ва гаров қилиб,
Кимларни Рим сари энди жўнатмоқчилар.

Б и р и н ч и ж а н г ч и

Узинг қайга бормоқчисан?

А в ф и д и й

Жўнайман ҳозир

Шаҳар тегирмонларидан қуйи сарвзорларга,
Неча биродарлар мени кутишар унда.
Уша ёққа хабар еткиз, сени кутаман,
Токи, билай не қилишим.

Б и р и н ч и ж а н г ч и

Бажо этаман.

(Кетадилар.)

ИККИНЧИ ПАРДА**1-САҲНА**

Рим. Майдон.

Менений ва халқ вонзалари Сициний ва Брут кирадилар.

Менений

Қоҳиндан эшитдим, кечга яқин хабарлар етиб қолади.

Брут

Қандай хабарлар?

Менений

Ҳар қалай, халойиққа манзур тушадиган хабарлар эмас, ахир, у Марцийни хуш кўрмайди-ку.

Сициний

Бунинг ҳайрон қоладиган ери йўқ: кимнинг дўст ёки дўст эмаслигини йиртқич ҳайвон ҳам билади.

Менений

Марҳамат қилиб, менга айт-чи, бўри нимани хуш кўради?

Сициний

Қўзичоқни.

Менений

Баракалла, еб-ямлаш учун уни хуш кўради, очиққан оломон олижаноб Марцийни ҳам худди ўша қўзичоқдек ямламай ютсам, дейди.

Брут

Ҳа, Марций деганинг қўзичоқнинг худди ўзи, фақат айиққа ўхшаб маърайди, холос.

Менений

Айиқ деганингча бор, лекин қўйдек ҳаёт кечиради. Мана, иккингиз ҳам кексайиб қолган кишиларсиз. Менинг бир саволимга жавоб бермайсизми?

Воизлар

Сўрай қол.

Менений

Марцийда бўлиб, сизда бўлмаган бирор қусурнинг номини айта оласизми?

Брут

Унда бўлмаган қусурнинг ўзи йўқ: истаганча бижиб ётибди.

Сициний

Айниқса, такаббурлик.

Б р у т

Мақтанчоқлик ундан ҳам кўпроқ.

М е н е н и й

Гапларингиз ғалати. Хўп, ўзингиз тўғрингизда шаҳарда — албатта, ҳамма эмас, биздек кибор кишилар орасида — қандай гаплар юриши сизларга маълумми? Хўш, маълумми?

В о и з л а р

Хўш, қандай гаплар экан?

М е н е н и й

Сиз ҳалигина такаббурлик ҳақида сўзладингиз... Айтсам, ранжимайсизми?

В о и з л а р

Йўқ-йўқ, давом этавер.

М е н е н и й

Ҳа, мободро хафа бўлсангиз ҳам, зиёни йўқ: ахир, арзимаган нарсага ҳам куйиб-пиша берасиз-ку. Шундоқ экан, ўзингизни қўйиб беринг ва истаганча аччиқлана-веринг. Хуллас, сиз Марцийни такаббур деб, таъна қиласиз, шундоқми?

Б р у т

Елғиз биз эмас.

Менений

Биламан, ёлғиз икковингиз ҳеч нарсага арзимайсиз. Аммо ёрдамчиларингиз ҳамин қадар: улар бўлмаганда-ку ҳар қадамда масхара бўлишингиз турган гап эди. Ақлингиз — ёш боланинг ақлидек, ёлғиз икковингиз кўп иш қилолмайсиз. Бироқ, ўзингизга бир назар солиб, ўз-ўзингизни бир томоша қилсангиз, ёмон бўлмасди. Ҳа, ёмон бўлмасди!

Брут

Хўш, унда биз нималарни кўрардик?

Менений

Бир жуфт ярамас, кеккайган, безбет, ўжар воизни — жўнгина қилиб айтганда, Рим ҳали ўз тарихида кўрмаган бир жуфт аҳмоқни кўрган бўлардингиз.

Сициний

Биз ҳам сени биламиз, Менений.

Менений

Ҳа, мени, илитилган, аммо бир қатра ҳам Тибр суви қўшилмаган бир қадаҳ майни симиришдан тап тортмайдиган аслзодаларнинг энг хушчақчағи деб билишадди. Гадойнинг дийдиёсидан ўпкаси тўлади, чақмоқтошнинг пилигидек дарров ўт олади, тонгнинг аврасидан ҳам кўра, туннинг астари билан кўпроқ танишлиги бор, деб менга маломат қилишади, холос. Мен ичимда гина-кудурат сақламайман: дилимдаги тилимда. Хўш, борингки, сиздек иккита давлат арбобини учратиб қолган эканман (*сизни ликурелар деб атаб бўлмай-*

ди, албатта!) ва сиз тутган косадан кўнглим айниётган экан, тортинмай, бемалол афтимни буриштиравераман. Сўзингизнинг ҳар бир оҳангидан эшшак ҳанграши эшитилиб тураркан, жаноблар, сиз оқилона сўзлаясиз, деб эътироф этолмайман. Бошқалар сизни обрўли ва жиддий кишилар деб аташаркан, жим тураман, лекин улар юзингиздан самимият ёғилиб туради, дейишса, буни қип-қизил ёлғон, деб айтаман. Булар, албатта, сизга юриш-туришимдан аён, аммо бундан, сиз мени яхши биласиз, дейиш тўғри бўлармикан? Сўқир заковатингиз билан менда нечук қусурлар кўрдиргизким, сени яхши биламиз, деб шунчалар кўкрак керасиз?

Б р у т

Сен нима десанг, деявер, бари бир биз сени яхши биламиз.

М е н е н и й

Сиз мени ҳам, ўзингизни ҳам ва умуман, бошқа бирор нарсани ҳам билмайсиз. Ҳар қандай жулдурвоқининг қаршингизда эгилишидан хурсанд бўласиз. Апельсин сотувчи хотин билан майхона эгасининг жанжалини уззукун муҳокама қилиб, арзимаган баҳона билан эртага қолдирасиз. Даъвогарларни тинглаётганда қорнингиз санчиб қолса борми, юзингиз масхарабоз башарасидек бужмайиб кетади, сабрингиз чидамай, бақириб-чақириб ўзингизга тувак талаб қиласиз, ишни тагин ҳам чувалаштириб, жуфтакни ростлайсиз. Сизнинг даъвогарларни келиштириш усулингиз битта: айбсизни ҳам, айбдорни ҳам бирдек муттаҳам деб ҳақоратлаш вассалом. Нимасини айтай, жуда ҳам антиқа улфатларсиз-да!

Брут

Бўлди, бас дастурхон устида маҳмадоналигинг бизга маълум, аммо Капитолийда — бу ҳунаринг кетмайди.

Менений

Сиз бедаволарни бот-бот учратганда борми, ҳаттоки ўша коҳинлар ҳам кулишга ўрганган бўларди. Сиз ирод этган энг аъло нутқлардан ҳам соқолингизнинг силкиниши маънолироқ туюлади, гарчи ўша соқолингиз учун тикувчининг болиши ҳам, эшакнинг тўқими ҳам хайф. Тағин сиз Марций такаббур деб шикоят қиласиз! Ахир у, энг камда ўша Девкалиондан бошланиб, тузукроқлари отамерос жаллод бўлиб ўтган барча аждодларингиздан баланд туради. Хўп, омадингизни берсин, сиздек фуқаро пешволари билан гапни чўзавериш мияни ахлатга тўлдиради. Бас, хайр-маъзуримни қабул қилаверинг.

Брут ва Сициний саҳнанинг ичкарасига чекинадилар. Волумния, Виргилия, Валерия киришади.

Хўш, нима гап, оймўма бўлиб ерга қўнган гўзал, олижаноб ва мусаффо санамларим? Бесабр нигоҳингизни қаёқларга тиккансиз?

Волумния

Муҳтарам Менений, ўғлим Марций Римга яқинлашиб келяпти. Утинаман, бизни йўлдан қўйма.

Менений

Нима? Марций қайтпти?

Волумния

Ҳа, муҳтарам Менений, у буюк шон-шуҳрат қучиб қайтяпти.

Менений

(қаллогини ҳавога отиб)

Менинг қаллогим ва менинг шукронамни қабул эт, Юпитер! Наҳотки, чиндан ҳам Марций қайтаётган бўлса?

Виргилия ва Валерия

Ҳа-ҳа, чиндан ҳам.

Волумния

Кўряпсанми, манави, унинг менга ёзган хати, бошқаси — сенатга, учинчиси — сенга, ҳа, унинг мактуби сени уйингда кутиб турипти.

Менений

Уҳ-ҳў, бугун менинг уйимда ҳамма рақсга тушади-ган бўпти. Менга хат йўллагани ростмикин?

Виргилия

Ишонавер, ўз кўзим билан кўрдим.

Менений

Менга мактуб! У менинг соғлигимни роса етти йилга мустаҳкамлайди ва мен табибимнинг бурнини

ерга ишқайман. Бундоқ мўъжиза қаршисида Жолиниснинг энг асл дориси ҳам икки пул, ёки нари борса, отларнинг ичагини ювадиган сургининг худди ўзи. Ҳа, дарвоқе, Марций яраланганми? У уйга ҳеч қачон бешикаст қайтмаган.

Виргилия

Оҳ, йўқ, йўқ!

Волумния

Албатта яраланган ва бунинг учун мен тангриларга шукрона айтаман.

Менений

Агар яралари оғир бўлмаса, мен ҳам тангриларга шукур дейман. Ҳа, яралар унга ярашади. Хуллас, га-лаба унинг чўнтагида денг?

Волумния

Йўқ, Менений, чўнтагидамас, манглайда. У Римга учинчи бор гултож кийиб қайтпти.

Менений

У Авфидийни яхшигина хирпалаган бўлса керак?

Волумния

Тит Ларцийнинг ёзишича, улар яққама-яққа жанг қилишган, Авфидий қочган.

Менений

Номусга онт ичиб айтаманки, у тўғри иш қилган. Уз вақтида қочиб қолмаганда, Марций унинг шундоқ титирғини чиқарардики, Қориола сандиқларида ётган ҳамма олтинларни берганда ҳам мен унинг ўрнида бўлишни истамасдим. Ҳа, сенат бу гаплардан хабардорми?

Волумния

Юринг, азизларим. (Мененийга.) Ҳа-ҳа. Сенат саркарда Қоминийдан мактуб олди. Унинг ёзишича, юришда қозонилган шон-шуҳратнинг ҳаммаси менинг ўғлимга тегиш. Бу галгиси унинг олдинги жасоратларидан ҳам ошиб тушган.

Валерия

Дарҳақиқат, унинг ишларини мўъжиза, деб айтмоқдалар.

Менений

Мўъжиза? Уларнинг чин мўъжиза эканлигига мен кафилман.

Виргилия

Чинлигини худолар ёрлақасин!

Волумния

Чинлигини? Қим уларни чин эмас, дейди!

Менений

Чинлигимиз? Мен қасам ичаман.— Хўш, у қаеридан яраланган? (Унга яна яқинлашган воизларга қараб.) Салом, муҳтарам зотлар! Марций қайтпти-ку, энди унинг яна ҳам димоғдор бўлишига асослари бор. (Волумнияга) Хўш, у қаеридан яраланган?

Волумния

Елкасидан ва чап қўлидан. Энди у консулликни дов этиб, халққа кўрсатса, арзигулик чандиқлари бор. Тарквиний босқинини даф этишганда Марций етти жойидан яраланган эди.

Менений

Битта — бўйнидан, иккита — сонидан. Жами туқ-қизта эди шекилли.

Волумния

Манави юришгача унинг йигирма бешта яраси бор эди.

Менений

Демак, улар энди йигирма еттитага етибди.— Ҳар битта яраси — битта душманга қабр.

Саҳна ортида қичқириқлар ва қарнайлар садоси.

Эшитяписизми? Қарнайлар!

В о л у м н и я

Бу Марцийдан мужда. Чунки ҳар бир қадамда
 Қувонч кутиб, кузатади уни кўз ёши.
 Қўлларида ўлим руҳи топмиш тажассум,
 Бир силтаса бўлди — тутдай тўкилар ғаним.

Карнайлар садоси.

Коминий ва Тит Ларций, улар ўртасида бошига эман
 буторидан гултож кийган Қориолан, уларнинг ортидан лаш-
 карбошилар, жангчилар ва жарчи киради.

Ж а р ч и

Рим, эшитгил, Қориоланинг дарвозасини
 Мардлик билан танҳо ўзи олди Кай Марций.
 Шунинг учун аввалги қўш номи устига
 Қориолан, деб учинчи бир номни олди у.
 Хуш келибсан. Қориолан!

Карнайлар чалинади.

Ҳ а м м а

Хуш келибсан, Қориолан!

Қ о р и о л а н

Бас, етарли! Бу нарсалар менга ёқмайди.
 Утинаман...

Қ о м и н и й

Ана, онанг келяпти.

Қ о р и о л а н

О!

Мен биламан, тангрилардан бу омадларни
 Қим тиланиб олган.

(Тиз чўкади).

В о л у м н и я

Тургил, эй қаҳрамоним,
Менинг Марсий жигарбандим, Қай баҳодирим,
Янги жасоратларингга бугун янги ном...
Нима эди? Кориолан. Шундайми, жоним,
Қара, ана рафиқанг ҳам шу ерда.

К о р и о л а н

Салом,
Менинг гўзал паривашим, менинг сокинам!
Галабамга боқиб, нечук кўз ёш тўкасан?
Ҳа, мабодо тирик эмас, тобутда қайтсам,
Кулармидинг... Бугун йиғи-аза, азизам,
Кориолалик беваларга ва оналарга
Ярашади.

М е н е н и й

Шараф бергай тангрилар сенга!

К о р и о л а н

Тирикмисан, дўстим?

(Валерияга)

Мени маъзур тут, хоним...

В о л у м н и я

Билмай қолдим, саломлашай ким билан!

(Коминийга)

Салом,
Саркардамиз, эсон-омон қайтган ботирлар!

Менений

Бир эмас, минг салом бўлсин сизга беназир!
Кулишга ҳам, йиғлашга ҳам ҳозирман. Кўнглим
Ҳам қувонч, ҳам қайғу билан тўла. Ассалом!
Кимки хурсанд эмас экан ташрифингизга,
Бошларига лаънат тоши ёғилгай тамом.
Ардоқлаши лозимдир Рим учовингизни,
Гарчанд, унда қовжираган ўт-шумғиялар
Учрайдики, алп руҳингиз ёқмас бир қадар.
Нима бизга улар! Салом сизга, ботирлар!
Не қилсанг ҳам газанда ўт — доим газанда,
Аҳмоқ эса — аҳмоқ.

Коминий

Доим тўғри сўздир у.

Кориолан

Ҳамиша ва ҳамма жойда Мененийдир у.

Жарчи

Олга! Қани, йўл бўшатиңг!

Кориолан

(Волумния ва Виргилияга)

Қўлингиз беринг.

Азиз остонамизга бош қўйишдан олдин.

Аслзодларимизга таъзим этайин.

Ҳурмат-иззатлари учун айтай ташақкур.

В о л у м н и я

Тилакларим бажо бўлди барчаси, шукур.
 Дуоларим ижобатга ўтдилар тайин.
 Елғизгина битта орзу-армоним қолди,
 Рим руёбга чиқаради бунисени ҳам.

Қ о р н о л а н

Уз эркимча унга хизмат этганим афзал
 Ҳоким бўлиб, то оломон иродаси-ла
 Иш тутгандан.

Қ о м и н и й

Қани, юрдик Капитолийга.

Карнайлар ва бургулар чалинади.
 Тантанали юриш билан йироқлашадилар. Брут ва Сикстий олдинга чиқади.

Б р у т

Ҳамма уни сўзлар. Сўқир кўзлар ҳам ҳатто
 Унга бир бор қараш учун тақмиш кўзойнак.
 Йирглаётган чақалоқни унутиб буткул,
 Энага ҳам у тўғрида бидирлар фақат,
 Ошпаз хотин пешбандини бўйнига осиб,
 Даричадан бақраяди. Тимлар, дўконлар,
 Остона ва эшикларда оломон тиқин;
 Томларда ҳам бекорчи халқ тизилиб турар.
 От устида анқаяди аравакашлар,
 Қай томонга назар солма — калла, башара
 Фақат уни бир кўришга ошиқар кўзлар.
 Ҳатто тарки дунё қилган қоҳинлар бугун
 Тиқилинчда инқиллашиб, чўзишар бўйин.

Ипакларга ўранишиб хонимлар гулгун
 Юзларининг худди оқу қизил жойидан.
 Шамолларга ўптиришар. Қўчалар гавжум.
 Унинг вужудига сингиб бир қодир худо,
 Гўё унга берган каби жозиба, жило.

Сициний

Аминманки, у яқинда консул бўлади.

Брут

Унда бизга фақат ётиб ухлаш қолади.

Сициний

Ҳоким бўлиб, телбаларча иш тутади у,
 Ёмон бошламади, аммо тугатар ёмон.
 Бор нарсадан жудо бўлар.

Брут

Бўлсайди кошки!

Сициний

Биз воизи, тарафкаши бўлган оломон
 Сал баҳона бўлдими, бас, оловланади.
 Унутади унинг шону шавкатларини,
 Ҳур, кечаги душманлигин эсга олади.
 Оломонга Марций кибри баҳона бўлар.

Брут

Қасам ичиб, ўзи менга айтди, мабодо
 Қонсул бўлмоқ истаса у, сайлов пайтида

Халқнинг сассиқ овозига эришмоқ учун
Ювошликнинг йиртиқ-ямоқ либосин кийиб
Бозор аро кўз-кўз қилмас ўзини ўзи
Ва одатга кўра яра-чандиқларини
Халойиққа кўрсатмагай.

Сициний

Буниси тузук!

Брут

Яна шуни қўшиб қўйди, киборлар агар
Консул бўлгин дея унга ялинишмаса
Умуман у консулликка қиё боқмагай.

Сициний

Хўб аломат! Фақат унга тилагим шундай:
Бузмасдан, шу қасамида турсин.

Брут

Бузмагай.

Сициний

Бу маҳв этар уни, худди биз истагандай.

Брут

Ё биз уни қулатамиз, ёки бўлмаса,
Бизнинг ҳокимият қулаб, топади барҳам.
У авомга нафрат билан боқарди ҳар вақт,
Ва қўлидан келса агар, аямай уни,
Юк ортилган хачирларга айлантларди,

Уни эрку ихтиёрдан этарди маҳрум,
 Кимки халқни ёқлар бўлса, ёпарди оғзин.
 Негаки, у халойиқни ақлу идрокда
 Қўшиндаги туядан ҳам тубан деб санар
 Боқиш керак — юк ташишга ярайди чунки,
 Бироқ, оғир юк остида йиқилганда-чи,
 Саваш керак, деб ўйлайди ва биз шуларни
 Бутун халққа айтишимиз керак шу кунда.

С и ц и н и й

Қибри билан халойиқни қилгач ҳақорат
 Бу гапларни уқдирамиз авомга такрор,
 Бу узоқмас ва эмасдир унча ҳам мушкул.
 Биласан-ку, оломонга Марцийни қайраш
 Итни қўйга гижгижлашдек, қулай ва енгил,
 Халойиқ гув ёнар қуруқ-ўтинга ўхшаб,
 Ва умрбод бадном қилар уни.

Ч о п а р киради.

Б р у т

Нима гап?

Ч о п а р

Капитолий эшигига сизни чорлашар,
 Марций консул бўлар, деган овозалар бор.
 Унда одам қалин: карлар кўрмоқ истайди,
 Кўрлар уни эшитмоққа интиқар бу дам.
 Онахонлар, қиз-жувонлар унинг йўлига
 Рўмолларин ташлашмоқда пайандоз қилиб.
 Юпитернинг ҳайкалига сиғинган каби,
 Ҳамма унга таъзим бажо этмоқ истайди.
 Қалпоқлар ҳам иргитилиб ҳавога бирдай,

Олқишларнинг гулдуриси кўкни ёргудай.
Бувақаси бўлмаган.

Б р у т

Юр, Капитолийга!
Ишга тушсин кўзларимиз, қулоқларимиз,
Юрак эса кутиб турсин.

С и ц и н и й

Мен сенга ҳамроҳ.

(Кетадилар.)

2-САҲНА

Уша жой. Капитолий.
Курсилар учун ёстик кўтариб икки хизматкор киради.

Б и р и н ч и х и з м а т к о р

Қани, қимирла тезроқ, ҳали-замон келиб қолишди.
Консулликка ўзи неча киши даъвогар?

И к к и н ч и х и з м а т к о р

Айтишларича, уч киши. Лекин Кориолан сайлаш-
шига ҳамманинг ишончи комил.

Б и р и н ч и х и з м а т к о р

Унинг мардлиги бор, фақат ўлгудек димордор ва
оддий халқни хуш кўрмайди.

Иккинчи хизматкор

Қўйсанг-чи! Не-не димоғдорлар халққа хушомад қилишади, лекин бари бир халқ уларни севмайди, не-гадир бошқаларни севади. Демак, шундоқ дейиш мумкин: халқ сабабсиз севади ва асоссиз нафратланади. Кориолан буни тушунади, халқ севадими, севмайди-ми — унга бари бир. Олижаноб ва ростгўй одам бўлгани учун буни яширмайди ҳам.

Биринчи хизматкор

Халқнинг севиш-севмаслиги бирдай бўлганда у четда турар, халққа яхшилик ҳам, ёмонлик ҳам қилмасди. Лекин у халқ нафратини қозонмоқчидай ҳаракат қилади ва буни душманларига кўрсатиш учун ўлиб-тирилади. Халқ нафратига интилиш бу ўзинг нафратланадиган одамлар меҳрига муяссар бўламан деб хушомад қилишдан ҳам баттар.

Иккинчи хизматкор

У ватанга чинакам хизмат қилди. Унинг мартабага миниши ҳам айтишга арзигулик бирор иш қилмай, ҳурмат қозониш учун нуқул халққа таъзим ва хушомад қилган кўпларга нисбатан анча мушкул бўлди. Кориолан ўз шон-шуҳратини кўзларга, жасоратларини қалбларга шу қадар нақшладикки, индамай жим туриш ва буни эътироф этмаслик нонкўрлик бўлур эди. Уни фақат ёвуз ва риёкор кишигина ёмонотлиқ қилади, аммо ундайларга ҳеч ким қулоқ осмайди.

Биринчи хизматкор

Хўп, бу ҳақда бас қилайлик. Қўриб турибман: у ҳақиқатан ҳам ҳурмат қилишга арзигулик одам. Қани, йўл бўшат, сенаторлар келишяпти.

Карнайлар чалинади.

Консул Коминий, унинг изидан ликторлар, Менений, Кориолан, сенаторлар, Синиций ва Брут киришади. Сенаторлар ўз ўринларига ўтиришади. Кориолан тика туради.

Менений

Ларций Римга чақирилиб, ёвлар хуружи
Охирига етган ушбу айёмда энди
(*Шу тугайли жамоат жам бўлдик бу ерда*)
Ватан учун шунча жавлон урган бир жонни
Тақдирлашни ўйламоққа тўғри келади.
Шунинг учун сўрайманки, азиз оталар,
Бунда ҳозир бўлган консул, ғолиб саркарда
Қай Марцийнинг ишларидан этсин ҳикоят.
Кориолан шу ердадир, биз унга шояд
Кўрсатолсак, эҳтирому иззатимизни,
Хизматига яраша бир тарзда...

Биринчи сенатор

Коминий,
Ҳаммасини бир-бир айтиб, аён айлаким,
Биз муносиб тақдирлашга тайёрмиз, фақат
Мукофотга Рим маблағи етишмас балким.

(*воизларга*)

Сиздан тилагимиз шуки, халқ вакиллари,
Қамоли эҳтиром ила қулоқ солгайсиз.
Сўнг дўстона нутқ ила қароримизни
Халқ олдида қўллагайсиз, қувватлагайсиз.

Сициний

Биз умумий бир битимга интилиб ақтан,
Ушбу йиғин қаҳрамони бўлган бир зотни
Иззатлашга шаймиз.

Брут

Лекин унинг ўзи ҳам
Халқни иззатлашни бир оз одат этсайди,
Кўпроқ иззат кўрармиди.

Менений

Брут, вайсама!
Сўзинг бекор. Жим турганинг афзал эди. Хўш,
Коминийни тинглайсанми?

Брут

Тинглайман, лекин
Мени сўкканингдан кўра, мен уни бир оз
Ҳақиқатга қаратганим афзал эмасми?

Менений

У халқингни хуш кўради, севади, фақат
Бир тўшакда ухламайди ётиб у билан,—
Хўш, Коминий, сўзла.

Кориолан қетмоқчи бўлади.

Кетма, шунда тура тур.

Биринчи сенатор

Қориолан, ишларингни таърифлашаркан,
Ножоиэмас уни бирпас эшитсанг. Утир.

Қориолан

Отахонлар, маъзур тутинг яраларимни
Қандай қилиб орттирганим тинглашдан кўра
Жароҳатни шифолашим фойдалироқдир.

Брут

Магар сўзим сени бир оз чўчитдим?

Қориолан

Йўқ.

Мен ҳеч қачон зарбалардан тап тортмаганман,
Аммо қуруқ сўзбозликдан кўпинча қочдим.
Сен хушомад этмадинг, бас, хафа қилмадинг,
Мен халқингни севмайманмас, севаман, лекин
Фақат унинг баҳосига яраша.

Менений

Утир.

Қориолан

Менинг ўша арзимаган хизматларимнинг
Мақтовини ялпайганча тинглашдан кўра,
Кун тирнга ўзни тоблаб, жангларни ўйлаб,
Гоҳ бошимни қашиганим афзал минг карра.

(Кетади.)

Менений

Халқнинг вакиллари, айтинг, нечук суйкансин
У сизнинг бир тўда юпун, тўпорингизга

(Мингдан иккиси ҳам мўътабар, деб саналмас),

Баски, ҳатто ўз ишининг мақтовларидан
Улимга тик қарамоқни афзал кўраркан,
Қандай қилиб, суйкансин у?— Бошла, Қоминий.

Қоминий

Сўзим ожиз. Қориолан жасоратини
Қандай қилиб чизади у?— Чин бўлса агар
Эр кишини безайдиган фазилатлардан
Энг олийси — матонату мардлик, деган гап,
Оламаро тенги йўқдир Қориоланнинг
У ўн олти ёшга кирган пайтларидаёқ
Тарквиний Римга юриш бошлаган айём
Жангда не-не ботирларни йўлда қолдирди.
Уша пайтга шонли ботир, ҳукмдоримиз
Узи кўрмиш ҳали мурти сабза урмаган
Амазонка янглиғ Марций қотма ўспирин
Шоп мўйловли ғанимларни тирқиратганин,
Римликларнинг бири яраланганин пайқаб
Кўкрагини унга қалқон қилиб тўсароқ,
Бир ҳамлада ўлдирганин уч саркардани,
Саҳнада-ку қиз ролини ўйнаса — раво,
Лекин Тарквиний билан тўқнашган чоғи,
Уни худди оёғидан чалиб, йиққани,
Эрлар ичра кийди шунда биринчи гултож
Ва эр янглиғ ёшликка ҳам кирмиш мардона.
Денгиз каби тўлиб-тошиб, замондошларин
Нишондорлик умидидан бенасиб айлаб
Елғиз ўзи голиб чиқмиш ўн етти жангда.

Ниҳоят, у Қориола остонасида,
 Ҳам шаҳарда шундоқ қаттиқ жанглар қилдики,
 (Бу ишларнинг таърифига менда сўз қайда!)
 Қочоқларни ортга бурди, юраксизларга
 Шахсан ўзи майдон аро намуна бўлиб
 Мудҳиш жангни айлантирди оддий эрмакка.
 Кема тиги сув ўтини ёриб боргандай,
 Улим учун муҳр бўлган шамшири билан
 Ғанимларнинг сафларини ёриб, эзгилаб,
 Бошдан-оёқ жароҳатга ботган бўлса ҳам,
 Ажал қичқириги учиб ҳар ҳамласидан,
 Қориолага танҳо ўзи бостириб кирди,
 Унинг дарвозаларини бўяди қонга.
 Соғ-саломат чиқишга ҳам яна улгурди,
 Сафдошлари билан яна ўша қўрғонга —
 Чақмоқ каби ёриб кириб, таслим айлади.
 Йироқдаги жанг шовқинин илғаб шу маҳал,
 Бор кучини тўплаб, йиғиб иродасини,
 Вольскларнинг галасига отилди тагин,
 Туташ-туташ мурдаларнинг устидан юриб,
 Майдон аро солди яна қирғин-қабоҳат.
 Қонга ботиб, жанг қилишни қўймади асло,
 Шаҳар буткул таслим бўлиб ва жанг майдони
 Тўла-тўқис бизнинг қўлга ўтмагунча то.

Менений

О, шавкатли баҳодир!

Биринчи сенатор

У батамом арзир
 Бизнинг иззат-эҳтиромга.

Қоминий

Рад айлади у
 Улжаларни, қимматбаҳо инъом-эҳсонни.
 Уларга нақ тупроқ билан тенг деб қаради.
 Сўрар экан, арзимас бир нарса сўради.
 Гўё унга жасоратнинг ўзи — мукофот,
 Гўё ҳар гал майдон аро тикаркан жонин.
 Шундан ўзи мамнун.

Менений

Қандай олижаноб у!
 Айтнинг олиб киришсин.

Биринчи сенатор

Ҳа, чорланг бу ёққа
 Кориоланни.

Хизматкор

Ана, унинг ўзи келмоқда.

Кориолан киради.

Менений

Кориолан, сени сенат яқдиллик билан
 Консулликка кўтаради.

Кориолан

Хизмат қиламан
 Сенатга мен ҳаётим ва шамширим билан.

Менений

Энди эса одатимиз ҳукмига кўра
Халойиққа қараб нутқ ирод этгайсан.

Кориолан

Изн беринг, шу одатни четлаб ўтайин.
Халқ олдида, ахир, яримяланғоч туриб,
Жароҳатларимни бир-бир санаб, оҳ уриб,
Менга овоз берингиз, деб айтишим қийин.
Ўтинаман, шу нарсадан мени қутқаринг.

Сициний

Консулни халқ сайламаса, қонуний бўлмас,
Одатни ҳам бузишингга йўл қўймайди у.

Менений

Ўтинаман, халойиқнинг гашига тегма,
Рноя қил шу қадимий одатга ҳам, то —
Салафларинг каби ушбу олий рутбани
Бутун қондаси билан қабул этгайсан.

Кориолан

Хижолатдан қизараман, бу ҳолатимни
Халқ кўрмаса бўлар эди.

Брут

(Сицинийга)

Тинглаяпсанми?

Кориолан

Хўш, оломон олдида мен кўпик сочайми:
«Ундоқ қилдим, бундоқ қилдим»,— дея яширмай,
Кўрсатайми битаётган яраларимни
Гўёки мен ўшаларнинг овозини деб,
Яраланган каби...

Менений

Етар, қайсарликни қўй.—
Воизлар, биз топширамыз, қароримизни
Бориб, халойиққа маълум қилингиз дарҳол.

(Кориоланга)

Олиҳиммат консулимиз, яша, бахтли бўл!

Сенаторлар

Кориолан, бахтиёр бўл! Сенга шарафлар!

Карнайлар чалинади.

Сициний ва Брутдан бошқа ҳамма чиқади.

Брут

Кўрдингми, у халққа қандай кўз билан қарар!

Сициний

Буни ҳамма тушунмоғи керак. Муқаррар,
Жирканса ҳам, аммо халқдан сўрар, негаким,
Сўраганин беради халқ.

Брут

Қани, юрамыз,

Бозор майдонида бизни кутар халойиқ,
Бориб, унга ҳамма гапни айтиб берамиз.

Кетишади.

3-САҲНА

Уша жой. Йигин.

Етти-саккизгача шаҳарлик киради.

Биринчи шаҳарлик

Ҳа, нима қипти: овоз беришимизни сўраса, йўқ де-
маймиз, берамиз.

Иккинчи шаҳарлик

Аммо истасак, йўқ дейишимиз ҳам мумкин.

Учинчи шаҳарлик

Албатта, шундай қилишга ҳаққимиз бор, лекин шундай қилиб, ҳақли бўлолмаймиз: у ўзининг жароҳатларини кўрсатиб, жасоратларидан сўзлар экан, биз тилимизни ўша жароҳатларга тикиб олиб, гапни ўшандан бошлаймиз. Ҳа, у ўз олижаноб ишларидан сўзласа-ю, бунга жавобан миннатдорлик билдирмай, пасткашлик қилсак тўғри келмайди-да! Нонкўрлик бу — қабоҳат. Нонкўр халойиқ ҳам — қабоҳатли махлуқнинг худди ўзи. Баски, халойиққа мансуб эканмиз, биз ҳам ўша махлуқнинг биттаси бўлиб қолаверамиз.

Биринчи шаҳарлик

Ҳа, бизни ҳозир ҳуда-беҳудага махлуқ деб аташни расм қилишган. Эсларингда борми, ғалла деб исён кў-

тарганимизда унинг ўзи ҳам бизни кўп бошли авом,
деб сўкишдан уялмаган эди.

Учинчи шаҳарлик

Кўплар бизни шундоқ деб аташган: биримизнинг бошимиз қора, бошқамизники малла, учинчимизники қўнғир, тўртинчимизники эса тепакал ё кал бўлгани учун эмас, ақлу идроклармиз хилма-хил бўлгани учун шундай дейишган. Борди-ю, ақлларимиз бир бош чаногидан сакраб чиқишганда ҳам, чор тарафга — шимол, жануб, шарқ, ғарбга қараб учиб кетишар, тиккасига юриб, битта доирага тушиб қолишар, аммо ўша доиранинг турли нуқталарида ҳаракат қилишар эди.

Иккинчи шаҳарлик

Шунақами? Хўш, айт-чи, унда менинг ақлим қаёққа учарди?

Учинчи шаҳарлик

О, сенинг ақлинг бошингдан осонликча чиқолмасди, негаки, у жуда парчинлаб ташланган, борди-ю, бир бало қилиб чиққанда ҳам эҳтимолки, жанубга қараб учган бўларди.

Иккинчи шаҳарлик

Нега энди жанубга қараб?

Учинчи шаҳарлик

Туманда эриб кетиш учун: тўртдан уч ҳиссаси қўланса буғлар билан қоришиб кетар, фақат бир ҳис-

саси ортига қайтиб, сенга хотин топишда кўмаклашган бўларди.

Иккинчи шаҳарлик

Ҳазилигини қўймадинг-қўймадинг-да. Ҳа, майли, давом эттир.

Учинчи шаҳарлик

Хўш, қароримиз қандоқ бўлди? Унга овоз берамизми, йўқми? Бари бир бефойда: кўпчилик унинг тарафида. Менинг фикрим бундоқ: агар у халқ билан сал юмшоқроқ муомала қилса борми, ундан муътабар зот бўлмас эди.

Фақирлик кийимини кийган Кориолан ва Менений киришади.

Мана, у фақирлик либосини кийиб келяпти. Эътибор беринг-а, у биз билан қандай гаплашаркин. Оломон бўлиб боришимиз шартмас: унинг қошига биттадан, иккитадан, учтадан бўлиб борайлик. Токи ҳар биримиздан алоҳида-алоҳида сўрасин ва биз ўз тилимиз билан овоз бериш шарафига муяссар бўлайлик. Қани, ортимдан юринглар, мен сизларга унинг ёнидан қандай қилиб ўтиш кераклигини кўрсатаман.

Ҳамма

Розимиз. Кўрсат.

Шаҳарликлар кетишади.

Менений

Йўқ, сен сира ҳақ эмассан: кўп олий зотлар Бу одатга бўйсунмишган.

Кориолан

Хўш, нима дейман?

«Менинг дўстим...» дейманми. Йўқ, вабо кўтарсин!
 Тилим туша қолмас, ахир, бундай оҳангга,
 «Мана, жароҳатларни кўр, дўстим! Ватанга
 Хизмат қилиб мен буларни орттирдим фақат.
 Ноғоранинг гумбуридан оғайнцларинг
 Пода каби бўкиришиб, қочиб қолганда!»

Менений

Е фалак! Йўқ, бундай дема. Хизматларингни
 Эсламоқни сўра.

Кориолан

Мен-а? Ушалардан-а?

Даф бўлишсин! Унутишсин мени тамоман,
 Қоҳинларнинг йиллар бўйи фазилат деган
 Сўзларини бир нафасда унутишгандай.

Менений

Сен қайсарлик билан ишни бузиб қўясан,
 Утинаман, улар билан очиқ чеҳра бўл.

Менений кетади.

Кориолан

Очиқ чеҳра? Булар аввал кир тишларини
 Тозалашсин, бетларини чайиб олишсин.

Иккита шаҳарлик киради.

Иккитаси келаётир, мана, бир йўла.

Учинчи шаҳарлик ҳам киради.

Мен бу ерда нега турганлигимни сиз, албатта, биласиз.

Учинчи шаҳарлик

Биламиз, биламиз. Лекин шундоқ бўлса ҳам айт-чи, сени бу ёққа нима бошлаб келди?

Кориолан

Менинг ўз хизматларим.

Иккинчи шаҳарлик

Сенинг ўз хизматларинг?

Кориолан

Ҳа, бироқ мен бу ёққа ўз хоҳишим билан келмаганман.

Учинчи шаҳарлик

Бу деганинг нимаси?

Кориолан

Мен ўз хоҳишим билан ҳеч қачон гадодан садақа сўрамаган бўлардим.

Учинчи шаҳарлик

Лекин унутмагилки, биз сенга бирор нима берар эканмиз, сендан ҳам бирор нима олишдан умидвор бўламиз.

Кориолан

Жуда соз. Унда шартта айта қол: сизда консуллик мансабининг баҳоси қанча?

Биринчи шаҳарлик

Унинг баҳоси — дўстона илтимос.

Кориолан

Дўстона? Бўлмаса, марҳамат қил. Менга овозингни бера қол, ошнам, бирор кун хилватда жароҳатларимни кўрсатарман.

(Иккинчи шаҳарликка)

Сен ҳам, ошнам, овозингни бера қол. Хўш, нима дейсан?

Иккинчи шаҳарлик

Овозим сеники, шавкатли ботир.

Кориолан

Бўпти, келишдик! Мана мен ўзимга иккита қимматли овоз тиланиб олдим. Садақа учун ташаккур. Саломат бўлсинлар.

Учинчи шаҳарлик

Ажаб ғалати, тушунмайсан киши.

Иккинчи шаҳарлик

Яна бир карра тўғри келганда борми... Ҳа, энди булар иш бўлди.

Учала шаҳарлик ҳам кетишади.
Бошқа икки шаҳарлик киради.

Қориолан

Агар консул бўлишимга майлингиз бўлса, менга овоз беринг. Кўриб турибсиз, одатга риоя қилиб кийинганман.

Тўртинчи шаҳарлик

Сен ватанга ҳалол хизмат қилдинг, лекин хизматинг ҳалол эмас эди.

Қориолан

Бу нима, топишмоқми?

Тўртинчи шаҳарлик

Сен ватан душманларининг додини бердинг, ватан дўстларини эса чаён бўлиб чақдинг: сен оддий халқни ҳеч қачон севмагансан.

Қориолан

Демак, дуч келган ҳар кимса билан оғиз-бурун ўпишмаганим учун ҳам мени кўпроқ қадрлашинг керак. Гапнинг сирасини айтганда, мен тутинган оғам — халойиққа унинг қимматли эътиборини қозониш учун суйканишга тайёрман, фақат унга суйкансамгина у мени ҳурматлашга рози бўлади. Донишманд халқ учун очиқ кўнгилдан ҳам кўра, эгилган бўйин азизроқ экан, мен халққа хуш ёқадиган баъзи бировлардек эгилиброқ таъзим қилишни, башарамга ёқимтой тус беришни ўрганиб оламан, хуллас, ўтганга ҳам, қайтганга ҳам

эгилавераман. Шунинг учун сизлардан сўрайман: мени консул қилиб сайланглар.

Бешинчи шаҳарлик

Бизга дўст бўласан, деб умид қиламиз ва сенга бажонидил овоз берамиз.

Тўртинчи шаҳарлик

Ахир, сен ватанни деб жанг қилиб, неча бор ярангансан.

Кориолан

Баски, сен буни билар экансан, уларни кўрсатиб ўтирмайман. Овозингиз мен учун фоят қимматли, оптиқ банд этмайман, хайр.

Иккала шаҳарлик

Астойдил тилагимиз шуки, таигрилар сенинг бахтингни берсин!

Кетишади.

Кориолан

Овозлари хуш ёқади менга нақадар!

Йўқ, оч қолиб, силлам қуриб, ўлганим афзал

Ўз ҳаққимни тиланчидек тилаб олгандан.

Дик ва Хобнинг икки пулга қиммат овозин*

Нега энди жулдур кийиб сўраб турибман?

* Дик — Ричарднинг, Хоб-Робертнинг қисқартиб айтилиши. Шекспирнинг қадимий Рим тарихидан олиб ёзилган бошқа асарларида ҳам шундай инглизча номлар учраб туради. (Тарж.)

Нега десанг, таомилнинг талаби шундай!
 Ҳар борада таомилга бўйсунаверсак
 Асрларнинг чангини ким арта оларди,
 Ҳақиқатни хатолару янглишлар тоғи
 Босиб қолар эди буткул. Бас, шундоқ экан,
 Масхарабоз бўлиб бунда тургандан кўра,
 Яхшимасми бу эъзозу бу мартабани
 Таомилга чидаганга армуғон этсам?
 Йўқ, чидадим мен шунчалар шармандаликка,
 Сўнггигача сабот билан чидайман яна.

Я н а у ч ш а ҳ а р л и к к и р а д и .

Мана, тагин учта овоз.—
 Сиздан сўрайман,
 Менга овоз беринг. Ахир шуни деб ёлғиз
 Мен жанг қилдим, қонлар тўкдим шуни деб ёлғиз.
 Узоқ тунлар ухламадим шуни деб ёлғиз.
 Ҳа, шуни деб ўн саккиз бор жангда қатнашиб,
 Худди йигирма беш марта ярадор бўлдим.
 Қатта-кичик ишлар қилдим шуни деб ёлғиз.
 Утинаман сиздан, менга овоз берингиз,
 Мен чиндан ҳам истаяпман консул бўлишни.

О л т и н ч и ш а ҳ а р л и к

Ҳа, у мардона жанг қилди. Ҳалол одамларнинг
 ҳеч бири ундан ўз овозини аямайди.

Е т т и н ч и ш а ҳ а р л и к

Майли, консул бўла қолсин. Тангрилар ярлақиб,
 уни ҳаққоний халқ дўстига айлантирсин.

Ҳ а м м а

Омин. Худолар консулни саломат сақласин!

Шаҳарликлар кетишади.

Кориолан

О, нақадар овозлари азиз, мўътабар!

Менений, Брут ва Сициний кирадилар.

Менений

Бас, синовдан ўтдинг. Халқнинг овозларини
Мана, олиб келишмоқда сенга воизлар.
Энди кийиб консулликнинг сарупосини,
Халққа кўринишинг қолди.

Кориолан

Кейин тамомми?

Сициний.

Маросимни адо этдинг. Халқ рози бўлди
Сенинг консул бўлишингга. Энди сайловни
Сенат тасдиқлаши лозим.

Кориолан

Сенатми?

Сициний

Сенат.

Кориолан

Уст-бошимни алмаштираман мумкинми?

Сициний

Мумкин.

Кориолан

Бориб энди кийимимни алмаштирай-да,
Асл қиёфамга қайтиб, сенатга борай.

Менений

Мен сен билан.—Хўш, воизлар, сизга йўл бўлсин?

Брут

Биз халқ билан қолмоқчимиз.

Сициний

Саломат бўлинг!

Кориолан ва Менений кетишади.

Қутурса ҳам мақсадига етишди лекин.

Брут

Мағрур қолди у фақирлик либосида ҳам.
Хўш, энди-чи, халойиқни тарқатасанми?

Шаҳарликлар киришади.

Сициний

Оғайнилар, қалай? Уни сайладингизми?

Биринчи шаҳарлик

Ҳа, биз унга овозимиз бердик.

Брут

О фалак,
Халқнинг муҳаббатини у оқласа басдир.

Иккинчи шаҳарлик

Омин. Аммо овозимиз сўрар экан у,
Назэримда масхаралаб, кулгандай бўлди.

Учинчи шаҳарлик

Албатта, у буни эрмак учун қилди-ку.

Биринчи шаҳарлик

Йўқ, ундаймас, у шу қадар оддий гапирди.

Иккинчи шаҳарлик

Сендан бўлак пайқагани шуки, ҳамманинг,
У бизлардан жирканишин қилди намоён.
Ватан учун олган яра-жароҳатларин
Кўрсатиши жоиз эди бизга бирма-бир.

Сициний

Ҳеч шубҳасиз яраларин кўрсатгандир ҳам!

Шаҳарликлар

(олақуроқ овозлар)

Қим кўрибди? Йўқ, кўрмадик! Кўрсатмади у!

Учинчи шаҳарлик

Қалпоғини таҳқиромуз силкиб деди у:
«Хилват жойда кўрсатгайман яраларимни.
Эски одат ҳукми шуки, сайламасангиз —
Иш юришмас, менинг консул бўлишим мушкул.
Шунинг учун беринг менга овозингизни».
Рози бўлдик, яна шундоқ қўшимча қилди:
«Ташаккур. Кўп қадрлайман овозингизни,
Энди боринг». Айтинг-чи, бу таҳқир эмасми?

Сициний

Мунча анқов бўлмасангиз, мунчалар лаққи,
Ахир бунга гўдакнинг ҳам етар-ку ақли.
Яна тагин англай туриб қочириқларни,
Овоз бера қопсиз.

Брут

Шундай ўргатганмидик,
Нега жавоб бермадингиз гапига мослаб?
Ҳокимият жilовини тутмасдан ҳали,
Бир хизматкор эканида Рим танимаган,
У сизларга душманликни кўрарди раво,
Йиғинларда сизга қарши нутқлар сўзларди
Эрку ҳуқуқлардан маҳрум этмоқчи бўлиб,
Энди эса диёнат ичра кучи, таъсири
Ошганида қолаверса халққа ёв бўлиб
Овозингиз бошингизга келтиргай бало.
Айтишингиз лозим эди тик туриб дадил:
Хизматларинг гарчи кўпдир, лекин ҳар қалай
Бугун сени консул қилиб сайладикми, бас,

Ташаккур деб айтиш бизга бўйнингдаги қара.
 Аввалги у душманлигинг унут мутлақо,
 Бизга дўст ва ҳимоячи бўлгин.

Сициний

Мабодо
 Биз ўргатган шу сўзларни айтганингизда,
 У тутақиб, юрагини этарди изҳор.
 Уз тилидан тинглардингиз ваъдаларини,
 Керагида ўз сўзларин эслатардингиз.
 Ё бўлмасам, жиззакилик табиатини
 Қўзғасангиз, шу йўл билан гув этиб яна
 Тутаб-ёниб кетар эди, сизга сайловни
 Рад этмоққа топиларди тайин баҳона.

Брут

Сизга муҳтож бўла туриб, очиқдан-очиқ
 Сизни таҳқир этганин ё сезмадингизми?
 Ҳокимият тушганида унинг қўлига
 Сизни абгор этишин ё тушунмайсизми?
 Кўксингизда юрак деган урмайдими ё?
 Ёки сизга тил дегани ақлга қарши
 Сўзлаш учун берилганми?

Сициний

Ёки бировлар
 Сиздан ул-бул сўраса, йўқ дсёлмайсизми?
 Сиздан сўрамаган, балки сизни таҳқирлаб,
 Кулган бир кямсага нечун овоз бердингиз?

Учинчи шаҳарлик

Ҳали тасдиқ этилмаган, истасак ҳали
 Уни бекор этиш мумкин.

Иккинчи шаҳарлик

Бекор эгамиз!
Мен беш юзта фуқарони йўлга соламан.

Биринчи шаҳарлик

Мен — мингни дўсти билан — йўлдан ураман.

Брут

Боринг, тушунтиринг, ҳозир сиз сайлаётган
Одам сизни эркинликдан маҳрум қилмоқчи,
Асоратга солмоқчи денг худди ит каби,
Итни вовулласин дея асрар-да, ўзи
Вовулласа савар яна, деб тушунтиринг.

Сициний

Боринг йиғиб фуқарони муҳокамага,
Бу телбанинг сайловини айлангиз бекор.
Далил қилиб айтингиз, у такаббур ва ёв,
Ва шунч ҳам қўшингизким, фақир либосин
Елкасига солмиш фақат жирканиш билан,
Айтинг овоз сўраганда кулганларини,
Фақат хизматлари ёдда тургани учун
Унинг сўзидаги пинҳон ҳақоратларни
Ичидаги эски кекни пайқамай қолдик,
Дея очиқ тушунтиринг.

Брут

Айбни бутунлай
Майли бизнинг устимизга ағдарсангиз ҳам,
Арзимизга бу воизлар қулоқ солмади,
Уни сайламоққа шулар даъват этди, денг.

С и ц и н и й

Уз эркимиз билан уни сайламадик, йўқ,
 Биз сайладик воизларнинг буйруғи билан,
 Ҳа, шундоқ деб айтинг, яна қўшиб қўйингким,
 Уни сайлаш чоғи ақлу ҳушингиз тамом
 Асир эди хоҳиш эмас, мажбуриятга.
 Яъни шундай бўлдики иш сизлар консулни
 Хоҳламасдан сайладингиз. Бизларни айбланг.

Б р у т

Ҳа, бизларни аяманг ҳеч. Дўстларга айтинг
 Биз кўпинча уни ташвиқ этганимизни,
 Ешлигидан бошлаб токи ҳозирга қадар
 Ватанга у хизмат қилди: у Марцийларнинг
 Нажиб оиласидандир, ўша хонадон
 Римга тўртинчи подшо — Анк Марцийни берган,
 Буюк Гостилийга ўша меросхўр бўлган,
 Она томонидан Нума невараси у,
 Яна Римда илк бор водопровод қурган
 Квинт билан Публийлар ҳам шулар наслидан,
 Икки марта цензор бўлиб, Цензарни деган
 Лақаб олган фуқаронинг арзандаси ҳам
 Шу уруғдан чиққан, худди шу хонадондан.

С и ц и н и й

Ҳа, воизлар бизга тинмай такрорлагани
 Фақат унинг олий наслу насаби эмас,
 Айтишди, денг, консулликка ҳуқуқ бергувчи
 Талай фазилатлари-ю, истеъдодини,
 Аммо тарозига тортиб барча ишлари
 Ҳамда сайлов кундаги муомаласин
 Тушундик, денг, Марций бизга—ашаддий душман,
 Шундан бекор қилдик шошқин сайловимизни.

Б р у т

Такрор айтинг: воизларнинг ташвиқотисиз
 Консул қилиб сайламасдик уни ҳеч қачон
 Халойиқнинг қарорини қатъийлаб, сўнгра
 Капитолий томон юринг.

Ш а ҳ а р л и к л а р

Шундоқ қиламиз.
 Сайлагани учун ҳозир ҳамма пушаймон.

(Кетишади.)

Б р у т

Қўй, боришсин!
 Бизга унча хавфлимас зеро —
 Халойиққа қутқу солиб, қўзғасак исён.
 Хавфу хатар муқаррардир, агар рўй берса,
 Бундан ҳам зўр, даҳшатлироқ бошқа галаён.
 Мансабидан маҳрум бўлиб, Марций қутурса,
 Бизга фойда.

С и ц и н и й

Қани, кетдик Капитолийга.
 Ялли фуқародан олдин етиб борайлик.
 Токи бизнинг қутқу билан қўзғалган исён
 (Гарчи тайёр эди бир оз,) лекин шубҳасиз
 Халойиқнинг ўз ишидек намоён бўлсин.

Кетадилар.

УЧИНЧИ ПАРДА

1-САҲНА

Римда бир кўча.

Бурғу чалинади. Кориолан, Менений, Коминий,
Тит Ларций, сенаторлар ва аслзодалар ки-
ришади.

Кориолан

Хуллас, яна Авфидий бош кўтардимми?

Ларций

Ҳа,

Бош кўтарди. Шунинг учун сулҳ битимици
Тузишга биз ошиқдик.

Кориолан

Ҳа, бундан чиқдики,

Вольсклар фақат пайт пойлашар, қулай келганда
Яна ҳужум қилишади бизга?

Коминий

Йўқ, консул,

Улар абгор бўлган, бунга ишонинг тамом,
Байроқларда ҳаволарда энди ҳеч қачон
Ҳилпирамас.

Кориолан

(Ларцийга)

Авфидийни сен кўрмадингми?

Ларций

Менга келди муҳофаза ҳужжати билан.
Қорьолани бериб қўйган юртдошларини
Лаънатлаб, сўнг Анциумга жўнаб кетди у.

Қорьолан

Мен тўғримда гапирдимиз?

Ларций

Ҳа.

Қорьолан

Нима деди?

Ларций

Сең билан у неча карра жанг қилганини,
Сеңга бўлган адовати, нафратларини,
Сени жангда енгмоқ учун бор-йўгини
Совуришга шайлигини.

Қорьолан

У Анциумдами?

Ларций

Ҳа.

Қорьолан

Қанийди ўша ёққа борсам ва унинг

Нафратини синдирсайдим буткул. Ҳа, майли,
Табриклайман сени юртга қайтишинг билан.

Сициний ва Брут киради.

Ана воизлар, авомнинг кир томоқлари!
Мен уларнинг ҳукмронлик қилиб, мақтаниб.
Юришидан жирканамаман, киборлар бунга
Тоқат қилишолмас.

Сициний

Тўхта, жойингдан жилма!

Кориолан

Нима дединг? Нега?

Брут

Олга юришинг хавфли.

Кориолан

Яна қандай гапто?

Менений

Гапир, нима гап ахир?

Коминий

Ахир, халқ ва зодагонлар сайлаган уни.

Брут

Иўқ.

Кориолан

Сенингча, ким сайлаган? Болакайларми?

Биринчи сенатор

Бозор майдонига борсин, тўсма, нари тур!

Брут

Халқ қаҳрини қўзғатди у.

Сициний

Орқага чекин,
Чекинмасанг, яна исён бўлиши тайин.

Кориолан

Мана сизнинг авом, сизнинг ивирсиқ пода!
Мана нима бўлар овоз ҳуқуқин берсанг
Ўз сўзида туролмаган бетайинларга!
Воизлар, юрт томоқлари, кўзингиз қайда?
Нега оғзин ёпмадингиз авомнинг, нега?
Е ўзингиз очдингизми уни?

Менений

Ҳей, тинчлан.

Кориолан

Авом раъйин аёнларга юкламоқ учун
Бунда атай фитна-фасод уюштирилган,
Ҳа, бўйсунинг, ҳукмронлик қилолмайдиган

Аммо тагин ҳокимлардан бўйин товловчи
У ноқобил тўдаларга.

Б р у т

Бунда фитна йўқ.
Халқ устидан кулганингни масхара қилиб,
Донни текин тарқатишда айблаганингни,
Халойиқнинг ҳимоячи-воизларини
Ялтоқлар деб аёнларнинг душманлари деб
Айтганингни қичқирганча тарқатмоқдалар.

К о р и о л а н

Бу эски гап, элга аён.

Б р у т

Ҳаммага эмас.

К о р и о л а н

Сен валақлаб ёйгандирсан уни?

Б р у т

Ким? Менми?

К о р и о л а н

Сен бу ишга қодирсан.

Б р у т

Мен қодирман балки
Сенлар қодир эмас қанча яхши ишларга.

Кориолан

Айт-чи, унда консуллигини не керак менга?..
 Осмондаги булут ҳаққи онг нчаманки,
 Ундан кўра сиз қатори бир вонз бўлиб
 Сиздай пасткаш бўлсам тузук.

Сициний

Халқнинг қаҳрини
 Қўзғайдиган иллат сенда ҳаддан зиёддир.
 Ниятингга восил бўлмоқ истасанг агар,
 Аста сўраб-суриштириб назокат билан
 Сен йўқотган йўлини топ, йўқса ҳеч қачон
 Консул тугул, ҳатто вонз бўлишинг гумон.

Менений

Э, қўйсанг-чи.

Коминий

Халқ алданган. Бу муттаҳамлар
 Мунссибмас Римга, шижоатли Кориолан
 Не қиптики, унга турли фитна-фасодлар
 Соя солгай.

Кориолан

У галлани хотирга олди!
 Ҳа, ўшанда айтганимдай, яна айтаман...

Менений

Қейинроқ айтарсан.

Биринчи сенатор

Ҳозир ҳаяжондасан.

Кориолан

Йўқ, умримга қасам ичиб, ҳозир айтаман.
 Олижаноб дўстлар, мени маъзур тутингиз.
 Нетай, ахир, қўланса ва олчоқ авомга
 Суйканишга тоқатим йўқ. Майли, у ҳозир
 Сўзларимда кўрсин шаклу шамоийлини,
 Такрорлайман, биз сенатга зиён келтириб
 Эркалатиб қўймоқдамиз халқни ноўрин,
 Биз ўзимиз тўполону исён алафин
 Экмоқдамиз шудгор ҳайдаб, ўғитин солиб,
 Ўзимизни авом билан тенг қўймоқдамиз,
 Пасткаш гадоларнинг кўнглин топмоқчи бўлиб
 Ҳокимият жиловини бериб, уларга
 Қоришиб ҳам кетдик.

Менений

Бас қил.

Биринчи сенатор

Бас, гапни тўхтат.

Кориолан

Нима-нима? Гапни тўхтат? Жанг-жадалларда
 Ватан учун қон тўкаркан, қўрқмадим сира —
 Не-не ганимлардан, энди наҳот қўрқаман
 Бир-икки чин сўз айтишга шу моховлардан.
 Биз уларга ён берамиз, аслида улар
 Гаплашишга арзимаиди.

Б р у т /

Мардум ҳақида

Шундай сўзлар айтасанки, наздингда гўё
Сен улардай оддий одам эмассан, балки,
Кўкдан ғазаб ёғдиргувчи парвардигорсан.

С и ц и н и й

Гапларингни халойиққа етказмоқ зарур.

М е н е н и й

Э, қўйсанг-чи! Ғазаб ичра айтди-қўйди-да.

К о р и о л а н .

Нима-нима? Ғазаб ичра? Йўқ, худо ҳаққи.
Ярим туннинг роҳатидан кўра хотиржам
Бўлганда ҳам ўзгармасдим, шундоқ ўйлардим.

С и ц и н и й

Уйлаганинг заҳарлайди фақат ўзингни,
Бошқаларга у безиён бўлади албат.

К о р и о л а н

«Бўлади!»... Бу калтакесак не оҳанг билан
«Бўлади!» деб айтганини эшитдингизми?

Қоминий

Бу сўз ғайриқонуниймас аммо.

Кориолан

«Бўлади!»

О, шафқатли, марҳаматли, муҳтарам, лекин
 Ҳуқуқсиз ва ҳимоясиз, калтабин сенат!
 Қандай қилиб, сен йўл қўйдинг, бу муттаҳамлар
 Авом — минг бир бошли илон номидан бугун
 Қарор қилиб, «Бўлади» деб таҳдид қилади.
 Агарчандки ҳокимият уларда бўлса,
 Калтафаҳм бошингизни эгинг уларга.
 Ҳокимият агар сизда бўлса, у ҳолда
 Бу иллатни илдизидан қўпормоқ даркор.
 Агар чиндан эса идрок-ақлингиз бутун
 Ақли қосирларга ўхшаб ўлтирмоқ нечун.
 Гар нодон бўлсангиз, айтинг, парёстиқларга
 Сизлар билан ўлтиришсин улар ёнма-ён
 Авом билан айлагансиз ўрин айрибош,
 Баски, унинг шовқинида сизнинг сасингиз
 Чўкиб кетди, худди сувга тош чўккан каби.
 Баски, унинг вакиллари манави янглиг
 Назар-писанд қилмай шундоқ шонли йигинни,
(Бир йигинким Юнонистон кўрмаган балки)
 Тупургандек, «Бўлади!» деб юзга солади.
 Осмон шоҳид, консулларни таҳқир этди у!
 Мен юракдан ғам чекаман, чунки биламан,
 Қасрдаки пайдо бўлса қўш ҳокимият,
 Уртадаги тор тирқишдан кирар бетинчилик,
 Сўнг уларни бир-бирига ем қилар.

Қоминий

Етар!

Юр, майдонга борайдиқ!

Кориолан

Ҳа, агар кимда-ким
Донни текин тарқатишни бераркан кенгаш,
Худди юнонларга ўхшаб...

Менений

Ўтинаман, бас.

Кориолан

...*(Гарчи унда халқ ҳуқуқи баландроқ эди)*,
Яна такрор айтаманки, шу кенгаш билан
У бебошлик ва галаён уруғин экиб,
Салтанатни ҳалокатга маҳкум этади.

Брут

Шу сўзларни айтаётган кимсага наҳот
Халқ сайловда овоз берар?

Кориолан

У овоздан ҳам

Қимматлироқ далилларни мен келтираман.
Наҳот, ўйлайсизки, текин тарқатилган дон
Мукофот эмаслигини билмас фуқаро?
Халқ эмасми, ахир, она юрт юрагига,
Душман таҳдид солар экан, қани, жангга, деб
Биз чақирсак, остонадан нари чиқмаган?
Хўш, жангларда кўрсатди у нечук жасорат?
Машғул бўлди қўзғолону исёнлар билан.
Ва сенатни айблаб, ҳадеб дўқ ура берди,
Бир эҳсондек унга тортиқ этилди ҳуқуқ.

Нима бўлди? Унинг сира еб тўймас қорни,
 Айтинг, нечук қадрлади бу мурувватни?
 Унинг хатти-ҳаракатин маъноси равшан:
 «Биз — кўпчилик. Ғалла талаб қилдик, қўрқиб,
 Бизга ғалла беришди». Ҳа, ҳокимиятни
 Биз ўзимиз ерга урдик, шу сабабдан ҳам
 Андишани қўрқоқлик деб билади авом.
 Сенат эшикларини ҳам синдириб ҳали,
 Епирилиб кирар қарга-қузғун галаси,
 Бургутларни чўқиб ташлар.

М е н е н и й

Бас, жим бўл! Етар!

Б р у т

Ҳа, етганда қандоқ!

К о р и о л а н

Йўқ, мен яна айтаман,
 Еру кўкка қасам ичиб, айтаман яна.—
 Бир офатдир, қабоҳатдир қўш ҳокимият,
 Қи бир тараф нафратланар бошқа тарафдан,
 Бошқа тараф ёмонлайди биринчисини,
 Амалдан ҳам, насабдан ҳам, доноликдан ҳам
 Саналаркан кўпчиликнинг овози баланд,
 Бунақа қўш ҳокимият бир кунни бориб,
 Қуллий бало, ағдар-тўнтар якунга элтар.
 Мақсад йўли бекилиб, сад чекилган жойда
 Мақсадга ҳам етиб бўлмас.

(Сенаторларга)

Шунинг-чун сизга

Ёлборман, сизга, ҳадик-қўрқувдан йироқ,
 Бироқ ҳушёр, эҳтиёткор зотларга, сизга,
 Ўзгаришдан қўрқмайдиган, лекин тартибни
 Хуш кўрувчи, кўп яшашдан кўра, муносиб
 Яшамоқни ардоқловчи аҳли тамизга,
 Ёлбораман хавф-хатарли дори-дармондан
 Ҳақ ўлимни хўб билувчи олий зотларга,
 Зудлик билан юлиб ташланг халойиқ тилин,
 Токи, ширин оғуни у татиб кўрмасин.
 Йўқса, таҳқир-ҳақоратга кўмилар сенат,
 Бирлик барбод бўлур, балки ҳокимият ҳам.
 У ёмонлик чангалига йўлиқдими, бас,
 Кейин эзгуликка сира хизмат қилолмас.

Б р у т

Бизга ҳамма нарса равшан!

С и ц и н и й

Хоин бўлиб гапирди у, лекин кўради,
 Худди хоин бўлиб энди жавоб беради!

Қ о р и о л а н

Аблаҳ! Ёриласан худди қаҳру аламдан!
 Биз бу чўлтоқ супургилар бошбошдоқликка
 Ўндасин, деб оломонга воиз этдикми?
 Халқ буларни исён чоғи сайлаган эди,
 Ушанда бурч — қонун эмас, куч — қонун эди.
 У айёмлар ўтди, уни кўрмай энди эп,
 Ҳайқирайлик: «Ҳақ ўрнида қарор топсин!» — деб,
 Совурайлик воизларнинг салтанатини.

Б р у т

Хиёнат бу!

Сициний

Консулми шу? Йўқ-йўқ, сира ҳам!

Брут

Ҳей, эдиллар, бу ёққа!

Эдил киради.

Тез олингиз уни!

Сициний

Халқни чақир.

Эдил кетади.

Мен ҳибсга оламан сени
Халқ номидан, чунки унга хиёнат қилдинг.
Сен душмансан унга. Сени судга тортаман,
Қоралайман.

Кориолан

Йўқол, қари серка, йўлимдан!

Сенаторлар ва бошқалар.

Биз кафилмиз унга.

Коминий

Ундан торт қўлингни, чол!

Кориолан

Йўқол, йўқса, ирик-чирик суякларингни .
Бир зарб ила кийимингдан қоқиб ташлайман.

Сициний

Ердам беринг!

Эдиллар шаҳарликлар оломони билан киради.

Менений

Иккингииз ҳам эсни йингингиз!

Сициний

Гражданлар, манави зот ҳоқимиятни
Қўлингиздан олмоқчидир.

Брут

Тутинг, эдиллар!

Шаҳарликлар

— Унга ўлим! — Ўлдирамиз!..

Сенаторлар ва бошқалар.

Қуролни шайланг!

Ҳамма қичкириб, Кориолани ўраб олади.

Зодагонлар!.. Гражданлар!.. Воизлар!.. Шошманг!..
Ҳой, Сициний!.. Ҳой, Брут!.. Ҳой, Кориолан!.. — Тўх-
танг!..
Ердам беринг!.. — Тинчланингиз!.. — Қани, жим бўлинг!

Менений

Эй, нималар бўлаётир? Мен бўғиламан.
 Офат яқин, сўз қотмоққа етмас мажолим.
 Қориолан, эй воизлар, бирпас тинчланинг,
 Марҳаматли Сициний, сен халқни тинчит.

Сициний

Жим!
 Гражданлар, сизга айтар сўзим бор, тингланг.

Гражданлар

Ҳой, воизни эшитайлик.— Қани, жим бўлинг!

Сициний

Сизга бало таҳдид этар: мана шу жаноб,
 Ҳалигина сизлар консул сайлаган Марций
 Тортиб олмоқчидир тамом ҳуқуқингизни.

Менений

Туф-е! Баттар қўзғаяпсан ахир оловни!

Биринчи сенатор

Сен шаҳарни хонавайрон этмоқчимисан?

Сициний

Ҳўш, шаҳар дегани нима? Шаҳар — халойиқ.

Шаҳарликлар

Рост айтади: халқдир асли шаҳар дегани.

Б р у т

Ҳа, халойиқ иш кўрсин деб яқдиллик билан
Ўз номидан ҳакам қилиб бизни сайлаган.

Ш а ҳ а р л и к л а р

Бизнинг комил ҳакам бўлиб қолинг.

М е н е н и й

Албатта.

Қ о м и н и й

Ҳа, қолингиз, хонавайрон этиб шаҳарни
Бузинг, токи тупроқ билан тенг айланг уни
Ва тупроққа кўминг тамом тартиб-низомни!

С и ц и н и й

Айтган сўзи учун Марций ўлимга маҳкум.
Ҳокимиятни ё қўлда сақлаб қоламиз,
Ё бўлмаса, айриламиз ундан. Шунинг-чун
Биз, воизлар, халқ номидан қиламиз қарор:
Қай Марцийни ҳозир қатл айламоқ даркор.

С и ц и н и й

Қани, қўлга олинг дарҳол хиёнаткорни,
Тарней қоясига судраб чиқинг-да, уни
Жарга улоқтиринг.

Б р у т

Тутинг, эдиллар уни!

Ш а ҳ а р л и к л а р

Таслим бўл, эй Марций!

М е н е н и й

Тўхтаг, менга сўз беринг!

Воизлар, сўз беринг менга!

Э д и л л а р

Қани, жим бўлинг!

М е н е н и й

Узингизни бирдек ватан дўстлари дейсиз,
Сиз амалда исбот қилинг буни. Чамаланг —
Қаҳр қилмай ва ошиқмай қарорингизни,
Ғазаб билан уни дарров ўртага солманг.

Б р у т

Гар чиндан ҳам ҳалокатли экан хасталик.
Совуққонлик билан аста берилган мадад —
Бемор учун жон олғувчи оғудан баттар.
Олинг уни ва қояга судранг!

К о р и о л а н

(қиличини яланғочлаб)

Йўқ, асло!

Ололмайсан, ўлар бўлсам шунда ўламан!

Менинг қандай жанг қилишим яхши биласиз,
Келинг, майли, шиддатимни кўрмоқ бўлсангиз.

М е н е н и й

Ҳой, қилични бекит!— Бир дам нари турингиз.
Ҳой, воизлар, сабр.

Б р у т

Тутинг.

М е н е н и й

Ердам берингиз!
Олижаноб дўстлар, ёшми-қарими, ҳамма
Кай Марцийга ёрдам беринг, ёрдам!

Ш а ҳ а р л и к л а р

У р у н и!

Умумий жанг. Воизлар, эдиллар ва халойиқ суриб чиқарилади.

М е н е н и й

(Кориоланга)

Уйингга бор, йўқса, ишни тамом деявер!

И к к и н ч и с е н а т о р

Ҳа-ҳа, тезроқ бора қолгин.

К о м и н и й

Йўқ, шу ерда қол:
Душманлар кўп, дўстларимиз қам эмас лекин.

М е н е н и й

Наҳот, қон тўкилса?

Б и р и н ч и с е н а т о р

Иўқ-йўқ, қодир худолар
Бунга йўл қўйишмас.— Менинг мардона дўстим,
Уйингга бор, қолган ишни бизга қўйиб бер.

М е н е н и й

Ҳаммамиз ҳам яраландик, жароҳатларни
Ёлғиз ўзинг қандай қилиб бойлайсан. Жўна,
Уйингга бор.

Қ о м и н и й

Иўл оламиз биз ҳам ортингдан.

К о р и о л а н

Менга айтинг, нега булар варварлар эмас,
Римликлару варварларга жуда ҳам монанд.
Капитолий этагида дунёга келган —
Бу римликлар римликларга нега ўхшамас?

М е н е н и й

Боргил энди. Газабинг бос ва менга ишон:
Қодир қасос, ўч соати етар бегумон.

К о р и о л а н

Мен буларнинг юзтасини йиқардим жангда.

Менений

Мен анави воизларни — ҳеч бўлмаганда.

Қоминий

Авом бизни босади ўз залвари билан.
 Қулайман, деб турган девор ёнида туриш —
 Жасоратмас, нодонликнинг ўзидир чиндан.
 Кет бу ердан, оломон то изга қайтмасдан,
 Қайтар бўлса, учрагани абгор этади,
 Сув тўғонни емиргандек, ювиб кетади.

Менений

Бор, яширин, кекса ақлим ақлсизларнинг
 Ҳовурини босиб, йўлга солмагунча то.
 Йиртиқ жойга ямоқ бўлар ҳар қандай мато.

Қоминий

Кетдик.

Кориолан, Қоминий ва бошқалар кетишади.

Биринчи аслзода

Ута тўғри, дунё билан яшолмас тотув.
 На Нептуннинг найзаси ва на Юпитернинг
 Чақмоқлари қаршисида эгилмагай у.
 Фикри билан сўзи сира тушмагай айру:
 Дили нима деса, тили шуни такрорлар.

Ғазаб ичра ёнар экан, унутар тамом
Не дегани «ўлим» деган даҳшатли калом.

Саҳна ортида шовқин.

У, иш катта.

Иккинчи аслзода

Қани энди уларни бир-бир
Тўшагига ётқизсайдим.

Менений

Қанийди нуқул
Тибр тўлқинига қараб улоқтирсайдим,
Эҳ, бекорга воизлар-ла ёнжиллашди у!

Брут ва Сициний плебейлар оломони билан
киради.

Сициний

Хўш, қани у, Римни бошдан-оёқ қийратиб,
Кейин ўзи ҳукмронлик қилмоқчи бўлган?
Хўш, қани у илон?

Менений

Марҳаматли воизлар...

Сициний

Ҳа, у Тирей қоясидан итқитилади.
У қонунга қарши чиқди, бас, шунинг учун
Уни судсиз ҳақ жазога топширар қонун.
Бизнинг ҳокимият буни ижро этади.

Биринчи шаҳарлик

Ҳа, у билиб қўйсин, воиз — халқнинг тилидир,
Бизлар эса — қулларимиз,

Шаҳарлик

Ҳа, баракалла!

Менений

Мени бирпас эшитинглар...

Сициний

Халойиқ, жим бўл!

Менений

Хўш, айиқни олқишлашиб қувламоқ нечун?
Ахир, уни суронсиз ҳам овламоқ мумкин.

Сициний

Нега ёрдамлашдинг унга яширинмоққа?

Менений

Қўй, гапирай, ахир, фақат фазилатимас,
Неча қусури ҳам менга аён консулнинг.

Сициний

Қайси консул?

Менений

Кориолан.

Б р у т

Консул? Уша-я?

Ш а ҳ а р л и к л а р

Иўқ-йўқ, асло!

М е н е н и й

Вонзларнинг рухсати билан
Бир-икки сўз айтишимга ижозат беринг,
Вақтингиздан олгум фақат неча дақиқа,
Бир-икки оғиз сўз.

С и ц и н и й

Гапир, лекин қисқа қил:
У заҳарли илонни тез мажақлаш лозим.
Қувсак — хавфу хатар бизга таҳдид солади,
Қолдирсак — биз учун тайин ҳалокат бўлур,
Шунинг учун у бугуноқ ўлмоғи зарур.

М е н е н и й

Иўқ, арвоҳлар тоқат қилиб туролмас бунга.
Фарзандлари хизматидан рози бўлган Рим
Қисмат китобига исмин Юпитер ёзган
Шон-шухратли, мардимайдон ўғлонларини
Худди йиртқич ҳайвон каби ўзи ямласа.

С и ц и н и й

У йирингли яра. Кесиб ташламоқ керак.

Менений

У — бир аъзо, ҳаммаёғи яра-жароҳат.
 Даволаш — хўб, аммо кесиб ташлаш — ҳалокат.
 Қайси айби учун қатл этасиз уни?
 Айтинг-чи, у Римга нима ёмонлик қилди?
 Унинг айби — ёвни яксон айлаганими?
 Майдон аро душманни қон айлаганими?
 Бас, унинг қонини тўкмоқ бўлсангиз, албат
 Маломатга кўмиласиз абадулабад.

Сициний

Пуч, бекорчи гаплар!

Брут

Яна жуда бетайин.
 У ватанни севганида кўрмишди иззат.

Менений

Садоқат-ла бизга хизмат қилган оёқни
 Энди шол бўлди, деб кесиб ташлаш керакми?

Брут

Бас, кифоя.— Шу ондаёқ уйига боринг,
 Судраб чиқинг ярамасни, токи марази
 Бошқаларга тарқалмағай.

Менений

Тўхтанг, ошиқманг!—
 Яна жиндек сўз айтишга беринг ижозат.
 Сиз Марцийни қувмоқчисиз йўлбарсга ўхшаб.
 Бу ҳовлиқиш бошингизга келтирур бало,

Қочарқансиз қуён бұлиб, жуфтақни ростлаб,
 Хатойингиз тушунасиз, кеч бұлура аммо.
 Қориолан қисматини аён этсин суд,
 Йўқ, десаингиз гавго чиқар (*у суюк йўлон!*)
 Рим римликлар қўли билан этилура вайрон.

Б р у т

Агар ундоқ эса...

С и ц и н и й

Бизга валақлаш нечуп?
 У қонунни танимаиди, ҳаммага маълум!
 У эдилни эдил демай, воизни воиз,
 Мушт кўтарди боя! Бориб қўлга олингиз...

М е н е н и й

Унинг жангда ўсганини хотирга олинг.
 Қилич ушламоққа қўли келгандан буён
 Жанг қилади, аммоки сўз қотолмас равон.
 Унг-терсига боқмасдан, гап қотаверади.
 Уни кепак билан қўшиб тортаверади.
 Изн беринг, мен борайин. Ишончим комил,
 Судда ҳозир бўлиб қонуи юзасидан ул
 Собит туриб жавоб айтар сиз қўйган оғир
 Айбларга у.

Б и р и н ч и с е н а т о р

Мана, олижаноб воизлар,
 Чин инсоний қарор деган бундоқ бўлади.
 Бошқа йўлдан борса лекин, чатоқ бўлади.
 У — қонли йўл, боши маълум, охири мавҳум.

Сициний

Ундоқ бўлса, олижаноб Менений бориб,
Халқ номидан ҳаракат қил.

(халққа)

Сизлар ҳозирча
Қиличларни қинга жойланг.

Брут

Лекин тарқаманг!

Сициний

Ҳаммамиз майдонда сени кутиб турамыз.
Гар Марцийсиз қайтар бўлсанг, уни куч билан
Қўлга олажакмиз.

Менений

Марций келади, ишон.

(сенаторларга)

Сиз ҳам юринг. У бу ёққа келиши лозим,
Иўқса, ҳамма нарса тамом деявер.

Биринчи сенатор

Кетдик!

Кетадилар.

2-САҲНА

Кориолан уида бир хона.
 Қориолан ва аслзодалар кйришади.

Кориолан

Майли, мени бурда-бурда қилиб чопсинлар,
 Ё отларнинг оёғига отсинлар, майли,
 То ўпқонга боқиб тинсин учун кўзларим,
 Тарпей қоясидек яна ўнта қояни
 Ост-уст қилиб уйиб, майли, қалаштирсинлар,
 Қандай бўлсам, шундайликча, қолгум, уларга
 Сўзим ҳамон ўша-ўша.

Биринчи аслзода

Олижанобсан!

Кориолан

Мен ҳайрон қоламан фақат онам феълига,
 Мени маъқулламас, гарчанд халойиқни у
 Дагал жунли ҳайвон дея атарди доим,
 Ва уларнинг иши — нуқул бозор-ўчарда
 Бир чақа деб жон талашиш, мажлис-йиғинда
 Сўз бораркан уруш ёки яраш ҳақида
 Эснаш ёки сўз қотмасдан жимгина боқиб,
 Ҳайратланиб эшитиш, деб айтарди ойим.

Волуминия киради.

Сен тўғрингда гап боради. Нега энди сен
 Табиатнинг ўзгартир, деб талаб қиласан?
 Нега керак энди менинг юмшоқ тортишим?
 Қандай бўлсанг, шундай қол, деб буюрсанг эди.

Волумния

Уғлим,
Ҳокимият тўнини сол елкангга аввал,
Кейин кийгин илма-тешик бўлгунга қадар.
Кориолан
Жулдур кийим кимга керак!

Волумния

Шуни англаким,
Қандай бўлса, шундайликча қолишинг мумкин,
Фақат буни душманларга кўрсатма унча,
Шундай қилсанг, нафратлари оз бўлур шунча.
Ниятларинг яшар, айла муродинг ҳосил,
Кейин сенга биров халал бериши мушкул.

Кориолан

Дорга тортиш керак фақат авомни, дорга!

Волумния

Менга деса, отмайсанми уни оловга.

Менений ва сенаторлар киришади.

Менений

Эътироф эт: сен ҳаддингдан ошдинг кўп ёмон,
Энди бориб, хатойингни тузат шу замон.

Биринчи сенатор

Бошқа йўл йўқ. Е майдонга чиқасан, ёки —
Рим тўзғийди, самоларга соврилур хоки.

В о л у м н и я

Ўтинаман, сен буларнинг айтганига кўи,
 Мен ҳам сендек ўз сўзимда собитман, лекин,
 Лекин зарур бўлганда-чи, зарур бўлганда,
 Ақлим қаҳру газабимга жилов солади.

М е н е н и й

Жуда яхши айтдинг, бекам, ўхшатиб айтдинг!
 Ватан учун таҳликали шундоқ паллада
 Заҳар-заққум дорини сен талаб айлама.
 Мен ҳаттоки совут-қалқон киярман яна
 Дўстимни асраш учун ўша пода олдида —
 Таҳқирлардан.

К о р и о л а н

Хўш, мен нима қилмоғим керак?

М е н е н и й

Сен мен билан воизларнинг ҳузурига юр.

К о р и о л а н

Хўш, кейин-чи?

М е н е н и й

Сўзларингга сўрагил узр.

К о р и о л а н

Мен улардан узр сўрай? Сўрамагайман,
 Уларданмас, ҳатто қодир тангрилардан ҳам!

В о л у м н и я

Сен қайсарсан жуда. Ахир олижаноблик
Заруратнинг овозини тинглагай баъзан.
Жанг-жадалда мардоналик билан айёрлик
Ҳеч айрилмас оғайни деб ўзинг айтардинг.
Тинч-омонлик айёмида энди ўшалар
Бир-бирига зиён қилиб, бир-бири билан
Нега баҳслашар?

К о р и о л а н

Жим бўл!

М е н е н и й

Ҳаққоний савол.

В о л у м н и я

Бас, урушда мугамбирлик бсорлик эмас,
Ғалабага етишмоққа бизга мададкор.
Тинчлик айёмида ўша мададкор бўлса,
Фойда берса, бунинг нечук маломати бор?
Қани, айт-чи?

К о р и о л а н

Хўш, бу билан не демоқчисан?

В о л у м н и я

Демоқчиман, сен халқ билан истагингчамас,
Тадбир ила муомала этмоғинг даркор.
Юракдаги ғазабингни чиқармай юзга,

Пуч ва совуқ гап-сўзларни тизгайсан қатор.
 Тил никоҳсиз болалардек туғиб уларни,
 Дилингдаги ниятингни яширгай буткул.
 Гоҳ шаҳарни жанг биланмас, авраб олишар,
 Ишон, ўғлим, ўшандан ҳам тубан эмас бул.
 Уэ ҳаётим ва дўстларим ҳаёти агар
 Хавф остида қолар бўлса, мен ҳам муқаррар
 Мугамбирлик қилар эдим ва бунда асло
 Кўрмас эдим ор-номусга хилоф бир маъно.
 Мен, рафиқанг, ўғлинг шуни сўраймиз яктан,
 Шуни сенат, зодагонлар сўрашар сендан.
 Сен бўлсанг-чи, хушомад бир табассум билан
 Авом юрагини авраб қўлга олишдан
 Қовоқ уйиб, ранжитишни кўрасан авло.
 Гар авомнинг рағбатини қозонолмасанг,
 Ҳамма нарса адо бўлди деявер, адо.

М е н е н и й

Айни ҳикмат!

(Кориоланга)

Бизлар билан юра қол энди.
 Хавф-хатарни даф этарсан ширин сўз билан
 Ва йўқотган бор нарсангни оларсан қайтиб.

В о л у м н и я

Уғлим, улар ҳузурида қалпоғингни еч.
 Мана бундоқ қилиб кейин тутиб тур қўлда.
 (Ушаларга ўхшаб.) Кейин тиззаларингни
 Енгилгина тошга тегиз (бундай пайтларда
 Сўзлашдан ҳам мақбул хатти-ҳаракат зарур.
 Жоҳилларнинг қулогидан кўзлари ўткир).
 Сўнгра тутнинг қил-қил пишган меваси каби

Озорга ҳеч бардоши йўқ нозик кўнглингни
 Ювош тутиб туриб, секин бошингни чайқат,
 Сўнг уларга содиқ жангчи эканлигинг айт.
 Айтгил, умринг доимо жанг майдонда ўтиб,
 Назокату нафосатга ўрганмаганинг.
 Баски, талаб этишаркан бу хислатларни
 Ўрганишга энди аҳду паймон этганинг.
 Энди сизга ёқиш учун қўлдан келганча
 Уринаман дея халққа ваъда беравер.

М е н е н и й

Онанг неки демиш, шуни айлагил бажо.
 Бор юраклар сеникидир, халойиқ деган —
 Кимки уэр айтса, уни хуш кўрар жуда,
 Маъзур тутмоққа ҳам яна сахийдир чиндан.

В о л у м н и я

Елбораман, маслаҳатим қулоғингга ол,
 Гарчанд, биламанки, ёвни изма-из қувиб,
 Олов тўла жаҳаннамга кириш сенга — хўб,
 Яшнаб турган боғда унга суйканиш — малол.

К о м и н и й киради.

Қара, Қоминий ҳам келди.

К о м и н и й

Ошиқдим жуда.

Мен майдондан келяпман. Шайлан, Қориолан.
 Ё куч билан қаршилашга, ё бўйсуннишга,
 Ё бўлмасам, қочишга сен тайёр тургайсан.
 Бутун шаҳар қўзғалди.

М е н е н и й

Эх, бор-йўғи фақат
Икки оғиз мулойим сўз...

К о м и н и й

Айни шу фурсат
Шу ёрдам беради, холос. Бизнинг Қориолан
Бўйсундира олса ўзни.

В о л у м н и я

Зарур — қилади,
Ўғлим, сендан кутяпман «хўп» деган сўзни.

Қ о р и о л а н

Демак, авом қаршисида қалпоғим ечиб,
Мен унга бўйсуншимни этайин ошкор?
Ва уятсиз тилим билан бир нималар деб,
Ёлғон айтиб, юрагимни булғашим даркор?
Хўп, майлига, борай, шуни билингиз бироқ,
Гап Марций деб аталувчи шу хокий таннинг
Ҳалокати хусусида фақат борсайди,
Тап тортмасдим, маҳв этардим уни ҳозироқ,
То анави... Ҳа, майлига, кетдик майдонга,
Гарчи менга, ўйнайсан, деб берилган ролни
Бажаришим гумон.

К о м и н и й

Айтиб турамиз сенга.

В о л у м н и я

Менинг азиз ўғлим, менинг мақтовим сенга
Шижоат бахш этганини гапирган эдинг.

Утинмаман сендан, ўзинг ҳеч ўйцамаган
Шу ролни ҳам онанг учун этгайсан ижро.

Қориолан

Майли, шундоқ бўлсин! Мағрур руҳим, алвидо!
Фоҳишанинг қалби энди яшасин менда!
Ногоралар садосини босган овозим
Бўлсин энди ахта қулнинг сасидек нолон!
Е бўлгай у бешик узра ҳорғин эгилган
Энаганинг алласидек заиф ва ожиз!
Лабларимни қийшайтирсин малай кулгуси,
Кўзларимни пардалагай ҳалқа-ҳалқа ёш.
Тилим бўлсин тиланчи бир дайдининг тили,
Бир тиланчи каби юрай доим бош эгиб.
Олдин фақат узангида эгилган тиззам,
Ҳа, зирҳ билан қопланган шу тошдай тизларим,
Гоҳо хотин тиззасидек букилсин энди!
Йўқ! Мен сира ўз-ўзимни алдай олмайман,
Вужудимга қилдирмайман пасткаш ишларни,
Пасткашликка ўрганади йўқса руҳим ҳам.

Волумния

Ихтиёринг! Сендан сўраб, ўтиниб такрор,
Мен ўзимни хор айладим, авом олдида —
Сенинг эса шунчалар хор бўлишинг душвор.
Майли, адо бўлсин энди ҳаммаси. Токим
Қайсарлигинг оқибатин қўрқиб кутгандан
Ўз ўғлимнинг мағрурлиги қурбони бўлиб.
Кўз юммоқни ўзимга мен афзал биламан.
Сенга ўхшаб шум амалдан мен ҳам бир кулай.
Жасоратни сутим билан симирдинг, аммо,
Мағрурликни эса танҳо ўзинг касб этдинг.

Қориолан

Она, ҳадеб койийверма. Таскин топгайсан.
Бозор майдонига чиқиб масхарабоздек

Қийшаанглайман, оломондан меҳр тиланиб.
 Меҳр олиб, ҳузурингга кейин қайтаман,
 Рим чорбозорчиларининг эркаси бўлиб.
 Қара — кетяпман. Ёстикдошимга таъзим,
 Консул бўлиб қайтишимни кутгин, мабодо,
 Консул бўлолмасам, кейин бўлма умидвор —
 Хушомадга қодирман деб.

В о л у м н и я

Сенда ихтиёр.

(Кетади.)

К о м и н и й

Кетдик. Унда кутишмоқда вонзлар бизни.
 Сен уларга ўзингни сал ювош тутиб бер,
 Эшитдимки, сенга қўймоқ бўлган айблари
 Аввалгидан анча оғир бу гал.

К о р и о л а н

Юравер.

Ювошлигу мулойимлик — менинг шиорим.
 Туҳматларни ағдарсинлар бошимга ҳарчанд,
 Барчасига собит туриб жавоб бераман —
 Номус билан.

М е н е н и й

Балли, бироқ ювошлик билан

К о р и о л а н

О, албатта, жуда-жуда ювошлик билан.

Кетадилар.

3- САҲНА

Уша жой. Йиғин.
Сициний ва Брут кирадилар.

Б р у т

Мустабид бир ҳоким бўлиб олиш ниятин
Дадил туриб исбот айла, агар рад этса,
Орага сол халққа кеки борлигин кўпдан
Шу сабабли анцийлардан олган ўлжани
Тарқатмасдан, қўлда тутиб турибсан, дегин.

Э д и л киради.

Хўш, келдимми?

Э д и л

Ҳозир йўлда.

Б р у т

Ёнида ким бор?

Э д и л

Ҳамреҳлари — эски дўсти — Менений чолу
Яна унга ихлос қўйган бир тўп сенатор.

Сициний

Бизга овоз берганларнинг рўйхати қани?
Ёнингдами?

Э д и л

Ҳа, у рўйхат ёнимда. Мана.

Б р у т

Гражданлардан сен ўзинг сўрадингми?

Э д и л

Ҳа.

С и ц и н н и й

Бориб халойиқни тўпла, унга тушунтир —
 Ки, мен «Халқнинг ҳуқуқига кўра» дейману
 «Ўлим!» «Қувғин!» ё «Жарима!» деб қичқираман.
 Мен «Жарима!» деб қичқирсам «Жарима!» десин,
 «Ўлим!» десам, «Ўлим!» дея солишсин сурон.
 Халойиқ ўз ҳуқуқига, қадим эркига,
 Асосланиб ана шундай иш юртади.

Э д и л

Мен шундоқ деб етказаман.

Б р у т

Қўтариб сурон,
 Халойиқ ҳеч тинчимасин, тинмасин бир зум,
 Шу ҳайқириқ остида то бизнинг ҳукми
 Ижро қилишга у мажбур этсин.

Э д и л

Тушундим.

С и ц и н н и й

Биз ишора айладикми, бас, шу дақиқа
 Иккиланмай бошлайверсин улар.

Б р у т

Энди, бор.

Э д и л кетади.

Сен жигига тегиб, дарҳол жаҳлини чиқар,
У ҳаммавақт, ҳамма жойда, баҳсда ҳам ҳатто,
Биринчи бўлишга жуда ўрганиб қолган.
Жаҳли чиқса, эҳтиётни унутар дарҳол.
Ғазаб билан дилдагиси тилга келади,
Белини чўрт узмоққа шу ўзи кифоя.

Кориолан, Менений, Коминий, сенаторлар ва
аслзодалар киришади.

С и ц н и й

Мана ўзи.

М е н е н и й

Утинаман босиқ бўлгайсан.

К о р и о л а н

Ҳа, худди бир отбоқардек сариқ чақа деб
Қанча таъна-дашном бўлса, ҳазм қиламан.
О, тангрилар, Римни асранг паноҳингизда
Ҳакамларнинг олимақом курсиларини
Тўлдинрингиз марди майдон фозиллар билан.
Ато этинг бизга меҳр-оқибат, токим,
Бутхонада аҳилликни олқишлаб, лекин,
Кўчаларда ёқа йиртиб юрмайлик.

Б и р и н ч и с е н а т о р

О м и н .

Менений

Олижаноб тилак.

Эдил шаҳарликлар билан киради.

Сициний

Қани, яқинроқ келинг,
Ватандошлар.

Эдил

Сўз аввали — вонзларга! Жим!

Кориолан

Аввал менга.

Вонзлар

Бўпти, гапир.

(Шаҳарликларга.)

Қани, жим бўлинг!

Кориолан

Бунда баён этиларми, бутун даъволар,
Ва иш бошдан-охир шунда этиларми ҳал?

Сициний

Иўқ, сен аввал айтгин, халқнинг иродасига
Бўйсунишга ҳозирмисан, тан оласанми —
Вонзларнинг ҳуқуқини ва тайёرمىсан.
Бунда тайин этилажак айбларнинг учун
Ҳақли жазо олмоққа ҳам магар?

Кориолан

Тайёрман.

Менений

Эшитдингми, халойиқ? У «Тайёрман» деди.
Унинг жасоратларини ёдингда сақла.
Эсингда тут, ахир, ҳамон унинг танида
Қутлуғ мозордаги ўша қабр тошига
Чекилган нақшлар каби чандиқлар ётар.

Кориолан

Арзимаиди! Жиндаккина тирналган, холос!

Менений

Шуни яхши англангизки, у сўзга гарчанд —
Нўноқ граждандир, лекин жангда бемисл
Ғазаб мақомида кўрманг кескинлигини,
Боя айтганимдек, сизга у душман эмас,
У бир аскар каби сизга дағалдир, холос.

Коминий

Бу тўғрида етар энди.

Кориолан

Халқ менга айтсин,
Нега бошда сайлаб мени якдиллик билан
Қарорини кейин бекор қилди, бу билан
Мени таҳқирлади?

Сициний

Бизмас, жавобгар — сенсан.

Кориолан

Тўғри. Ҳозир мен жавобгар. Қани, бўл, гапир.

Сициний

Бизнинг сенга қўядиган айбимиз шуки,
Сен қонун ва тартиботни емириб Римда,
Яккабошли бир ҳукмдор бўлмоқ истадинг.
Шунинг учун биз, воизлар эълон қиламиз,
Сени халқнинг хоини, деб.

Кориолан

Мен — хоин?

Менений

Узингни бос! Бизга берган ваъданг унутма.

Кориолан

О, жаҳаннам оловлари, халқни кул айла!
Мен хоинми? Мен-а? Воиз, сен тухматчисан!
Қўзларингдан йигирма минг ажал мўралаб,
Қўлларингда ўлим бўлса — йигирма миллион,
Яна шунча бўлса улар тилингда пинҳон,
Тангриларга сизинганда, қўрқмаганимдек,
Тап тортмасдан дердим: «Сўзинг қип-қизил ёлғон!»

Сициний

Эшитдингми, халойиқ?

Шаҳарликлар

Бас, қояга судраиғ!

Сициний

Жим бўлингиз! Бошқа айблаш энди ҳожатмас,
Унинг сўзи, кирдикори аёндин сизга.
Эдилларни калтаклади, бизларни сўкди,
Ва қонунга қилчини кўтарди тикка.
Бугун эса уни ҳаққа ҳукм этгувчи
Биз, қонуний ҳакамларни масхара этар.
Булар бари жиноятдир, ахир, бу билан
Давлатга ҳам у хиёнат этмиш мўқаррар.
Бунинг учун у ўлимга мустаҳиқ.

Брут

Лекин

Римга қилган хизматлари...

Кориолан

Қанақа хизмат!

Брут

Мен бор гапни, билганимни айтаман.

Кориолан

Сенми?

Менений

Эшит, ахир сен онангга қасам ичгансан...

К о м и н и й

Утинаман, ёдингда тут...

К о р и о л а н

Иўқ, истамайман

Энди бошқа эслашни ҳам, эшитишни ҳам.
Тарпей чўққисидан мени отишсин, майли,
Ё зиндонда ўлдиришсин мени очликдан
Терим шилиб олишсин ё этишсин қувғин,—
Зарра шафқат сўрамасман, маъсум сўз айтиб,
Бор дунёнинг бисотини берсалар ҳамки,
«Ассалом!» деб воизларга бўйин эгмасман.

С и ц и н и й

Халойиққа ҳар соат ва ҳар томонлама
Душманлигини у аён айлагани-чун,
Ва қонуний ҳукуматдан уни бир йўла
Маҳрум айламоққа ўзни шайлагани-чун.
Ва ниҳоят, ҳакамларга бугун беписанд
Дашном айтиб, таҳқир жавоб қайтаргани-чун,
Ва ҳаттоки, уларга қўл кўтаргани-чун,
Биз, воизлар халқ номидан ва бизга тегиш
Ҳокимият амри билан этамиз ҳукм:
У бугундан то умрбод—қувғинга маҳкум.
Рим дарвозасидан кириш унга — қатағон,
Бу ҳукми бузса, унга бўйин эгмаса,
Тарпей чўққисидан жарга ташланар — тамом,
Халқ ҳуқуқи шуни талаб этар, вассалом!

Ш а ҳ а р л и к л а р

Иўқол Римдан!— Ҳайдаг уни!— Қувғин қилинсин!

К о м и н и й

Эй соддадил дўстлар, мени эшитинг бир дам.

Сициний

Хукм қатъий, бошқа гапга энди ҳожат йўқ.

Коминий

Йўқ, эшитинг. Мен ҳам консул бўлганман ахир,
 Яна менинг бадашимда Рим душманлари
 Қилич билан ўйиб солган чапдиқ оз эмас.
 Менга ўз ҳаётим, рафиқамнинг номуси,
 Пушти камаримдан бўлган фарзандларимнинг
 Ҳаётидан кўра ватан иқболи қиммат,
 Шунинг учун айтардимки сизга...

Сициний

Хўш, нима?

Сен нималар демоқчисан — олдиндан аён.

Брут

Гапга нима ҳожат, халқ ва ватан душмани
 Қувғин этилди-ку, ҳозир. Тамом-вассалом!

Шаҳарликлар

Қувғин қилинсин!.. Қувғин қилинсин!..

Кориолан

О, сиз, дайди итлар тўпи! Мен жирканаман
 Ботқоқ сассиғидек чиркин нафасингиздан.
 Қўмилган у мурдаларнинг қўлансасини
 Сизнинг меҳрингиздан балки аъло кўраман.
 Шунда қолаверинг мудом бетайин бўлиб!
 Ҳар бир миш-миш хабар сизни титроққа солсин!
 Душман дубулғасидаги жиға-попуклар
 Елпиниши аламларга солсин тамоман!
 Ҳокимият жиловига ёпишинг маҳкам,

Қимки сизга ҳимоячи бўлса, аяманг,
 Қувғин қилинг, токи сизнинг жаҳолатингиз
(У офатни фақат офат келганда кўрар)
 Сизни этмагунча буткул бесару сомон
(Сабаб шуки, ўзингизга ўзингиз душман),
 Токи келгиндилар сизни қулликка солиб,
 Жангсиз мағлуб этмагунча, қувинг беомон!
 Сиз туфайли жирканаман она шахримдан
 Ва ундан ҳам ўгираман юзни тамоман:
 Дунё деган тугамас шу деворлар билан.

Қориолан, Коминий, сенаторлар ва аслзодалар чиқишади.

Э д и л

Кетяпти-ку! Халқ душмани кетяпти-ку! Ҳей!

Ш а ҳ а р л и к л а р

Биз ҳайдадик! Биз душманини қувиб чиқардик! Эҳ!
(Қичқиришиб, қаллоқларини ҳавога отишади.)

С и ц и н и й

Шаҳар дарвозасигача кузатинг уни,
 Бир замонлар сизни қувиб ҳайдаган каби,
 Таъқиб этиб боринг таҳқир-масхара айлаб,
 Биз бўрамиз соқчилар-ла шаҳар оралаб.

Ш а ҳ а р л и к л а р

Воизларимизни тутгай тангрилар омон!
 Кетдик! Кузатамиз уни дарвоза томон!

Кетадилар.

ТҮРТИНЧИ ПАРДА

1-САҲНА

Рим дарвозалари ёнида.

Кориолан, Волюмния, Виргилия, Менений, Коминий ва бир неча ёш патрицийлар киришади.

Кориолан

Ингламангиз. Қисқа бўлсин бизнинг хайр-хўш.
Нима илож, минг бир бошли сузонғич ҳайвон
Мени суриб, ҳайдаб чиқди шаҳардан.— Онам,
Қайда қолди у аввалги жасоратларинг?
Авваллари айтар эдинг, йирик фалокат —
Руҳи соҳиб қуратларга йирик синов деб,
Майдаларнинг бахтсизлиги майда бўлади,
Тинч денгизда қайиқча ҳам суза олур, деб.
Аммо оқил, олижаноб киши ҳар қачон
Тақдир унинг боши узра чақса ҳам ёнғоқ,
Парво қилмай, тута олур ўзни хотиржам.
Она, менга бу фикрни уқтирган ўзинг,
Руҳнинг енгилмаслиғига шу эди гаров.

Виргилия

Фалак, фалак!

Кориолан

Ўтинаман, рафиқам, сендан...

В о л у м н и я

Вабо-қазо човут солиб, ёйилсин Римга,
Савдогару ҳунармандни ямласин!

К о р и о л а н

Нега?

Гойиб бўлсам, етишади менинг қадримга.
Она, ўзни бардам тутгил. Айтган эдим-ку,
Геркулеснинг рафиқаси бўлсанг мабодо,
Енгиллатиш учун унинг машаққатини,
Олти жасоратни ўзинг этардинг бажо.
Хайр, яхши қолинг энди, онам, рафиқам.
Хор бўлмайман, маъюсланаверма, Коминий.
Кўз ёшларинг ёшларнинг кўз ёшидан ҳам шўр,
Қари кўзга бу оғудир, содиқ Менений,

(Коминийга)

Менинг собиқ қўмондоним, хотиримда бор
Юракларни музлатгувчи манзараларга
Боқар эдинг парво қилмай, этмай эътибор.
Сен бу гамгин аёлларга уқтир, тушунтир
Қисматнинг шум зарбалари остида йиғи —
Кулишдан ҳам баттар, ўта нодонлик, ахир.
Сен биласан, онам, менинг жасоратларим
Бағишларди сенга доим таскин-тасалли.
Якка-ёлғиз бошим билан гўёки ҳозир
Бирор кўзга чалинмаган, лекин шу билан
Эл ичида қўрқув билан аросат солган
Аждаҳонинг уясига йўл олмоқдаман —
Лекин ишон, оломондан юксалур ўғлинг,
Агарда қурбон бўлмаса макрига унинг.

В о л у м н и я

О, тўнгичим, айтгин, энди қайга борасан?
Сени йўлда кузатсин шу оғанг Коминий.
Аввал обдан ўйлаб, кейин қадам босгайсан,
Токи бирор хавфу хатар тўсмагай йўлинг.

К о р и о л а н

О, худолар!

К о м и н и й

Бир ойгача сенга ҳамроҳ бўлиб юраман,
Маълум бўлар кейин, қайда тутасан макон
Шундоқ бир жой бўлсинки, у токи қийналмай
Хабар йўлаб турайлик биз, бир-биримизга.
Токи қулай фурсат етиб келиши билан
Сенинг Римга қайтишингни талаб этайлик.
Керагида ортиқ излаб-нетиб юрмайлик.
Сўрагувчи ҳаялласа, кечикса агар,
Валинеъмат деган совуб қолар.

К о р и о л а н

Йўқ, хайр!

Ёш эмассан ва жанговар ишларинг кўпдир
Уруш, ғавғо деган нарса жонингга теккан,
Менинг эса иштаҳам зўр ҳамон жангларга
Шунинг учун менга ҳамроҳ бўла олмайсан.
Дарвозага етиб, унда хайрлашамиз.—
Хотиним ва онам, менинг суюк жонларим
Ва сиз менинг энг мусаффо азиз дўстларим,
Қани кетдик. Дарвозадан чиққан заҳотим
«Хайр, оқ йўл!»— дея менга жилмайиб қаранг.
Утинаман, кетдик. Токи тирик эканман,

Йўллаб тургум сизга мактуб-хабарномалар.
 Лекин ишонингким, сизга етмас ҳеч қачон
 Марций энди аввалгидан бошқача бўлди,
 У ўзгарди, деган хабар.

Мен сий

Шундоқ мард сўзни
 Эшитмовдим аввал. Бўлди, бас, йиғламанглар.
 Қани, кетдик. Эҳ, шу қари елкамдан агар
 Ун йилини олиб, четга ота билсайдим,
 Худоларга мен қасамёд этгум, изингдан —
 Қолмас эдим, эргашардим сенга муқаррар.

Қориолан

Қўлингни бер, дўстим.— Қани, кетдик, юринглар.

Кетишади.

2-САҲНА

Уша жой. Дарвоза яқинида бир кўча.
 Икки воиз — Сициний ва Брут киришади. Уларга Эдил
 ҳамроҳ.

Сициний

Халойиқни уй-уйига жўнат, тарқасин.
 У даф бўлди, шу бас. Унга яқин киборлар
 Энди гингший бошлар, қумсаб эркатойини.

Брут

Сўзимизда қатъий туриб, биз кўрсатдикки,
 Нечук соҳиб ихтиёрмиз ва соҳиб қудрат.
 Энди ўзни бир оз камтар тутмоқлик керак.

Сициний

Айт, халойиқ уй-уйига тарқасин шу дам,
Фуқаронинг бош рақиби қувилди, деб айт.
Плебейлар салтанати яна мустаҳкам.

Брут

(Эдилга)

Бориб, тарқалинг, деб буюр.

Волумния, Виргилия ва Менений кирадилар.

Мана онаси.

Сициний

Кел, бу ёққа бурилайлик яхшиси.

Брут

Нега?

Сициний

Дейдиларки, у ақлдан озиб қолганмиш.

Брут

Йўқ, энди кеч, улар бизни кўриб қолишди.

Волумния

Ҳа, сизмисиз! Дучор этсин тангрилар сизни
Бало-қазоларга — ўғлим қасоси учун!

Менений

Ҳей, секинроқ! Нега керак беҳуда шовқип?

Волумния

Кўзёшларим бўғмасайди, мен айтар эдим,
Иўқ, ҳозир ҳам айтаман..

(Бругга)

Ҳей, тўхта, қаёққа?

Виргилия

(Сицинийга)

Сен ҳам тўхта, кетмагин.— Оҳ, нечун бу сўзни
Мен эримга қатъий туриб айта олмадим!

Сициний

(Волумнияга)

Кўраманки, эркакка хос важоҳатинг бор.

Волумния

Сен нима деб ўйлагандинг, аҳмоқ, шармисор?—
Иўқ, сиз қаранг, бу қандай бир аҳмоқ!—Магар мен
Эркак пушти камаридан туғилмадимми.
Сен Римни деб гап сотганда Римни деб жангда
Қилич сирмаганни сургун айлаган айёр,
Мана, сендан менинг қандай тафовутим бор?

Сициний

Е шафқатли фалак!

Волумния

Ҳа-ҳа, шуни унутма,
Сенинг ўша доно, зукко сўзларингдан ҳам
Унинг зарбалари жангда зиёда бўлган.
У Рим бахти учун доим қилич сирмаган.
Яна шуки... Йўқ, яхшиси, йўқол кўзимдан.
Йўқ, шошмай тур... Тангрилардан тилагим шуки,
Ўғлим қўлда қилич билан сени, наслингни
Арабистон саҳросида учратиб қолсин...

Сициний

Хўш, кейин-чи?..

Виргилия

Кейин ўша қилич билан аямай зарра,
Бутун зоти-зурёдингни тупроққа қорсин.

Волумния

Ҳа, қолмасин у ҳароми болаларинг ҳам.
О, Римни деб неча марта яраланди у!

Мецений

Етар, тинчлан энди.

Сициний

Ҳа, мен истар эдимки,
Ватан учун аввалгидай хизмат қилиб у,

Хизматлари занжирини сира узмагай,
Яна шуҳрат топгай, аммо йўлдан озмагай.

Б р у т

Мен ҳам шуни истар эдим.

В о л у м н и я

Истар эдиммиш!
Нега унда оломонни гижгижлатдингиз?
Унинг фазли-фазилати хусусида сиз,
Сиз, туллаган икки мушук, нима биласиз?
Билишингиз — мен осмонни билишимдай гап,
Гофил, гўл ва авомдирсиз.

Б р у т

Кетдик, Сициний.

В о л у м н и я

Энди ўзим ўтинаман — тезроқ даф бўлинг:
Зеро, яхши ишладингиз. Шу асно лекин
Энг охирги сўзимни ҳам эшитиб кетинг,
Капитолий тепалиги қанча устивор,
Қанча юксак бўлса авом кулбаларидан
Менинг ўғлим, ҳа, манави хотиннинг эри
Қувғиндадир, лекин сиздан шунчалар баланд.

Б р у т

Хўп, жуда соз. Хайр.

Сициний

Вақтни этмайлик зое
Жинни билан гап талашиб.

Волумния

Менинг тилагим,
Дуоларим сизга ҳамроҳ бўлсин.

В о и з л а р к е т и ш а д и .

Илойим

Ҳақ тапгрилар қарғишимни этсин ижобат.
О, қанчалар истар эдим, ҳар кун лоақал
Мен шуларга учрасаму лаънат ёғдирсам,
Юрагимни аламлардан бўшатсам.

Менений

Ҳозир

Иккиси ҳам таъзирини еди, хўб бўлди.
Биргалашиб овқатлансак бўларди энди?

Волумния

Емак — менга нафрат-газаб. Алам — овқатим.
Шундоқ таом ила энди топарман ажал.

(Виргилияга)

Юргил, энди ожизона ҳиқиллайверма,
Аммо ёвуз Юнонадай ва мен сингарни
Нафратингни тийма энди, тўкиб сол. Кетдик.

В о л у м н и я в а В и р г и л и я к е т и ш а д и .

Менений

О, разолат!

(Кетади.)

3-САҲНА

Рим ва Анциум орасидаги йўл.

Бир тарафдан римлик, иккинчи тарафдан вольск киради.

Римлик

Мен сени яхши танийман, дўстим, сен ҳам мени яхши биласан. Чамамда сени Адриан деб аташади, шундоқ эмасми?

Вольск

Худди шундоқ, ошнам. Аммо тўғриси айтсам, исмингни унутиб қўйибман.

Римлик

Мен асли римликман, лекин ҳозир сенга ўхшаб унинг душманларига хизмат қиламан. Хўш, энди танидингми?

Вольск

Никанор эмасмисан?

Римлик

Худди ўзиман, оғайни.

В о л ь с к

Охирги бор учрашганимизда соқолинг узунроқ эди, лекин ҳечқиси йўқ, сени доим овозингдан таниса бўлади. Хўш, Римда нима гаплар? Мени бизнинг вольсклар сенати бу томонларга сени излаб топиш учун юборган. Учрашиб қолганимизни қара, йўлим роса бир кунга қисқарди-я!

Р и м л и к

Римда катта исён бўлди, халойиқ сенаторлар, аслзодалар ва бошқа зодагонларга қарши бош кўтарди.

В о л ь с к

Исён бўлди, дейсанми? Демак, у тугабди-да? Мана бизнинг ҳукмдролар учун кутилмаган хабар! Улар Римда ўзаро низолар бошланиши билан унинг устига қўшин тортамыз, деб шайланиб ётишибди.

Р и м л и к

Асосий ўт-ку, ўчирилди, бироқ сал баҳонада ловуллаб кетиши ҳеч гапмас. Зодагонлар шавкатли Кориоланнинг қувғин этилишини юракларига шу қадар оғир олишганки, ҳокимиятни халқдан тортиб олиб, воизлик мансабини бир умрга бекор қилишга ҳар дақиқа шай турибди. Менга ишонавер: олов деган ўзича кўзга кўринмай, кул остида милдираб ётади, лекин бир пайт қарабсанки, гурр этиб, аланга олади.

В о л ь с к

Наҳотки, Кориоланни қувишган бўлса?

Р и м л и к

Ҳа, оғайни, уни қувишди.

В о л ь с к

Никанор, бу хабаринг учун бизникилар сени жуда яхши кутиб олишади-да.

Р и м л и к

Ҳа, сизникилар учун айна қулай фурсат. Айтишадди-ку, бировнинг хотинини йўлдан урмоқчи бўлсанг, унинг эри билан аразлашган пайтини пойла, деб. Бас, Кориоландан ватани юз ўгирибдими, сизнинг олижаноб Тулл Авфидийнинг энди омади келди, деявер.

В о л ь с к

Шак-шубҳасиз. Сени учратиб, менинг ҳам роса омадим келди, оғайни. Ишим битди, сени Анциумгача бемалол кузатиб қўйишим мумкин.

Р и м л и к

Мен йўл-йўлакай, кечки овқатгача Римнинг анво-йи янгиликларидан яна сўзлаб бераман. Сен учун шунақа бир фурсат келдики, асти қўяверасан. Ҳали, бизда қўшин йиғилди, дедингми?

В о л ь с к

Қўшин бўлганда қандоқ! Юз-юз, туман-туман бўлиб тайёр туришибди, жангчиларга маошлар тўланган, хуллас, ҳамма нарса юришга шай.

Р и м л и к

Ҳамма нарса шай бўлса, бу жуда ҳам аломат. Де-мак, менинг хабаримни эшитибоқ, юриш бошланади. Сени учратганим яхши бўлди, дўстим, йўлда йўлдош бўлишингга эса яна ҳам хурсандман.

В о л ь с к

Мен ўзим сенга шуни айтмоқчи бўлиб турувдим, ошнам. Бу учрашувга сендан ҳам кўпроқ мен хурсандман.

Р и м л и к

Қани, кетдик бўлмасам.

Кетадилар.

4-САҲНА

Анциум. Авфидий уйи ёнида.

Ф у қ а р о кийимини кийиб олган Кориолан киради, у чакмонининг бир чети билан юзини бекитиб олган.

К о р и о л а н

О, нақадар муҳташамсан, зангин Анциум,
Тул, бевалар билан сени тўлдирган эдим.
Шу ғаройиб биноларнинг хўжайинлари
Фарёд чекиб йиқилмишди жангда пойимга.
Шаҳар, Қориоланни энди танимагайсан,
Зеро, хотин-халаж, бола-бақра тўпланиб,
Шу ондаёқ уни сангсор этиши мумкин!..

Ш а ҳ а р л и к киради.

Салом, ошна.

Ш а ҳ а р л и к

Салом.

К о р и о л а н

Менга айтиб берсанг-чи,
Қайда истиқомат қилар шонли Авфидий?
Шаҳардами унинг ўзи?

Ш а ҳ а р л и к

Ҳа, у шаҳарда.

Шаҳар бекларига бугун берар зиёфат.

К о р и о л а н

Унинг уйи қайда?

Ш а ҳ а р л и к

Мана, рўпарангда у.

К о р и о л а н

Хайр, раҳмат.

Ш а ҳ а р л и к кетади.

К о р и о л а н

Буқаламун эрур бу дунё!
Қасамёдлар этиб, гўё кўкраклариди
Меҳр тўла битта юрак тепган дўстларни,
Заҳмат, тўшак, эрмак, таом, сидқу садоқат

Неъматларин бирга баҳам кўрган дўстларни —
 Бир лаҳзада арзимаган кичик бир сабаб
 Айлантириб қўя олар қаттол ёвларга.
 Қасос режасини ўйлаб уйқуси қочган,
 Нафрат билан тўлган хунхор ғанимларни-чи,
 Худди шундай арзимаган баҳона билан
 Туташтириб, бир-бирига пайванд этар у.
 Ахир шундаймасми ҳозир менинг аҳволим?
 Ўз туғилган тупроғимга гупуриб нафрат,
 Ев шаҳарга оловланур меҳр-муҳаббат.
 Майли, борай, эҳтимолки, Авфидий мени
 Шу ондаёқ ўлдиради, ўлдирса ҳам ҳақ.
 Гар бошпана бериб, магар ёнига олса
 Унинг ватанига хизмат этарман ҳалол.

(Кетади.)

5-САҲНА

Уша жой. Авфидий ўйида бир даҳлиз. Ичкарида мусиқа ча-
 линмоқда. Хизматкор киради.

Биринчи хизматкор

Шароб, шароб! Вой, ўргилдим сендақа хизматкор-
 лардан! Ҳаммаси тош қотиб ухлаб қолдим, дейман.
 (Кетади.)

Иккинчи хизматкор киради.

Иккинчи хизматкор

Қаёқдасан, Қотус? Хўжайин чақиряпти сени —
 Қотус! (Кетади.)

Кориолан киради.

Кориолан

Уй серҳашам, зиёфатнинг ҳиди муаттар!
 Фақат менман бунда — шумшук, даъватсиз меҳмон.

Биринчи хизматкор киради.

Биринчи хизматкор

Бу ерда нима қилиб юрибсан, ошнам? Қаёқдан келиб қолдинг? Бу ер сенинг жойинг эмас. Қани, чиқ эшикдан. (Кетади.)

Кориолан

Менга муносибмас бундан ортиқ такаллуф,
Мен — Қориолан, ахир.

Иккинчи хизматкор киради.

Иккинчи хизматкор

Қаёқдан пайдо бўлиб қолдинг? Қоровулнинг кўзи қаёқда эди? Нега энди у ҳар хил жулдурвоқиларни бу ёққа киритаверади. Қани, қорангни ўчир!

Кориолан

Эй, йўлингдан қолма!

Иккинчи хизматкор

Нима дединг — йўлингдан қолма? Сен ўзинг йўлингдан қолма! Қани жўна!

Кориолан

Сен гашимга тегяпсан!

Иккинчи хизматкор

Вой, бу кишининг ботирлигини қаранглар! Йўқ, сен билан энди бошқача гаплашаман!

Биринчи ва учинчи хизматкорлар киришади.

Учинчи хизматкор

Бу ким бўлди тагин?

Иккинчи хизматкор

Қандайдир бир эсираст. Бунақасини ҳеч кўрмаганман: эшикдан чиқмайди, қаққайиб туриб олган! (*Бир четга ўтади.*)

Учинчи хизматкор

Сенга нима бор бунда, ошна? Марҳамат қилиб, туёгингни шиқиллат.

Кориолан

Тинч қўйинглар. Булғамайман масканингизни.

Учинчи хизматкор

Қимсан ўзинг?

Кориолан

Оддий фуқаро эмасман.

Учинчи хизматкор

Тўғри, оддий фуқаро эмас, ҳақиқий гадосан.

Кориолан

Тўғри айтдинг, мен гадоман.

Учинчи хизматкор

Эй, сен, фуқародан чиқмаган гадо, бошқа эшикка борганинг яхшимасми? Бу ер сенинг жойинг эмас. Марҳамат қилиб жўнаб қол! Хўш!..

Кориолан

Сен ўз ишингни қил. Бориб, сарқит сўра! *(Уни итариб ташлайди.)*

Учинчи хизматкор

Сен ҳали қаршилик ҳам қиласанми? *(Иккинчи хизматкорга.)* Бориб, хўжайингга нечук меҳмон ташриф буюрганини хабар қил.

Иккинчи хизматкор

Бош устига. *(Кетади.)*

Учинчи хизматкор

Сен қайда яшайсан?

Кориолан

Қўк гумбази остида!

Учинчи хизматкор

Қўк гумбази остида?

Кориолан

Ҳа.

Учинчи хизматкор

У қайда жойлашган?

Кориолан

Қарға-қузғунлар салтанатида!

Учинчи хизматкор

Қарға-қузғунлар салтанатида? (Четга.) Эшакнинг худди ўзи! (Баланд овозда.) Демак, хаккалар билан бирга, шундоқми?

Кориолан

Йўқ, мен сенинг хўжайинингга хизмат қилмайман-ку.

Учинчи хизматкор

Ол-а! Сен афтидан менинг хўжайинимга тил тегизяпсан?

Кориолан

Нега тегизмай? Бу бекангга тегизгандан яхшироқ-ку. Ҳаддан ортиқ валақлаш одатинг бор экан. Бор, меҳмонларга қараш. Йўқол! (Уриб, итариб ташлайди.)

Учинчи хизматкор кетади.
Авфидий ва иккинчи хизматкор киради.

А в ф и д и й

Қани у азамат?

И к к и н ч и х и з м а т к о р

Мана у, хўжайин. Меҳмонлар безовта бўлишма-
син дедим, бўлмаса-ку итдек савалаб, ҳайдардим.
(Четга чиқади.)

А в ф и д и й

Қаерликсан, кимсан? Мендан тилагинг нима?
Нега бундоқ жим турибсан? Қани, жавоб бер.

К о р и о л а н

(юзини очиб)

Мана энди ўзинг шундоқ юзимга боқиб,
Тулл, тагин ҳам мени таний олмасанг агар,
Айтишим шарт бўлар: мени қандай аташар.

А в ф и д и й

Менга исмингни айт.

К о р и о л а н

Вольскнинг қулоғига у
Ёқимсиздир, аммо сенга жуда ҳам нохуш.

А в ф и д и й

Қимсан ахир? Қаҳрлидир бутун қиёфанг.
Ҳокимият нишонаси юзингда зоҳир.
Узуқ-юлуқ елканларнинг остида бу дам
Қудратли бир кема менга кўринар. Қимсан?

Кориолан

Ҳозир бузилади бутун авзойинг. Энди —
Танидингми?

Авфидий

Танимадим. Қани, ўзинг айт.

Кориолан

Мен, Қай Марций, ўша — донм жангу жадалда
Ўзинг ва биродарларинг қонини тўккан.
Ҳаммадан ҳам сенга жабру жафо етказган,
Шунинг билан Кориолан номига етган.
Менинг нонкўр ва кўрнамак она ватаним
Не-не хавфу хатларга қилмайин парво
Рим шавкати, дея тўккан қонларим учун,
Менга ёлғиз шу лақабни этмиш мукофот.
Бир лақабки, қачон тилга олинмасин у,
Менга бўлган ғазабингни оширар дарҳол.
Менинг бисотимда энди ёлғиз шу қолди:
Қолган барчасини эса зодагонларнинг
Кўрқоқлиги туфайли кўп ҳаддидан ошган,
Очкўз авом мендан тортиб, юлқилаб олди.
Авом мени қувди Римдан сазойи қилиб,
Ва ортимдан чуввос солиб, тош отиб қолди.
Мана энди муҳтожликда эзилиб, ҳориб,
Ҳузурингга кириб келдим бошпана истаб.
Қаршингдаман, ҳаётини шу тадбир билан
Қутқармоқчидир, деб лекин ўйламагайсан.
Ҳа, ўлимдан зарра ваҳмин бўлса мабодо,
Ҳаммадан ҳам сенга яқин келмасдим асло,
Йўқ, таҳқирлаб мени қувгин айлаганлардан
Уч чанқоғи мени сенга келтирмиш бу дам.
Юрагингда ғазаб ўти сўнмаган эса,

Уз аламинг ҳам ватанинг чеккан беҳисоб
 Изтиробу аламлардан чиқмоқ истасанг —
 Менинг бахтсизлигимдан сен фойдаланиб қол,
 Уч-интиқом ташнасиман, буни ишга сол,
 Зеро, шунинг оташи-ла нафас олурман
 Ва у ириб-чириётган юртимга қарши
 Худди бир азроил бўлиб қилич солурман.
 Лекин ҳорган эсанг қисмат ўйинларидан
 Ва Рим билан солишмоққа этмасанг журъат,
 Утинаман ҳимматингни аяма мендан:
 Мен кўксимни тутиб турай, кучингни кўрсат.
 Чопиб ташла мени, эски адоватингга
 Сен ҳам таскин бергин энди алал-оқибат.
 Агар шундоқ қилмасанг-чи, аҳмоқсан, нодон,
 Ахир, сени таъқиб этиб жуда беомон,
 Тўкканман-ку, тупроғингда дарё-дарё қон,
 Тирик бўлиб сенга хизмат этмасам агар,
 Ҳаётим шаънингга доғи маломат бўлар.

А в ф и д и й

Марций, Марций! Айтаётган ҳар сўзинг билан
 Мени эски адоватдан фориг этасан.
 Қўпорасан уни тамом илдизи билан.
 Булутларнинг орасидан боқиб Юпитер,
 Қасам ичиб, қанча аҳду паймон этсайди,
 Унга ишонардим, лекин унга ишончим
 Сенга бўлган ишончимдек бўлмасди, Марций!
 Марций, менга ижозат бер, қучай белингдан,
 Қуйма темир каби танинг қучоқлай энди,
 Шу танангга оғир найзам урилиб қанча,
 Синиб учмиш ва ойни ҳам яраламишди.

(Кориоланни қучоқлайди.)

Қиличимнинг сандонини қучоқлаяпман,

Бас, дўстликка мусобақа ўйнайлик атай.
 Бир замонлар душман бўлиб бир-биримизга,
 Шуҳрат учун ким ўзарга рақиблашгандай.
 Бир замонлар ошиқ бўлиб юрганамда ҳам
 Шундоқ ёниқ ва самимий хўрсинмаганман.
 Севар ёрим остонамни ҳатлаб ўтаркан,
 Қўнглим менинг севинчларга шундоқ тўлмаган.
 Икков кўришганимиздан шодман нақадар!
 Эшитгил, Марс*, биз яширин тўпладик лашкар,
 Яна қайта тушмоқчийдим сенинг изинга,
 Қўлинг қирқиб олмоқчийдим қалқонинг билан,
 Ё бўлмаса, бермоқчийдим қўлимни сенга.
 Мен, ҳув, жангда сендан мағлуб бўлгандан буён,
 Ун иккинчи бор олишиб яккама-якка,
 Бирор кеча йўқки, ўша бизнинг солишув
 Менинг тушларимга яна кириб чиқмаса,
 Ҳа, тушимга кирар ўша бўғишганимиз,
 Камарларни узиб, юлқиб дубулгаларни,
 Уйғонаркан, бир ҳорғинлик ўрайди мени.
 Жасур Марций, биз Рим билан тортишмоқ учун
 Топмасайдик бирор бошқа боис-баҳона,
 Сенинг қувғин этилишинг этар эди, бас.
 Худди етти ёшдан етмиш яшаргача то
 Қўшин тузиб, этар эдик майдонда сафбаст.
 Унинг тўлқинлари билан кўрнамак Римни
 Ғарқ этардик худди, айлаб қабоҳат—қирон.
 Хуш келибсан, марҳамат қил уйимга энди,
 Сенаторлар билан кўриш—сўрашгин шодон.
 Улар бугун айтмоқчилар менга хайр-хўш,
 Биз Рим вилоятларига бошлаймиз юриш.

К о р и о л а н

Борингизга шукур, соҳиб карам тангрилар!

* Авфидий ўзининг собиқ рақибини, унинг жасоратларига ҳурмати юзасидан, уруш худосининг номи билан атайди. (Тарж.)

А в ф и д и й

Сен соҳибии ихтиёрсан. Бир ўзинг агар
 Олмоқ эсанг душманингдан қасос-интиқом,
 Қўшинларим тенг ярмиси сеники тамом,
 Ўзинг ҳал қил буни. Сенда тажриба аъло,
 Бизникидан баланд, чунки яхши биласан
 Рим қайларда қудратлидир, қайларда заиф.
 Сенга айён: борамизми тикка бостириб,
 Ё бошлаймиз чекка ёқдан, таҳлика ёйиб.
 Қани, уйга киргил, сени таништирай то
 Ниятингга валинеъмат бўлган зотларга.
 Қаттол душман эдик, энди жуда қадрдон
 Дўст бўламиз. Қўлингни бер, Қани, марҳабо!

Кориолан ва Авфидий кетишади.

Биринчи ва иккинчи хизматкорлар олдинга чи-
 қишади.

Биринчи хизматкор

Мана буни ҳангама деса бўлади.

Иккинчи хизматкор

Худо ҳаққи, мен уни таёқ билан тушириб қолмоқ-
 чийдим, хайриятки, кийимидан унча мувофиқмаслиги-
 ни сезиб, ўзимни тийдим.

Биринчи хизматкор

Панжасини айтмайсанми, панжасини! Икки бар-
 моғи билан мени бир соққадай айлантириб ташла-
 ди-я!

Иккинчи хизматкор

Мен шундоқ юзига қарадим у ишнинг нозиклигини
 пайқадим. Унинг юзида ҳалигидай... нима десам...

Биринчи хизматкор

Ҳа-ҳа, қандайдир анақа... Майли, мени осақол-синлар, агар унинг кўринишидан бошқачароқ эканини сезмаган бўлсам.

Иккинчи хизматкор

Қасам ичиб айтамаки, мен ҳам пайқадим. Бутун дунёни ахтариб ҳам, бунақасини учратолмайсан.

Биринчи хизматкор

Мен ҳам шундоқ деб ўйлайман, гарчи бизга маълумки, ундан аслроқ жангчи ҳам бор.

Иккинчи хизматкор

Сен кимга шама қиляпсан? Хўжайинимизга эмасми?

Биринчи хизматкор

Бошқа кимга бўларди!

Иккинчи хизматкор

Ҳа, бизнинг хўжайин унақаларнинг еттитасига тенг келади.

Биринчи хизматкор

Мен ҳам хўжайинимизни улуғ жангчи деб биламан, лекин бари бир оширдинг.

Иккинчи хизматкор

Биласанми, бундай пайтларда ким биринчи — айтиш қийин: лекин шаҳарларни ҳимоя қилишда бизнинг саркарда беназир.

Биринчи хизматкор

Уларни олишда ҳам десанг-чи!

Учинчи хизматкор киради.

Учинчи хизматкор

Биродарлар, шундай бир янгилик айтилки! Шундай бир янгилик, шумтакалар!

Биринчи ва иккинчи хизматкор

Нима гап? Қандай янгилик? Бўлди, чўзаверма энди!

Учинчи хизматкор

Шу топда римлик бўлишни сираям истамасдим: ҳатто оёғимдан осигандаям!

Биринчи ва иккинчи хизматкорлар

Нега энди? Нега энди?

Учинчи хизматкор

Нега эмиш! Ахир шу тобда уйимизда хўжайинимизни мудом калтаклаган ўша саркарда Кай Марцийнинг ўзи ўлтирибди-ку.

Биринчи хизматкор

Нима? Марций бизнинг хўжайинни калтаклаганми?

Учинчи хизматкор

Қалтаклаган, деганинг нимаси, сира кун бермаган.

Иккинчи хизматкор

Сирасини айтавер, ошнам, бунда бегона йўқ. Марцийга хўжайинимизнинг тиши сира ҳам ўтмаган. Унинг ўзи шундоқ деб айтганини ўзим эшитганман.

Биринчи хизматкор

Тўғри, тиши ўтмаган. У эса Қориола остонасида хўжайинимизни эзиб, титигини чиқазган.

Иккинчи хизматкор

Одамхўр бўлганда, балки қовуриб, еб қўярди.

Биринчи хизматкор

Тагин нима гаплар?

Учинчи хизматкор

Бизникилар уни шундоқ силаб-сийпашяптики, гўё Марсинг ўғлими ёки ворисми, дейсан. Уни шундоқ дастурхоннинг тўрига ўтқизиб қўйишибди, сенаторлардан бирови у билан гаплашмоқчи бўлса, албатта ўрнидан туриб, қалпоғини ечади. Бизнинг саркарда унга худди маъшуқасига суйкангандай суйканади, дам муқаддас бир нарсага қўл ургандай, қўлини тегизади, дам кўзларини осмонга тикиб, ихлос билан қулоқ солади. Лекин асосий янгилик бу ёқда: саркардамиз энди иккига бўлинган, у энди кечагисининг тенг ярми,

бошқа ярми стол атрофида ўтирганларнинг хоҳиши ва розилиги билан Марцийга юкланди. У эса, Рим дарвозабонининг қулоғини узиб оламан, йўлимда учрагани шундоқ супурайки, орқам шипшийдам бўлиб қолсин, деб ўтирибди.

Иккинчи хизматкор

Ҳа, менинча, у ҳаммадан ҳам шу ишга қодир.

Учинчи хизматкор

Қодиргина эмас, шундоқ қилади ҳам. Нега десанг, ошнам, унинг юртида душманлари кўп бўлганидек, дўстлари ҳам бисёр эмиш, фақат улар, ҳалигидай, у қувғинда юргани учун, ўз дўстликларини кўрсатишга ботинолмай туришганмиш.

Биринчи хизматкор

Қувғинда юргани учун? Бу нимаси тағин?

Учинчи хизматкор

Лекин улар яна унинг дубулғаси тожининг даканглигини, ўзининг куч-қудратга тўлиқлигини кўришса, бас, ёмғирдан сўнги товушқонлардек ин-инларидан югуриб чиқишиб, унга ёрдамга келишармиш.

Биринчи хизматкор

Хўш, бу айтганларинг қачон бўлади?

Учинчи хизматкор

Эртага, бугун, худди ҳозир. Зиёфат охирида шарбат тортилмайди, балки ногора қоқилади ва бизники-

лар лаб-даҳанларини артишга ҳам улгурмай, юриш бошлайдилар.

Иккинчи хизматкор

Демак, тагин айш қиламиз. Тинч ўтиришдан нима фойда? Темирлар занглаб кийим тикувчилару қофия-боз шоирлар кўпаяди, холос.

Биринчи хизматкор

Мен ҳам шуни айтаман-да: уруш тинчликдан яхшироқ, худди кундуз кечадан афзал бўлгани каби. Уруш пайтида яшаш қизиқарли бўлади: бир қарасанг, янги миш-миш, бир қарасанг, янги хабар. Хўш, тинчлик нима— уйқу ёки фалаж касалига йўлиқишдай бир гап: зерикасан, ҳаммаёқ ҳувиллаган, ғариб. Урушда одамлар ўлади, лекин ундан ҳам тинчлик даврида ҳароми болалар кўпроқ туғилади.

Иккинчи хизматкор

Ҳақ гап. Албатта урушда баъзан бошқаларнинг хотинини зўрлашади, лекин тинчлик даврида хотинлар ўз эрлари олдига ўзлари похол солишади.

Биринчи хизматкор

Рост. Шунинг учун ҳам одамлар бир-бирларини ёмон кўришади.

Учинчи хизматкор

Нега шундоқ? Негаки, тинчлик даврида улар бир-бирларига унчалик керак бўлишмайди. Урушда эса бошқа гап! Умид қиламанки, ҳадемай римликлар ба-

ҳоси вољсклар қийматидан ошмай қолади.— Эшитяп-
сизми, улар дастурхондан тура бошлашди!

Б и р и н ч и в а и к к и н ч и х и з м а т к о р

Тезроқ борайлик, тезроқ!

Кетишади.

6-САҲНА

Рим. Майдон.

Икки воиз — Сициний ва Брут киради.

Сициний

Хўш, нимадан қўрқарканмиз? У дом-дараксиз,
Яна тинчлик замонида тамом бешиён.
Халқни талвасага солган хавотир битди...
Қизаришсин гуллаётган ватанни кўриб,
Қалондимоғ Қай Марцийнинг қадрдонлари.
Кўпроқ маъқул тушар кўча тўполонлари.
Хунармандлар дастгоҳ узра куйлаган масрур —
Ашулалар уларга ҳеч бўлмагай манзур.

Б р у т

Биз балони ўз вақтида даф этдик лекин.

Менений киради.

Қараб боқ-чи, келаётган Менениймикин?

Сициний

Худди ўзи. Сертакаллуф бўлиб қолди у.
Салом бердик.

М е н е н и й

Салом бўлсин иккингиизга ҳам.

С и ц и н и й

Сенинг Қориоланингга ачиниб ҳар дам,
Оҳ-воҳ чекар фақатгина унинг дўстлари,
Давлат эса қимирламай турибди собит.

М е н е н и й

Булар бари дуруст, лекин яхши бўларди
Уша бир оз ён берсайди.

С и ц и н и й

Ҳозир қайда у?

М е н е н и й

Билолмадим. Қайдалигин айтиб лоақал,
Хотини ё онасига йўлламас хабар.

У ч - т ў р т ш а ҳ а р л и к к и р а д и .

Ш а ҳ а р л и к л а р

Иккингиизни паноҳида тутсин худолар!

С и ц и н и й

Хайрли кеч бўлсин сизга, қўшнилар!

Б р у т

Салом,

Хайрли кеч бўлсин сизга!

Биринчи шаҳарлик

Бизлар ҳар маҳал
Тиз чўкамиз, ҳаққингизга дуо қиламиз.

Сициний

Яшанг, камол топаверинг.

Брут

Яхши боринглар,
Марҳаматли қўшнижонлар, хайр. О, агар,
Сизни ўша Кориолан ҳам севсайди шунча

Шаҳарликлар

Ҳақ-тангрилар паноҳ бўлсин.

Иккала воиз

Хўп, кўришгунча!

Шаҳарликлар кетишади.

Сициний

Мана, эл-юрт тинчиб, эркин олмоқда нафас,
Шаҳарликлар сурон солиб кўча-кўйларда
Талвасага тушиб, ҳарён югуриб-елмас.

Брут

Жанг-жадалда чин баҳодир эди Кай Марций,
Аmmo беҳад дағал, кўпол, худбин, дилозор
Ва такаббур эди...

Сициний

Мутлақ ҳокимиятга
Иштаҳаси карнай эди.

Менений

Унчалик эмас.

Сициний

Консулликдан уни маҳрум этмасак агар
Ишонч ҳосил қилардингиз бунга ўзингиз.

Брут

У қувилди Тангриларнинг хоҳиши билан —
Рим осуда яшамоқда.

Эдил киради.

Эдил

Азиз воизлар,
Қандайдир қул (*банди зиндон этгандик уни*)
Вайсамишки, бирмас, икки, беҳисоб, улкан
Вольск қўшини беҳад қиргин-қабоҳат билан
Рим мулкига дориди деб.

Менений

Ҳа, бу Авфидий.

У Марцийнинг қувилганин эшитидти-да,
Ва инидан чиқиб, тагин бош кўтарипти,
Ювош эди Рим бошида Марций бўлганда.

Сициний

Бизга айтар сўзинг — Марций-Марцийми, ходос?

Брут

Вайсақини савалатинг! Саванг! Зероки,
Вольсклар тинчлик битимини буза олмаслар.

Менений

Хўш, айтинг-чи, нега энди буза олмаслар?
Йўқ, аксинча, улар буза олурлар, илло,
Шундоқ ишга менинг ўзим уч карра гувоҳ.
Қулни қалтакламай, сўроқ айлаган маъқул.
Хавф-хатардан бизни огоҳ этган бўлса ул,
Нега тутиб савалаймиз?

Сициний

Алжирайверма,
Бундай бўлиши ҳеч мумкин эмас!

Брут

Мутлақо.

Чопар киради.

Чопар

Зодагонлар сенат сари ошиқар чунки —
Бир совуқ, шум хабар билан уларнинг буткул
Туси учди.

Сициний

Барчасига сабабчидир қул.

(Эдилга)

Олиб чиқиб, халқ олдида боплаб савалат,
Токи таъзирини есин.

Ч о п а р

Муҳтарам жаноб,
Қул бор гапни айтган. Тасдиқ этилди хабар,
Янги хабар келмиш яна — ундан ҳам баттар,
Даҳшатлироқ.

Сициний

Даҳшатлироқ деганинг нима?

Ч о п а р

Қанча ростдир, қанча ёлғон — айта олмайман.
Лекин ошкор айтишмоқда, эмишки Марций —
Биздан бориб Авфидийдан паноҳ топганмиш,
Ва у билан қўшин тортиб келаётганмиш,
Қатта-кичик римликларнинг баридан бешак
Қасос олмоқчиймиш.

Сициний

Булар ҳаммаси чўпчак!

Б р у т

Бунни тўқиб чиқаришган бизнинг рақиблар,
Шу йўл билан қайтармоқчи Марцийни улар.

С и ц и н и й

Жуда бошлаб тўқишипти!

М е н е н и й

Мен ишонмайман!

Улар икки қутб, ахир — Марций, Авфидий,
Улса ўлишади, лекин қўшилишмайди.

Иккинчи чопа қиради.

И к к и н ч и ч о п а р

Шу ондаёқ сенаторлар чорлайди сизни,
Қай Марций ва Авфидий зўр қўшинлар билан
Бизнинг туманларимизга бостириб кирган.
Қелишмоқда шамшир, олов билан йўл очиб,
Бор нарсани топтаб, талаб, соғуриб, янчиб.

К о м и н и й қиради.

К о м и н и й

Мана, қилган ишингизни кўринг!

М е н е н и й

Не хабар?

К о м и н и й

Сизлар шундоқ қилдингизки, энди муқаррар
Қизларингиз номусини поймол қилурлар.
Ўнғин ичра эригандай қўрғошин ёмғир,
Томингиздан бошингизга ёғилар энди.
Хотинларингизни эса аямай асло
Зўрлашади олдингизда...

М е н е н и й

Сўзла: не хабар?

Қ о м и н и й

Бутхоналарингиз куйиб кул бўлур буткул,
Бир сичқоннинг уясига жо бўлур балким
Азиз ҳаққи-ҳуқуқингиз бари...

М е н е н и й

Алҳазар!

(Воизларга)

Қўрқаманки, ишни тоза расво қилдингиз!

(Коминийга)

Хўш, жавоб бер: нечук хабар? Марций мабодо
Вольсклар билан битишганми...

Қ о м и н и й

Нима, «мабодо!»

Вольсклар унга сифинишар бутни кўргандай
Қатта-кичик бари унга эгади бўйин.
Уни бунёд этган гўё табиат эмас,
Қандайдир бир олий қудрат, ўзга бир хилқат.
Улар босиб келмоқдалар шундоқ бемалол,
Гўё гулкапалак қувган болакай мисол,
Ёки пашша эзган қассоб каби беписанд.

М е н е н и й

Ҳа, ғалати иш қилдингиз саримсоқпиёз —
Ҳиди анқиб турган ўша қашшоқлар билан.
Сиз уларга жонингизни этдингиз қалқон.

К о м и н и й

Энди бошга ағдарар у, Римни силкитиб...

М е н е н и й

...Рим, Геркулес қоққан мева сингари дув-дув
Устингизга тўкилади. Мана натижа!

Б р у т

Шу рост гапми? Хабарларда ҳақиқат қанча?

К о м и н и й

Ҳаммаси чин. Сен уларни инкор этгунча,
Ҳатто бунга улгурмасдан мурда бўларсан.
Бир замонлар Римга қўшиб олинган ерлар
Ажралмоқда энди ундан хурсандлик билан
Кулаётир ҳамма — бир оз қаршилик қилиб,
Беҳудага ўлаётган мардлар устидан.
Ким номаъқул дея олур Марций ишини?
Дўстлар каби душманлар ҳам унга тан берар!

М е н е н и й

Ҳалок бўлдик деяверинг ҳамма бир йўла,
Шафқат сўрамасак ўша баҳодир эрдан.

К о м и н и й

Ким сўрайди ундан шафқат? Шу воизларми?
Номус-уят йўл қўймайди. Халқми, бўлмасам?
Халойиққа у ҳамдардлик кўрсатар, балли,
Худди чўпон этганидай бўрига шафқат.
Ё дўстлари сўрасинми? Римга раҳм айла,
Дея ундан ўтинсинми, ахир бу билан —

Улар этишади унга ғанимлиқ изҳор
Ва ғанимлар каби уни айлар ҳақорат.

Менений

Ҳақ гап! Марций ёндирса ҳам уйимни ҳатто,
Зарра шафқат сўрамоққа этмасдим журъат.
Ҳа, сиз ўйлаб-нетмай, алҳол бунёд этдингиз,
Ҳунармандларингиз билан ажиб кори ҳол!

Коминий

Римнинг вужудига шундай титроқ солдингиз,
Энди тузалиши гумон.

Иккала воиз

Бизда не гуноҳ?

Менений

Бўлмаса, ким? Биз айборми? Азиз эди у —
Бизга, аммо, биз-чи, молдек қўрқоқ киборлар
Қатъий қарши туrolмадик авомингизга,
Авом ҳуштак чалиб, уни қувди.

Коминий

Қўрқаман,

Уша ҳуштакни деб қайтиб келмадимикан.
Тулл Авфидий ундан кейин турар қўшинда,
Унинг амр-фармониға буткул бўйсунар,
Марцийнинг ҳар тилагини вожиб деб билар.
Энди Римга энг охирги суянчиқ, паноҳ —
Пушаймондир.

Шаҳарликлар тўдаси киради.

Мана, сизнинг гала рўдапо!
Хуллас, бундан чиқди, унга Авфидий ҳамроҳ.

(Оломонга)

Сиз ислиқи қалпоғингиз отиб ҳавога,
Қориолан қувилсин, деб қичқирган палла
Рим бошига чорладингиз фалокат, бало.
Мана қайтиб келмоқда у, жангчиларининг
Бошидаги ҳар битта тук энди бегумон,
Сизга атаб тайёрланган қамчи ва арқон.
Қилмишингиз учун энди жазо беради
Ва ҳавога отилган у қалпоқлар учун
Нодон каллангизни кесиб, улоқтиради.
Нима қипти! Ёизни ҳатто кўмирга кўмиб,
Еқса ҳамки, ҳақи кетар.

Ш а ҳ а р л и к л а р

Мудҳиш хабарлар.

Б и р и н ч и ш а ҳ а р л и к

Мен-чи, «Қувилсин» деб, кейин «Афсус» дегандим.

И к к и н ч и ш а ҳ а р л и к

Мен ҳам.

У ч и н ч и ш а ҳ а р л и к

Албатта, мен ҳам шундоқ дегандим. Тўғриси, ёл-
ғиз бизмас, кўпчилик шундоқ деган эди. Биз ҳамма-
га яхши бўлсин деб ўйлагандик, уни қувишга қувиб,
ичдан бунга рози бўлмагандик.

Коминий

О, сиз, овоз беришда ҳеч суягингиз йўқ!

Менений

Сиз, чала рўдапо, ажаб иш кўрсатдингиз!

(Коминийга)

Хўш, сен сенатгами?

Коминий

Қайга борардим бошқа!

Менений ва Коминий кетишади.

Сициний

Қўшнилар, уй-уйингизга тарқалинг дарҳол.
Биласиз-ку, булар унинг тарафдорлари.
Миш-мишлардан ёлгондакам қўрқиб, аслида
Кутишади бу гапларнинг рост чиқишини.
Боринг, бардам бўлинг, зарра хавотир чекманг.

Биринчи шаҳарлик

Тангрилар сизни паноҳида асрасин! Юринг, қўшнилар,
уй-уйга кетақолайлик. Биз уни бекор ҳайдадик,
деб доим айтардим-а.

Иккинчи шаҳарлик

Ҳамма ҳам шундай дерди. Қани, чаққонроқ юринглар.

Шаҳарликлар кетишади.

Брут

Бу ҳабарлар менга жуда нохуш.

Сициний

Менга ҳам.

Брут

Қани, юр, Капитолийга борайлик энди.
Бу гапларнинг ёлгон бўлиб чиқиши учун
Мол-мулкимнинг тенг ярмини берардим.

Сициний

Кетдик.

Кетишадим.

7-САҲНА

Рим яқинидаги қароргоҳ.

Авфидий бир лашкарбошиси билан киради.

Авфидий

Хуллас, лашкар суйканмоқда римликка?

Лашкарбоши

Шундоқ.

Унинг худди жодугардек бир балоси бор.
Давраларда бўлмас таъриф-тавсифи адо.
Марций номи жангчиларга тиловат, дуо.
Такрорланур улфатларнинг суҳбатида у,
Таомдан сўнг фотиҳанинг ўрнида ҳам шу.
Ҳа, саркардам, бу юришда гапнинг сираси,
Сен сояда қолиб кетдинг.

Авфидий

Нима қил дейсан?

Курашайми? Унда буткул режамиз — барбод.

У қарайди менга бир пайт қучоқлашгандан —
 Кўра анча виқор, балки манманлик билан.
 Аммо унинг бўлгани шу, ўзгартолмадим,
 Ўзгартиролмадимми, бас, маъзур тутаман.

Л а ш к а р б о ш и

Саркардам, чин тилак шуки, қўшин устидан
 Уша билан фармонингни бўлишмагайсан.
 Еки ўзинг қўлингга ол уни бус-бутун,
 Ё бутунлай унга топшир.

А в ф и д и й

Сени тушундим.

Лекин эшит: бу ҳақда у ўйламас асло,
 Ҳисоб-китоб куни унинг бўйнига қўйгум —
 Нечук оғир бир маломат, нечук бир бало.
 Шундоқ туюларки, бунга ўзи ҳам комил,
 Халойиқ ҳам шундоқдир, деб ўйлайди ҳозир,—
 Вольскларнинг юришига ўша раҳнамо,
 Бу ишни у бажармоқда аълодан аъло.
 Жанг-жадалда аждаҳодек даҳшат солар у,
 Бир силтаса, ёв дегани тутдек тўкилар,
 Лекин ҳисоб-китоб куни ҳали олдинда,
 Йиқилармиз иккимиздан биримиз унда.

Л а ш к а р б о ш и

Римни ола билармикин, не деб ўйлайсан?

А в ф и д и й

Унга жангсиз таслим бўлмиш не-не шаҳарлар.
 Римда эса сенаторлар ва аҳли кибор —
 Унга содиқ. Воизлар — ҳарб ишида ночор.
 Халқ бир замон қувган эса дашномлар айта,

Энди шундоқ шитоб билан чақирар қайта.
 Бургутда чин ҳукмдорнинг азмини уққан,
 Мени ол, деб сув бетига талпиниб чиққан —
 Балиқчадек олар Римни чангалига у.*
 Гарчи бошда Ватанига хизмат қилди-ку,
 Лекин кейин ён-верига назар солмади.
 Балки бунда мағрурлик ҳам айбдордир, зотан,
 У зафар кунлари бизни оздирар йўлдан.
 Шу бўлдимми, қизиққонлик бўлдимми боис,
 Омадларнинг занжирини улай олмади.
 Ёки унга туғма одат бўлган қатъият
 Моне бўлиб, чекди унинг йўлларига сад.
 Шу сабабли ҳатто сенат курсисига ҳам
 Ултирарди дубулғасин ечмай, шиддаткор.
 Жангдагидек ёғар эди қовоғидан қор.
 Бу ҳислатлар ҳар биттаси ҳаммасидан ҳам
 Топиларди унда, лекин маълум миқдорда
 Кифоядир уни элдан айирмоқ учун,
 Элнинг қаҳру газабига буюрмоқ учун.
 Эл наздида такрор этиб, айлаб писанда,
 Қилган хизматларин йўққа чиқарди тамом.
 Халқ фикри-ла келар ахир бизга яхши ном.
 Кимки давлат курсисига ўлтирар бўлса
 (Бу рутбага у қанчалик ҳақли бўлмасин)
 Билиб қўйсин мақтаётган минбар ўлимдир.
 Михни уриб чиқарилар бошқа мих билан.
 Кучни эса куч синдирар қани юр кетдик.
 О, Қай Марций, Римни мағлуб этганинг замон
 Сен, шўрликни мен ҳам мағлуб этарман тамом.

Кетадилар.

* Уша даврда денгиз бургуту шундай бир соҳрли кучга эга, деб ишонишган. (Тарж.)

БЕШИНЧИ ПАРДА

1-САҲНА

Рим. Майдон.

Менений, Коминий, Сициний, Брут ва бош-
қалар киришади.

Менений

Йўқ, бормайман. Унга падар ўрнида турган
Бир кимсага, яъни, собиқ саркардасига
Не деб жавоб берганини эшитдингиз-ку!
Мени ҳам у, ота, дерди. Лекин нима наф?
Энди-чи, сиз, уни қувғин қилганлар, боринг,
Чодиридан бир чақирим нарида ётиб,
Ётганда ҳам тупроқларга юзтубан ботиб,
Сурунинг ва шафқат-карам сўраб, ёлборинг,
Шундай Коминийга назар солмабдими, бас,
Менинг уйда ўтирганим афзал.

Коминий

У мени

Танишни ҳам истамади.

Менений

Эшитдингизми?

Коминий

У: «Коминий» деганда хаёл аралаш
Хотирига солдим бирга тўккан қонларни,

Дўстлигимиз ҳурматини ўртага солдим,
 У ҳайқириб, Қориолан энди йўқ, деди,
 Мен воз кечдим ундан, мени тинч қўйинг энди,
 Римни ямлаб-емиргувчи ёнгинлараро
 Ўзимга бир бошқа лақаб топмагунча то —
 Номсиз юрабергум, деди.

М е н е н и й

Воизлар, раҳмат!
 Қўмир нархи пасайсин деб, жуда ҳам ортиқ,
 Заҳмат чекиб юбордингиз. Сизни эслар Рим.

Қ о м и н и й

Мен раҳм ила шафқатга ҳеч арзимайдиган
 Одамларга шафқат қилиш — мардликдир, дедим.
 У дедики, давлат жазолаган одамдан,
 Давлат ўзи яна шафқат кутса — нодонлик.

М е н е н и й

Бундан бўлак яна не деб жавоб берсин у?

Қ о м и н и й

Дўстларингни ая, дедим, айлаб эътироз,
 Вақтим борми, деди чирик тўпон титмоққа,
 Қайда қолди экан, дея, икки-учта дон.
 Чириндининг у ачиган уюмин буткул
 Ёқмаслик — бу тентакликдир.

М е н е н и й

Икки-учтадан!
 Бири мену бошқа бири унинг онаси,

Мана шу чин жасоратли жангчи, сиз эса
Уша чирик хору хассиз, ёнар экансиз,
Қўлансангиз кўтарилур юлдузгача то,
Сизларни деб энди биз ҳам бўламиз адо!

Сициний

Қўй, жаҳлга минаверма. Бу фалокатда
Бизга агар ёрдам-мадад бермоқ истасанг,
Ҳадеб таъна қилаверма. Ундан кўра сен —
Римга марҳаматли пуштипаноҳ бўлгайсан.
Сенинг бийрон тилинг кўпроқ келтирар карам,
Бизнинг шоша-пиша йиққан қўшинлардан ҳам.

Сициний

Утинманан, борақолгин, йўқ дема!

Менений

Нега?

Брут

Зора, яқин дўстлигингиз Римга бир паноҳ —
Бўлса, дейман.

Менений

Ҳа, борди-ю, Марций мабодо
Коминийни қувган каби мени ҳам қувса,
Гапларимни тингламаса, қайтсам хор бўлиб,
Дўстнинг таҳқиридан қайғу-аламга тўлиб,
Нима бўлар унда.

С и ц и н и й

Унда шу шўрлик ватан
Пок, мусаффо ниятингни кўраркан чиндан,
Сендан рози бўлар.

М е н е н и й

Бўпти, уннаб кўраман.
Уйлайманки, гапларимга қулоқ солади,
Гарчи Коминийни совуқ бир назар билан
Лабларини тишлаб туриб эшитибди у,
Уйлайманки, унинг ҳузурига Коминий
Унинг қорни очган маҳал боргандир балки?
Томирларинг бўм-бўш қолиб, қизитмаса қон,
Ҳатто эрталабки қуёш кўринмас кўркам,
Хасисдирмиз маблағга ҳам, мурувватга ҳам.
Аммоки, қон оқизувчи томир-каналлар
Май ва озуқани лим-лим оқизган маҳал
Юрагимиз юмшоқ тортиб қолур бегумон,
Рўза тутган пайтимиздан кўра кўп чандон.
Бас, у овқатланиб олсин, сабр қилайин,
Шафқат сўраб ҳузурига бораман кейин.

Б р у т

Юрагига йўл топишни биласан. Зотан,
Бу борада адашмайсан,

М е н е н и й

Майли, таваккал,
Не бўлиши тезда аён бўлур. Хўш энди,
Мен бориб, бир уннаб кўрай.

(Кетади.)

К о м и н и й

Унга Қориолан
Ҳатто қулоқ солмайди ҳам.

С и ц и н и й

Йўғ-ей, наҳотки?

К о м и н и й

Ўзим кўрдим ахир: унинг авзойи бузуқ,
Зарбоф кийиб, чодирода танҳо ўлтирар.
Римга ўт қўйгудек бўлиб, кўзлари ёнар.
Жаҳл зиндонига солмиш шафқат-карамни,
Худди қаршисига бориб тиз чўкдим, мени —
Менсимасдан «Тур!» деб, солди совуқ бир нигоҳ,
Ва қўлини силтаб, этди эшикка имо,
Кейин мактуб йўллаб, мени қилди хабардор —
Қи, неларга қодир ўзи, неларга ночор.
Оралиқда вольсклар билан тузган битим бор.
Хуллас, умид айламоққа бергувчи асос —
Бизга унинг хотини-ю, онаси, холос.
Эшитдимки, ватанингга шафқат айла деб,
Ундан сўраб-ёлборишга қарор этмишлар.
Юринг, ҳамма ўтинайлик, ошиқсин улар.

Кетишади.

2-САҲНА

Рим яқинидаги вольсклар қароргоҳига киравериш жой.
Посбонлар қоровулда туришибди. Уларга Менений
яқинлашади.

Б и р и н ч и п о с б о н

Тўхта! Қайдан пайдо бўлдинг?

Иккинчи посбон

Кет! Орқангга қайт!

Менений

Баракалла: бажарасиз хизматни аъло,
Аммоки, мен амалдорман, Кориолан билан
Учрашиш керак.

Биринчи посбон

Қайдан келгансан?

Менений

Римдан.

Биринчи посбон

Қайт! Саркарда эшитишни истамас Римни.

Иккинчи посбон

Сен саркарда билан ҳали учрашмай туриб,
Рим деганинг куйиб, худди кўмир бўлади.

Менений

Рим ҳақида ва Римдаги дўстлар ҳақида
Сўзлар экан саркардангиз, ишонаманким,
У мени ҳам эслаб ўтган. Мен — Мененийман.

Биринчи посбон

Йўқ, бари бир орқангга қайт! Шундоқ ном билан
Келсанг ҳамки, сенга йўл йўқ.

Менений

Эшит, азамат,
 Мени севар эди сенинг саркарданг. Гүё
 Китоб эдим, унинг шуҳрат солномасини
 Саҳифаларимга ўзим этардим иншо.
 Ҳамшаҳарлар мендан ўқиб биларди фақат
 Унинг ўлмас ишларини, бир оз маҳобат
 Қилар эдим тавсифида ҳар сафар, чунки
 Дўстлараро биринчи деб билардим уни.
 Таърифини келтиришга ошиқиб ҳар дам
 Баъзан бир оз чегарадан ошар эдим ҳам.
 Узун, эгри-бугри йўлда учган пуфакдек
 Узоқлашиб кетар эдим гоҳо тамоман.
 Мақтовимга қўшар эдим ёлгон заррасин
 Шунинг учун ўтишимга рухсат эт, ошнам.

Биринчи посбон

Чин сўзим шуки, ўзингни мақтаб, қанча ёлгон га-
 пирганингдек, уни кўкларга кўтариб ёлгон аравани
 қанча олиб қочма, бари бир қўймайман. Ҳаттоки, уй-
 дирма — қиз иффатидек фазилат саналса ҳам йўқ,
 қўймайман. Шунинг учун гапни чўзма — орқангга
 қайт!

Менений

Ҳой, ошнам, тушунсанг-чи: мени Менений дейиша-
 ди ва мен ҳамиша сенинг саркардангга содиқ бўлган-
 ман.

Иккинчи посбон

Аниқроғи, алдоқчи бўлгансан, ҳозир ўзинг айт-
 ганингдек, унинг тўғрисида доим бир нималарни тў-

қиб-чатиб юргансан. Мен эсам, бор гапни шартта юзингга соламан, негаки, унинг хизматидаман. Шунинг учун сенга айтадиган сўзим шу: қўймайман. Орқага қайт!

Менений

Хўп, бўлмаса, айт-чи, у тушликда овқатландими? Овқатланмаган бўлса, яхшиси, учрашмай турганим тузук.

Биринчи посбон

Сен римликсан, шундайми?

Менений

Ҳа, саркардангга ўхшаб, римликман.

Биринчи посбон

Демак, унга ўхшаб, Римни ёмон кўришинг керак. Хўш, нимага умид қиласан? Бошда ўзингиз энг яхши ҳимоячингизни дарвозадан ҳайдаб чиқардингиз, авомнинг сўзига кириб, ўз қалқонингизни душманга топшириб қўйдингиз, энди эса кампирларингиз ҳиқиллаб, қизларингиз маъюс қўл қовуштириб, сенга ўхшаш эсини еган чоллар йиғламсираб, ёлбориш билан унинг қасосидан қутулмоқчи бўласиз. Сен ўз ожиз нафасинг билан шаҳрингизни ҳали-замон қамраб оладиган алангани ўчирмоқчисан шекилли? Овора бўласан! Бас, орқангга қайт! Бориб, Римга хабар қил, ўлимга шайланиб туришсин. Ҳаммангиз ҳукм этилгансиз. Саркардамиз ҳеч кимга шафқат қилмайман, деб қасам ичган.

Менений

Сен бир оз ҳовуригдан туш. Бошлиғинг бу ерда-
лигимни билганда, мени иззат-икром билан кутиб
оларди.

Биринчи посбон

Тошингни тер. Бошлиғим сенга қайрилиб ҳам қа-
рамайди.

Менений

Мен сенинг анави центурионинг ҳақидамас, сар-
кардангиз ҳақида гапиряпман.

Биринчи посбон

Унинг сенга неча пуллик иши бор? Орқангга қайт!
Кимга айтяпман? Жўна, йўқса охирги қатра қонинг-
дан ҳам жудо бўласан. Орқангга қайт, деяпман!

Менений

Эшитсанг-чи, ошнам, эшитсанг-чи...

Кориолан билан Авфидий киради.

Кориолан

Нима гап, нима шовқин?

Менений

(биринчи посбонга)

Ҳа, ошнам, энди шаънингга айтадиганимни айта-
ман! Мени бу ерда қанчалар ҳурмат қилишларини кў-

расан энди. Шуни билиб қўйки, қандайдир бир ислиқи қоровул мени Кориолан эшигидан ҳайдаб юборолмайди: ахир у менга худди ўғлимнинг ўзи-ку. Эшитиб қўй, биз у билан гаплашдикми, тамом, сиртмоққами, бошқа бир балогами дучор бўлдим, деявер. Сенга бир оз қийин бўлса ҳам, бошқаларга томоша бўлади. Ҳай, ҳазир бўл: қўрқувдан эсинг оғиб қолмасин тагин. (Кориоланга.) Ҳақ тангрилар бошингда ҳар соат соябон бўлсин, улар сени кекса отанг Менеийдек астойдил севсин. Уғлим, ўғлим! Сен биз учун ёнгин тайёрлаяпсан, лекин манави кўзлардаги ёш уни ўчиради. Римликларнинг сенинг ҳузурингга бор, деб айтганига узоқ кўймадим, лекин юрагингга йўл топишга ёлғиз ўзим қодирлигимни билардим, ниҳоят, уларнинг оҳвоҳлари мени шаҳар дарвозасидан чиқарди. Қара, мен, мен сенга нидо қиламан, сенга шафқат сўраб ёлбораётган Римнинг, ватандошларингнинг гуноҳини кеч. Илоё, мурувватли тангрилар қаҳр-ғазабингни бизнинг кўз ёшларимизда эритиб, менинг йўлимни тўсган манави бекорчи, манави бадкирдор тўнканинг бошига ағдарсин.

Кориолан

Жўна!

Менеий

Нима! Жўна: дедингми?

Кориолан

Танимасман — онам, ўғлим, хотинимни ҳам, Менинг ишим бошқаларга хизматдир тамом. Мен интиқом олгувчиман, шафқат ҳуқуқи Вольскларда фақат. Қадим дўстлигимизни

Мурувват-ла бунда яна аён этгандан
Менга афзал: уни унут этсам бир йўла
Ва шу билан заҳарласам батамом! Жўна!
Қулоғим кар менинг оху фарёдьявгъга,
У том битган, балки менинг жангчиларимга
Дарвозаларингиз шундоқ бекитилмаган.
Лекин бир замонлар менга азиз эдинг сен.
Ҳа, манави қоғозни ол. Сенга деб ёздим,
Сенга ёздим, ҳозир сенга юбормоқчийдим.
(унга қоғоз беради)

Энди сўзни айлантирма, Менений, жўна.
Авфидий, бу Римда менга мўътабар эди,
Аммо лекин, ўзинг кўриб турибсан, мана...

А в ф и д и й

Ҳа, сен қатъиятда доим собит, ягона,

Кориолан ва Авфидий кетишади.

Б и р и н ч и п о с б о н

Хўш, муҳтарам жаноб, хуллас, сизни Менений деб аташади, шундоқми?

И к к и н ч и п о с б о н

Бу номнинг қудратини кўрдингизми! Ҳой, уйингга йўл топиб бора оласанми?

Б и р и н ч и п о с б о н

Шундоқ муҳтарам зотни киритмаганимиз учун роса таъзимизни едик-ов!

Иккинчи посбон

Қўрқувдан эсим оғиб қолганини негадир сезмаяпман.

Менений

Саркардангиз билан ҳам, шу ёруғ олам билан ҳам энди ишим йўқ. Сиздек майда-чуйдалар эса ўйлашга ҳам арзимайсиз. У жонига қасд қиладиган одам қотиллардан қўрқмайди. Майли, саркардангиз қора ишини амалга ошираверсин. Сиз ҳам шу ҳолингизча қолиб, тўмтоқлигингиз зиёда бўлаверсин. Мен энди қарзни ўзингизга қайтараман: «Йўқолинг!»

(Кетади.)

Биринчи посбон

Тўғрисини айтганда — у олиймақом бир зот!

Иккинчи посбон

Йўқ, олиймақом зот деб бизнинг саркардани айтса бўлади; худди қоя ёки эманга ўхшайди, ҳеч қандай шамол уни йиқитолмайди.

Кетадилар.

3-САҲНА

Кориолан чодир.

Кориолан. Авфидий ва бошқалар киришади.

Кориолан

Демак, худди тонгда Римни қамал қиламиз.

(Авфидийга)

Сафдош биродарим, сендан ўтинч-илтимос,
Вольскларнинг сенатига хабар қилгайсан,
Сизга содиқ эканимни таъкидлагайсан.

А в ф и д и й

Иш юритдинг мудом бизнинг манфаатга мос,
Римнинг илтижоларига қулоқ осмадинг,
Дўст-ёронлар тилагига ён ҳам босмадинг.

К о р и о л а н

Римга кўнгли вайрон бўлиб қайтган чол бор-ку,
Мени отамдан ортиқроқ севарди рости,
Менга сиғинарди. Унинг арзи ниёзи
Римга сўнгги умид эди, хотирга олдим
Эски қадрдонлигини, шундоқ бўлса ҳам.
Уни совуқ қабул қилдим ва у орқали
Сулҳу салоҳ таклиф этдим эски шарт билан.
Аввалда-ку, улар қабул қилишмаганди,
Қабул қилишмаса керак энди бу гал ҳам,
Мен бобойга таскин бўлсин учун баъзи бир —
Майда-чуйда ён беришлар қилдим атиги.
(Кўп нарсага умид боғлаб келганди ахир),
Тамом, бари битди, бари тугади энди.
Римнинг элчилари учун эшигим ёпиқ,
Дўстлар илтижосини ҳам эшитмам ортиқ.

Саҳна ортида шовқин.

Нима шовқин? Улар тагин келишдими ё —
Қасам ичган соатимда қасаминг буз деб,
Мени йўлдан оздирмоққа? Йўқ-йўқ, мутлақо!

Мотам либосларига бурканган Виргилия, кичик Мар-
цийни етаклаган Волумния, Валерия ва хос маҳ-
рамлар киришади.

Келаётган хотиним ва изидан эса
 Келаётир неварасин етаклаб алҳол —
 Шу танимга қолип бўлган азиз бир кимса,
 Шу жонимнинг маскани.

(Ўзини кўрсатади.)

Эй муҳаббат, йўқол!
 Табиатнинг занжирлари, узилинг тамом!
 Ёлғиз фазилатим бўлиб қолсин саботим!
 Аммо менинг кабутарим мунча гуландом,
 Ё таңгрилар, бу кўзлар ва бу қомат учун
 Лаънатларга кўмардингиз қасамни бутун
 Таъсирландим. Мен ҳам бошқа одамлардайман,
 Юрагим бор ахир, тошдан ясалмаганман.
 Онам менинг рўпарамда бош эгиб турар —
 Кўрсичқонча қаршисида эгилди олам.
 Менга жовдирайди боқиб ҳаттоки болам,
 Табиат бор вужудимда ёниб қичқирар:
 «О, шафқат қил!» Йўқ, вольсклар Римни шудгор-
 лаб,

Италия ўлкасини этсинлар абгор,—
 Талпинмайман бир ҳавойи қушчага ўхшаб,
 Тек тураман, саботимнинг бўлмас ҳудуди,
 Ўз-ўзини бунёд этган худодай худди.

В и р г и л и я

Бизни танимаяпсанми, эрим, соҳибим?

К о р и о л а н

Бир пайт Римдагидек энди кўрмас кўзларим.

В и р г и л и я

Қайғу-алам ўзгартибди сени ҳар қалай,
 Шунга шундоқ дейсан.

Кориолан

Нўноқ актёр мисол
 Мен ролимни адаштириб, шарманда бўлдим.
 Менинг бағритошлигимни кечир, санамим,
 Римликларнинг гуноҳини сўрама лекин.

(Виргилияни ўпади)

Қасос каби бўсанг ширин, қувғиндек узоқ.
 Онт ичаман осмонларнинг маликасига,
 Сенинг сўнгги хайрлашув бўсангни доим
 Соф сақладим, унга асло гард юқтирмадим,
 Улар ҳамон лабларимда.— Ё тангриларим,
 Гапга машғул бўлиб азиз онамга, ёҳу,
 Таъзим бажо айламоқни унутибман-ку!

(Онасини олдида тиз чўкади.)

Тиззаларим, ерга шундоқ чўкингиз, токим
 Изи тупроқ узра ўчмас нақшлар мисол
 Бўлиб қолсин бир умрга.

Волумния

Раҳмат, тур, болам.
 Болалар то шу пайтгача оналарини
 Хато қилиб ҳурматлаган бўлсалар қандай
 Мен ҳам болишгамас, энди тиз тўкай тошга
 Иззатингни бажо этай қаршингда.

(Тиз чўкади.)

Кориолан

Нима!

Осий ўғлинг қаршисида тиз чўкасанми?

Ундоқ бўлса, қоқ-қовжироқ соҳил тошлари
 Қўзғолишиб, юлдузларга учиб етсинлар,
 Шамолларда тўзғиб мағрур, чайир оғочлар
 Кўкда тўфон ясаб, кунни абгор этсинлар.
 Бари мумкин, бўлмас нарса бўлиптими, бас,
 Қолганлари ҳеч нарсамас.

В о л у м н и я

Менинг ботирим,
 Бунёдкоринг менман.

(Валерияни кўрсатиб)

Буни танияпсанми?

К о р и о л а н

О, Публиколанинг олижаноб синглиси,
 Диананинг даргоҳида қаҳратон кучи
 Бунёд этган муз қоядан кўра мусаффо
 Римнинг тўлин оғи! Валерияга салом!

В о л у м н и я

(Ўғилчасини Кориоланга ундаб)

Мана энди рўпарангда кичик тимсолинг,
 Йиллар ўтар экан, қадди камоли келиб,
 Кучга тўлиб, худди сендек бўлмоғи мумкин.

К о р и о л а н

Юпитерни рози қилиб, уруш тангриси
 Сени юсак, олижаноб руҳга тўлдирсин.
 Ҳеч шарафсиз бўлмагайсан, собит тургайсан
 Маёқ каби порлаб ҳарбий бўронлараро
 Соф қалбингни билганларни ўлимдан сақлаб.

В о л у м н и я

Тиз чўк, қўзичоғим.

Қ о р и о л а н

Менинг азамат ўғлим!

В о л у м н и я

Валерия, хотининг, мен, ана шу боланг
Сендан ўтинч айламоққа келдик...

Қ о р и о л а н

Гапирма!

Эда тутгил, жим бўлмоққа илож топмасанг.
Чекинмайман, қасамимда тураман собит.
Қўшинингни тарқатгин, деб талаб айлама.
Еки Римнинг жулдурвоқи мардуми билан
Сулҳу салоҳ этишимни сўрмай қўя қол.
Такрорлама менинг ғайринсонлигимни,
Қаҳрим, қасос чанқоғимга ташлама соя,
Ақлингни йиғ, дея ўғит этма.

В о л у м н и я

Кифоя!

Огоҳ этдинг: қарорингда қатъий турасан,
Аммоки биз сен аввал рад этган нарсани
Яна бир бор сўрамоққа келдик, сўраймиз.
Рад айласанг, шундоқ бағритошлигинг учун
Иснод билан шармандалик ўзингга қолсин,
Сендан ўтинчимиз шуки, бизни эшитгин.

Кориолан

Ҳой, Авфидий, вольсклар, келинг, римликларни мен
Елғиз ўзим эшитмайман. — Утинчингиз не?

Волумния

Сени қувғин этишгандан буён не аҳвол
Кечаётир биздан — ўзинг кўриб турибсан:
Сўзимизмас, юзимиздан, кийимимиздан.
Борми биздек манглайи шўр, бахти қаролар?
Қарашларинг — кўзимизга иқбол ёшимас,
Кўнглимизга севинчларнинг титроғинимас,
Мусибату аламларнинг даҳшатин солар,
Бизни — рафиқангни, ўғлинг, онангни — ҳозир
Сен томоша айламоққа этасан мажбур:
Она-юртнинг сийнасини чок этар қандоқ
Бир йўласи — суюкли эр, ота ва ўғил.
Душманлигинг бизга оғир келди ҳаммадан,
Тиловати-тасалли йўқ бизга дастингдан.
Биз бир йўла этолмаймиз ахир ибодат
Бурчимизга кўра, сенга ғалаба тилаб,
Яна бурчимизга кўра, айни шу фурсат
Биз ибодат этолмаймиз ватан учун ҳам.
Эвоҳ, дариг! Айрилурмиз энди беомон
Бизга умри жовид бўлган азиз ватандан.
Ё бўлмасам, фарёд чекиб, ютиб лахта қон,
Бир умрга куйиб, жудо бўлурмиз сендан.
Қай бир дуойимиз қабул этса тангрилар,
Муқаррарки, бошимизга бало ёғилар:
Ё ўтарсан кўчалардан, қўлингда кишан,
Ҳаммамизга хиёнаткор, бегона бўлиб,
Ёки яна жасоратда афсона бўлиб,
Бузғун бўлган ватанингни топтаб ўтарсан,
Ўғлинг билан хотинингни тупроққа кўмиб.
Аmmo мен-чи, ўғлим, ортиқ этмасман бардош

Ва эгмасман ювош туриб қисматимга бош,
Баски, сени икки тараф, икки ёққа ҳам
Олийҳиммат бўлишликка ундай олмасам,
Тутар бўлсанг бир томоннинг измини маҳкам,
Римга юрар бўлсанг, менинг мана шу сийнам
Сенга ҳаёт берган вужуд йўлингда турар,
Сен аёғинг билан уни топтаб ўтарсан.

В и р г и л и я

У ўз фарзандига оппоқ сут берган кўкрак —
Менинг сийнамни ҳам босиб-янчиб ўтажак.

Б о л а

Мени босиб ўтолмайди, яширинаман:
Улғаяман, жанг қиламан кейин у билан.

К о р н о л а н

Хотинлардек нозик мижоз бўлмайини десанг,
Хотинлару болаларга боқмаган маъқул.
Мен ўлтириб қолдим бунда.

(ўрнидан туради)

В о л у м н и я

Иўқ, кетолмайсан.
Римликларга раҳм-шафқат тиланиб ёлғиз,
Вольскларга ҳалокатни кўрсайдик раво,
Таъна-дашном этсанг унда, бўларди жоиз,
Номусимни тўқдингиз, деб айласанг даъво.
Утинамиз, бир-бирига ғаним халқларни
Яраштиргин, токи улар бўлсин биродар.
«Биз марҳамат этдик!»— десин вольсклар бари,

Бизлар уни қабул қилдик!»— десин римликлар
 Сени бирдек қаршиласин ҳар икки тараф:
 «Баракалла, сулҳ келтирдинг, саломат бўл!»—деб.
 Буюк ўғлим, урушда бахт дегани — пуч гап.
 Лекин чин гап шуки, Римни вайрон айласанг,
 Бунинг мукофоти учун қозонасан ном,
 Шундоқ номки, тарихларда бўлурсан бадном,
 Солномалар сенга шундоқ лаънатлар ўқир:
 «У чиндан ҳам буюк эди, ва лекин сўнгги —
 Бир кирдикор билан барин йўққа чиқарди.
 Ватанини ҳалокатга қорди, умрбод —
 Номи шундай шармандали ном бўлиб қолди!»
 Ўғлим, менга жавоб бергин! Айтар эдинг-ку,
 Юксак номус пишонаси — шафқат, карамда
 Худоларга тенг келиш деб, ҳақ-тағриларнинг
 Иши аввал чақмоқ билан кўкни ёритиб,
 Қалдироқнинг қиличига айлантириб, сўнг
 Эманларнинг танасига тикка уриш, деб.
 Нега индамайсан? Ахир асл одамлар
 Юрагида кек-кудурат асрарми? Асло!
 Йўқ у ўгинчиларимизга боқар бепарво,—
 Қизим, гапир унга.— Ундан ўтин, болакай.
 Унинг юрагини балки тулдирашларини
 Бизнинг кўз ёшимиздан ҳам кўпроқ юмшатар.
 Ҳой, сен онанг қаршисида қанчалар қарздор!
 Аммо ажаб дейман, яна дейман, вожаб,
 Маҳбус каби нидо солсам, бермайсан жавоб.
 О, доим оз эди сенинг онага меҳринг,
 Ҳеч нарсада ён бермасдинг, у бўлса нуқул.
 Кеча-кундуз курк товукдек чурқиллаб фақат,
 Фақат сени дерди, мудом сенга парвона.
 Сени жангу жадалларга шайлаган ўша,
 Келарсан, деб йўлларингни пойлаган ўша...
 Ўтинчимиз агар ноҳақ бўлса, аяма,
 Ҳайдаб юбор, қани, қувиб, ҳайда шу замон.
 Ўтинчимиз ҳақ бўлса-чи,— сен беномуссан,

Худоларнинг қаҳри ёғар сенга беомон.
 Сен оналик ҳуқуқини хўрладинг ёмон —
 Рад этишинг билан.— Юзин ўгириб олди!
 Тиз чўкайлик ҳаммамиз: бир уялтирайлик!

Кориоланнинг оёғига йиқилишади.

У Кориолан ахир, бундоқ балаидпарвоз ном
 Меҳр-шафқатгамас, кибру ҳавога ёндош.
 Бас, қўямиз охирги бор оёғига бош,
 Шунда ҳам рад этса, тамом, қайтамыз уйга
 Қўшинлар-ла шайланамиз биз ҳам ўлимга.
 Ҳой, назар сол, ҳеч бўлмаса, болага бир боқ:
 У нимани сўрашниям билмайди, бироқ
 Биз билан тиз чўкиб, сенга чўзар қўлчасин
 Шу нарсанинг қаршисида тупроқдир, тупроқ.
 Боис — баҳоналарингни ҳамма-ҳаммаси,—
 Турдик. Етар. Энди аён бўлди: бу одам
 Римлик эмас, вольск онадан туғилган экан.
 Кориолада хотини ҳам бўлса эҳтимол,
 Неварамнинг ўхшашлиги шунчаки хаёл.—
 Нега қувмаяпсан? Майли, соқит тураман,
 Шаҳримизни қуршар экан оташ-аланга,
 Ана унда гапираман гапимни.

Кориолан

Онам,

Сен нималар қилиб қўйдинг мени! Назар сол,
 Кўк ёрилиб, кўз кўрмаган бу томошага
 Кулиб қарамоқда ҳатто қодир худолар.
 Азиз онам! Соҳиб зафар айладинг Римни,
 Лекин жуда қаттол, балки ўлим билан тенг
 Ҳалокатли хавф-хатарга шайладинг мени.
 Майли, нима бўлса бўлар! Дўстим Авфидий,
 Қондани қиёмига етказиб уруш

Қилолмадим, энди фахрий битим тузаман.
Олижаноб Авфидий, гар менинг ўрнимда
Бўлганинга, айт-чи, нима қилар эдинг сен?
Еки қоя каби туриб, кўру кар бўлиб,
Онангга ён бермасмидинг? Гапир, Авфидий.

А в ф и д и й

Мен ҳам юмшар эдим.

К о р и о л а н

Балли, отангга раҳмат!
Онт ичаман: шу айтганинг айни ҳақиқат:
Ахир осон эмас, раҳму шафқат намини
Менинг кўзларимга бир зум гортиш, биродар.
Маслаҳат бер, энди, қандай шартларга кўра,
Биз уларга сулҳу салоҳ бергаймиз тугал.
Мен-ку, Римга қайтолмайман. Ҳамроҳим сизлар.
Сен қарашиб юбор менга.— Онам! Рафиқам!

А в ф и д и й

(четга)

Мен хурсандман, сенинг меҳринг билан номусинг
Баҳслашиб қолди шундоқ — бу ҳол муқаррар
Менинг сўнган довруғимни қайтариб берар.

Хотинлар Кориолан билан хайирлашмоқчи бўлишади.

К о р и о л а н

Йўқ, ошиқманг! Аввал бир оз шароб ичамиз,
Бу тағин ҳам мустаҳкамлар шартномамизни,
Кейин уни эҳсон қилиб элтасиз Римга.

Қани, юра қолинг, энди меҳрибонларим,
Жасоратингизга атаб эҳром солса кам.
Мажбур этолмасди бизни шундоқ битимга
Жумла италиянинг жасур қўшинлари ҳам.

Кетишади.

4-САҲНА

Рим. Майдон.

Менений билан Сициний кирадилар.

Менений

Анави, Капитолий бурчагидан чиқиб турган тошни
кўряпсанми?

Сициний

Кўряпман. Нима эди?

Менений

Шу тошни чинчалоғинг билан ўрндан қўзғатолсанг,
Рим аёллари, айниқса, унинг онаси Қориоланни
кўндиради, деб умид қилсанг бўлади. Бироқ, гапнинг
хулласи шуки, умид йўқ! Сиртмоқ бўйнимизга тушган,
уни фақат тортиш қолган, холос.

Сициний

Наҳотки, одам деган шундай қисқа вақт ичида шу
қадар ўзгариб кетса?

Менений

Қурт ҳам капалакка ўхшамайди, лекин капалак
аввал қурт бўлади. Марций одамдан аждаҳога айланди:
у қанот чиқарди, энди ерда ўрмалаб юролмайди.

Сициний

Лекин у онасини қанчалар севар эди.

Менений

Мени ҳам севарди. Саккиз яшар айгир онасини қанча ўйласа, Марций ҳам онасини шунча ўйлайди. Унинг тунд афт-ангоридан пишган узум ҳам айниб, ачиб қолади. Худди қамал минорасига ўхшаб юради: қадими залваридан ер титрайди. Қараши қалқонни тешгудай. Овози — довул, сўзи — замбарак наърасидан ҳам баланд. Чакмон кийиб, курсида ўлтирганида, худди Искандар Зулқарнайнинг ҳайкали дейсан.* Буйруқ оғзидан чиқдими — бажо. Умрбоқийлик ва арши аълода тахт берсанг, тамом, тангри таоллонинг ўзига айланади-қўяди.

Сициний

Агар айтганларинг ҳаммаси чин бўлса, унга тагин бир нарса — раҳм-шафқат етишмайди.

Менений

Мен уни борича тасвирладим. Онаси хали қандай хайр-эҳсон олиб қайтишини кўрасан. Йўлбарсда сут қанча бўлса, унда раҳм-шафақат шунча. Шўрлик шаҳримиз ҳадемай буни татиб кўради. Ҳаммасига сиз айбдорсиз!

Сициний

Худоларнинг раҳми келсин бизга!

* Бу ерда анахронизмга йўл қўйилган: Александр Македонский Кориоландан юз эллик йил кейин яшаган. (Тарж.)

Менений

Йўқ, бу гал уларнинг раҳми келмайди. Биз уни қувиб ҳайдаганимизда худоларни эсламадик. У пайимизни қирқаман деб келганда, худолар бизни эсламайди.

Чопар киради.

Чопар

Воиз, уйингга кет, йўқса, ўлдим, деявер!
Плебейлар шеригингни арқонлаб-чандиб,
Сазойидек судрашмоқда кўчама-кўча.
Хотинлар гар сулҳу салоҳ олиб қайтмаса,
Уни ҳалок айламоққа онт ичмоқдалар —
Худди парча-парча қилиб.

Иккинчи чопар киради.

Сициний

Қандай хабарлар?

Иккинчи чопар

Чин хушхабар: ёвни олиб кетмоқда Марций —
Қозонишди ахир бизнинг хотинлар зафар!
Тарквиний қувилгандан буён шу қадар —
Шоду хандон кунни сира кўрмаганди Рим.

Сициний

Ҳой, янглишган бўлма тагин? Ҳақиқатми шу?

Иккинчи чопар

Порлаб турган шу қуёшлик айни ҳақиқат.
Сен қайларда бўлибсанки, гумон қиласан?

Дарёдаги тўлқинни ҳам қолдириб йўлда
Елкасидан тоғ қулаган халойиқ бу дам
Дарвозага томон оқиб бормоқда. Тингла!

Саҳна орқасидан карнайлар ва ногоралар садоси янграйди, шо-
диёна қичқириқлар.

Карнайлару, сурнайлару ногоралардан
Римликларнинг суруридан, ҳадемай, ана,
Нақ рақсга тушсам дейди қуёш ҳам. Тингла!

Тағин қичқириқлар.

М е н е н и й

Ҳа, хушxabар! Хотинларни бориб қаршилай.
Волумния ёлғиз ўзи зодагонлардан,
Шаҳардаги жумла консул, сенаторлардан,
Сенга ўхшаш воизлардан минг карра афзал.
Қаттиқ ибодат қилгансиз бугун афтидан.
Тонгда минг бир суронингиз эди — бир чақа,
Аммо ҳозир Рим тантана қилмоқда. Тингла!

Қичқириқлар ва музика

С и ц и н и й

(иккинчи чопарга)

Ҳа, аввало ёрлақасин сени худолар
Хушxabаринг учун, кейин қабул айлагин
Менинг ташаккуримни ҳам.

И к к и н ч и ч о п а р

Ташаккур деймиз
Ҳар биримиз тинчлик олиб келган зотларга.

Сициний

Улар ҳозир қайда, магар узоқдамасми?

Иккинчи чопар

Дарвозага яқинлашиб қолишди.

Сициний

Юринг,
Биз уларга пешвоз чиқиб кутиб оламиз,
Ҳамшаҳарлар севинчига шерик бўламиз.

Кетишади.

5-САҲНА

Уша жой. Шаҳар дарвозасига яқин бир кўча. Волумния, Виргилия, Валерия ва бошқалар киришади, сенаторлар, аслзодалар ва халойиқ кузатиб бордилар, улар саҳнани кесиб ўтишади.

Биринчи сенатор

Кўриб қўйинг: мана, Римнинг халоскорлари,
Бизга ҳаёт эҳсон этган соҳиб жаҳонлар!
Эй, карнайлар, сурон солинг! Машъаллар, ёнинг!
Хотинларнинг йўлларига сочинг райҳонлар!
Қай Марцийни қувғин этган қичқириқларни
Босиб кетсин онасига айтган садолар
Ва ўғлини онасига қайтариб берсин,
Қани энди якдил бўлиб қичқирсин ҳамма:
«Олижаноб хотинларга шарафлар бўлсин!»

Ҳ а м м а

Олижаноб хотинларга шарафлар бўлсин!

Карнайлар ва ноғоралар чалинади.
Ҳ а м м а кетади.

6-САҲНА

Кориола, Майдон.
Тулл Авфидий хос маҳрамлари билан киради.

А в ф и д и й

Қайтганимни хабар қилинг сенаторларга,
Улар менинг мактубимни ўқиб шу замон
Дарҳол ташриф буюришсин катта майдонга,
Улар ҳузурида, халойиқнинг олдида
Езганларим битта-битта тасдиқ этаман,
Мен айблаган кимса ҳозир кирар шаҳарга.
У халқ билан гаплашмоқчи бир бало қилиб,
Ўз-ўзини оқламоқчи бўлар. Шошилинг.

Маҳрамлар кетишади.
А в ф и д и й гуруҳидан уч-тўрт ф и т н а ч и киради.

Салом.

Б и р и н ч и ф и т н а ч и

Ҳол-аҳволинг нечук, саркардам?

А в ф и д и й

Худди
Ўз садақасидан ўзи балога қолган,
Ўз ҳиммати ўзига ўқ бўлган кимсадек

Иккинчи фитначи

Саркарда, сен қарорингда устивор эсанг,
Шу ондаёқ тилагингни айлаб саранжом,
Сени хатарлардан халос этамиз тамом.

А в ф и д и й

Аввал билинг: кимга мойил турар халойиқ.

У ч и н ч и ф и т н а ч и

Иккингиздан бирингизга тушаркан сайлов,
У кутади, нари-бери иккиланади.
Кўз тутади: қай бирингиз йиқиласиз, деб,
Ва салтанат мерос бўлиб кимга қолади.

А в ф и д и й

Мен биламан буни. Фурсат етди зарбага,
Мен Марцийни юксалтирдим гаровга олиб.
У бўлса-чи, янги шуҳрат чаманзорини
Хушомаднинг суви билан қилди парвариш.
Шу йўл билан дўстларимнинг кўнглини олмиш,
У ҳаттоки, жиловламиш шу ният билан
Оғир, қўпол, қайсар хулқу атворини ҳам.

У ч и н ч и ф и т н а ч и

Ахир бир пайт қайсарлиги билан у худди
Ўз элида консулликдан маҳрум бўлганди.

А в ф и д и й

Мен ҳам шунни айтипман қувғин бўлиб у —
Қелганида, хурсанд кутиб олгандим уни,
Пичоғимга тутиб берган эди бўйинини
Қабул қилдим, ҳокимиятимни бўлишдим,
Ҳар дақиқа ҳар соҳада бўлдим мадакдор.

Лашкаримни тутиб дедим: ўзинг сайлаб ол,
 Унга ҳамроҳ бўлсам, шуҳрат топарман, дедим.
 Умид билан хизматига кирдим ўзим ҳам,
 У шон-шуҳрат олди, менга сарқити қолди.
 Аввалига фахрландим: фидокорликка
 Анча-мунча қодирман, деб мен ҳам ҳар қалай,
 Уйлаб кўрсам: унга сафдош бир ўртоқ эмас,
 Бир ёлланма хизматкорман, аянч бир малай,
 Ки, ҳар сафар мурувватли назари билан
 Хизматимга тўлов тўлар гўё.

Б и р и н ч и ф и т н а ч и

Бу ҳақ гап.
 Сенинг сабру бардошингга жангчилар ҳайрон,
 Уйлаб қара ахир, Римнинг дарвозасига
 У етarkan, бизлар фақат шон-шуҳрат эмас,
 Улжа ҳам кутганмиз...

А в ф и д и й

Худди мана шу гапни
 Мен бошига ағдараман тоғ қилиб энди,
 Хотинларнинг икки қатра кўз ёши учун
 Шунча заҳмат, маъракани йўққа чиқарди.
 У сотқинлик қилди, энди ҳалок бўлади,
 У қулайди, лекин мени юксалтиради.
 Эштияпсизми?

Саҳна ортида ногоралар, карнайлар садоси, халойиқнинг хитоблари.

Б и р и н ч и ф и т н а ч и

Сен бир оддий аскар каби кирдинг шаҳарга,
 Қайтганингни биров билиб, биров билмади.
 Халойиқнинг олқишлари қаршилар уни.

Иккинчи фитначи

Гала авом, гала аҳмоқ, гала нодонлар
Томоқ йиртиб, ҳозир иззат-икром этарлар
Уғилларин гўрга тиқиб қайтган кимсани.

Учинчи фитначи

Хулласки, у халойиқни бийрон сўз билан
Узига ром этиб ҳали олмаган экан,
Қиличингни яланғочла, бизлар мададкор.
У йиқилсин аввал, кейин не бўлса бўлар.
Ишни ўз йўлингда талқин-изоҳ этасан,
Далил асослари билан мурда тобутга
Жо бўлади.

Авфидий

Дамингизни чиқарманг бошқа.
Сенаторлар келишмоқда.

Сенаторлар киришади.

Сенаторлар

Салом сенга!

Авфидий

Нолойиқман саломингизга.
Азиз отахонлар, сизга ёзган мактубни
Ўқидингизми?

Сенаторлар

Ҳа.

Б и р и н ч и с е н а т о р

Афсус-надомат билан.

Аввалги у неча кору кирдикорларин
 Маъзур тутиш қийин эмас. Аммо буниси,
 Ишни бошламасдан — адо этиш, нимаси.
 Огир юриш самарасин қўлдан бой бериб,
 Бизга сарқит билан қайтиш, нима деган гап.
 Таслим бўлаётган ёвга яраш не даркор,—
 Бунисини энди оқлаб бўлмагай зинҳор!

А в ф и д и й

Мана ўзи. Эшитайлик, нима деркин у.

Кориолан ноғоралар ва байроқлар билан кириб келади,
 унинг ортидан бир тўда шаҳарликлар.

К о р и о л а н

Салом отахонлар! Жангдан жангчингиз қайтди,
 Юришнинг илк айёмидек юраги яна
 Юртга меҳр-муҳаббат-ла гупуриб, тўлиб,
 Аввалгидек сизга содиқ мусаллам бўлиб.
 Иродангиз шараф билан айладим адо,
 Қирғинбарот билан Римнинг қопқасига то
 Қўшинларни бошлаб бордим. Йиғилган ўлжа
 Ҳарбий сарфу харажатдан уч карра зиёд.
 Биз римликлар билан шундоқ битим туздикки,
 Улар учун шармандалик, бизларга — қанот.
 Мана ўша битимнома, сенат муҳри-ла
 Тасдиқланган, зодагонлар билан консуллар
 Имзо чеккан.

А в ф и д и й

Отахонлар, унга ишонманг
 Ва ўқиманг ёлғон битимномасини ҳам,

Сен сотқинсан, бизлар берган ҳоқимиятни
Совурдинг, деб айтинг унга.

Кориолан

Нима? Мен — сотқин?

Авфидий

Ҳа, Қай Марций, сен сотқинсан.

Кориолан

Марций? Нима? Мен?

Авфидий

Марцийсан-да, ким бўлардинг ўзга? Наҳотки,
Баъзи бировлардек энди мен ҳам атасам —
Сени, ўзинг Қориоладан ўғирлаб олган
Қориолан, деган фахрий атама билан.
Халқнинг оталари, азиз давлатпаноҳлар,
Ҳаққингизга у хиёнат қилди бағоят,
Онаси-ю, хотинининг қатра ёшига
Сизнинг Римни бериб қайтди, ҳазрат саломат.
Ҳарбий кенгаш чақирмади, қасамёдини
Чириган бир ипдек узиб-юлиб ташлади.
Шерик бўлди онасининг дийдиёсига,
Ғалабани кўз ёшига кўмиб ташлади.
Қатталарни ҳайрон қилди, ўспиринларни
Номусларга ўлдирди.

Кориолан

Марс, тинглаяпсанми?

А в ф и д и й

Сен йиғлоқи гўдак бола, Марсга не дердинг?

К о р и о л а н

Нима? Қайтар?

А в ф и д и й

Сен йиғлоқи гўдак боласан!

К о р и о л а н

Ҳой, бетавфиқ ёлғончи, сен қаҳр-ғазаб-ла
Юрагимни тўлдирдинг-ку. Мен гўдакманми?
Вой, қулвачча! Мени маъзур тутинг, оталар,
Сўкинишга мажбур бўлдим. Манави итни
Муҳокама этсин сизнинг олий судингиз,
Бўхтончининг башарасин ошкор этингиз,
Танида-ку қиличимнинг излари қат-қат,
Энди унинг иқроридан кесилсин тухмат.

Б и р и н ч и с е н а т о р

Иккингииз ҳам жим бўлинг! Ҳой, мени эшитинг!

К о р и о л а н

Вольсклар, мени парча-парча қилиб ташлангиз,
Қиличларингизни эса ювинг бир йўла —
Қонларимга! Сен мишиқи! Елғончи кўппак!
Агар ҳақиқатни ёзса солномаларинг,
Уқийсизки, Қориолага кирганман ёриб,
Не-не лашкарларингизни олдимга солиб,
Қаптар уясига кирган лочиндай худди,
Елғиз ўзим бажарганман буни. Мишиқи!

А в ф и д и й

Отахонлар, бунга қандай чидаб турасиз,
Шундоқ ёнгинангизда бу мақтанчоқ даҳрий
Кўр-кўрона омадини кўтариб кўкка,
Сизни яна қайта бошдан таҳқи, эгади?

Ф и т н а ч и л а р

Бу гуноҳи учун уни ўлдириш керак!

Ш а ҳ а р л и к л а р

Уни бурда-бурда қилиб ташлаш керак!— Нимани
кутяпмиз!— У менинг ўғлимни ўлдирган!— Менинг қи-
зимни ўлдирган!— Акам Маркни ўлдирган!— Менинг
отамни ўлдирган!

И к к и н ч и с е н а т о р

Жим бўлингиз! Уни таҳқир этманг! Жим бўлинг,
У — машҳур зот, овозаси оламга кетган.
Бас, биз шошилмайлик, унинг сўнгги айбини
Совуққонлик билан таҳлил этиб қарайлик.
Авфидий, бас, гиж-гижлама бошбошдоқликка.

К о р и о л а н

О, қанчалар истар эдим, Авфидий ўзи,
Ўзи каби еттитаси тағин бир йўла,
Бор элати, бутун уруғ-аймоғи ила,
Шу мусаффо шамширимни татиб кўрсайди.

А в ф и д и й

Ярамас! Сурбет!

Фитначилар

Ўлдириш керак уни, ўлдириш! Ўлдириш!

Фитначилар қиличларини ялангочлаб, Кориоланга ташланадилар ва уни ўлдирадилар. Авфидий унинг мурдасига оёғини қўяди.

Сенаторлар

Тўхта, қўлингни торт!

Авфидий

Отахонлар, изи беринг сўзлашга...

Биринчи сенатор

О, Тулл!..

Иккинчи сенатор

Сенинг ишинг йиғлатади мардоналикни.

Учинчи сенатор

Ҳой, ноинсоф, босма уни оёғинг билан!
Ҳой, жим бўлинг, қиличларни қинларга солинг!

Авфидий

Марҳаматли отахонлар, унинг ҳаёти
Сизга қандай оғир хавфу хатар солгани
Тамом аён бўлур менинг изоҳотимдан.
Ўзи менинг ғазабимни қўзғаб кўп ёмон,
Аввал бунга айтишимга бермади имкон.
Сўзламоққа агар имкон берсангиз менга.

Қувонарсиз балки шундоқ бир хотимага.
 Утинаман, мени ҳозир сенатга бошланг,
 Ҳақлигимни айтиб унда далиллар билан
 Сизга сидқи-садоқатим маъқул этаман,
 Еки берган жазойингиз қабул этаман.

Б и р и н ч и с е н а т о р

Кўтарингиз уни, йиғлаб, аза тутайлик,
 Тобуткашлар қабр сари элтмаган ҳали
 Шу қадар бир олижаноб, азиз мурдани.

И к к и н ч и с е н а т о р

У қизиққон эди. Балки шу сабаб билан
 Авфидийнинг айби бир оз енгиллашади.
 Эҳтимолки, шундоқ яқун топгани ҳам хўп.

А в ф и д и й

Менинг қаҳру ғазабларим босилди тамом,
 Энди мени қақшатмоқда қайғу ва алам.
 Тўрт саркарда кўтарайлик унинг тобутин,—
 Ноғоралар, самоларга таратинг садо!
 Чўнг найзалар, эгилингиз тупроққача то
 Гарчи Қориолада кўплаб аёлларни у
 Эрлари, ўғилларидан айламиш жудо,
 Кўзда ёшлар ҳали қуриб битмаган, аммо,
 Бу шон-шуҳрат соҳибини иззатлаш лозим
 Қани, кўтаринглар!

**Кориоланинг жасадини кўтариб чиқадилар.
 Мотам марши садолари.**

МУНДАРИЖА

5

ВЕРОНАЛИК ИККИ ИГИТ

Уйғун таржимаси

157

МАКБЕТ

Жамол Камол таржимаси

297

КОРИОЛАН

Жамол Камол таржимаси

На узбекском языке

ВИЛЬЯМ ШЕКСПИР

Избранные произведения в пяти томах

ТОМ IV

КОМЕДИЯ
ТРАГЕДИИ

Тақризчилар: *Ф. Саломов, Н. Комилов, А. Шеров,*
Редакторлар: *М. Аъзамов, Ш. Одилов, Рассом И. Кириакиди.*
Расмлар редактори *А. Бобров,* Техн. редактор *Т. Смирнова.*
Корректор *Ш. Соатова.*

ИБ № 2096

Босмахонага берилди 14.06.84. Босишга рухсат этилди 21.01.85.
Формати 70×90^{1/32}. Босмахона қоғози № 3. Адабий гарнитура.
Юқори босма. Шартли босма л. 19,0. Шартли кр.-отт. 19,22.
Нашр л. 18,95. Тиражи 10000. Заказ № 1696. Баҳоси 2 с. 10 т.
Силлиқланган қоғозда баҳоси 3 с. 80 т

Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 700129.

Тошкент, Навоий кўчаси, 30.

Нашриётлар, полиграфия ва китоб савдоси ишлари бўйича
ЎзССР Давлат комитети Тошкент «Матбуот» полиграфия ишлаб
чиқариш бирлашмасининг Бош корхонаси, Тошкент — 700129. На-
воий кўчаси, 30.